

TAIFA A DISCRECIÓ!

REFLEXIONS
CRÍTIQUES
PER A L'ACCIÓ

#Taifa20anys

Taifa a discreció!

**REFLEXIONS CRÍTIQUES PER
L'ACCIÓ**

**SEMINARI D'ECONOMIA CRÍTICA
TAIFA**

Seminari d'economia crítica Taifa ● Barcelona

Seminari d'economia crítica Taifa

<http://seminaritaifa.org>

seminaritaifa@seminaritaifa.org

Barcelona, 8 de juny de 2014

This book was produced using PressBooks.com, and
PDF rendering was done by PrinceXML.

Reconeixement – Compartir

Igual (by-sa): Es permet l'ús

comercial de l'obra i de les

possibles obres derivades, la

distribució de les quals s'ha de fer

amb una llicència igual a la que

regula l'obra original. [Vegeu el](#)

[resum de la llicència](#) / [Vegeu el codi](#)

[legal \(amb anglès\)](#)

Contents

Introducció	1
-------------	---

Seminari Taifa: 20 anys d'economia crítica per la transformació	iii
---	-----

part 1. De la crisi al rescat dels poderosos

1. La crisi capitalista com a recomposició del sistema	11
2. Bankia: quan l'arbre no ens deixa veure el bosc	49
3. Hi ha vida més enllà de la banca?	55
4. Com els governants prolonguen el rescat dels poderosos	63
5. El deute públic: un mecanisme de redistribució de riquesa de pobres a rics	71
6. En zona de rescat	81
7. La crisi econòmica: més desposseïció social per salvar el capital financer	87
8. La crisi sense fi: cinc anys de desposseïció social	93
9. La crisi econòmica té rostre femení	97
10. La crisi capitalista i la seva violència de gènere	103

11. La nova estratègia del capital: vincular els salaris a la productivitat	107
12. Ara sí que no hi ha alternativa	113
13. Capitalismo zombi ‘made in Spain’	119
14. Les llavors de la crisi	131

part 2. L'economia real, el món del treball

15. Desocupació-retallades, retallades-desocupació	143
16. Raons econòmiques per a la vaga general	151
17. Extremadament agressiva	157
18. Diuen que l'atur té solució, però tu què en penses?	165
19. L'engany optimista	169

part 3. Sector públic en deconstrucció. Retallades i privatitzacions

20. La cultura de pagament	175
21. Amnisties, evasions i costos. Tres facetes dels impostos	179
22. Les pensions no es toquen	183
23. L'assalt a les pensions	189
24. Desposeernos de las pensiones, una prioridad	193
25. Mantenemos a los privados, pero no a los públicos	197
26. El casament de la neboda i el banc d'aliments	203
27. El gran espoli	207

28. Com reduir la pobresa	211
29. La regressió creixent del sistema fiscal	215

part 4. Europa: la UE davant la crisi

30. Austeritat, reforma o sortida de l'euro: quina és l'alternativa?	221
31. La crisi grega: la fi de l'Europa social	233
32. L'espiral dels plans d'ajustament a Europa	241
33. La Unió Europea es treu la màscara amb el nou tractat per salvar l'euro	249
34. Ni rescab, ni ajuda, és una invasió capitalista!	255
35. ¿Es el euro el problema?	261
36. Sortir de l'euro: sí o no?	265
37. Todo para los mercados	269

part 5. L'economia ortodoxa davant la crisi

38. Viatges d'anada i tornada del pensament econòmic crític	275
39. Per què cal estudiar economia (política)?	293
40. Ciència econòmica o ideologia del poder	297
41. Discursos econòmics: la hipocresia habitual	305
42. Mites, fetitxes i màscares	309
43. Llibertat i Mercat	313
44. La revolució permanent també és patrimoni del capitalisme	317
45. Els beneficis de la corrupció	325

46. La pobresa: un mecanisme classista de poder i repressió	329
47. La Marató per la pobresa: un exemple per entendre la dinàmica present i futura del capitalisme	337
#Taifa20anys	345

Introducció

Des de l'esclat de la crisi, diverses publicacions ens han demanat de manera recurrent articles sobre algun tema d'actualitat econòmica. Des d'aleshores aquesta sèrie d'articles s'ha convertit en una crònica del capitalisme post-Lehman Brothers i per això creiem interessant reunir en una sola publicació un recull dels articles escrits per membres del seminari d'economia crítica en els darrers anys.

Seminari d'economia crítica Taifa, juny 2014.

Seminari Taifa: 20 anys d'economia crítica per la transformació

Aquest any el seminari d'economia crítica Taifa celebrem el nostre 20è aniversari. Han estat 20 anys de construcció col·lectiva de pensament crític i de (auto)formació d'activistes i estudiants en una visió crítica de l'economia. Interpretant la societat des del punt de vista de les classes treballadores amb un enfoc crític d'economia política. Abordant teòricament l'economia des dels paradigmes heterodoxos que les facultats neguen amb el pensament únic de l'economia convencional que naturalitza el capitalisme i sustenta el neoliberalisme. Han estat 20 anys participant dels moviments socials i polítics, proporcionant eines per entendre el nostre món que vagin més enllà de les robinsonades del liberalisme econòmic i serveixin per pensar una economia al servei de les persones i construir col·lectivament una societat més justa. Perquè creiem que cal comprendre el món per a transformar-lo.

El seminari Taifa neix l'any 1994 a la facultat d'Economia de la Universitat Autònoma de Barcelona en el marc de l'assignatura de Desenvolupament Econòmic. La professora Miren Etxezarreta, que impartia l'assignatura, va engrescar diversos estudiants dels últims cursos de la carrera per formar un grup que estudiés

críticament temes relacionats amb el desenvolupament econòmic i, més concretament, els projectes d'integració econòmica i monetària que començaven a planar. Eren els anys de consolidació del neoliberalisme, del consens de Washington i de la crisi econòmica dels primers 90. El mal anomenat socialisme realment existent ja formava part de la història, però també eren els anys del sorgiment del zapatisme a Mèxic i s'albirava un horitzó de lluites contra la globalització que arribarien a finals de la dècada dels 90 amb l'auge dels moviments socials contemporanis.

L'objectiu d'aquest primer grup, de moment vinculat a la universitat, era estudiar els projectes d'integració comercial com el Tractat de Lliure Comerç d'Amèrica del Nord entre Canadà, EEUU i Mèxic (TLCAN), i el Mercosur, el bloc comercial integrat en aquell moment per Argentina, Brasil, Uruguai i Paraguai. Es pretenia realitzar una anàlisi comparativa per observar els efectes d'aquests projectes sobre les poblacions i com es podia diferenciar les conseqüències de la integració econòmica entre països del nord i el sud global, com en el cas del TLCAN, i el que suposava la cooperació entre països del sud com el Mercosur.

Dins del grup era palesa la inquietud per la línia ideològica que es proporcionava en l'ensenyament d'economia i la manca de diversitat d'escoles de pensament dins la facultat. L'hegemonia de l'escola neoclàssica als plans d'estudi d'economia dificulta el treball acadèmic des d'altres enfocaments heterodoxos. Es va pensar que el grup podria generar un àmbit d'estudi i reflexió econòmica sobretot pels estudiants que finalitzaven la llicenciatura i veien limitada la continuació d'una carrera investigadora crítica amb l'ortodòxia dominant. A mesura que els estudiants acabaven la seva llicenciatura, el grup es consolidava com a seminari permanent i espai autònom fora de la universitat, desplaçant el lloc de trobada a la ciutat de Barcelona.

Per altra banda, el projecte original d'anàlisi dels processos d'integració econòmica no es va completar donat que, segons el Ministeri d'Educació, el grup no reunia les suficients qualificacions acadèmiques per optar al seu finançament -s'exigia comptar amb diversos doctorats, però el grup, a part d'algun professor, estava format majoritàriament per estudiants i llicenciats-, a part de les dificultats de treballar acadèmicament fora de la universitat.

Durant un temps el seminari continuà estudiant aquesta mena de processos centrant-se ara en la UE i el procés d'integració monetària en marxa a partir del Tractat de Maastricht. Dins del grup sorgia a mesura que s'anaven estudiant temes d'economia aplicada, la reflexió sobre la deficient formació crítica que es tenia.

El seminari es va decantar llavors per l'anàlisi crítica de la teoria econòmica ortodoxa. Calia conèixer en profunditat les escoles de pensament ortodoxes, des dels autors clàssics i neoclàssics fins els monetaristes, passant pels keynesians i les noves escoles neo i post-keynesianes. Durant més de 2 anys es va fer una tasca de recapitulació, selecció, traducció i estudi de textos crítics de l'economia ortodoxa. El resultat d'aquest treball, a part de l'enriquiment intel·lectual que suposà per aquest grup d'economistes que no havien tingut una formació crítica i rigorosa pel biaix ideològic de les facultats, va ser la publicació del llibre *Crítica a la economía ortodoxa*, editat per la Universitat Autònoma de Barcelona.

La tasca formativa del seminari Taifa no s'ha limitat a l'aprofundiment d'aquesta crítica de l'economia convencional. Sempre ha estat present l'interès per paradigmes alternatius que ens permetin entendre millor el desenvolupament del capitalisme, l'acumulació del capital, la teoria del valor-treball i l'explotació, el paper de l'Estat, el mercat i la globalització. La llista d'autors que ens ha acompanyat tots aquest anys d'aprenentatge col·lectiu és llarguíssima, des dels clàssics del marxisme com Marx, Engels,

Lenin, Luxemburg o Gramsci fins pensadors actuals com Federici, Harvey, Lebowitz, Bookchin, Bellamy Foster, O'Connor, Brenner, Prior Olmos i un llarg etcètera.

És a partir de 2004 que es decideix anar plasmant i oferint de portes enfora tant els debats que tenim dins del seminari com l'anàlisi que es fa de la situació econòmica. A partir d'aquest moment el seminari esdevé un referent formatiu pels moviments socials. Es decideix donar-li una major importància a la tasca de divulgació acceptant invitacions de molts grups socials per impartir xerrades que ajudessin a entendre el món en què vivim, amb l'objectiu de cooperar en la formació de tots aquells que vulguin transformar la societat. Així mateix, comencem a publicar informes periòdicament sobre els temes que creiem que poden interessar a les persones vinculades al pensament crític, als activistes dels moviments socials, als militants d'organitzacions polítiques o sindicals, o simplement a les persones inquietes i preocupades que lluiten per una societat més justa.

Fins a dia d'avui s'han publicat 10 informes: sobre la situació de l'economia espanyola, el sector públic, el mercat de treball, les desigualtats i la redistribució de la riquesa, la crisi immobiliària i financera, la teoria de les crisis, el rescat dels poderosos, l'estratègia del capital en la present crisi, les alternatives al capitalisme i la Unió Europea i el sistema de la moneda euro.

A les xerrades i a la publicació dels informes s'afegeixen els cursos més amplis que cada any oferim: Introducció a l'anàlisi de la societat actual, El procés de construcció europea, i els més recents: Per entendre la crisi, Per entendre el capitalisme actual i Reflexionant sobre les alternatives.

Aquesta activitat de divulgació dirigida a col·lectius i persones interessades en la formació i participació política activa dins dels moviments socials, no es fa incompatible amb l'activitat de formació continuada dins del seminari. En els darrers anys,

a part del grup d'estudi de Crítica a l'economia ortodoxa que treballa sobretot amb estudiants o joves economistes el llibre abans citat, se n'han creat d'altres. Com el seminari d'Introducció a l'economia crítica, que persegueix anar més enllà de la crítica de l'escola ortodoxa estudiant els paradigmes crítics que ens poden servir en l'anàlisi i interpretació de la societat capitalista, o el seminari d'Introducció al marxisme on s'intenta conèixer les bases essencials d'aquest paradigma. El llibre de Paul M. Sweezy, o el de Louis Gill, Fundamentos y límites del capitalismo, ens han acompanyat en aquesta formació. A més de la lectura i estudi de l'obra de Marx, especialment El capital, llegint directament les fonts.

Per altra banda, els companys més veterans del seminari han continuat (auto)formant-se i investigant sobre temes tant diversos com l'imperialisme, l'Estat, el diner o les alternatives al capitalisme. Actualment animen el seminari sobre Marxisme i ecologia que ha començat en el present curs. Darrerament, també es publica el Senzillament, una proposta de material pedagògic per treballar als instituts impulsada per professors de batxillerat i ESO que pertanyen a Taifa.

Aquests grups de treball, que estan oberts a la participació de persones interessades en la matèria, no treballen de forma aïllada sinó que busquen sinèrgies que els permeten enriquir-se del treball d'uns i altres al mateix temps que servir de major preparació per als cursos i els informes que presentem regularment.

Per això, un altre moment important en l'esdevenir del seminari Taifa són les trobades trimestrals on posem en comú el treball de tots els grups d'estudi aquí presentats. I aprofitem per debatre col·lectivament sobre qüestions més enllà de l'economia per ampliar la multidisciplinarietat necessària per entendre societats complexes com la capitalista.

Amb la intenció d'incidir políticament en un projecte transformador a través de la formació econòmica i de la socialització del coneixement, dins del seminari Taifa, com hem vist, li donem molta importància a la formació i al pensament crític, però no com a element d'erudició sinó com a eina per interpretar el nostre objecte d'estudi que és la societat. L'objectiu de la nostra tasca és, per tant, entendre quines són les variables que regeixen la dinàmica d'aquesta societat per tal que serveixi en el nostre dia a dia militant i ciutadà i poder participar amb el conjunt dels moviments socials, en la transformació envers una societat ecològicament viable, més justa i satisfactòria per al conjunt de la població.

Per tot, tot i que molts dels membres de Taifa segueixen les seves opcions personals d'adscripció política, el seminari Taifa com a tal es manté independent i autònom de la pertinença a cap grup polític, precisament per poder estar a disposició de tots els variats i nombrosos col·lectius que lluiten per la transformació de la societat. Des del debat i la discussió rigorosa, amb honestat i alegria.

Tot plegat es fa especialment important en l'actual context de crisi i agressió a les classes populars, sumat al bombardeig mediàtic monolític que patim, mancat de diversitat d'interpretacions de la crisi i de l'economia. Per acabar, una frase que ha esdevingut el nostre lema i resumeix l'esperit del seminari Taifa: **Comprendre el món per a transformar-lo.**

part 1

De la crisi al rescat dels poderosos

Articles sobre l'evolució de la crisi que esclatà al 2007 i com les anomenades polítiques anti-crisi han suposat un rescat dels poderosos.

1. La crisi capitalista com a recomposició del sistema

IVAN GORDILLO | Perspectives 2013

La crisi capitalista com a recomposició del sistema.

**Entendre l'economia
per construir l'alternativa**

L'agost del 2013 es complí el sisè aniversari de l'inici de la crisi actual. El 3 d'agost de 2007, llegíem a la premsa econòmica que els *hedge funds* de Bear Stearns es declaraven en fallida: «Com si fos una epidèmia, la

crisi en el sector de les hipoteques d'alt risc —subprime— ja s'ha cobrat les primeres víctimes oficials dins del banc d'inversions Bear Stearns. Dimecres passat, l'entitat presentava els informes necessaris perquè dos dels seus *hedge funds* —fons d'inversió lliure— s'acollissin al capítol 15 de la bancarrota estatunidenca. [...] Ambdós fons han hagut d'acollir-se al títol 15 de la Llei de Bancarrotes perquè van ser fundats fora dels límits dels Estats

Units, a les illes Caiman, per ser exactes.»^[1]

Això va ser tan sols el començament. De l'agost de 2007 al setembre de 2008, les fallides dins del sector financer a causa de la crisi de les hipoteques escombraria als EUA van ser una constant. El mateix banc Bear Stearns feia fallida el març de 2008.

El 15 de setembre de 2008 s'ensorrà el banc d'inversions Lehman Brothers, un d'aquells que hauria entrat en la posterior definició de «massa gran per deixar-lo caure». L'únic supervivent del crac del 29 desapareixia.

Efectivament, l'octubre de 2008, des dels poders polítics s'inicia una operació determinada de rescat del capital financer a qualsevol preu i a escala planetària. Aquesta és la data que tothom recorda, però el cert és que els bancs i fons d'inversió havien començat a beneficiar-se'n molt abans, complint sempre la màxima de «privatitzar els beneficis i socialitzar les pèrdues». Aquest lema, tantes vegades repetit pels crítics del capitalisme, seria redefinit pel liberal The Economist amb un cínic eufemisme: «És el pitjor aspecte del capitalisme, ja que significa que, mentre els accionistes i executius obtenen els seus beneficis, són els contribuents els qui han de suportar les pèrdues.»^[2]

De fet, l'editor del Financial Times, Martin Wolf, una de les veus més influents del món econòmic, escrivia que «el rescat de Bear Stearns marca el límit de la liberalització». Deia: «Recordin aquesta data: divendres, 14 de març de 2008. El dia que va morir el somni del capitalisme global de lliure mercat. Durant tres dècades ens hem mogut cap a sistemes financers regits pel mercat. Amb la decisió de rescatar Bear Stearns, la Reserva Federal, la institució responsable de la política monetària als EUA, principal protagonista del capitalisme de lliure mercat, ha declarat finalitzada aquesta era.»^[3] El neoliberalisme es convertia en la ideologia i programa polític més breu de la història després d'una crisi, amb només 11 dies en peu. Sis anys després, però, continuem lluny d'entreveure la sortida del túnel, més aviat sembla que encara no hem tocat el fons del pou.

Ara bé, és cert que el neoliberalisme ha mort? O més aviat ha estat sempre això, liberalitzador i interventor segons necessitats

el capital? Algú s'ha cregut mai que el liberalisme era el que deia la teoria política i el que anunciaven els seus ideòlegs? Es pot determinar quin dia i a quina hora comença una crisi? És pot dir que la crisi és una “epidèmia”? És aquesta crisi un problema generat pels avariciosos especuladors de Wall Street? Podem parlar de sis anys de crisi, o això ve de lluny i fa referència a una qüestió sistèmica del capitalisme?

Què és i d'on ve això de la crisi?

Des del començament de la crisi els mitjans de comunicació han insistit a interpretar-la com un fenomen exterior al bon funcionament del sistema. Es diu que l'economia està dirigida per una dinàmica que s'autoregula i que si no apareixen elements dissonants el sistema competitiu de lliure mercat és el millor possible.

La culpa de la gran crisi del segle XXI s'ha atribuït a parts iguals a tres actors. Per una banda, s'ha assenyalat la mala gestió de les finances —concretament, del risc de certs productes financers— per part de banquers i especuladors del sistema financer. Per una altra banda, les institucions públiques, com els governs, els parlaments legisladors, els bancs centrals i altres agències reguladores han comès errades en la supervisió que han fet del sistema econòmic. I, per últim, s'ha atribuït una mateixa part de culpa a les persones o famílies, a qui s'ha acusat d'haver viscut per sobre de les seves possibilitats, en referència a l'endeutament contret per mantenir el consum, especialment pel que fa a la compra d'habitatges. Hi podríem afegir un quart actor, que no deixa de ser un protagonista significatiu pel que fa a la generació d'ideologia, però que ocuparia un paper secundari dins la mateixa dinàmica econòmica: els economistes convencionals. ¿Ningú del gremi economista va ser capaç de preveure que alguna

cosa anava malament? Possiblement, el cert sigui que les coses s'han fet massa bé, si el que es persegueix és la reproducció del sistema i el manteniment de l'status quo, com veurem tot seguit. Aquestes responsabilitats eludeixen el fet central que la crisi és part indestruïble del capitalisme i pretenen acusar de forma generalitzada per tal de no assenyalar-ne els veritables culpables.

La desregulació financera i l'aposta per mecanismes financers arriscats han jugat un paper molt important, però les crisis són un fenomen econòmic, social i polític complex característic del sistema capitalista més profund que la superfície d'un esdeveniment concret. L'expressió fenomènica de l'actual crisi ha estat l'esclat de la bombolla financera, però cal buscar-ne les causes en el nucli del sistema i en la seva dinàmica d'acumulació. No es tracta d'un element exogen a la dinàmica econòmica, com si fos un fenomen de la naturalesa, un tsunami o un terratrèmol, ni es tracta d'una plaga ni d'una epidèmia, tot i l'ús que la premsa fa d'aquestes metàfores fàcils. La crisi és intrínseca i, fins i tot, necessària per a la reproducció del capitalisme com a sistema econòmic i social. De crisis n'hi ha hagut moltes, de diferents tipus i dimensions. De fet, han estat una constant al llarg de la història. Unes han estat més greus que d'altres, però són cícliques i cada vegada es repeteixen més sovint i amb més duresa. No ens podem quedar davant la màscara de les finances que no ens deixa veure l'arrel del problema.

Això és important, perquè si creiem que la crisi és quelcom inherent al sistema o si, contràriament, creiem que és un problema conjuntural o parcial, les línies d'actuació proposades seran molt diferents. I és encara més important perquè les crisis —com ara la que estem patint actualment— provoquen més desigualtats socials, un augment de la pobresa, una major destrucció del medi ambient i més explotació dels treballadors i les treballadores.

Es parla de situació de crisi quan l'economia deixa de créixer i les inversions no obtenen rendibilitat. Com que desapareixen les expectatives de benefici, el capital deixa d'invertir, es perden llocs de treball, cauen els salaris i el consum de les famílies, i l'economia queda aturada. És interessant observar com, en el capitalisme, els elements que ajuden l'economia a purgar els efectes de la recessió i a obtenir les condicions per a un nou cicle d'acumulació —és a dir, els elements que ajuden a superar la crisi— són els mateixos que acaben provocant la crisi següent. L'anterior gran crisi, la dels anys 70, es va superar amb el desplegament de la globalització, amb la imposició de l'agenda neoliberal i amb el creixement del sector financer.

D'una banda, la globalització va permetre a les grans empreses produir allà on la mà d'obra i els impostos eren més barats, i vendre allà on s'aconseguien majors beneficis. Les polítiques neoliberals van destruir el poder de negociació de la classe treballadora i els seus salaris van quedar estancats, mentre es privatitzaven progressivament serveis que històricament havien estat públics, com la sanitat, l'educació, el transport, l'energia o les pensions. Per últim, l'auge del sector financer va permetre desenvolupar mecanismes per aconseguir major rendibilitat que l'economia productiva o industrial, encara que això acabés provocant el tancament de fàbriques i la pèrdua de llocs de treball.

Com a conseqüència d'aquesta agenda política iniciada l'any 1973 a Xile —després del cop d'estat de Pinochet i el desembarcament dels Chicago Boys—, i als anys 80 a la Gran Bretanya i als EUA, el capital va recuperar la rendibilitat, va tornar a invertir i l'economia va començar a créixer de nou. Tot i això, les desigualtats van continuar creixent, i les condicions de la majoria de la població van empitjorar per la reducció dels salaris reals i la manca progressiva del que s'anomena estat del benestar. Aquest procés es va agreujar quan a final dels anys 80 l'Europa occidental,

on governaven forces socialdemòcrates, va sumar-se al gir neoliberal, especialment després de la caiguda del bloc soviètic. Durant els anys 90, els processos de privatització i desballestament de l'estat del benestar es van fer especialment agressius als països de l'est d'Europa. El dogma de la liberalització econòmica va arribar al Sud-est asiàtic, on els països emergents també van pujar al tren de la globalització. Mentrestant, Llatinoamèrica, que ja havia iniciat anteriorment aquests processos, es veia immersa en una crisi del deute extern que serviria al Fons Monetari Internacional i al Banc Mundial per imposar més dosis de la mateixa recepta a través dels plans d'ajust estructural. Aquest fet seria premonitori del que acabaria passant avui al sud d'Europa.

Aquesta sortida neoliberal, però, no podia ser sostenible a llarg termini i, com ja hem dit abans, acabaria desencadenant una nova crisi.

La crisi com a element intrínsec al capitalisme

Existeixen dos processos que demostren que la crisi és intrínseca al procés d'acumulació de capital i creixement econòmic.

Per una banda, empeses per la competència de cadascun dels seus sectors, les empreses inverteixen constantment en processos productius més eficients pel que fa a l'ús de mà d'obra. És a dir, gràcies a les noves tecnologies i a nous processos més productius, les empreses utilitzen cada vegada menys mà d'obra per assolir un mateix nivell de producció. Això provoca, per la banda de la classe treballadora, la cronificació d'un exèrcit de reserva de persones aturades que, alhora, serveix de mecanisme de disciplina per als treballadors contractats. La por de l'atur esdevé anestesiant de les reivindicacions potencials de millores laborals. Aquesta constant millora productiva, però, acaba sent contraproductiva també per al capital, perquè la producció és molt més barata i, per sostenir

un mateix nivell de beneficis, cal produir i vendre encara més mercaderies, en un context altament competitiu amb el recurs del màrqueting i la publicitat més agressius. Les necessitats induïdes per campanyes publicitàries, l'obsolescència programada i el consumisme desmesurat són elements que es deriven d'aquesta competència.

El més important, però, és que aquesta dinàmica fa del capital el seu propi enterramorts. La inversió constant en mitjans de producció més eficients permet al capitalista produir més mercaderies amb els mateixos recursos, però aquestes són cada vegada menys valuoses. Es fa palesa la contradicció que suposa invertir en uns processos que acabaran repercutint en la consecució d'una menor taxa de benefici. El capitalista, però, no pot abstenir-se d'entrar en aquesta lluita aferrissada per abaratir la producció, perquè seria ràpidament expulsat del mercat per no ser competitiu. La sortida d'aquest atzucac exigeix uns nivells d'inversió i producció més elevats, una millora productiva constant, la recerca de nous mercats i l'eliminació dels competidors per mantenir els nivells de benefici. La competència es converteix en una mena de llei de la selva en què només les empreses més fortes, més explotadores i més innovadores sobreviuen. No es tracta del capitalisme amb adjectius: capitalisme salvatge, capitalisme feroç, etc., com tantes vegades sentim anomenar-lo —fins i tot per part de veus reconegudament crítiques—, sinó del capitalisme a seques. La competència és essencial en el capitalisme, i aquesta no pot ser d'una altra manera.

Per altra banda, unes empreses que produeixen més i més mercaderies, per poder vendre tots els productes fabricats necessiten tenir al davant una població amb una renda cada vegada superior. El capitalisme necessita rendibilitat, però per això també necessita vendre les seves mercaderies. Si no, la realització del benefici que permetria aquesta producció seria impossible. Ens

trobem, en canvi, que els salaris van deixar de créixer al ritme dels augments de la productivitat com a imposició de l'agenda neoliberal a partir de la crisi dels anys 70. Segons l'economista Michel Husson,^[4] tots els estudis recents d'organitzacions com l'OCDE, l'FMI o la Comissió Europea coincideixen en la disminució de la participació dels salaris en el valor afegit en favor dels beneficis del capital. Després de la doble recessió de 1974-75 i 1980-81, el descens de la participació dels salaris es fa en nom del teorema de Schmidt —en honor al llavors canceller alemany, per cert, del partit socialdemòcrata—, segons el qual «els beneficis d'avui són les inversions de demà i els llocs de treball de demà passat». Aquest esquema, però, no coincideix amb l'explicació anterior, segons la qual la inversió en noves tecnologies acaba expulsant llocs de treball.

Enfront d'una població assalariada amb menys poder adquisitiu, ens hem de preguntar: qui compra? Si el percentatge dels salaris disminueix, la venda de les mercaderies que aquesta demanda pot absorbir també disminuirà. Aquesta és també una de les contradiccions del capital, que es veu agreujada per la tendència a la baixa dels salaris.

Una de les sortides a aquest nou atzucac ha estat la mateixa globalització. Si en el país on es fabriquen els productes els salaris són massa baixos per absorbir la producció, es pot optar per l'exportació. Aquesta sortida, però, està lògicament limitada pel fet que no tots els països poden exportar; sempre es necessitarà països que siguin importadors. De moment, que nosaltres sapiguem, no es poden vendre mercaderies a la Lluna ni a Mart.

Una fórmula que sí que funciona, per compensar la caiguda del consum dels assalariats, és l'augment del consum de les classes benestants, especialment d'aquelles classes rendistes enriquides amb el negoci financer. No cal dir, però, que un model sostingut

sobre el consum de béns de luxe, creixentment observable en la majoria de països els darrers anys, pressuposa un augment de les desigualtats incompatible amb qualsevol idea de justícia social i redistribució de la riquesa.

El mètode més generalitzat per compensar la caiguda salarial i crear la demanda necessària per absorbir la sobreproducció ha estat l'endeutament, l'accés massiu al crèdit. A partir dels anys 90, es va expandir l'ús de targetes de crèdit i l'accés a préstecs bancaris per a la compra d'automòbils, mobles, electrodomèstics i habitatges. L'endeutament de les famílies i, sobretot, de les empreses es va accelerar durant els primers anys 2000, quan semblava que la bonança econòmica no tindria fi.

El crèdit, però, no és més que un mecanisme que permet a les famílies disposar en el present d'uns béns a canvi del compromís de tornar amb els salaris futurs els préstecs contrets. Pel que fa a les empreses, que són les majors responsables del sobreendeutament en economies com l'espanyola, comprometen part dels beneficis futurs. El que fa el crèdit és simplement permetre a l'economia ajornar els problemes i les pròpies contradiccions per a més endavant. I com hem vist en aquesta crisi, quan els tancaments d'empreses i l'atur colpegen no es pot fer front als compromisos per realitzar un capital que és fictici.

La reducció de les rendes salarials forma part de les causes intrínseques de la crisi i és una de les grans contradiccions del capitalisme, que s'ha de reproduir gràcies al consum d'una classe social cada vegada més empobrida. La reducció salarial com a estratègia per augmentar la competitivitat —com estem veient actualment a Europa i als EUA— és fa insostenible en vista de l'argument que acabem d'explicar, perquè mai la causa d'un problema pot ser-ne la solució. Això demostra el caràcter contradictori de la dinàmica capitalista, alhora que ensenya la necessitat que té de les crisis el capital. Només amb els efectes

socialment devastadors de la crisi el capital troba condicions millors, en forma de salaris menors, per tornar a invertir i poder recompondre's.

Com a mostra d'aquesta realitat podem exposar el cas de Nissan. Al febrer de 2013, la direcció de l'empresa Nissan anunciava una inversió a la planta de la Zona Franca de Barcelona per crear 1.000 llocs de treball i aturar els acomiadaments. El que no destacaven els representants polítics —que veien aquella operació com un mèrit a la seva gestió negociadora entre l'empresa i els sindicats— és que el nous llocs de treball gaudirien d'una reducció del 20% del salari respecte als treballadors antics, tot i realitzar la mateixa feina que ells. La sortida miop que ofereix el capital és un augment de la competitivitat via reducció salarial sense plantejar-se la segona fase del problema. Qui comprarà els cotxes? Es podran exportar tots els que siguin necessaris? Aquest exemple valida la màxima que diu que el que és bo per a un capitalista és dolent per al conjunt de capitalistes. Tot capitalista vol reduir els seus costos, però també vol que la resta pagui bons salaris per poder vendre fàcilment la seva producció. Això mostra la irracionalitat d'un sistema basat en la competència.

L'esclat i la gestió de la crisi: dèficits, retallades, privatitzacions i reforma laboral

La crisi va esclatar amb amplitud el 2008, i el que els mitjans de comunicació deien que havia de ser una crisi financera que només afectaria els banquers avariciosos de Wall Street, ha acabat convertint-se en la que és, possiblement, la major crisi de la història del capitalisme. L'empobriment de les classes populars als països econòmicament centrals d'Europa i els EUA està arribant a uns nivells insostenibles, i l'explosió social s'hi fa cada vegada més palesa. Què ha passat?

L'esclat de la crisi financera es podria considerar com el desencadenant de la gran crisi. L'entramat del sistema financer, la complexitat de la seva enginyeria, la gestió del risc dels productes financers i tot el castell de capital fictici que es va aixecar era una estructura totalment desproporcionada respecte de la capacitat real de crear riquesa

a través de l'explotació del treball i dels recursos naturals. Per realitzar tot el valor que estava anotat financerament hauria calgut el Producte Interior Brut (PIB), la riquesa produïda, de 100 vegades l'economia mundial. I això, a part d'insostenible, és impossible. Aquest creixement del sistema financer, que va ajudar a superar la crisi dels anys 70 destinant grans volums de capitals que abans invertien en la producció industrial, és un dels pilars de l'actual crisi. La gènesi i l'explosió de la bombolla financera ha estat àmpliament explicada, per exemple, en l'informe 6 del seminari

Taifa: Apunts teòrics per entendre la crisi. ^[5]

A l'altra banda de l'àmbit financer —tot i que hi està fortament relacionat—, en el cas de sectors com el de l'automòbil o l'immobiliari, de manera indestruïble hi trobem l'àmbit productiu o industrial, el que popularment s'anomena economia real. El model productiu de les economies centrals s'ha vist deteriorat les darreres dècades pels processos de deslocalització, fragmentació de la producció, precarització laboral i privatitzacions —això últim, pel que fa a les indústries públiques. La manca d'una planificació productiva racional ha contribuït a accentuar les contradiccions. Es recordarà les paraules del ministre d'Indústria del PSOE als anys 80, Carlos Solchaga, dient que la millor política industrial és la que no existeix. Tal com s'explica a l'informe 7 del seminari

Taifa, ^[6] el cas de l'economia espanyola és paradigmàtic d'un model que no té model, en què el sector immobiliari i de la construcció ha estat el motor econòmic i primer creador d'ocupació, i la

dependència exterior, tant comercial com de capitals, ha estat crònica.

En conjunt, el sistema ha produït més mercaderies —pisos, cotxes, telèfons, ordinadors, serveis, etc.— de les que es podien vendre —sobreproducció— i els bancs i les caixes han donat més préstecs dels que es podien tornar —sobreendeutament. Aquests desajustos són propis d'un sistema de mercat en què la persecució del benefici privat és l'única mesura vàlida, i es deixa en un pla marginal la satisfacció de les necessitats de les persones i de la societat.

La implosió de la crisi de sobreproducció i sobreacumulació i la caiguda de l'activitat interromp el flux de plusvàlues que hauria de fer front a les obligacions financeres contretes pel capital industrial i els estats. El capital financer asfixia l'economia amb la seves exigències de cobrament i el xantatge dels mercats internacionals, i l'aturada productiva dificulta la realització d'aquest capital fictici. Ambdós fenòmens s'alimenten mútuament. Per una banda, l'excés d'endeutament concedit pels bancs succiona una part que resulta vital per l'acumulació del capital. Per l'altra, la crisi productiva provoca l'impagament del deute contret, tant per part de les empreses —que han vist disminuïdes les seves vendes— com per part de les famílies hipotecades —ara colpejades per l'atur—, i posa en seriosos problemes el sector financer per l'augment de la morositat. El deute, però, com veurem més endavant, és impagable per l'enorme volum que té: fins a quatre vegades el que es produeix, en el cas de l'economia espanyola (400% del PIB), un deute totalment hipertrofiat financerament.

Un cop instal·lada la crisi, hem presenciats una gestió per part dels governants que no ha fet més que aprofundir en l'agenda neoliberal de les darreres dècades. Es busca afavorir les condicions per a un nou règim d'acumulació, purgar els capitals menys competitius i obrir nous espais d'inversió, encara que això

representi, novament, unes condicions de vida pitjors per a les classes populars. Els governs, guiats pel dogma neoliberal, han prioritzat la reducció dels dèficits públics costi el que costi. Aquests dèficits, com veurem més endavant, s'han agreujat per la paràlisi econòmica. A la caiguda d'ingressos d'impostos i l'augment de despeses, cal afegir-hi el rescat sense condicions del sistema financer, sector afavorit pels governs del PSOE i del PP, que ha suposat un trasbals de recursos a l'Estat espanyol, fins a dia d'avui, de més de 120.000 milions d'euros. És cert que la partida del subsidi d'atur ha augmentat de forma alarmant, però poques vegades se'ns recorda que una part important d'aquesta és finançada per les cotitzacions dels treballadors actius.

Però la reducció del dèficit públic que desitjaven els governs a l'hora d'aplicar les retallades de la despesa no ha estat possible. La frenada de l'activitat econòmica que provoquen les retallades, i la consegüent caiguda d'ingressos, s'afegeix a la destrucció d'empreses i llocs de treball del sector privat i no fa més que empitjorar la situació de crisi i depressió econòmica. Que les retallades no només no redueixen el dèficit, sinó que l'accentuen a mitjà termini —o si el redueixen és per a nivells d'activitat molt menor després d'anys de destrucció del teixit econòmic—, és quelcom que fins i tot els analistes dels mitjans hegemònics reconeixen. El més preocupant és que davant de l'evidència empírica i la constatació de l'equívoc d'aquestes polítiques d'austeritat, no es produeix cap rectificació, ans el contrari, es redunda en el diagnòstic erroni i s'aprofundeix en les mateixes receptes. Pot semblar kafià, però continuem donant voltes al cercle viciós de l'austeritat, que empitjora la crisi per la qual s'exigeix més austeritat i ens enfonsa encara més en la depressió econòmica.

Els plans d'ajustament són part del procés d'acumulació per desposseïció, consistent a posar a disposició privada tots els

recursos col·lectius possibles. Aquests plans d'ajustament tenen diversos fronts. Pel que fa al patrimoni públic, estem presenciant la venda d'immobles i empreses i la concessió de serveis públics a preu de saldo. La privatització, que esdevé un bon negoci per al capital, és un robatori a les classes treballadores: persones que han cotitzat durant dècades, ara veuen com s'esfuma el que podríem considerar la inversió en béns i serveis públics col·lectius, sense ni tan sols tenir el dret a decidir què vendre i en quines condicions. Pel que fa a les pensions públiques, les darreres reformes del sistema de pensions pretenen deteriorar les prestacions de jubilació reduint-ne l'import o augmentant els anys de cotització necessaris per gaudir d'aquest dret. Un cop debilitat el sistema públic de pensions, juntament amb l'eterna cantarella de ja fa dècades sobre la seva falsa inviabilitat per se a llarg termini, la promoció de les pensions privades serà més fàcil. La fórmula més senzilla de promoure el sector privat és aconseguir que la prestació pública sigui insuficient per a una jubilació amb uns ingressos que garanteixin una mínima dignitat de vida. Aquest mecanisme de deteriorament progressiu també és aplicable al sector de la sanitat o l'educació, en el que faria referència al tercer front destacat dels plans d'ajustament: el de les retallades pressupostàries de les despeses, especialment pel que fa a la despesa social i els sous de les funcionàries.

L'àmbit laboral és també un dels fronts de batalla importants. Durant la crisi, a l'Estat espanyol s'han realitzat dues reformes laborals, una per cada govern de signe polític diferent. El resultat és conegut: un augment de l'atur sense fi, en què la reforma laboral té una responsabilitat directa. És cert que l'augment de l'atur té un primer responsable en la destrucció de l'activitat econòmica, el tancament d'empreses i la caiguda de la demanda, especialment greu en sectors com el de la construcció i l'immobiliari, el mercat dels quals pràcticament ha desaparegut. Ara bé, la major

flexibilitat que ofereix aquesta reforma laboral, tant pel que fa a la contractació com pel que fa a l'acomiadament, ha estat un regal clar al capital. El cost d'acomiadament es redueix de 45-33 dies a 20-12 dies de salari per any cotitzat, i es creen figures contractuals més flexibles favorables al capital. Així doncs, en contra del seu objectiu declarat, la reforma laboral ha contribuït a augmentar el nombre d'aturats.

La reforma laboral, la reforma de les pensions i els plans d'ajustament mostren el caràcter de les polítiques econòmiques dels governs del sud d'Europa i d'arreu. L'objectiu principal, com indicàvem anteriorment, és purgar els efectes de la recessió, eliminar aquelles restriccions en forma de costos laborals, impositius o legals, que sempre seran massa elevats als ulls del capital i que actuen com a frens en la seva voràgine de benefici i acumulació. L'aplicació d'aquestes mesures es fa de forma intencionadament desordenada, caòtica, amb múltiples lleis i reformes actuant al mateix temps, acompanyades de missatges alarmants o apocalíptics com la fi de les pensions públiques, la possibilitat d'un corralito que esfumaria els dipòsits dels estalviadors, la intervenció de la “troica”, etc. Tots ells són falsos missatges que pretenen convèncer de la impossibilitat de polítiques alternatives i que calen profundament en una població cada vegada més debilitada i atemorida. Com indica Naomi Klein,^[7] es tracta d'una autèntica doctrina del xoc que provoca la paràlisi entre la població i en redueix la capacitat de reacció i organització de la resistència dels drets assolits anteriorment.

El deute públic: palanca de l'acumulació per desposseïció

Ja ho va dir Karl Marx a *El capital*: «L'única part de l'anomenada riquesa nacional que entra realment en possessió col·lectiva dels

pobles moderns és el deute públic.» I és que, el deute públic ha estat històricament un mecanisme de desposseïció, de redistribució de la riquesa de pobres a rics. Sabem que qui paga impostos són majoritàriament les classes treballadores i els consumidors, i qui presta als estats és el gran capital financer internacional. Els estats inverteixen o gasten en tot el necessari per permetre la valorització constant del capital, és a dir, per crear un entorn idoni per als negocis i el dinamisme econòmic, ja sigui en forma d'infraestructures, promoció de certs sectors econòmics o bé legitimant el sistema amb la creació de serveis socials, com la sanitat o l'educació pública que ara reclamen i destrueixen.

Els darrers anys, hem vist com els mercats es cobraven els governs de Grècia i d'Itàlia —amb dificultats per finançar les seves despeses—, en una part important, el pagament d'interessos d'anteriors deutes, instaurant un règim tecnocràtic no escollit democràticament. A través dels organismes de la “troica”(UE, FMI i BCE) s'ha marcat també, directament o indirectament, l'agenda política d'Irlanda, Portugal i Espanya. El cop d'estat dels financers iniciat el 2008 ha estat tot un èxit. En el cas de l'Estat espanyol, elevat a rang constitucional el pagament del deute i els interessos com a prioritat màxima per davant de qualsevol altra partida pressupostària. Actualment, el cost dels interessos, després de cinc anys d'augment desenfrenat del deute públic —que aquest any 2013 pot arribar al 93% del PIB— ascendeix a 40.000 milions d'euros, la partida pressupostària més important, fins i tot per sobre de la prestació d'atur. Però, ¿com s'ha passat de tenir superàvit pressupostari i un deute públic raonable el 2007 —menys del 60% del PIB— a un dèficit impossible de reduir i un deute creixent sense fre?

Com hem dit abans, el capitalisme es caracteritza per la manca de planificació i per regir-se per la competència, cosa que genera múltiples desajustos. Aquests també es produeixen en els

intercanvis comercials a escala internacional. En el capitalisme global hi ha una sèrie d'economies que tenen un sector exterior competitiu que els permet ser exportadores netes, és a dir, exporten més mercaderies de les que importen. Aquest seria el cas de la Xina o d'Alemanya. Aquestes economies s'han especialitzat en una producció que altres països demanden àmpliament: productes tecnològics, maquinària o automòbils —en el cas alemany—, o manufactures, tot i que també molta tecnologia —en el cas xinès. La configuració d'aquesta producció, a part del factor tecnològic, es basa en una taxa d'explotació de la classe treballadora molt alta, i perpetua unes condicions infrahumanes per a milions de persones —com en el cas xinès— o amb uns salaris congelats des de fa anys —com en el cas alemany. Tot i que els manuals d'economia ortodoxa determinen que una economia sòlida i competitiva és aquella que té un sector exportador important, ja hem indicat anteriorment que és impossible que tots els països siguin exportadors nets. L'evidència ens diu que si una economia exporta és perquè n'hi ha d'altres que importen. Malgrat que hi ha tertulians i economistes que defensen que exportant se surt de la crisi, és clar que no tots els països podran fer-ho: alguns hauran d'importar. Els superàvits d'un són els dèficits dels altres i a l'inrevés.

Hi ha països exportadors nets, com els que hem anomenat, i països importadors nets, és a dir, que importen més mercaderies de les que exporten. Aquest és el cas de l'economia espanyola i d'altres de la perifèria europea. El model productiu espanyol, centrat en els sectors de la construcció, el turisme i els serveis —i en menor mesura en el de l'automòbil—, era un model caduc, amb fortes dependències de l'exterior, generador d'atur i precarietat i condemnat al fracàs.

Les economies amb superàvits comercials, com l'alemanya, no empren els fons obtinguts gràcies als avantatges competitius en

millorar l'estat del benestar per a la seva població, ni en augmentar els salaris o millorar les jubilacions de la seva classe treballadora. A què han dedicat, doncs, aquest gran volum de capital els darrers anys? A finançar els dèficits d'altres economies, com l'espanyola, prestant diners a través del sector financer. L'estalvi de les economies del nord i l'exportació de capitals concorden amb la caiguda de les taxes d'estalvi del sud i l'entrada de capitals. La barra lliure de crèdit que va permetre la bombolla immobiliària a l'Estat espanyol havia de provenir d'algun lloc, ja que la seva economia era deficitària, depenia de l'exterior. Els bancs i caixes de l'Estat espanyol van poder prestar a constructores, promotores, altres empreses i famílies perquè demanaven diners a la banca europea. El deute espanyol creixia, tant pel dèficit de les compres de mercaderies com pel deute financer. El negoci era perfecte, i es va desenvolupar un sector bancari fort obtenint rendibilitats de la intermediació entre el finançament exterior i l'economia productiva interior. Dèiem que era perfecte, fins que la crisi va fer aflorar les contradiccions d'un creixement fictici basat en el crèdit i aixoplugat pel paraigua de l'euro, que donava una estabilitat irreal.

Si no s'hagués produït aquesta arribada de crèdit massiu —al cap i a la fi era diner buscant on invertir, a qui prestar a canvi d'un preu, d'un interès per saciar la seva set de benefici—, la crisi hauria esclatat abans i de forma diferent. El sistema de crèdit ajornava de forma fictícia la resolució del problema, que en el capitalisme sempre és a través de l'únic mecanisme que compleix la seva lògica: la crisi, com hem explicat anteriorment. En el cas de l'Estat espanyol calia sumar l'efecte de l'esclat de la bombolla immobiliària, tan anunciat i advertit que espanta la inoperància dels governants.

Durant els primers compassos de la crisi, el govern espanyol, després de reconèixer-ne tard i malament la magnitud, va implementar una sèrie de mesures per intentar pal·liar-ne els

efectes negatius. Les polítiques més importants, erràtiques i, en ocasions, contradictòries, es van centrar en una forta intervenció de l'Estat per rescatar el sector financer, amb seriosos problemes per l'augment de la morositat, especialment les caixes d'estalvi. Aquestes es van desenvolupar a través del Fons d'Adquisició d'Actius Financers (FAAF), el Fons de Reestructuració Ordenada Bancària (FROB) i un seguit d'avalis i crèdits al sector bancari. L'intent de contenir la crisi de la construcció amb el Plan E, dotat amb més de 10.000 milions d'euros, la subvenció a la compra d'automòbils amb el Plan 2000E i el fons d'Economia Sostenible que ascendia a 20.000 milions més, completaven el rescat dels poderosos. Posteriorment, caldria sumar el rescat a través del Mecanisme d'Estabilitat Europeu (MEDE) i la consegüent imposició d'un arbitratge en matèria de política econòmica procedent de la "troica", popularment coneguts com "els homes de negre". El crèdit de 100.000 milions d'euros de rescat va ser demanat com a últim recurs per salvar el sector bancari, especialment l'estafa de Bankia, que s'ensorrava després d'una lamentable nacionalització que, de moment, ja ha costat prop de 20.000 milions d'euros que no es recuperaran. De fet, el despropòsit del rescat financer —sector que ha gaudit d'un tracte privilegiat tot i la responsabilitat que té en la crisi— no ha permès complir les previsions de dèficit per al 2012, tot i l'austeritat i les dures retallades que la població està patint, i tanca l'any amb un nivell del 10%.

A la costosa intervenció de les administracions públiques cal sumar l'augment de l'atur —que ja supera el 25% a l'Estat espanyol i s'apropa als 6 milions de persones aturades—, amb una encara més greu caiguda del nombre de persones actives. En el pressupost estatal del 2013 l'atur suposa un import de 38.000 milions d'euros. Ara bé, ¿el dèficit fiscal és un problema només de les despeses? Hi ha dues vessants: per una banda les despeses —de les quals ja

hem vist d'on prové l'augment els darrers anys— i, per l'altra, els ingressos.

Els ingressos del sector públic s'obtenen sobretot de la recaptació d'impostos. El sistema fiscal de l'Estat espanyol és clarament regressiu i insuficient, la pressió fiscal està al voltant del 35% del PIB, molt per sota de la mitjana europea. Les reformes dels darrers anys, anteriors a la crisi, han anat reduint els impostos a les rendes altes i al capital i augmentant la pressió fiscal de les rendes salarials i els impostos indirectes, com és el cas de l'IVA (Impost sobre el Valor Afegit). Al voltant del 45% de la recaptació de l'Estat prové precisament d'aquest impost, totalment injust perquè grava el consum independentment dels ingressos de les persones. Les darreres reformes en plena crisi per augmentar la recaptació han augmentat aquest impost el 2010 —del 7% al 8% i del 16% al 18%, amb el govern Zapatero— i el 2012 —del 8% al 10% i del 18% al 21%— amb el govern Rajoy.

Un altre impost important és l'IRPF (Impost sobre la Renda de les Persones Físiques). A final dels anys 70, la fiscalitat “que havia de permetre la democràcia” imposava un tipus de gravamen de l'IRPF a les rendes més altes de més del 63% —als EUA i altres països d'Europa era força superior. Actualment, el tipus màxim de l'IRPF es troba per sobre del 52% —depenent de les comunitats autònomes—, després d'una tímida pujada. La reducció d'impostos per les persones estalviadores que ha suposat l'establiment d'un tipus impositiu fix del 19%-21% a les rendes del capital, les múltiples modalitats d'exempcions fiscals als fons de pensions, a les hipoteques, a les inversions empresarials, juntament amb les darreres eliminacions dels impostos de patrimoni i de successions, són algunes de les modificacions que s'han portat a terme i que han beneficiat el sector més benestant de la població. L'existència de formes societàries com les SICAV (Societat d'Inversió de Capital Variable), que utilitzen les grans fortunes i que només tributen

un 1%, són un insult en temps de crisi. Pel que fa al l'Impost de Societats (IS), tributa en teoria un 30% sobre els beneficis de les empreses —un 25% per a les petites i mitjanes empreses. Les grans empreses espanyoles —les que cotitzen a l'IBEX-35— tenen un tipus efectiu mitjà del 17%. És a dir, el que acaben pagant realment, després d'utilitzar els mecanismes possibles d'exempcions que els permet la legalitat i, a voltes, la frontera d'aquesta —com podrien ser els paradisos fiscals—, és un percentatge molt inferior a l'IS.

Qui paga més impostos a l'Estat espanyol són les persones treballadores a través de les rendes salarials i del consum. Això és especialment greu per al conjunt de les classes populars, perquè en els darrers anys la participació dels salaris en la riquesa generada pel conjunt de l'economia s'ha reduït i ha beneficiat les rendes del capital. Això és part d'aquella dinàmica sistèmica que hem explicat abans. Al mateix temps, un sistema fiscal centrat fortament en les rendes salarials explica que, quan es produeix una destrucció d'ocupació com la de la crisi actual, per una banda augmenta la despesa d'atur i, per l'altra, s'enfonsen els ingressos del sector públic.

Aquest dèficit —l'origen del qual acabem de veure— s'ha de finançar d'alguna manera. Les emissions de deute públic són el mecanisme que utilitzen els estats per trobar el gran volum de finançament que necessiten per a les despeses que no poden cobrir amb els ingressos obtinguts de la recaptació. Els bons del tresor donen dret als capitals o fons finançadors a cobrar un interès pels diners prestats, i al final del període establert se'ls retorna el principal, l'import prestat. El tipus d'interès, el preu al qual es presten aquests diners, el determinen els anomenats mercats, segons les seves consideracions sobre el risc que assumeixen i la solvència dels estats deutors.

Els interessos del deute públic de la perifèria europea han augmentat considerablement per les amenaces d'impagament de

les seves economies en crisi. La seva volatilitat ha estat una constant, els darrers anys, sobretot després de la primera i fallida intervenció a Grècia. La prima de risc, el diferencial amb l'interès del bo alemany a 10 anys, ha variat pràcticament cada dia i ha empitjorat després de la publicació de noves dades sobre la negativa situació econòmica. Darrerament, però, l'anunci del Banc Central Europeu promentent una actuació directa en cas de dificultats per col·locar el deute públic ha estabilitzat lleugerament els interessos, tot i que a un nivell ja molt alt, per sobre sempre del 5%. També cal recordar que l'ajuda del BCE és a canvi d'un major control de la "troica" i la consegüent pèrdua de sobirania. Les pressions especulatives per fer augmentar la prima de risc i exigir interessos més alts continuen sent habituals durant els dies de col·locacions importants de bons, operacions que en ocasions poden arribar als 7.000 o 8.000 milions d'euros. Per tant, el tipus d'interès que es fixi tindrà una repercussió important en la tresoreria de l'Estat.

La situació és certament greu per a les classes populars, que veuen com els costos econòmics de la crisi accentuen la fractura social a través de la pèrdua de drets, del robatori de les privatitzacions i, ara també, del traspàs de riquesa de les arque públiques al pagament d'uns interessos creixents cap a un capital financer internacional que mai no perd en el negoci del deute. I diem que mai no perd perquè, davant de les dificultats de cobrament, s'han desenvolupat els mecanismes polítics i econòmics necessaris: ja sigui la intervenció directa de governs tècnics escollits per la "troica", la pressió política de representants dels països centrals —com Angela Merkel—, el dictat de les polítiques econòmiques d'ajustament per part de la comissió europea o l'Ecofin, o amb modificacions legislatives —fins i tot de la Constitució, com en el cas de l'Estat espanyol. L'objectiu és que el capital financer sigui el primer a continuar cobrant, per davant

de serveis bàsics de vital importància com la sanitat, l'educació o els treballadors públics, com hem vist a Grècia i a la resta de països de la perifèria europea.

Això ha esdevingut un negoci perfecte gràcies a la influència política dels financers, que han aconseguit imposar, a través d'organismes com l'FMI, el BCE i la UE, les polítiques d'ajustament necessàries, no per sortir de la crisi ni per garantir el pagament del deute públic a llarg termini, sinó per augmentar els seus beneficis a qualsevol preu. No importa si això és a costa del patiment de les poblacions, de la reducció dels salaris i de les condicions de treball, de la destrucció de l'estat del benestar i l'anomenada classe mitjana, de convertir l'elevat atur en quelcom crònic que després passaran a etiquetar com a estructural, i d'augmentar el nombre de famílies que es troben en el llindar de la pobresa.

El deute públic és un mecanisme més de desposseïció per redistribuir la riquesa generada pel treball cap al capital. El problema és que aquestes mesures, per la naturalesa que tenen, tampoc no permetran retornar la totalitat del deute, ni resoldre cap dels problemes greus de les economies endeutades. De fet, això ja s'està demostrant, vista la gestió de la quitança del 50% del deute grec contret amb la banca alemanya i francesa i l'augment del fons de rescat de les institucions europees.

El nivell d'endeutament del conjunt de l'economia és un pes massa gran, especialment quan els governs d'arreu estan disposats a sortir al pas amb recursos públics per cobrir qualsevol problema que tingui el sector financer. En un context en què l'economia productiva no apareix —ni se l'espera— i en què, en lloc d'intentar ressuscitar-la allò que s'aconseguirà és enfonsar-la a través dels plans d'ajustament, sembla difícil creure que la generació de riquesa —necessària ja no per sortir de la crisi, sinó per retornar els deutes— sigui una possibilitat. Davant d'aquesta conjuntura, exigir no pagar el deute esdevé un dels eixos sobre els quals cal

plantejar la defensa dels drets socials i de la democràcia. Exigir que les classes populars no paguin les conseqüències d'una crisi de què no són responsables passa per exigir que no es facin càrrec d'un deute il·legítim que ha servit per rescatar les entitats financeres i beneficiar el capital.

La Unió Europea i l'Eurozona: espai del capital

Fins aquí hem explicat les crisis dins la dinàmica capitalista i la gestió neoliberal de l'actual a través dels plans d'ajustament i el deute públic. Un tercer element important per entendre la crisi del sud d'Europa és l'arquitectura institucional de la UE i el sistema euro. Veient la repercussió de la crisi, no és gaire difícil reconèixer el que van apuntar fa anys veus crítiques: La UE és un projecte promogut, dissenyat i desenvolupat per afavorir els interessos del capital europeu. Això no nega la voluntat política de postguerra de construir unes institucions que conduïssin els estats nacionals del continent a una resolució dels conflictes per la via política, encara que aquestes institucions han tingut originàriament un caire marcadament comercial i econòmic.

La darrera fase important del procés d'integració econòmica i política fou la creació de la moneda única. Com indica l'economista Rolando Astarita,^[8] l'euro va ser la resposta als problemes que plantejava la globalització al capital europeu i la seva necessitat de competir des d'un àmbit unificat més ampli que el merament nacional. La unitat afavoria el capital dels països centrals, que necessitaven un àmbit sectorial i geogràfic d'acumulació, d'obtenció de mà d'obra barata, de destí de les mercaderies produïdes i de reciclatge dels seus excedents comercials i financers. És a dir, on poder produir a costos reduïts i a prop de casa, al mateix temps que poder obrir nous mercats

per al capital financer, que inundaria de crèdits aquelles economies més dependents, com les del sud europeu, per després vendre'ls les mercaderies que necessitaven, com ja hem explicat. Però els capitals de les economies més dèbils també se n'han beneficiat, ja que guanyaven poder de negociació en els mercats internacionals, s'aprofitaven de la solvència que els donava una moneda forta com l'euro i explotaven la seva classe treballadora amb l'excusa de la competitivitat internacional.

Aquest procés s'ha accelerat els darrers 15 anys per afrontar un món globalitzant i globalitzat, un món postguerra freda que plantejava nous horitzons per a un capital que avançava decidit en l'aplicació de l'agenda neoliberal, després de la destrucció de tot tipus de resistència contrahegemònica. La crisi actual, especialment pel que fa a la perifèria europea, cal contextualitzar-la en el procés d'inserció en l'economia mundial a través de l'espai europeu i l'euro. Veurem ara alguns dels problemes estructurals del projecte d'integració i de moneda única.

Ja hem observat com la competitivitat de les economies de tota la UE, en aquest cas, augmenta històricament a través de la reducció dels costos laborals, especialment a partir dels anys 80, quan s'observa la caiguda de la participació dels salaris en la renda nacional. Hem vist com aquesta dinàmica d'evolució dels salaris per sota dels augments de productivitat genera uns desajustos sistèmics. Suposadament, però, aquesta davallada dels costos laborals hauria d'haver permès la convergència entre les economies del sud i les del nord dins la UE, a través d'un major creixement dels països menys desenvolupats en comparació amb els països més rics del nord. La hipòtesi era que la disciplina pressupostària i salarial, combinada amb la liberalització del moviment de capitals, assegurarien aquest procés de convergència, especialment dins la zona euro. La competitivitat d'un país, però, pot degradar-se, ja sigui per l'augment dels costos laborals —que ja

hem vist que no ha estat el cas, ans el contrari— o per l'augment de la inflació. I el que ha passat als països perifèrics és que la mateixa acceleració del creixement i les bases sobre el qual es realitzava —fort endeutament—, ha conduït a un augment de la inflació major a les taxes d'inflació dels països centrals en el període anterior a la crisi.

Aquestes diferències estructurals d'inflació han dificultat la convergència de les economies menys desenvolupades. Per altra banda, un cop abolida la política monetària i les divises nacionals per la pertinença a una mateixa moneda, aquesta inflació no s'ha pogut ajustar a través dels tipus de canvi, ara inexistents. L'Estat espanyol no hauria pogut assumir un dèficit comercial del 10% del PIB el 2007 si hagués existit la pesseta, ja que la moneda hauria patit un ajustament —via devaluació— que hauria encarat les importacions i abaratit les exportacions. Els saldos comercials entre nord i sud dibuixen una senda complementària, en què el nord té superàvit i el sud té dèficit, com hem indicat anteriorment.

Dit això, un dels mecanismes que podia incidir en el procés d'harmonització eren els tipus d'interès. Però el Banc Central Europeu, institució encarregada de determinar-los, ha marcat un interès nominal conjunt per a tota la zona euro, quelcom força arriscat tenint en compte que s'aplicava a països amb inflacions diferents. Això ha provocat que els tipus d'interès reals del sud fossin força més baixos, i ha facilitat enormement l'endeutament de les llars i les empreses. Allí on la taxa d'interès real era més baixa hi ha hagut major endeutament interior, amb l'Estat espanyol al capdavant.

Un altre element és la crisi del deute sobirà i els seus efectes en relació a les restriccions de l'Eurozona que estem comentant. La seva particular amplitud en economies que tenien dèficits públics menors que altres economies capitalistes importants —com el Japó,

el Regne Unit o els EUA— és també una de les conseqüències dels defectes de la construcció del sistema euro.

Al mateix temps, des de l'àmbit dels sectors productius, resulta difícil creure que es pugui aconseguir els estàndards d'Alemanya, Holanda o Àustria, amb models productius tan diferents, sense una clara i potent política industrial que persegueixi la convergència —real— entre economies, essent els del sud —com en el cas de l'Estat espanyol— fortament dependents de l'exterior i promoguts per la bombolla immobiliària. Tampoc els models d'estat del benestar i de redistribució de la riquesa han estat mai comparables: els països perifèrics han tingut un pacte social molt més precari que el dels països del nord.

Resumint, podríem dir que els països del sud han tingut una menor competitivitat per raons estructurals de les seves economies —del model productiu que han tingut històricament, de formació, d'incorporació tecnològica, de pràctiques empresarials, etc.—, empitjorada per la inflació estructural més elevada. La caiguda de la participació salarial en la renda no ha estat suficient per compensar aquest efecte, i els dèficits corrents s'han accentuat. Tot i això, aquestes economies del sud han registrat creixements superiors a la mitjana de la UE, entre 1995 i 2005 —amb excepció d'Itàlia—, gràcies a dos elements que han acabat resultant letals: l'entrada de capitals —que han cobert els dèficits exteriors— i els menors tipus d'interès reals —que han facilitat el sobreendeutament. Cap d'aquests fenòmens ha estat ajustat ni evitat, precisament per pertànyer a un mateix espai econòmic i monetari i pel rebuig de la UE a tota intervenció en el pla industrial. Arribada la crisi, tot el sistema s'ha esfondrat —afegint als efectes habituals de la crisi capitalista la forta crisi del deute sobirà— de forma més acusada que en altres economies amb majors dèficits, a causa de la pertinença al sistema euro.

Les restriccions del sistema euro i de l'arquitectura institucional de la UE són, en gran part, responsables de la convergència impossible entre economies tan diferents. Sobretot pel que fa al biaix monetarista i neoliberal del projecte. Com diu

[9] Michel Husson: «Res, ni en la teoria ni en la pràctica, permet sostenir el postulat segons el qual la pressió monetària permetria la convergència real dels països europeus.» Ara bé, ¿aquestes contradiccions podrien haver estat resoltes, amb una voluntat política de signe diferent? Segurament, la resposta seria positiva. Res no ens fa pensar que no sigui possible tendir a una major coordinació econòmica i política per fer front als reptes de la globalització i caminar cap a societats més justes. El problema, però, és que aquest no va ser mai l'objectiu de la construcció europea, per molt que s'utilitzi l'argument de l'harmonització econòmica i de models d'estat del benestar amant amb el discurs de la pau entre nacions a Europa, discurs totalment hipòcrita vist l'historial d'intervencions i promoció de conflictes bèl·lics, tant dins com fora d'Europa. Aquesta propaganda ha servit per engrescar unes poblacions que han crescut en l'ascens social gràcies a la suposada modernització que portaria la pertinença a la UE, una modernització comprensiblement desitjada coneixent la història recent de països com Portugal, Grècia, Itàlia o Espanya.

El cert és que el projecte europeu perseguia des del seu origen construir un marc favorable al capital i a la seva acumulació, tal com feia sospitar la ideologia neoliberal de totes les forces polítiques governants les darreres dècades. La gestió de la crisi del deute sobirà, la intervenció del BCE afavorint en tot moment el capital financer amb injeccions massives de crèdit a l'1% d'interès sense actuar com a prestador directe, les imposicions de la UE i els socis comunitaris de plans d'ajustament i la pèrdua de sobirania demostren que el projecte d'unió monetària i política no pretén

en cap cas construir l'Europa de què parlaven, deixant de banda la satisfacció de les necessitats més bàsiques de les poblacions. La crisi ha demostrat el caràcter antidemocràtic de la UE. Els plans d'ajustament imposats segueixen la lògica de la construcció europea d'augmentar la competitivitat via empobriment. I els plans de rescat de l'euro són en realitat plans de rescat de la banca europea. Com diu l'economista Xabier Arrizabalo,^[10] la UE és la negació d'Europa; de l'Europa dels estats del benestar d'inspiració keynesiana, on es van assolir una sèrie de conquestes socials gràcies a les lluites del moviment obrer, els dos primers terços del segle XX.

Una via alternativa comença sortint de l'euro?

Diverses veus de grups i moviments d'esquerra han reivindicat la sortida de l'euro i de la UE com a element necessari per lluitar contra la crisi. Algunes, fins i tot, ho creuen imprescindible per a un programa anticapitalista que configuri una veritable alternativa. ¿La sortida de l'euro és la solució a tots els mals? Creiem que aquest és un fals debat en què, al nostre parer, inexplicablement s'han invertit massa energies. Ni la sortida de l'euro ni la seva continuïtat són, a priori, garantia exclusiva ni d'una recuperació més ràpida ni d'una via alternativa. Com hem explicat amb cert detall, tenim clar que la UE i l'euro són projectes pensats per afavorir els interessos del capital a canvi dels interessos de les classes treballadores. Però no hauríem de caure en simplificacions: es tracta d'una realitat polièdrica que no podem analitzar de forma unilateral, només a través de la variable euro. A vegades és parla erròniament de la sortida de l'euro —també del no pagament del deute—, com si es tractés de “mesures bolet”, és a dir, mesures que broten de sobte i aïlladament. El cert és

que si mai s'arribés a tenir la força política necessària per portar a terme una via rupturista com aquesta, és del tot segur que seria acompanyada per múltiples polítiques econòmiques, socials i culturals genuïnament alternatives per caminar, d'una manera o altra, segons es decidís, en la construcció del que s'ha anomenat l'alternativa al capitalisme. No es poden valorar els efectes de la sortida de l'euro o del no pagament del deute sense introduir en el debat la resta de variables, com ara el model productiu i financer, el tipus d'institucions polítiques, etc. Analitzar què passaria si sortim de l'euro —o si deixem de pagar el deute— és iniciar un fals debat, si després de llançar aquesta proposta se'ns emmanilla i no podem continuar transformant radicalment l'economia. La societat no és un laboratori on es pugui modificar una variable per observar què passa amb la resta. El conjunt de relacions socials estan fortament interconnectades, i l'experiència històrica passa pel cúmul de les accions col·lectives.

Dit això, també és cert que tota iniciativa que qüestionï el sistema ha de fer una bona lectura econòmica per construir una agenda alternativa. Així, doncs —i com hem anat fent al llarg d'aquestes línies—, valorarem breument la dimensió de les propostes de sortida de l'euro i, molt relacionat amb això, el no pagament del deute, per aportar alguna idea des de l'economia al complex debat sobre les alternatives.

Cal recordar que la sortida de l'euro també ha estat suggerida per cert sector —tot i que minoritari— d'analistes convencionals partidaris del liberalisme econòmic i del seu aprofundiment com a proposta contra la crisi. El que creiem que passa sovint quan es parla de la sortida de l'euro és que s'oblida altres elements importants que hi estan directament relacionats. Alguns defensors de la sortida de l'euro es recolzen en la possibilitat de recuperar la política monetària. És cert que disposar d'aquesta eina seria interessant per influir en l'esdevenir econòmic, però cal considerar

la cara menys amable de la nova moneda. El retorn a una moneda pròpia que no tingués les garanties d'una d'internacionalment rellevant com l'euro situaria l'economia sota les amenaces d'especuladors financers que podrien apostar contra ella amb més bel·ligerància encara. Lluitar contra això requeriria una forta intervenció en l'àmbit financer i, possiblement, una coordinació internacional que endevinem complicada, vista la correlació de forces actual. L'amenaça de la devaluació sistemàtica a què sotmetrien els atacs especulatius podria generar episodis d'inflació perillosos. Moltes vegades diem, encertadament, que hi ha molts països fora de l'euro i fora de la UE als quals no els va tan malament com als països del sud d'Europa. Però no podem creure de manera naïf que és només gràcies a tenir una moneda pròpia. Aquest no és el remei a tots els mals. Països amb sobirania monetària i la possibilitat d'aplicar polítiques econòmiques pròpies també han patit dures crisis financeres anteriorment, com el Sud-est asiàtic o Rússia, a final dels anys 90, per posar algun exemple.

Una devaluació que abaratís les nostres exportacions encariria fortament el deute nominat en euros. Al mateix temps, la devaluació monetària —que ha estat un mecanisme habitualment emprat per a aquest propòsit— tampoc és una vareta màgica: els sectors exportadors haurien de ser interessants als ulls de la demanda internacional més enllà de la variable preu, que es pot influir monetàriament. Com veiem, apareixen aspectes més amplis, com el deute públic i el model productiu. La majoria d'analistes crítics comparteixen la necessitat de reestructurar el deute o aplicar una moratòria com a mesura d'urgència, se surti o no de l'entramat institucional europeu. Això ja ho hem abordat anteriorment, i la conclusió era rotunda: en les condicions actuals, el deute públic s'ha de deixar de pagar, perquè està actuant com a mecanisme de desposseïció i traspàs de riquesa dels més

necessitats cap al capital financer internacional. Els rescats bancaris no es poden pagar a canvi de sector que hauria de ser innegociable en qualsevol societat amb uns criteris mínims de justícia social, com són la sanitat i l'educació, o l'estat del benestar en general. De la manera que això es faci —a través d'un procés negociat amb els tenidors del deute, a través d'organismes institucionals o de forma unilateral per part d'un govern de signe polític afí a aquesta idea— és un tema complex que s'escapa al propòsit d'aquest article. S'ha parlat molt i àmpliament, per part de col·lectius com el de l'auditoria ciutadana del deute, de les conseqüències que podria tenir el no pagament del deute pel finançament dels dèficits fiscals, i aquí en recollim la idea central. Les dificultats de finançament que suposaria no pagar el deute extern no són equiparables a les conseqüències que n'està generant el pagament actualment: un augment de la pobresa i fractura social, amb el cas grec com a exemple alarmant. Experiències anteriors, com la de l'Equador o Islàndia, avalen aquesta via i mostren com, a mitjà termini, fins i tot els mercats internacionals tornen a finançar uns estats més solvents gràcies a la descàrrega del pes del deute.

Això, però, ens porta indistriablement a actuar sobre el sector bancari, una part del qual no suportaria l'abolició del deute i entraria en situació de fallida. En el darrer informe del seminari Taifa, *L'estratègia del capital*, es troben dades sobre la dependència que tenen els bancs del deute sobirà i com aquests han estat els principals finançadors dels estats gràcies a la facilitat de crèdit a l'1% que els oferia el BCE. És fa difícil pensar com podria continuar funcionant el sistema bancari a Europa, i no només la dèbil banca resultant de les fusions de les caixes a l'Estat espanyol, sinó la banca alemanya o francesa, lligada al deute grec o espanyol. Molt probablement, el primer que caldria fer abans d'organitzar el no pagament del deute seria crear una banca pública a partir de

la socialització de la ja existent. Un escenari certament difícil d'imaginar a hores d'ara.

La qüestió del model productiu mereixeria un espai més ampli. Aquí només podem apuntar que caldria tendir cap a models autocentrats, és a dir, models que partissin d'una lògica d'organització industrial i productiva que prioritzés els sectors que —les característiques internes de l'economia i la societat— permetessin ser més competitius, menys dependents de l'exterior, estalviadors de recursos i socialment necessaris. La producció és un element central en qualsevol societat, i per tendir a models més socials i democràtics, caldria un canvi radical que prioritzés els valors d'ús en contra dels valors de canvi, una dicotomia pròpia de les contradiccions del capital que cal combatre. Caldria un model productiu encarregat de la cobertura de les necessitats de la població contra la lògica del benefici privat. Aquí, el món cooperativista seria un embrió d'aquest model, que, al mateix temps, ens portaria a un debat sobre l'abolició de la propietat privada i el paper de l'Estat —dues institucions centrals del capitalisme— que s'escapa al propòsit d'aquest text.

¿Això vol dir que donàriem suport a la necessitat de mantenir-se dins la UE i a la continuïtat de l'euro, posició defensada per altres sectors d'esquerra com Syriza a Grècia, per posar l'exemple més conegut? Doncs no, perquè també forma part del que hem definit com “fals debat”. Ara ho aclarirem.

Conclusió

Aquestes pàgines pretenien oferir una explicació accessible sobre alguns dels elements econòmics més rellevants de la crisi actual. Cal conèixer més i millor com funciona l'economia i la dinàmica del capital i, sobretot, entendre que es tracta de quelcom sistèmic però fortament contradictori. La crisi ens mostra descarnadament

les contradiccions, alhora que veiem com serveix al sistema per recompondre's.

En el darrer apartat, hem intentat fer algunes pinzellades econòmiques de les vies cap a l'alternativa. Aquestes idees poden ser un brindis al sol, si no ens serveixen per pensar i actuar en la nostra praxi política, que, de forma indestruïble, haurà d'acompanyar-se de teories, debats i anàlisis que l'enriqueixin.

Aquesta praxi passa, en l'actual context d'ebullició dels moviments socials i polítics, per construir la resistència i la defensa dels drets socials que s'estan destruint. La participació en qualsevol dels àmbits que ens afectin, com la sanitat, l'educació, les universitats, el treball, l'habitatge, el territori, el barri, etc. és important per anar construint un moviment ampli i fortament heterogeni contra l'actual hegemonia. Els criteris han anat apareixent al llarg del text i simplement es tracta de revertir la lògica de la recomposició del sistema: oposició als plans d'austeritat, a les reformes laborals i de les pensions, al pagament del deute i els seus interessos, al rescat dels poderosos, a les execucions hipotecàries, a les privatitzacions, etc. Només d'aquesta negativitat o confrontació pot sorgir un moviment ampli que ens permetrà qüestionar l'explotació del treball per al capital, el patriarcat i la destrucció de la naturalesa. El repertori que s'utilitzi serà el que es decideixi amb la intel·ligència col·lectiva, democràticament i en funció de les necessitats i el moment polític.

Creiem que iniciatives com la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) són exemplars de com es construeix un moviment. Amb l'embrió d'anteriors lluites, s'aixeca en forma de negativa a una injustícia flagrant, i sobre aquesta negativitat es desenvolupa un ampli moviment que creix tant en l'acció directa com en l'assemblea, a través d'una praxi capaç d'interpretar els moments polítics i socials, per anar radicalitzant-se en la defensa del dret a l'habitatge.

Tot i que no tenen la mateixa magnitud, estan sorgint formes d'actuació com la de la PAH a la resta de sectors que hem anomenat. A aquests moviments cal sumar-hi altres experiències polítiques, com la de la CUP o l'esquerra radical i el sindicalisme més combatiu. La idea de cap a on hem de caminar, més o menys difusa, és ja present. Àmplies capes de la població s'estan qüestionant, més que mai després de la Transició, el model polític i econòmic. La destrucció de les classes mitjanes està actuant d'autèntic despertador de milers i milers de persones que dormien el somni idíl·lic del capitalisme popular. I si aquest camí cal recorre'l dins o fora de la UE dependrà de quanta democràcia sigui capaç d'assimilar el sistema.

Bibliografia

- Arrizabalo, X. (2012) El imperialismo, los límites del capitalismo y la crisis actual como encrucijada histórica. Sevilla: Ponència a les XIII Jornades d'Economia Crítica. Consultable a Internet
- Astarita, R. (2010) La crisis griega.rolandoastarita.wordpress.com
- Astarita, R. (2011) Reflexiones sobre la crisis del euro.rolandoastarita.wordpress.com
- Gouverner, J. (2011). La economía capitalista. Una introducción al análisis económico marxista. Madrid: Maia Ediciones.
- de Haro, J. L. (2007) Los 'hedge funds' de Bear Stearns se acogen a la bancarrota.www.eleconomista.es
- Harvey, D. (2007) Breve historia del neoliberalismo.Madrid: Ediciones Akal.
- Harvey, D. (2012) El enigma del capital y las crisis del capitalismo.Madrid: Ediciones Akal.

- Husson, M. (2009) Capitalismo puro. Madrid: Maia Ediciones.
- Husson, M. (2012) "Economía política del sistema euro". Viento Sur, núm. 125. hussonet.free.fr/eceuro40w.pdf
- Husson, M. (2013). La disminución de la participación de los salarios en el origen de la crisis. Sin Permiso. hussonet.free.fr/salsphere.pdf
- Klein, N. (2007) La doctrina del shock. El auge del capitalismo del desastre. Barcelona: Ediciones Paidós.
- Marx, K. (2007) El capital. Madrid: Ediciones Akal.
- Millet, D. i Toussaint, E. (2011). La deuda o la vida. Europa en el ojo del huracán. Barcelona: Icaria Editorial.
- Seminari d'economia crítica Taifa (2009) Informe núm. 6: Apuntes teóricos para entender la crisis. Versió en pdf: informes.seminaritaifa.org/informe-06
- Seminari d'economia crítica Taifa (2010) Informe núm. 7: La crisis en el estado español: El rescate de los poderosos. Versió en pdf: informes.seminaritaifa.org/informe-07
- Seminari d'economia crítica Taifa (2011) Informe núm. 8: La estrategia del capital. Versió en pdf: informes.seminaritaifa.org/informe-08
- Wolf, M. (2008) *The rescue of Bear Stearns marks liberalisation's limit*. The Financial Times. www.ft.com. En castellà: *El rescate de Bear Stearns fija el límite de la liberalización*. Expansión. expansion.com

[1] de Haro, J. L. (2007) "Los 'hedge funds' de Bear Stearns se acogen a la bancarrota". *elEconomista.es*, 3 d'agost.

[2] The Economist, 30 d'agost del 2008.

[4] Husson, M. (2013) La disminución de la participación de los salarios en el origen de la crisis. Sin Permiso.

[5] Seminari d'economia crítica Taifa (2009) Informe núm. 6: Apuntes teóricos para entender

la crisi.

[6] Seminari d'economia crítica Taifa (2010). Informe núm. 7: La implosió del sistema productiu. La crisis en el estado español: El rescate de los poderosos.

[7] Klein, N. (2007) La doctrina del shock. Barcelona: Paidós

[8] Astarita, R. (2011) Reflexiones sobre la crisis del euro. Article del blog de l'autor.

[9] Husson, M. (2012) "Economía política del sistema euro". Viento Sur, núm. 125.

[10] Arrizabalo, X (2012) El imperialismo, los límites del capitalismo y la crisis actual como encrucijada histórica. Sevilla: Ponència a les XIII Jornades d'Economia Crítica.

2. Bankia: quan l'arbre no ens deixa veure el bosc

IVAN GORDILLO | La Directa – 24/05/2012

Durant les darreres setmanes el cas Bankia ha monopolitzat les tribunes econòmiques dels mitjans de comunicació convencionals. Aquest debat ha revifat les discussions sobre la insolvència de l'economia espanyola que tant sembla preocupar als mercats. Paul Krugman, l'economista vedet premiat amb el Nobel, va afegir benzina al foc anunciant que es produiria un corralito a l'Estat espanyol. Per acabar-ho d'adobar, el programa Singulars de TV3 va convidar dos assessors de fons d'inversions per explicar un pla de sortida de la crisi catastrofista i lamentable que ens condemnaria a la misèria. Tot plegat una cortina de fum que no ens deixa veure l'arrel del problema. Intentarem destriar el gra de la palla i de passada explicar la darrera reforma financera.

El passat 11 de maig s'aprovava el [Real Decreto-ley sobre saneamiento y venta de los activos inmobiliarios del sector](#)

financiero, la segona reforma financera en tres mesos, la quarta en els darrers tres anys. Totes elles havien d'acabar amb els dubtes sobre el valor dels actius del sector financer però sembla que les tres ministres d'economia que s'han succeït en el càrrec han errat. Aquesta reforma exigirà a les entitats financeres comptabilitzar noves provisions respecte els actius immobiliaris que posseeixen, arribant en alguns casos fins al 52% del seu valor. S'obliga així a les entitats a guardar diners en previsió de que el negoci immobiliari provoqui pèrdues, quelcom més que probable veient com aquest mercat ha caigut fortament els darrers anys i que el valor dels immobles estan inflats després de la bombolla dels anys 2000. Es calcula que el valor total de les provisions ascendirà a 28.000 milions d'euros pel conjunt del sector financer. Per altra banda, cada entitat haurà de crear una societat paral·lela, el que s'ha popularitzat amb el nom de "banc dolent", on destinarà tots els "actius tòxics", és a dir, aquells que no es poden vendre i, per tant, el seu valor de mercat és pràcticament zero. El propi Banc d'Espanya calcula que aquests actius poden ascendir a 184.000 milions d'euros, un 18% del PIB!

Aquestes operacions hauran d'estar enllestides abans del 30 de juny. Si alguna entitat tingués problemes de solvència i no pogués comptabilitzar-les perquè entraria en situació de fallida, el govern preveu recolzar l'operació amb diners públics a càrrec del FROB (Fons de Reestructuració Ordenada Bancària), prestats al 10% a 5 anys, període al final del qual, en cas de no retornar-se el préstec, quelcom més que probable, passaria a convertir-se en accions per a l'Estat (bons convertibles en accions com s'ha fet en el cas de BFA-Bankia carregant així la inversió fallida a les arques públiques). Un altre punt que no han comentat els mitjans tot i la importància que mereixia, són els nous avantatges fiscals que es donen a les entitats financeres en el negoci immobiliari.

Una vegada més es fa palesa la prioritat del govern amb tantes facilitats i ajudes al sector financer, quelcom que de ben segur farà augmentar el dèficit públic, aquell indicador que diuen voler reduir a costa de retallar en sanitat i educació destruint el minso estat del benestar que ens queda. Ningú amb sentit comú invertiria aquesta quantitat de diners en unes entitats que fa temps que estan en fallida tècnica i que haurien d'haver estat intervingudes, requisant el patrimoni personal dels responsables de la negligència i jutjant-los per mala praxis.

El ministre De Guindos, ex de Lehman Brothers, apèndix dels interessos financers dins del sector públic, declara que “les arque públiques sortiran beneficiades” i que “només farà falta destinar-hi 15.000 milions”. A més a més, s’han assignat dues auditories independents per valorar l’estoc immobiliari a empreses estrangeres vinculades als mercats financers internacionals, com és el cas de Goldman Sachs. Tot plegat és un autèntic despropòsit, on queda en evidència que es premia els negligents i es menysprea els contribuents i les persones que estan patint la crisi. A la cleptocràcia cal sumar-li dosis de cinisme.

Dos dies abans, el 9 de maig, el Banc d'Espanya publicava una [nota informativa](#) anunciant la nacionalització de Bankia. L’anunci comunicava que el FROB feia efectiva la convertibilitat en accions dels 4.465 milions d’euros en bons que la matriu de Bankia, BFA, va demanar fa 14 mesos. Al no ser retornats, l’Estat es feia amb la propietat del 45% de l’entitat, passant, de facto, a controlar-la. Aquest fet acabaria accelerant la segona “reforma de Guindos” explicada més amunt.

Rodrigo Rato, exministre d’economia i antic president del FMI (Fons Monetari Internacional), era cedit del càrrec de president de Bankia. El govern del PP aprofitava l’oportunitat de fer-li pagar la negativa a la fusió de Bankia amb La Caixa el passat mes de gener, operació que va obstaculitzar en no veure clara la seva posició

dins del gran grup controlat per Isidre Fainé. L'enllaç idíl·lic entre la burgesia madrilenya vinculada al PP i l'entitat catalana de La Caixa i el grup industrial que controla (l'antiga Criteria), braç empresarial de les 400 famílies de la burgesia catalana representades al sí de CiU, quedava en no res. El que haguera estat un autèntic cop de puny de classe s'anava a norris per culpa d'un dels seus. Rato però, no marxa amb les mans buides, tot i deixar en situació d'insolvència la tercera entitat bancària més gran de l'Estat espanyol. Com diria Gregorio Morán, fins i tot la màfia es té més respecte.

L'arbre no ens deixa veure el bosc, deia. Només amb un enfocament des de l'economia productiva, allò que popularment es diu economia real, es pot arribar a un bon diagnòstic. Seguim encaparrats en analitzar el malalt amb ulleres monetàries. La crisi financera no s'arreglarà amb més finances. El forat del capital financer s'està traspasant al sector públic, ja fa temps que ho denunciem, però en aquest trànsit el forat no es fa més petit. Fins que no es repari la maquinaria que genera, en primera instància, la riquesa real i de la que se n'aprofita el sistema financer, no sortirem de la crisi. Al cap i a la fi, els 4.465 milions d'euros de Bankia són una part petita dels més de 115.000 milions d'euros que l'Estat ha destinat a rescatar el sector financer. El problema central, del que Bankia n'és una de les conseqüències, és l'ensorrament del sistema productiu. La repercussió important és, i serà si no es posa fre, els acomiadaments i els desnonaments. Aquest continu degoteig de destrucció de capital industrial està empitjorant els balanços dels bancs a través de l'augment de la morositat, tant del totxo com dels crèdits al consum, les hipoteques o les línies de crèdit de les empreses.

La lluita econòmica imprescindible per sortir de la crisi s'ha de centrar en aturar la destrucció del sistema productiu. La primera mesura, però, per la recuperació de l'activitat econòmica

i els llocs de treball, passa per una quitança del deute. El capital financer succona parasitàriament una proporció molt important de la riquesa creada en l'àmbit productiu. Aquest endeutament és un gran pes que no permet reanimar l'activitat productiva. En segon terme, caldria plantejar una sèrie de polítiques abandonades pels primers governs del PSOE els anys 80. Cal un control de la inversió i una genuïna planificació, començant pel sector energètic i el conjunt de les importacions que generen un important dèficit comercial.

Cal dirigir la inversió cap a sectors intensius en força de treball. De poc serviria posar-se a fer infraestructures que, a part de l'impacte ecològic indesitjable i la poca urgència social i econòmica que tenen, són intensives en capital i no generarien els llocs de treball necessaris. Cal un model industrial adaptat al segle XXI, que en el cas de la nostra societat, més enllà de les noves tecnologies i el coneixement, hauria de potenciar els sectors socials, especialment el referent a les cures, la sanitat i l'educació, els serveis a la població, àmbits on la inversió pública ha estat insuficient, deixats a expenses de la creixent mercantilització.

Per altra banda, la reforma constitucional que anteposava el pagament del deute a qualsevol altra necessitat, les reformes laborals que han posat fi a drets històrics, les retallades a la sanitat i l'educació que han estat el paradigma de la venda de l'estat de benestar i l'expulsió sistemàtica de famílies dels seus habitatges són quatre fronts irrenunciabls. Mentre no actuem també d'urgència en l'àmbit públic i polític corregint l'espoli social dels últims anys, seguirem estancats en mig d'una crisi que no fa més que agreujar-se.

Sembla que aquests dies, com en els últims anys, l'àmbit financer sigui el més important. Tant, que són capaços de provocar por a un corralito que faci perillar els estalvis. Aquest arbre no ens deixa veure el bosc del més essencial, com si ja estigués perdut i

no mereixes lluitar per defensar el patrimoni de tots els sectors de l'economia, el patrimoni que s'ha construït amb el treball de totes aquelles que no tenen res més per viure que vendre la seva força de treball. Ens pertany. No hi podem renunciar.

3. Hi ha vida més enllà de la banca?

JOSEP MANEL BUSQUETA | La Directa 24/10/2011

El cap de setmana del 15 i 16 d'octubre, mentre la majoria de les ciutats del món bullia d'indignació popular davant la presa de pèl global que suposen les mesures preses davant la crisi, assistíem a l'enèsima reunió de ministres de finances, ara en preparació de la també enèsima cimera del G-20 que s'ha de celebrar a Canes els dies 2 i 3 de novembre. Lluny del glamur dels i les artistes del setè art que anualment desfilen per la catifa vermella, tot sembla indicar que en aquesta població francesa assistirem a una posada en escena d'un nou capítol de la tràgica i horrorosa sèrie del "salvament del capitalisme".

A partir de les conclusions de la reunió ministerial prèvia del 15 i 16 d'octubre, el que es discutirà de forma central en la reunió del G-20 és la formula per alleugerir la llosa que representa el deute per un país com Grècia, així com les noves condicions globals de solvència que ha de complir la banca europea. Resulta bastant clar que endurir les condicions de solvència de la banca,

des del 5% exigit en els stres test de juliol fins al 7 o 9% que es planteja ara, significa que la UE està preparant al sector financer europeu per resistir les pèrdues que representarà la “quitança” del deute grec i les més que possibles reduccions del deute espanyol, irlandès, portuguès i, possiblement, italià que l’acompanyaran en un futur no massa llunyà. La conseqüència inevitable que, segons la lògica dominant, comportaria un escenari com l’anterior seria la necessitat d’una eventual nova recapitalització de la banca que ara sembla que hauria d’oscil·lar entre els 100.000 milions i els 3 bilions d’euros. En principi, els recursos per a aquesta operació de recapitalització haurien de sortir de fonts privades, ara bé, tenint en compte la situació dels mercats de crèdit, sembla que això no és res més que una cortina de fum que amaga la crua realitat que, en definitiva, caldrà que la societat novament és faci càrrec dels recursos necessaris per tal que la solvència bancària no es vegi afectada per la nova situació econòmica que es derivi dels acords.

Resulta clar que un país com Grècia que es debat, com digué en el seu moment el president d’Equador, Rafael Correa, entre el “deute i la vida”, necessita que el volum del seu deute es redueixi de manera substancial per tal de poder tornar a articular-se com una economia que funciona amb certa solvència, segons els paràmetres que determina l’entorn capitalista. Ara bé, plantejar la “quitança” del deute grec a partir de concretar una nova aportació descomunal de recursos de les societats resulta intolerable. Del que es tracta de fet, com sempre fins ara en la gestió de la crisi, és que qui suporti el preu de l’operació d’oxigenar Grècia siguin el conjunt de les poblacions i no el sistema financer europeu que ha especulat i s’ha enriquit a mansalva durant els darrers anys.

Davant dels discursos que calen noves aportacions de recursos públics per donar suport al sistema financer per tal que, amb la seva caiguda, no arrossegui la resta de la societat, em sembla estar sentint de fons la veu del funest dictador feixista quan

des del balcó de la Plaza de Oriente deia allò d'“estamos frente a un abismo pero damos un paso adelante”.

I és que veritablement tan sols anomenar les xifres de les que es compona, fins al moment, el salvament bancari és quelcom que produeix vertigen.

De Lehman Brothers a avui

Des de la data simbòlica que representa la caiguda de Lehman Brothers al 2008, la factura del rescat bancari ja ha costat al contribuent europeu una xifra que ronda els 1,35 bilions de euros, molt més del que representa el Producte Interior Brut d'un estat com l'espanyol al voltant del bilió d'euros. Concretament a l'Estat espanyol, a través de mecanismes com el FAAF (Fons d'Adquisició d'Actius Financers), el FROB (Fons de Reestructuració Ordenada de la Banca) i els avals donats a la banca ja s'han gastat aproximadament 90.000 milions d'euros en l'operació de salvament. Recordem que un mecanisme com el FROB té previst en els seus estatuts la possibilitat que els bancs puguin endeutar-se fins a 27.000 milions sense passar pel Parlament, i fins a 90.000 amb autorització d'aquest. Aquestes xifres podrien quedar curtes si tenim en compte que, només l'any vinent, el sector financer espanyol ha de fer front al pagament de 80.000 milions d'euros i que, en aquests moments, el sector financer espanyol té problemes per recuperar al voltant de 143.286 milions del conjunt prestat al sector de la construcció. Segons alguns analistes, si comptabilitzem el que puja la factura del rescat bancari a les dues ribes de l'Atlàntic ens trobem que, entre la UE i els EUA, ja s'han utilitzat en aquest concepte de rescat fins a 2,29 bilions d'euros, l'equivalent a 7,4% del PIB europeu i dels EUA, prou diners com per erradicar 92 vegades la fam al món, segons dades de Justícia i Pau.

Cal tenir present que el rescat del sistema financer s'emmarca en el conjunt del salvament global del capitalisme. Doncs a banda

dels bancs, altres sectors com el de l'automòbil o el de les asseguradores també han rebut quantitats ingents de recursos públics. Aquesta operació de salvament global a hores d'ara significa, en el cas dels Estats Units, la xifra de 10 bilions d'euros mentre que són 4,6 bilions d'euros el còmput global dels recursos que l'UE ha esmerçat en aquesta operació, segons el mateix president de la Comissió Europea, el sr. Durao Barroso.

Al capitalisme li sobre població

El cas és que, vist des d'una perspectiva popular, tots aquests recursos no han servit per millorar les condicions de vida d'una població ensorrada per l'impacte de la crisi en el conjunt del sistema productiu, ni per intentar tornar a dinamitzar aquesta economia malmesa, prenent com a eix de la reactivació econòmica polítiques basades en la generació de llocs de treball i de millora de les condicions de vida. En definitiva, lluny d'apostar per mesures de caire keynesià, que el capitalisme ja ha usat amb èxit històricament per tal de refer-se d'altres situacions de crisi, els recursos s'han utilitzat per aprofundir encara més en la ferida social. En aquests moments, el que es posa sobre la taula és que el sistema capitalista aposta per deixar al marge dels mecanismes de funcionament social gairebé tota la població mundial. Si fins ara podíem dir que el capitalisme necessitava només mil milions de persones del planeta per ser viable, ara, en aquesta versió encara més brutal, n'hi sobren bastants centenars de milions més.

Així hem vist com de manera increïble els recursos que rebien els bancs, a molt baix interès, del conjunt del Banc Central Europeu i de la Reserva Federal s'utilitzaven per continuar especulant amb els mateixos mecanismes de sempre més les possibilitats que ara ofereix el deute sobirà. En una operació de xantatge financer sense precedents en la història del capitalisme, ara són els bancs, emparats per institucions com l'FMI, els que exigeixen als estats els terribles plans d'ajuts que ja estem patint

i que suposaran, sinó ho evitem mitjançant la resposta popular, la destrucció de qualsevol vestigi de societat amb drets socials i laborals. La crisi en les seves diverses accepcions, financera, del deute etc. s'ha convertit en el dispositiu perfecte que permet al poder econòmic capitalista legitimar l'espoli social sense precedents que estem vivint en el present i que continuarà, si no ho evitem, en el futur.

Judici als culpables?

En cap moment d'aquesta història, excepte en el cas d'Islàndia i en una primera instància als EUA, no hi ha hagut cap intent seriós de jutjar els responsables de les barbaritats financeres. Just al contrari, amb estupefacció, observem com les indemnitzacions i els bonus milionaris que reben els executius d'aquestes entitats continuen presents a l'actualitat.

Formen part de la nostra memòria recent les contínues i contundents declaracions del president del Banc Central Espanyol, el sr. Fernández Ordóñez, alabant la responsable política de solvència de la banca espanyola, que la situava absolutament al marge de les turbulències financeres que es començaven a desenvolupar en el cor del capitalisme. Tenint en compte l'evolució dels esdeveniments i el volums dels recursos públics abocats a la banca, és evident que algú, o bé el director del Banc d'Espanya o bé els responsables de les entitats financeres, ens han enganyat ja que dita solvència no ha existit mai. Per tant, sembla clar que uns o altres haurien de comparèixer davant dels tribunals per donar comptes de tot el que ha succeït en aquest àmbit de l'economia.

En resum, doncs, tenint en compte el que ha suposat la història de la crisi fins ara, sabem el que ens espera, més ajuts públics a la banca signifiquen més polítiques d'austeritat que, en el nostre llenguatge, es tradueixen amb més retallades socials, més atur i, en definitiva, més precarietat de vida. Aquesta és la seva solució: enfonsar-nos en la més profunda de les misèries social i

col·lectiva present i futura per continuar assegurant la flotabilitat impossible del titànic en que s'ha convertit el capitalisme.

La realitat més propera

A nivell domèstic, el pronòstic pinta tormenta a bots i barrals. A l'escenari descrit anteriorment, caldrà sumar-li la nova recessió econòmica cap a la que, segons tots els analistes de l'estatu quo sembla que ens dirigim i que no és res més que una conseqüència de les polítiques d'ajust a les que s'ha sotmès al conjunt de la societat. Una de les primeres coses que s'aprenen de comptabilitat nacional és que la renda d'un país és una funció que depèn del consum, de la inversió, de la despesa pública i de la diferència que representa el comerç exterior. Bé, no cal ser cap especialista per veure amb claredat que totes les polítiques que s'han aplicat a l'Estat espanyol per "sortir de la crisi" tenen com a resultat la contracció de l'economia i que és una il·lusió més pròpia de la fe que de l'anàlisi econòmica, esperar que sigui el sector exterior, en un entorn de competència extrema i col·lapse de la globalització, el que dinamitzi l'economia.

Aquest escenari econòmic es desenvoluparà en un context social i polític d'absoluta fractura. Al creixent i necessari descontent social, i més que probable abstencionisme a les urnes, caldrà sumar-li la que es preveu segura majoria absoluta del PP, que té tota la pinta de convertir-se en la peça clau de l'autoritarisme creixent amb el que el capitalisme necessita disciplinar les seves societats. Com a mostra un botó: la "nostra" Convergència i l'inclit Felip Puig.

La previsió, com dèiem, apunta tempesta. Només ens resta pensar que entre totes serem capaces de construir els mecanismes i els espais d'aixopluc necessaris i que aconseguirem combatre el fred que ens espera omplint de calor popular els carrers dels nostres pobles i ciutats. En definitiva, que aconseguirem construir novament el paraigües de classe que ens permeti plantejar, amb la

força i contundència necessàries, la defensa dels nostres interessos col·lectius en el conflicte social contra els interessos de la minoria dominant capitalista i tots els seus representants.

4. Com els governants prolonguen el rescat dels poderosos

IVAN GORDILLO I ELENA IDOATE | Quaderns d'Illacrua 25

Per tal de satisfer les exigències dels mercats i evitar sancions de la Unió Europea, el govern espanyol ha imposat un pla d'ajust que permeti reduir el dèficit públic provocat per la crisi econòmica. En comptes d'optar per una reforma fiscal progressiva, s'han retallat les despeses, cosa que ha fet recaure el pes de les restriccions sobre la població treballadora. No prou satisfetes, les institucions internacionals i els mercats financers han instat a adoptar reformes estructurals i el govern espanyol ha respost per mitjà d'una reforma laboral que representa un nou afebliment dels drets laborals. Ben lluny de proporcionar-nos una sortida a la crisi, aquestes mesures només serviran per empitjorar les condicions

de vida de la població, mentre l'empresariat veu salvaguardats els seus interessos.

La reforma laboral i les mesures d'ajustament adoptades recentment per pal·liar el dèficit són una continuació lògica de la política econòmica portada a terme no només des del reconeixement de la crisi per part del govern espanyol, sinó també durant els darrers anys de creixement econòmic. Les polítiques anticrisi han acabat traslladant les pèrdues ocasionades per l'esclat de la bombolla immobiliària i la davallada del sector financer a la població, en un primer moment, a través del rescat pagat pel contribuent i, actualment, amb la retallada de drets socials i serveis públics bàsics. El marcat accent neoliberal d'aquestes mesures té molta relació amb l'acció o la inacció de l'administració durant l'època de creixement econòmic, en què es van promoure un seguit de mesures legals i fiscals que van incentivar l'auge de la construcció i de l'endeutament privat.

La situació econòmica actual es caracteritza pels més de 4,5 milions de persones aturades a l'Estat espanyol –el gran drama social de la crisi– i per una estructura productiva col·lapsada. La incapacitat de vendre la sobreproducció dels temps de bonança es va agreujar després de la congelació del crèdit fruit de la crisi financera. L'esclat de la bombolla immobiliària va deixar un milió d'habitatges buits que, ara per ara, són invendibles i el gruix del personal del sector sense feina.

El sector financer va passar a ocupar una posició privilegiada en l'àmbit de les polítiques públiques, ja que les administracions es van llançar al rescat de les entitats financeres, tot brindant-los un xec en blanc per afrontar les pèrdues –que van ser fruit dels negocis arriscats i fallits que van emprendre aquestes entitats durant els anys anteriors– i satisfer els terminis dels deutes contrets amb els mercats financers internacionals. Actualment, el

nivell de deute privat és impagable i molt superior al deute públic que genera tantes alarmes.

La segona fase de la crisi va afectar el teixit productiu. La manca de crèdit, la davallada de la demanda i l'arrossegament de la caiguda de la construcció van provocar una forta destrucció de l'activitat; i la frenada de la inversió i l'augment de l'atur semblen no tocar fons. Ara mateix, no s'entreveu un sector capaç de generar, a curt termini, un creixement econòmic més enllà de les finances especulatives.

Davant d'aquesta situació, ens hem vist perjudicades per una classe política inoperant. Després d'un primer moment de negació de la crisi, que es va prolongar uns quants mesos, les mesures de política econòmica s'han caracteritzat per ser erràtiques i, en molts casos, contradictòries; tot un seguit de pedaços que servien per ajudar determinats sectors (finances, construcció, automòbil) a mesura que anaven caient.

El pla d'ajust

La tercera fase de la crisi és la que estem patint durant aquestes últimes setmanes. El deute públic (que es troba per sota del 60% del PIB, xifra molt inferior a la de països com Bèlgica o la Gran Bretanya) i el dèficit (que ronda el 12%) han servit de pretext per aplicar mesures d'ajustament fiscal que pretenen reduir 15.000 milions d'euros de despesa pública per any. Les dificultats d'obtenir finançament pel dèficit públic en un context de restricció del crèdit i la penalització del deute públic espanyol per part de les agències de qualificació reforcen el poder dels mercats financers per imposar polítiques d'ajust.

A aquestes pressions, s'hi afegeix el constrenyiment de la política econòmica en les pautes de la Unió Europea i del Banc Central Europeu (que pressionen per l'aplicació de retallades i reformes estructurals), així com l'aterratge al sud d'Europa del Fons Monetari Internacional, que vol imposar les mateixes

receptes neoliberals que ha anat semblant a l'Amèrica Llatina i a l'Àfrica durant dues dècades.

El pla d'ajust representa un dels episodis més lamentables de la història econòmica de l'Estat, tant per la manera com s'ha decidit dur-lo a terme com –sobretot– per les conseqüències que tindrà sobre la població. Com a eixos bàsics de la mesura, el govern s'ha vist forçat a reduir el dèficit dràsticament per continuar obtenint el finançament dels mercats i evitar sancions de la UE i ha prioritzat l'ajust de les despeses congelant les pensions i retallant el salari del funcionariat públic i de les inversions en infraestructures.

El problema del dèficit públic està emmarcat dins d'un context de crisi més ampli. La retallada proposada no reduirà el deute a mitjà termini perquè deteriorarà la capacitat de reactivar l'activitat econòmica i de generar ingressos. Limitar la inversió en infraestructures té un impacte negatiu immediat perquè retalla l'activitat de la construcció i dels sectors que aquesta arrossega i, a la llarga, debilita el sistema productiu, que necessita d'unes bones infraestructures per poder desenvolupar-se. Reduir els salaris i les pensions retallarà la demanda, ja força afeblida. El pla d'ajustament, doncs, accentuarà la crisi, fet que probablement agreujarà el dèficit per la caiguda dels ingressos públics.

El govern podria haver optat per augmentar els ingressos públics a través d'una reforma fiscal. Es podria augmentar el gravamen de les rendes més altes passant –per exemple– els trams de l'IRPF del 40 i 43% al 45 i 50%. Alhora, caldria incrementar l'impost a les rendes del capital augmentant en dos o tres punts l'impost de societats, que grava els beneficis de les empreses amb diferents trams segons les seves dimensions. Es podria recuperar l'impost sobre el patrimoni i exigir un major esforç recaptador, tot augmentant-lo lleugerament respecte als barems anteriors. Un altre element on hi hauria marge d'actuació són les SICAV,

societats d'inversió que tenen un gravamen de l'1%, que fàcilment podria ascendir al 3%, o taxar els fons d'inversió. En definitiva, recuperar tots aquells gravàmens que s'han anat reduint des de fa anys i augmentar els impostos a les rendes altes i del capital. És sorprenent veure com el lobby financer surt indemne de la crisi de la qual és responsable. Se li podria exigir una mena de taxa a les seves transaccions, o la dotació d'un fons per fer front a futures crisis, com ja s'està fent a altres països.

Això contribuiria a reduir progressivament el dèficit, sense treure uns estímuls que l'economia necessita per reactivar-se i tornar a generar llocs de treball. Però no s'ha dut a terme res d'això: el pla d'ajust és una política de classe en la línia neoliberal per fer que la crisi la puguem els treballadors i les treballadores.

La reforma laboral

Les mesures d'ajustament en el terreny fiscal no semblen suficients per defensar la solvència de l'economia davant dels mercats financers i les institucions internacionals del capital, que reclamen les anomenades reformes estructurals, entre elles, la reforma laboral. Els arguments neoliberals, que diuen que el mercat laboral espanyol pateix unes rigideses (cost d'acomiadament, convenis poc flexibles i salaris massa elevats) que no permeten que s'adapti a les necessitats de la competitivitat, ressonen com a mentides repetides sense descans que s'acaben convertint en veritats necessàries.

El govern ha hagut d'abandonar el diàleg social, del qual tant havia fet gala, per llançar una reforma laboral al gust de les pressions internacionals. El resultat és un indubtable apropament a les demandes del món empresarial, el Banc d'Espanya, la Unió Europea i els sectors experts més reaccionaris del món acadèmic, a més dels grups polítics que intervinguin durant la tramitació de la llei: tota una autèntica aliança de classe. La reforma laboral només es pot entendre com un atac contra els drets laborals. Es pot incidir

ben poc des de l'àmbit laboral per crear ocupació quan l'estructura econòmica encara pateix les dinàmiques de fons causants de la crisi. Al contrari: un major retrocés dels drets de les treballadores (que és el que impliquen les reformes laborals dels darrers temps) tan sols pot suposar una sortida dubtosa de la crisi, basada en la devaluació de la força laboral.

Les successives reformes dels darrers anys han anat desmantellant la regulació laboral general per desvirtuar una gran part dels drets de les treballadores i les relacions individuals empresariat-treballadores han anat guanyant pes. La liberalització de l'acomiadament, la pèrdua del caràcter excepcional dels contractes temporals i la possibilitat de modificar les condicions de treball per part de l'empresariat han permès que les empreses disposin de formes de contractació precàries (de les quals fan un ús fraudulent generalitzat) i de més poder per determinar les condicions laborals i imposar retallades salarials. Amb la crisi, això ha comportat acomiadaments massius, el bloqueig de la negociació col·lectiva i la caiguda dels salaris. És obvi que, si es manté aquest marc laboral, és impossible incidir en les pràctiques empresarials per aturar la destrucció dels llocs de feina, objectiu que pretén el ministre de Treball espanyol (que ja no aspira a crear ocupació).

Però la reforma encara va més enllà. Es tracta d'una reforma àmplia, molt imprecisa i embolicada en les formes, però alhora molt clara i dura quant a continguts. En l'àmbit de la contractació, es dona un nou impuls a la liberalització de l'acomiadament, ja que es rebaixen les causes que justifiquen l'acomiadament objectiu i el col·lectiu, així com les seves exigències, cosa que facilita el tràmit judicial a l'empresariat; d'altra banda, també es disminueix el cost de la contractació, amb la generalització del contracte de foment de l'ocupació –amb menys indemnitzacions–, l'impuls de l'acomiadament objectiu –també més econòmic– i la subvenció de part de l'acomiadament.

En contrapartida, tan sols s'introdueixen uns requisits gairebé innocus a l'ús de la contractació temporal. La complexitat de les fórmules no aconsegueix amagar la pretensió de fer l'acomiadament més lliure i més econòmic, tot i que són aspectes que ja estan àmpliament desenvolupats en la normativa reguladora vigent.

Però les qüestions més perilloses són les que es refereixen a la flexibilitat interna. S'amplien les possibilitats de la modificació substancial de les condicions de treball i de les clàusules de despenjament. Es debilita la negociació col·lectiva i es reforça la capacitat dels empresaris d'incomplir els acords del conveni col·lectiu i modificar unilateralment les condicions de treball i, especialment, el règim salarial. És sota aquest plantejament que s'introdueix la distribució irregular de la jornada (i es possibilita que l'empresariat imposi les reduccions de jornada i dels torns de treball) com a alternativa als acomiadaments. També es facilita el contracte a temps parcial a costa de compensar el descens d'ingressos salarials amb les prestacions d'atur.

El cinisme s'extrema amb les rebaixes a les cotitzacions en alguns contractes precaris i amb la creació del fons de capitalització, amb el qual les cotitzacions socials –que són un complement als salaris de les treballadores– financen els acomiadaments.

Finalment, el govern espanyol s'ha atrevit a fer el gran salt en la mercantilització de la intermediació laboral, amb l'eliminació de la prohibició de les agències de col·locació amb finalitats lucratives i permetent que les ETT operin en el sector públic, la construcció i els sectors de risc.

L'aspecte més destacat d'aquesta reforma laboral, però, és la tergiversació d'idees. Es proposa normalitzar la precarietat amb noves fórmules de contractació i treball a temps parcial, culpar els drets laborals vigents de la manca de llocs de feina i acostumar-

nos que la força de treball hagi de ser un cost variable, que les condicions laborals depenguin de la situació econòmica i les decisions de l'empresa. També és una reforma laboral que se sosté en un gran nombre de mentides, ja que se'ns diu que equilibra els interessos de les treballadores i l'empresariat i que pretén combatre la precarietat, que no empitjora el cost de l'acomiadament, que frenarà la pèrdua de llocs de feina i en crearà de nous, però justament aconseguirà tot el contrari.

Les polítiques dutes a terme recentment per la classe governant posen de manifest que estan aprofitant la crisi per rescatar els sectors més poderosos i garantir que les taxes de benefici de les empreses es deteriorin el menys possible (això quan no es cobreixen les seves despeses directament amb els diners de les contribuents, tot fent valdre la màxima de privatitzar els beneficis i socialitzar les pèrdues). La classe governant ha servit de garant dels interessos del capital mentre, cada dia, més i més persones se n'anaven al carrer. Una economia que no pot oferir el mitjà per aconseguir les condicions materials de reproducció social –és a dir, tots aquells elements que qualsevol persona necessita per sobreviure i realitzar-se mínimament– és una economia malalta.

Per totes aquelles persones que l'únic que tenen és la seva força de treball i la possibilitat de vendre-la a canvi d'un salari, el capitalisme no pot ser una alternativa viable. Cal denunciar que és la pròpia dinàmica del capitalisme la que genera les crisis com a mecanisme per regenerar-se i permetre al capital iniciar un nou cicle d'acumulació.

Els darrers esdeveniments són d'una gravetat alarmant: sembla que la propera tasca del govern serà emprendre la reforma de les pensions –avantsala de la seva privatització– i la venda de serveis públics al capital privat. Ens trobem davant del desmantellament de l'estat de benestar i de la pèrdua dels drets socials aconseguits després de moltes dècades de lluites obreres.

5. El deute públic: un mecanisme de redistribució de riquesa de pobres a rics

IVAN GORDILLO | La Directa 23/11/2011

Els darrers esdeveniments econòmics i polítics estan succeint a una velocitat vertiginosa. L'enderrocament del govern de Grècia i d'Itàlia en escassos deu dies ha estat un cop duríssim dels anomenats mercats a les febles democràcies parlamentàries tal com les enteníem fins ara. **El cop d'estat**

“L'única part de l'anomenada riquesa nacional que entra realment i veritablement en possessió col·lectiva dels pobles moderns és... el deute públic.” de El Capital, Karl Marx (1867)

dels financers iniciat el 2008 amb el pla de rescat públic pel capital financer privat ha pres forma literal: els tecnòcrates provinents de la banca internacional, de Goldman Sachs com a màxim exponent i del Banc Central Europeu (BCE), ocupen les posicions de control dels Estats grec i italià. **Les portes giratòries ara giren també a l'inrevés;** no només els càrrecs polítics retirats ocupen els llocs dels consells d'administració de les grans empreses sinó que també càrrecs tècnics del capital privat ocupen les carteres públiques d'uns governs la legitimitat dels quals està esgotada. Ja no només es fa complir la màxima del capitalisme - privatitzar els beneficis i socialitzar les pèrdues- sinó que a sobre es dicta com fer-ho. **Qui dicta, si no ha estat escollit com a representant, no és un dictador?** Si fossin militars parlariem d'un cop d'estat militar. Tot plegat és un abús més del poder, que abans també procurava afavorir un sector social en detriment de l'altre. Ara, però, s'han perdut les formes.

Aquesta vegada tots els dubtes assenyalats pels anomenats mercats es troben al voltant del deute públic dels països de la perifèria europea. Però, com han arribat a endeutar-se tant aquests Estats?

Desequilibris comercials, problemes pel capitalisme

En el capitalisme global **hi ha una sèrie d'economies que tenen un sector exterior competitiu que els permet ser exportadores netes,** és a dir, exporten més mercaderies de les que importen. Aquest seria el cas de la Xina o d'Alemanya. Aquestes economies s'han especialitzat en una producció que altres països demanden àmpliament: productes tecnològics, maquinària o automòbils com és el cas alemany, o manufactures, tot i que també molta tecnologia, com és el cas xinès. **La configuració d'aquesta producció, a part del factor tecnològic, es basa en una taxa**

d'exploació de la seva classe treballadora molt alta, perpetuant unes condicions infrahumanes per milions de persones, com en el cas xinès, o amb uns salaris congelats des de fa dècades (des de 1989?) com en el cas alemany. Tot i que els manuals d'economia emprats a les universitats determinen que una economia sòlida i competitiva és aquella que té un sector exportador important, **fins ara desconeixem la capacitat d'exportar mercaderies a la Lluna, a Mart o a qualsevol altre planeta del sistema solar.** L'evidència ens diu que si una economia exporta és perquè n'hi ha d'altres que importen, encara que tertulians i economistes ens diguin que d'aquesta crisi es surt exportant, no tots els països poden exportar, alguns hauran d'importar.

Hi ha països exportadors nets, com els que hem anomenat, i països importadors nets, és a dir, que importen més mercaderies de les que exporten. Aquest és el cas de l'economia espanyola i d'altres de la perifèria europea. El **model productiu espanyol centrat en els sectors de la construcció, el turisme i els serveis, i en menor mesura l'automòbil, és un model productiu caduc,** amb fortes dependències de l'exterior i generador d'atur i precarietat.

Les economies amb superàvits comercials com l'alemanya, no empren els fons obtinguts d'aquest avantatge competitiu en millorar l'Estat del benestar per la seva població, ni en augmentar els salaris de la seva classe treballadora. Tampoc en jubilar abans les treballadores, ni tant sols en inversió en el seu sector productiu industrial. **A què han dedicat doncs aquest gran volum de capital? A finançar els dèficits d'altres economies, com l'espanyola, prestant diners a través del sector financer.** La barra lliure de crèdit que va permetre la bombolla immobiliària, havia de provenir d'algun lloc que no fos l'Estat espanyol donat que la seva economia era

deficitària, depenia de l'exterior. Els bancs i caixes de l'Estat espanyol van poder prestar a constructores, promotores, empreses i famílies gràcies a que demanaven diners a la banca europea. El deute espanyol creixia, tant pel dèficit de les compres de mercaderies com pel deute financer. El negoci era perfecte i es va desenvolupar un fort sector bancari obtenint rendibilitats de la intermediació entre el finançament exterior i l'economia productiva interior. Dèiem era perfecte, fins que la crisi va colpejar.

L'esclat de la crisi

La crisi es va desencadenar en l'àmbit financer i es pot datar el seu inici l'agost de 2007, quan el primer fons de capital risc va fer fallida després de l'esclat de la crisi de les hipoteques escombraria als Estats Units d'Amèrica. **La crisi financera va ser la primera onada d'un tsunami l'epicentre del qual es troba terra endins:** en els propis mecanismes d'explotació i acumulació del capital que havien arribat als seus límits. Per una banda, el model productiu del capitalisme en aquesta fase anomenada neoliberal ja no podia extraure les plusvàlues esperades per retornar els crèdits empresarials. Per altra banda, la barra lliure de crèdits al consum, que en el context de salaris decreixents dels darrers anys havia pogut mantenir el poder adquisitiu i directament la venda de mercaderies (automòbils, pisos, etc.), no podia perpetuar-se. **Unes diran que vam viure per sobre de les nostres possibilitats. Nosaltres contestem que el capitalisme porta explotant-nos per sobre de les nostres possibilitats durant molts anys.** Si no hagués aparegut el crèdit massiu, al cap i a la fi diner buscant on invertir, a qui prestar a canvi d'un preu, d'un interès per saciar la seva set de benefici, la crisi hagués esclatat abans i de forma diferent. El sistema de crèdit aplaçava ficticiament la resolució

del problema, que en el capitalisme sempre és a través de l'únic mecanisme que compleix la seva lògica: la crisi.

La crisi és quelcom inherent al sistema, intrínsec al capitalisme i, fins i tot, necessari per a la seva reproducció en el temps; necessita d'aquesta purga dels capitals inefficients i de la concentració dels que sobreviuen. De les crisis una part del capital surt enfortit mentre que una part de les poblacions reben el cop de veure's al carrer sense cap forma d'ingressos més enllà dels subsidis públics.

La segona gran onada del tsunami va provocar un aturada generalitzada de l'activitat productiva en la majoria de sectors de l'economia. A l'Estat espanyol calia sumar l'esclat de la bombolla immobiliària, tant anunciat i advertit que ens espanta la inoperància de qui ens governa. **La destrucció de milions de llocs de treball a causa del tancament d'empreses, fent augmentar l'atur fins a nivells mai vistos abans, és el gran drama social de la crisi.**

Intervenció de l'Estat en la crisi, el rescat dels poderosos

Durant els primers compassos de la crisi, el govern espanyol, després de reconèixer tard i malament la magnitud d'aquesta, va implementar una sèrie de mesures per intentar pal·liar els seus efectes negatius. **Les polítiques més importants, erràtiques i en ocasions contradictòries, es van centrar en una forta intervenció de l'Estat per rescatar el sector financer,** amb seriosos problemes per l'augment de la morositat, especialment les caixes d'estalvi. Aquestes ajudes s'han desenvolupat a través del Fons d'Adquisició d'Actius Financers (FAAF), el Fons de Reestructuració Ordenada Bancària (FROB) i un seguit d'aval i crèdits al sector bancari. L'intent de contenir la crisi de la

construcció amb el Plan E, dotat amb més de 10.000 milions d'euros, la subvenció a la compra d'automòbils amb el Plan 2000E i el fons d'Economia Sostenible que ascendia a 20.000 milions més, completaven el rescat dels poderosos. **Es va ajudar les entitats financeres, molt menys l'activitat de les empreses productives i quasi res la creació d'ocupació.**

L'aparició del dèficit fiscal, un problema només de les despeses?

A aquestes intervencions altament dispendioses per les arques públiques cal sumar l'augment de la despesa pel subsidi d'atur que ha suposat destruir quasi tres milions de llocs de treball des de l'inici de la crisi. Aquest nivell d'atur, 21,52% el tercer trimestre de 2011, suposa una despesa anual de més de 30.000 milions d'euros.

Aquest augment important de les despeses va contribuir a que es passés d'una situació de superàvit fiscal de l'1,9% del PIB el 2007 a un dèficit de l'11,1% a finals de 2009. **Davant d'això i pressionats amb força per la UE, les governants han establert un dur règim de disminució de la despesa pública.** La necessitat de contenir les despeses per frenar el dèficit creixent, provocat especialment -no cal oblidar- pel rescat dels poderosos, esdevé una tasca important. Recolzats pels mitjans de comunicació convencionals, han llençat un bombardeig mediàtic centrat en la idea de reduir les despeses que es plantegen com excessives. **Convergència i Unió al capdavant de la Generalitat de Catalunya ha esdevingut la punta de llança d'una política de retallades que s'acabarà imposant a tot l'Estat.** Aquest programa s'està centrant en la retallada de la despesa social, en el desmantellament de l'escarransit Estat del benestar, obrint la sanitat i l'ensenyament públics al capital privat.

El dèficit fiscal té dues vessants: per una banda les despeses, que ja hem vist d'on prové el seu augment els darrers anys, i per altra banda els ingressos. Els ingressos del sector públic s'obtenen sobretot de la recaptació d'impostos. **El sistema fiscal de l'Estat espanyol és clarament regressiu i insuficient, la pressió fiscal està al voltant del 32% del PIB, molt per sota de la mitjana europea.** Les reformes dels darrers anys han anat reduint els impostos a les rendes altes i al capital i augmentant la pressió fiscal de les rendes salarials i els impostos indirectes, com és el cas de l'IVA (Impost sobre el Valor Afegit). Al voltant del 45% de la recaptació de l'Estat prové precisament d'aquest impost, totalment injust, donat que grava el consum independentment dels ingressos de les persones. La darrera modificació d'aquest impost, ja en plena crisi, per obtenir més ingressos públics, va consistir en augmentar-lo del 7% al 8% i del 16% al 18%, mentre la promesa d'apujar els impostos als rics quedava en una simple declaració propagandística.

Un altre impost important és l'IRPF (Impost sobre al Renda de les Persones Físiques). A finals dels anys 70, la fiscalitat "que havia de permetre la democràcia" imposava un tipus de gravamen de l'IRPF a les rendes més altes de més del 63% (als EUA i altres països d'Europa era força superior). **Actualment els més rics només paguen un 43%.** La reducció d'impostos per les estalviadores (qui pot estalviar ara mateix?) que ha suposat l'establiment d'un tipus impositiu fix del 19%-21% a les rendes del capital, les múltiples modalitats d'exempcions fiscals als fons de pensions, a les hipoteques, a les inversions empresarials, juntament amb les darreres eliminacions dels impostos de patrimoni i de successions, són algunes de les modificacions que s'han portat a terme i que han beneficiat el sector més benestant de la població. **L'existència de formes societàries com les SICAV (Societat d'Inversió de Capital Variable), que utilitzen les grans fortunes i que**

només tributen un 1%, són un insult en temps de crisi. Pel que fa al l'Impost de Societats (IS), aquest tributa en teoria un 30% sobre els beneficis de les empreses (un 25% per les petites i mitjanes empreses). **Les grans empreses espanyoles (les que cotitzen a l'IBEX-35) tenen un tipus efectiu mig del 17%.** És a dir, el que acaben pagant realment, després de trobar totes les vies possibles d'exempcions que els permet la legalitat i, a voltes, la frontera d'aquesta, com podrien ser els paradisos fiscals, és un percentatge molt inferior a l'IS.

Qui paga més impostos en aquest país són les treballadores a través de les rendes salarials. Això és especialment greu pel conjunt de les classes populars perquè en els darrers anys la participació dels salaris en la riquesa generada pel conjunt de l'economia s'ha reduït beneficiant les rendes del capital. Al mateix temps, **un sistema fiscal centrat fortament en les rendes salarials explica que quan es produeix una destrucció d'ocupació com a l'actual crisi per una banda augmenta la despesa d'atur i per l'altra s'enfonsen els ingressos del sector públic.**

L'endeutament públic com a mecanisme de desposseïció de les classes populars

Aquest dèficit s'ha de finançar d'alguna manera. **Les emissions de deute públic són el mecanisme que utilitzen els Estats per trobar el gran volum de finançament que necessiten per a les despeses que no poden cobrir amb els ingressos obtinguts de la recaptació.** Els bons del tresor donen dret a les financeres a cobrar un interès pels diners prestats, i al final del període establert se'ls hi retorna el principal, l'import prestat. El tipus d'interès, el preu al qual es presten aquests diners, el determinen els anomenats mercats, segons les seves

consideracions sobre el risc que assumeixen i la solvència dels Estats deutors. Les pressions especulatives per fer augmentar la prima de risc i exigir interessos més alts estan a l'ordre del dia, especialment durant les col·locacions importants de bons com la de la darrera setmana, en la qual l'Estat espanyol va demanar 3.500 milions d'euros que li acabaran costant un 7% d'interès.

Els anomenats mercats no són res més que l'entramat d'empreses del sector financer: bancs i caixes, gestores dels grans fons d'inversió i fons de pensions, asseguradores, fons sobirans, fons de capital risc, etc. Empreses que centren el seu negoci en aconseguir beneficis invertint els diners d'aquests grans capitals i estalviadores del món, buscant rendibilitats en el negoci financer de deixar diners a canvi d'un interès, de finançar projectes empresarials o en el cas del deute públic de finançar els estats.

Al créixer el deute públic i ser finançat per aquestes empreses, és a elles a les que es destina una part cada vegada creixent dels ingressos públics que, com hem indicat, recauen sobre les rendes salarials i els impostos que paguen les poblacions. La partida pressupostària referent al cost de finançament està creixent fortament mentre que la despesa social pateix la retallada. **El deute públic és un mecanisme més de despossecció que empra el capital per redistribuir la riquesa generada pel treball de les classes populars cap a les estalviadores i capitals internacionals.**

Això ha esdevingut un negoci perfecte gràcies a la influència política dels financers que han aconseguit imposar, a través d'organismes com el FMI, el BCE i la UE, les polítiques d'ajustament necessàries, no per sortir de la crisi, ni per garantir el pagament del deute públic, sinó per augmentar els seus beneficis a qualsevol preu. No importa si això és a costa del patiment de les poblacions, de la reducció dels salaris i de les condicions de treball, de la destrucció de l'Estat de benestar i l'anomenada classe

mitjana, de convertir l'elevat atur en quelcom crònic que després passaran a etiquetar com a estructural, i d'augmentar el nombre de famílies en el llindar de la pobresa. El problema és que aquestes mesures, per la seva naturalesa, tampoc permetran retornar el deute, ni resoldre cap dels problemes greus de les economies endeutades, entre elles, la de l'Estat espanyol. De fet això ja s'està demostrant veien la gestió de la quitança del 50% del deute grec contret amb la banca alemanya i francesa i l'augment del fons de rescat de les institucions europees.

Darrere d'aquests moviments es troba la necessitat del capital de gestionar aquesta crisi sense que es pugui plantejar una sortida alternativa. I la crisi ja dura molt. **La darrera seqüela d'aquesta pel·lícula de terror es titula la crisi del deute, o de com els financers es van espavilar per traslladar la seva bombolla financera als balanços del sector públic.** El nivell d'endeutament del conjunt de l'economia és un pes massa gran, especialment quan les governants d'arreu estan disposades a sortir al pas amb recursos públics per cobrir qualsevol problema que tingui el sector financer. En un context on l'economia productiva no apareix -ni se l'espera- i al contrari d'intentar ressuscitar-la allò que s'aconseguirà és enfonsar-la a través dels plans d'ajustament, sembla difícil creure que la generació de riquesa, necessària ja no per sortir de la crisi sinó per retornar els deutes, sigui una possibilitat.

Enfront d'aquesta conjuntura exigir no pagar el deute esdevé un dels eixos sobre els quals cal plantejar les lluites. Exigir que les classes populars no paguin les conseqüències d'una crisi de la que no són responsables passa per exigir que no es facin càrrec d'un deute il·legítim que ha servit per rescatar les entitats financeres i beneficiar el capital.

6. En zona de rescat

ELENA IDOATE | La Directa 05/06/2012

Darrerament, l'actualitat econòmica provoca la sensació de que la nostra economia està penjant d'un fil i de que en qualsevol moment col·lapsarà. La borsa s'enfonsa, i la prima de risc es dispara i assoleix màxims històrics que fan por. En aquests moments està a gairebé 550 punts, però cada dia que passa bat nous rècords. Després de saquejar els nostres recursos, el capital es fuga a un ritme frenètic. El sector bancari té un forat negre que cada cop sembla més gran, engoleix tothom. Temem que caigui l'Estat espanyol, i que caigui Catalunya, que presenta una de les situacions més delicades. Que siguem massa grans per caure no ens dona tampoc gaire seguretat. La situació és enormement complicada i tot plegat està bastant embolicat. Tenim molt clar que no ens podem distreure de les qüestions importants, que les finances són un arbre que no ens deixa veure el bosc. Però la crisi del deute ha esdevingut la dificultat més immediata a resoldre.

Dels mercats als rescats

La caiguda de l'activitat econòmica i l'increment de les necessitats de prestacions i ajudes socials genera dèficit públic, enormement amplificat per una fiscalitat molt favorable a que les grans fortunes i el capital no paguin impostos. Tot i això, aquests fets no són els principals causants de les tensions financeres actuals. Ho és la gran muntanya de deute creat per la socialització del deute privat i de les pèrdues dels bancs. El govern central de l'Estat espanyol fa mans i mànigues per pagar amb diners públics, mitjançant l'emissió del deute que anirem pagant, el rescat de Bankia. S'afegeixen un munt de milions a la gran bola de deute públic nodrida anteriorment amb altres intervencions bancàries. I això és tan sols la punta de l'iceberg. Aquest robatori a gran escala ha fet disparar les alarmes de la prima de risc. El govern espanyol s'esforça per donar missatges tranquil·litzadors en les rodes de premsa, símptoma, precisament, de que la situació comença a ser crítica. No poder aconseguir crèdit si no és a preus estratosfèrics indica que les nostres administracions públiques no es poden seguir finançant com fins ara, a través dels mercats, perquè aquests no se'n refien i perquè ens sotmeten a atacs especulatius. Els mercats no funcionen, i encara que el ministre d'Hisenda i la directora del FMI assegurin que no hi haurà assistència, arribarà el moment en que les institucions públiques siguin els que proporcionin un finançament més assequible a Estats, comunitats autònomes i ajuntaments. L'Estat haurà d'encarregar-se de facilitar el finançament a autonomies i ens locals amb dificultats, i els organismes multilaterals com el Fons Monetari Internacional (FMI) i la Unió Europea hauran de proporcionar fons per a l'economia espanyola. Això és el que li diuen "rescat", però li poden posar altres noms si convé. Hem de tenir clar que no és un acte de solidaritat, i tampoc han de realitzar gaire esforç. El

fet és que tenen un accés més fàcil al crèdit. La seva solvència no és gràcies a no malbaratar recursos públics o no estar de “festa major”. Es deu a que disposen d’una posició privilegiada. **I en el capitalisme, per molt que ens intentin convèncer del contrari, els privilegis no s’aconsegueixen amb el sacrifici propi sinó amb el sacrifici d’altres i l’apropiació dels guanys.**

Saltar dels mercats als rescats fa molta por, perquè qui presta l’ajuda financera té una enorme capacitat política per imposar mesures d’austeritat ja que ho condiciona al compliment de plans salvatges de retallades de drets socials i laborals. El rescat pren forma d’intervenció perquè, a canvi, es cedeix sobirania. La disciplina neoliberal que no aconsegueixen els mercats, la imposa una institució amb molta més força. El drama constatat del rescat a Grècia i la recaiguda de la crisi a Europa fa pensar que podria haver-hi una relaxació de les mesures d’austeritat, però això no passarà. El canvi de Sarkozy per Hollande ha donat peu a que a Europa es parli de suavitzar les polítiques d’austeritat per poder efectuar mesures que promoguin el creixement econòmic. El ressò mediàtic que ha tingut això fa pensar que es donen compte del fracàs de l’estratègia de tapar forats amb deute i retallades, però el cert és que la incidència real d’aquest debat ha estat mínima. En el cas de Grècia, el camí sembla irreversible. La Comissió Europea flexibilitza els objectius de dèficit i concedirà una pròrroga d’un any a la reducció exigida a les administracions públiques de l’Estat espanyol, però no per deixar lloc a alternatives a l’austeritat. A canvi, han intensificat les exigències de retallar les pensions, pujar l’IVA i rebaixar les cotitzacions socials, liquidar els convenis col·lectius i retallar salaris, etc. En resum, mesures que fan molta por. I tot això sense una intervenció i sense facilitar-nos finançament.

La manera en que s’activa l’ajuda financera, als diferents nivells, és improvisada i contradictòria. En principi, que cadascú

es tregui les castanyes del foc. L'Estat espanyol amenaça amb intervenir comunitats autònomes i fer desaparèixer municipis. Però al mateix temps, s'està fent el contrari: l'administració central dóna línies de crèdit als ajuntaments, i està dissenyant formes de suport financer a les comunitats autònomes basades en els denominats *hispanobons*. També li poden canviar el nom, si no els convenç aquest. A nivell europeu, el propi Banc Central Europeu (BCE) té prohibit finançar els Estats membres, i tot i que darrerament havia estat fent operacions poc ortodoxes com de compra de deute per a mitigar els atacs especulatius, ara vol deixar de fer-ho. L'Estat espanyol suggereix que intervingui el BCE en la capitalització de Bankia, però la resposta és negativa. L'opció de que la zona euro emeti deute conjuntament mitjançant els anomenats *eurobons* està descartada. Tan sols quedarà la intervenció. D'altra banda, Europa farà canvis en el seu programa d'ajuda d'emergència per a que es puguin destinar els diners directament a la banca sense passar pels Estats. El rescat dels poderosos.

Portar la contrària

En els últims temps, s'han posat de moda els economistes gurus que porten la contrària. Televisions, diaris i internet difonen els pronòstics i les recomanacions que semblen tenir força impacte en l'opinió pública. Aquests gurus, de diverses tendències, critiquen les mesures econòmiques. També hi ha economistes que, sense tant esoterisme, revitalitzen el keynesianisme en oposició a l'austeritat. Tothom coincideix en assenyalar els greus errors que estan cometent els governs a l'hora de salvar la banca. Fins i tot Rato es lamenta de que es capitalitzi Bankia amb recursos públics. Resumint, venen a dir que el rescat dels poderosos és un greu problema pel capitalisme i s'ha d'acabar amb la dictadura

financera. Per oxigenar l'economia no s'ha d'insuflar diners a la banca, sinó que els mercats financers han de fer fallida per a donar més marge a la recuperació del capital productiu. Els impagaments del deute, mitjançant reestructuracions i quitances, les fallides parcials dels bancs i la banca pública estan en l'horitzó de la superació de la crisi del deute, i no l'assistència externa que la única cosa que fa és aplaçar la resolució del problema per més endavant. El rescat de l'Estat espanyol detonarà aquests mecanismes. Perquè es posarà de manifest que sí que es pot donar assistència per als dèficits públics però no per pagar les pèrdues de la banca espanyola o el retorn del deute, perquè aquest cost no es pot assumir.

La política de socialitzar les pèrdues que pertocarien als gestors, accionistes i inversors dels bancs està provocant una veritable indignació social. A vegades es visualitza en accions com les *caixarolades* i els *aiouflautes* ocupant les seus de Bankia. Altres cops està en el rerefons de moltes de les accions i protestes en defensa de l'educació, la sanitat, els afectats per la hipoteca, entre d'altres. Fins i tot, de la criminalitzada i empresonada vaga general. Que retallin els serveis públics de l'Estat del benestar i que rescatin els bancs està tenint una resposta en el marc dels moviments socials. Però ara mateix, les portades dels diaris d'arreu del món no són les protestes sinó la prima de risc, el càstig que els propis mercats financers apliquen a la política de rescatar els bancs. La dimissió del governador del Banc d'Espanya Fernández Ordóñez, un dels principals impulsors dels atacs a les classes populars i de la dictadura financera, no és una mala notícia, però no tenim la satisfacció d'haver estat nosaltres qui l'hem fet plegar.

El fracàs de les polítiques actuals ofereix opcions a alternatives. Amb les enormes dificultats que comporta tirar-la endavant, una d'elles és la lluita de classes per a la transformació social. Però no coincidim amb les altres. Volem que deixin de

salvar els bancs, però no per salvar el capitalisme sinó per salvar les persones. I aquestes dues coses acaben sent incompatibles. Conquerir els drets socials i laborals per millorar les condicions de vida de la classe treballadora requereix que els financers paguin la crisi, però fa falta un repartiment del pastís molt diferent i un canvi radical de les regles del joc. Que l'economia estigui al servei de les persones i no als beneficis acaba generant, justament, problemes als beneficis. Això no ho podrem evitar. Els gurus neoliberals tenen una recepta molt simpàtica per sortir de la crisi, un cop superada la crisi del deute: la devaluació interna. Seguir amb tota regla els mandats de la competència de les empreses i degradar les condicions de treball i els salaris. Explotar més per guanyar terreny a territoris competidors, i que els grans capitals obtinguin més beneficis. Això sí, confiant que les lluites obreres d'altres països més explotadors aconseguixin millores salarials per desenvolupar la demanda a la qual exportar. Els economistes que adopten tints més keynesians aposten perquè l'enfortiment de l'Estat del benestar i les millores salarials tinguin lloc aquí mateix i s'impulsi una demanda interna que estimuli l'economia. La primera opció és inadmissible, la segona és impossible.

7. La crisi econòmica: més desposseïció social per salvar el capital financer

IVAN GORDILLO | La Directa 04/08/2012

Gol de Cesc! El president del govern i altres representants polítics ho celebren efusivament a la grada d'un estadi, a Polònia, enmig d'un partit de l'Eurocopa de futbol. Hores abans, s'havia anunciat el rescat de la banca espanyola, valorat en 100.000 milions d'euros, un episodi més de la lamentable gestió de la crisi per part de l'Estat espanyol i de la Unió Europea. Certament, la imatge és patètica. L'ajuda imposada per la UE per fer front a la situació de fallida de la banca pel despropòsit immobiliari i la creixent morositat suposarà un aprofundiment de les polítiques d'austeritat. Aquests ajustaments econòmics estan condemnant les

classes populars, liquidant el patrimoni públic i desmantellant la minsa democràcia que podia oferir el parlamentarisme. No és una problemàtica tècnica, sinó una qüestió política. La prioritat són els bancs, abans que les persones. Els representants electes es troben còmodes amb el mandat de les elits financeres. El cop d'estat dels financers que es va iniciar el 2008 està més que consolidat. Comença a fer-se difícil explicar alguna cosa nova sobre aquesta crisi. Tot el que s'ha dit i repetit des que va començar continua sent vigent avui dia, més enllà de les peculiaritats dels nous episodis. El mal diagnòstic inicial i la voluntat de salvar el capital financer estan darrere les erràtiques polítiques econòmiques.

Continuem al mateix lloc on érem al començament de la crisi. La crisi és un fenomen recurrent i inherent en el capitalisme, fins i tot necessari per al seu funcionament. Les característiques de la crisi capitalista actual són conseqüència del model anomenat neoliberal, on la producció i les finances s'han desenvolupat regides per aquest patró, precisament, per superar crisis anteriors. Les deslocalitzacions, la fragmentació de la producció, la precarització laboral i les privatitzacions són característiques d'aquest model, juntament amb la importància que ha pres el sector financer en l'organització econòmica, sobretot des de la caiguda de l'economia productiva. Aquesta crisi es va desencadenar amb l'explosió de la bombolla immobiliària i financera, que es va gestar a base de donar crèdits sobre els quals es va aixecar el fals creixement dels anys anteriors a la crisi.

Sense aquests crèdits, les famílies no podien consumir ni accedir a l'habitatge per culpa d'uns salaris llargament estancats i baixos i uns preus en augment. Les empreses obtenien beneficis importants, però la ineficiència dels empresaris i la facilitat d'accés al crèdit els permetia mantenir-se en una posició poc competitiva. Aquesta barra lliure de crèdit havia de venir d'algun lloc, ja que l'economia espanyola es caracteritza per un dèficit exterior

important. El sistema financer es va endeutar fortament amb els mercats internacionals per finançar la bombolla immobiliària. La pertinença a l'euro donava una falsa estabilitat a les economies perifèriques. Un dels problemes és, doncs, l'elevat endeutament de l'economia, especialment privat, sobretot de les empreses i del sector financer.

El col·lapse, però, té més relació amb la producció. El sistema productiu havia arribat a límits insuperables de sobreproducció i sobre capacitat, el sector immobiliari o de l'automòbil en són paradigmàtics. Aquests excessos portaven a un nou camí d'endeutament per tapar les inversions fallides, és a dir, la producció que no es venia perquè les famílies i les empreses no podien assumir més préstecs. La caiguda dels beneficis es convertia en l'altre gran problema.

Un tercer element important ha estat l'arquitectura institucional de la UE, construïda per afavorir el capital. Per una banda, permetia que les economies centrals reciclessin els seus superàvits invertint a la perifèria europea i, per l'altra, permetia que el capital de la perifèria gaudís d'una moneda forta. Tot plegat, cal amansir-ho amb la incompetència de la classe política i les elits econòmiques, protagonistes d'innumerables casos de corrupció que en cap cas acaben amb una resposta ferma per part de la justícia.

Aquest és el diagnòstic real de la crisi. I tota acció que no es destini a atacar aquests problemes d'arrel està destinada a fracassar a l'hora de trobar una sortida a la crisi més enllà d'afavorir el capital i obrir nous espais d'inversió a través de la desposseïció del que és públic i l'atac a les classes populars. El que s'anomena rescat de la banca espanyola –o “línia de crèdit”, com defineix de manera eufemística el govern– no és més que la imposició a l'Estat espanyol d'avaluar el que els bancs mai no podran tornar als bancs europeus. La intervenció de la UE a través

del “préstec” dels 100.000 milions d’euros té com a primera condició el compromís de l’Estat de respondre en cas d’impossibilitat de retorn dels bancs espanyols, quelcom més que probable, ja que, deixant diners a entitats en fallida, no s’aconsegueix generar el que necessiten, sinó aplaçar el problema per més endavant. Tot plegat és una maniobra per garantir que la banca europea acabarà cobrant. Els bancs espanyols deuen, només a bancs alemanys, francesos i britànics, més de 250.000 milions d’euros. La maniobra no s’entendria sense la reforma duta a terme el mes d’agost passat, acordada per PP i PSOE, on es prioritzava constitucionalment el pagament del deute públic abans que cap altra partida. La segona condició, derivada de l’anterior, és un duríssim contracte d’austeritat que, molt probablement, començarà per un augment de l’IVA que pot arribar al 21%, més flexibilització del mercat laboral i reducció salarial i l’acomiadament de funcionàries.

Actualment, el que s’està intentant, salvant el capital financer, és fer front a dues contradiccions centrals. Per una banda, el que s’anomena plètores de capital, és a dir, grans volums de capital atresorat que busca destins on invertir però que, en l’actual context de fallida productiva, no troba llocs on poder obtenir rendibilitats favorables. I per altra banda, l’eterna contradicció capital-treball. La caiguda dels beneficis empeny els capitalistes a reduir els salaris per poder gaudir d’un tros més gros del pastís. El govern hi ajuda amb les corresponents reformes laborals. Un cop fet això, però, la minva de la renda salarial fa reduir la demanda i dificulta la venda de mercaderies per part de les empreses. El que s’anomena rescatés un instrument que, a curt termini, té efectes en la distribució del deute, que passa de privat a públic. A més, a llarg termini, suposa una recomposició del poder del capital sobre el treball a través de la desposseïció de drets i d’ajustaments estructurals disciplinadors de la força de treball.

La crisi que viuen les economies centrals posa de manifest la incapacitat del capitalisme de garantir unes condicions de vida dignes a les classes populars i la seva incompatibilitat amb un règim més o menys democràtic. No hi ha una manca de recursos ni de capacitats, sinó una gestió desigual de la riquesa produïda. La dinàmica d'acumulació del capital basada en la persecució del benefici privat està a la base del sistema i això és el que es pretén rescatar.

8. La crisi sense fi: cinc anys de desposseïció social

IVAN GORDILLO | La Directa 06/11/2012

La convocatòria d'eleccions anticipades a Catalunya persegueix legitimar la gestió de la crisi per part de l'actual govern. Aquest cop de timó del govern de CiU pretén imposar el discurs neoliberal del “no hi ha alternatives” a les privatitzacions, les retallades pressupostàries i l'eliminació de drets socials i laborals. Una eventual majoria al Parlament abonaria davant l'opinió pública les tesis convergents i donaria un marge de quatre anys per continuar amb les polítiques de desposseïció social que han caracteritzat els darrers cinc anys de crisi.

La reducció del dèficit públic, però, ha estat impossible d'aconseguir a base de retallades de la despesa. La frenada de l'activitat econòmica que aquestes retallades provoquen, i la consegüent caiguda d'ingressos, s'afegeix a la destrucció d'empreses i llocs de treball del sector privat i no fa més que

empitjorar la situació de crisi i depressió econòmica. Que les retallades no només no redueixen el dèficit sinó que l'accentuen a mig termini és quelcom que fins i tot els analistes dels mitjans hegemònics reconeixen. El més preocupant és que davant l'evidència empírica i la constatació de l'equívoc d'aquestes polítiques no es produeix cap rectificació. Ans al contrari, es redunda en el diagnòstic erroni i s'aprofundeix en les mateixes receptes. Pot semblar kafkià però seguim allí on estàvem, donant voltes al cercle viciós de l'austeritat que empitjora la crisi per la qual s'exigeix més austeritat enfonsant-nos encara més en la depressió econòmica.

Cinc anys després, el marc d'anàlisi econòmica segueix sent el mateix. La implosió de la crisi de sobreproducció i sobreacumulació i la caiguda de l'activitat interromp el flux de plusvàlues que hauria de fer front a les obligacions financeres concretes pel capital industrial. El capital financer asfixia l'economia amb la seves exigències de cobrament i l'aturada productiva dificulta la realització d'aquest capital fictici. Ambdós fenòmens s'alimenten mútuament. Per una banda, la crisi real provoca l'impagament del deute contret i posa en seriosos problemes el sector financer per l'augment de la morositat. Per altra banda, l'excés d'endeutament concedit pel bancs succiona una part que resulta vital per l'acumulació del capital. El deute, però, és impagable degut al seu enorme volum, totalment hipertrofiat financerament.

Els plans d'ajustament es complementen amb l'acumulació per desposseïció: posant a disposició privada tots els recursos col·lectius, privatitzant a preu de saldo i escapçant els serveis i les pensions públiques. Al mateix temps, la política fiscal mostra un clar component de classe: s'augmenta l'IVA, deteriorant el poder de compra de les classes populars mentre es permeten formes jurídiques com les SICAV o s'implementa una amnistia fiscal que

ni tant sols ha tingut l'efecte recaptador que s'esperava. Per què haurien de pagar impostos els rics si ningú persegueix el frau fiscal?

L'estratègia del capital es fa més descarnada en l'actual context de debilitat de les classes treballadores, atemorides amb missatges amenaçadors sobre un possible corralito que s'emporti els estalvis. Però, no s'estan perdent igualment els estalvis per l'augment de l'IVA, per la imposició de l'euro per recepta, pels augments de fins al 100% del les taxes universitàries, per l'augment del preu del transport públic, l'electricitat i l'aigua? La durada de les baixes laborals s'ha reduït a la meitat (de mitjana) des de 2007 pel temor als acomiadaments, i juntament amb el drama dels desnonaments, alguns casos han portat a desenllaços tràgics: els suïcidis han augmentat un 10% a Catalunya.

Les classes populars estan pagant la factura de la crisi, mentre l'elit financera es beneficia d'ajudes milionàries sense cap contrapartida considerable. El deute públic de l'Estat espanyol, un valor que abans de la crisi no arribava al 60% del PIB, s'enfilàrà a finals del 2013 al 91%, tenint com a gran responsable el dèficit provocat pels rescats bancaris. Aquesta operació de traspàs del deute privat a les espatlles dels contribuents es pot qualificar com el major espoli social i econòmic de la història recent del capitalisme. Mentrestant, en els darrers catorze mesos les fugues de capital ascendeixen a més de 340.000 milions d'euros (un equivalent de més del 30% del PIB), sense que el govern intenti frenar aquesta sagnia que deteriora encara més la fallida del sector bancari.

La crisi no és un tsunami ni un huracà, sinó un fenomen polític i social certament complex característic intrínsecament del mode de producció capitalista. Les classes dominants estan gestionant la crisi beneficiant els seus interessos, en un context favorable i amb l'ajuda d'uns governants que són afins al seu

projecte social i econòmic. La idea que la crisi s'acabarà després d'uns anys de patiment i que aviat tornarem als bons temps és una fal·làcia. La crisi no s'acabarà mentre aquesta afavoreixi uns pocs i les classes populars que la pateixen no ens alcem i diguem prou.

9. La crisi econòmica té rostre femení

ELENA IDOATE | El Carrer, 124

La crisi econòmica ha suposat una aturada “en sec” d’aquells mecanismes que havien permès el creixement del capital: la bombolla immobiliària, les finances desenfrenades, la precarització del treball i dels salaris, etc. Els “èxits” econòmics de l’economia capitalista

El capitalisme està aprofitant la crisi per atacar frontalment les condicions de vida de les classes populars i agredir els drets de les dones.

comporten un fracàs estrepitos a nivell social. La mercaderia ha guanyat més espai en la societat i s’han fet molts beneficis, principalment especulatiu, però la desigualtat i la pobresa han esdevingut aclaparadores i la vida quotidiana de la majoria de la població, molt més difícil. Totes les problemàtiques, algunes d’elles invisibles, tenen un rostre femení, com la feminització de la

pobresa o la crisi de les cures. Temes que requeririen un desenvolupament ampli.

Les dones estem especialment afectades pels danys que el capitalisme genera en la societat, perquè el patriarcat és un pilar bàsic que sosté aquest model social d'explotació i polarització. Per això, la crisi està tenint una cara especialment cruenta per a les dones. A més a més,

El nostre sistema de protecció social dóna un pes molt important a les prestacions contributives, i moltes dones en queden fora.

l'estratègia marcada des d'una classe dominant enfortida està destruint unes estructures socials, aconseguides amb molts anys de lluita, que protegeixen les condicions de vida de les classes populars, de les quals les dones som més dependents. L'impacte que la crisi econòmica està tenint en les dones es pot apreciar des de diferents àmbits, que se superposen i ens afecten des de diferents vessants.

La destrucció de feina

Una de les esferes: la producció mercantil. L'aspecte més destacat a casa nostra és l'elevadíssima destrucció de llocs de feina, que són els que aporten els recursos monetaris a les llars. S'ha donat molta rellevància al fet que l'atur impacta més entre els homes que les dones. A Catalunya, la taxa d'atur masculina supera la femenina, quan la situació estructural ha estat tradicionalment inversa. Com que són més aviat els homes els que es queden sense feina, aparentment semblaria que hi ha un canvi de rols de gènere i que són ells qui "retornen a la llar". Però en realitat, no hi ha aquest impuls de canvi. Es tracta d'una qüestió sectorial: l'epicentre de

la crisi ha estat l'ensorrament de la construcció, i també ha sortit molt tocada la indústria, ambdós sectors molt masculinitzats.

El 85% dels llocs de treball perduts amb la crisi eren masculins, i aproximadament la meitat eren de la construcció i un terç de la indústria. Per a la supervivència familiar, dones que estaven inactives han tornat a treballar fora de casa, però no ocupant els llocs dels marits o fills, sinó a treballs molt més precaris. Tot i això, les dones continuen tenint una taxa superior d'inactivitat i s'ha frenat a la meitat el ritme d'increment de l'activitat femenina. Al mateix temps, els canvis en la legislació, que donen una gran capacitat a l'empresari per canviar la jornada laboral i els horaris, amenacen la participació laboral de les dones: quan la feina i tenir cura de la canalla i la gent gran són incompatibles, generalment no es dona aquest "canvi de rols".

Polítiques decantades cap al capital

Una altra esfera és la protecció social, que ocupa un lloc important en les condicions de vida de les classes populars. Amb les retallades veiem que, actualment, les polítiques públiques estan absolutament decantades cap als interessos del capital. Les principals perjudicades per les retallades socials som les dones. D'una banda, perquè els col·lectius laborals dels serveis públics i socials estan altament feminitzats. I de l'altra, perquè en som les principals usuàries. Per exemple, el 67% de les persones beneficiàries de la Llei de Dependència eren dones, perquè vivim més anys, i el 45% de la despesa es destinava a les treballadores familiars, majoritàriament dones, perquè ens encarreguem de la cura de la gent gran.

La taxa de pobresa femenina és més alta, amb la qual cosa demanem més ajuts. També hem de tenir en compte el biaix de gènere que té el nostre sistema de protecció social, perquè dona

un pes molt important a les prestacions contributives -pensions i atur- i depenen de les cotitzacions. Les dones generalment tenim prestacions de menor quantia, bé perquè hem cotitzat menys temps i per menys diners o bé perquè adquirim el dret a les prestacions per altres vies “indirectes”, com ara les pensions de viduïtat i els subsidis.

Àmbit privat i treball no remunerat

L'esfera domèstica roman en l'àmbit privat de les persones i és invisible de portes enfora. En la societat capitalista i patriarcal, gran part de les necessitats de reproducció social es cobreix en l'àmbit domèstic. S'individualitzen les necessitats, mancances i problemes de les persones, tot i que la naturalesa d'aquests siguin comuns: afecten tothom, i s'originen en una estructura social que supera els individus. S'assigna a la família patriarcal tot tipus de tasques domèstiques, i la dona és l'encarregada de realitzar tot aquest treball de manera no remunerada i sense una consideració socialitzant, perquè es fa en l'àmbit privat. Amb la crisi, s'accentuen les problemàtiques de les persones, i requerim moltíssima més ajuda, que continua fent la dona en el marc de la família patriarcal. Malgrat que les dones s'hagin incorporat al món laboral i molts homes, o bé estiguin més a casa perquè no tenen feina, o bé hagin assumit tasques domèstiques, ha augmentat molt poc la dedicació masculina a feines no mercantils.

En canvi, s'han incrementat molt les tasques de les dones per als membres de la seva família, i fins i tot d'altres. El treball domèstic femení està cobrint bona part de tot allò que s'obtenia a l'esfera mercantil, abans de la reducció d'ingressos salarials, i al sector públic, abans de les retallades. Les dones estan suportant el pes de l'ajustament.

El conjunt d'elements que estan provocant un atac frontal als drets de les dones i als avenços de la lluita feminista no s'acaben aquí. Però amb tot això n'hi ha prou per afirmar que, amb la crisi, el capitalisme està atacant durament les condicions de vida de les classes populars, i ho fa aplicant les estructures patriarcals, de vegades fent-les més agressives, i en altres casos, les reinventa.

10. **La crisi capitalista i la seva violència de gènere**

ELENA IDOATE | La Directa 21/11/2012

L'eliminació de la violència cap a les dones requereix canvis molt profunds en diversos àmbits de la societat, per transformar completament les estructures que exerceixen la dominació de gènere. Un d'aquests àmbits d'opressió de gènere, i per tant de violència, és l'economia. Amb la crisi, i el retorn de la dreta més conservadora, els drets de les dones estan patint un retrocés, i la realitat quotidiana a la que ens enfrontem és cada cop més hostil. Així passa també en l'àmbit econòmic.

En els darrers anys, hi ha hagut una immensa destrucció de llocs de treball, que ha afectat majoritàriament a homes que treballaven a la construcció i en la indústria. La taxa d'atur masculí s'ha situat en un nivell similar a la femenina, tradicionalment superior. Tanmateix, la profunditat de la crisi està deteriorant l'ocupació d'activitats amb major presència de dones, com són els

serveis, tant públics com privats. Això desemboca en l'anomenat "retorn a la llar". Les jornades i horaris laborals canviant, fruit de les darreres reformes laborals, donen lloc a que moltes persones hagin de renunciar a una relació laboral perquè és incompatible amb la vida familiar. I aquest paper els toca majoritàriament a les dones. Però al mateix temps, s'estan incorporant al món laboral persones de la família que n'havien restat al marge, com és el cas de moltes dones de més de 55 anys. Aquesta necessitat d'assegurar una font d'ingressos a les llars està fent que les dones hagin d'acceptar pitjors condicions per mantenir-se en el món laboral. Això agreuja la precarietat de la participació laboral femenina, molt intermitent i parcial. Per exemple, el 24% de les dones tenen un contracte a temps parcial, sovint per la necessitat d'afrontar situacions de cura d'infants i dependents. El capitalisme desplega les seves estratègies de precarització de les condicions de treball en les dones, en els marges de la legislació i en l'economia informal.

D'altra banda, cal tenir en compte que les retallades de serveis públics afecten més intensament a les dones, ja que per diversos motius, en som les principals usuàries. I no hem d'oblidar que el model d'estat del benestar reproduceix les desigualtats socials. La majoria de dones accedeixen a prestacions assistencials, que són més baixes, i les seves prestacions contributives tenen una menor quantia. El 57% de les dones beneficiàries de prestacions d'atur reben prestacions assistencials o rendes d'inserció.

Els impactes de la crisi en les esferes de la producció mercantil i del sector públic són absorbits dins de la família patriarcal, i les responsabilitats es traslladen cap al treball no mercantil i no remunerat. L'empitjorament dels ingressos salarials i de les prestacions fan que les classes populars disminueixin el seu nivell de consum. En molts casos, els recursos arriben a ser inexistents o insuficients. I són les llars les que fan un major esforç per cobrir les necessitats. Aquest esforç continua recaient sobre

les dones: mares, filles i mullers. La dedicació masculina a feines no mercantils no ha augmentat gaire. És un fet que, els homes que es queden en atur no assumeixen ni participen en les tasques domèstiques.

El capitalisme està atacant durament els drets i les condicions de vida de les classes populars, i ho fa aplicant les estructures patriarcals, que retornen i es reinventen. S'estan endurint els rols econòmics patriarcals tradicionals, com el retorn de les dones a la invisibilitat i la càrrega de la llar. Però també es reforcen patrons més recents, com la doble jornada i la precarietat laboral. I sorgeixen noves versions de l'opressió patriarcal. Treballar i no arribar a final de mes, rebre una prestació que no cobreix les despeses, fer malabars per quadrar els horaris laborals canviants amb les obligacions són situacions molt comunes en les dones. Així com estar soles amb persones a càrrec, o ajudar a d'altres persones de fora de l'anomenada família nuclear. Tenim el compromís de combatre, amb la lluita feminista, totes les versions de l'opressió patriarcal.

11. La nova estratègia del capital: vincular els salaris a la productivitat

FRANCISCO NAVARRO | L'Accent 219

A l'espiral insaciable de retallades de drets i benestar social cal sumar-hi ara una antiga proclama neoliberal que ha ressorgit aprofitant la gravetat de la situació. Sembla que el desmantellament dels drets laborals no és suficient i l'atac ha emprès una direcció paral·lela cap al cor del mercat de treball: el salari.

La nova bandera neoliberal en política laboral és la vinculació dels salaris a la productivitat deslligant-los de l'increment de preus. Això significarà que els augments de productivitat es repartiran entre les treballadores i el capital i tot l'augment de

preus anirà directament a la butxaca de l'empresari. Considerant que entre 1997 i 2007 l'Index de Preus al Consum (IPC) va créixer un 38,8% i la productivitat tan sols un 5,3% (segons l'OCDE), podem fer-nos una idea de les conseqüències que aquesta mesura tindrà per a la classe treballadora en la lluita per la repartició de la renda generada pel conjunt de l'economia. I al mateix temps, ens ajuda a comprendre la insistència per part del capital de portar a terme com més aviat millor l'aplicació d'aquesta proposta.

Sorprèn la necessitat d'haver de recordar constantment que la fixació dels salaris a l'evolució dels preus únicament garanteix l'estabilitat del poder adquisitiu de les treballadores. Sota aquest acord, els salaris reals no creixen. Ara bé, si amb un cost salarial estable l'economia és capaç de produir una major quantitat de bens i serveis, és a dir, augmenta la productivitat, la venda de tota aquesta producció extra beneficiarà exclusivament l'excedent empresarial. Una conseqüència directa serà que del pastís de la riquesa total del país, el tros que correspon a les rendes del treball disminuirà en contraposició a les rendes del capital. Per tant, per a què el repartiment de la renda no es modifiqui cal que la norma que determina els increments salarials es vinculi tant a l'increment de preus com a l'increment de la productivitat. No cal dir que aquesta norma no corregeix la situació d'injustícia en la distribució de la renda sota la lògica d'explotació capitalista, únicament la mantindria invariable.

En tot cas, el debat sobre la relació de la productivitat i els salaris requereix una anàlisi molt àmplia i ha plantejat importants controvèrsies entre les distintes escoles de pensament econòmic. No obstant, podem comentar algunes qüestions que ens ajudin a entendre una mica més el tema, especialment al voltant de com i en quina escala mesurem la productivitat.

Els últims atacs contra la negociació col·lectiva fan pensar que la intenció és vincular els salaris a la productivitat de cada

empresa en concret, o encara pitjor, a la de cada treballadora. En la línia de fomentar l'individualisme de la treballadora, l'estratègia reorganitza clarament l'estructura de poder de negociació salarial minvant la unió de la classe treballadora. D'aquesta manera augmenta la seva desprotecció enfront l'empresari que la veu com una mera mercaderia.

A més a més, aquest plantejament incorpora un error de base heretat de l'anàlisi econòmica neoclàssica que l'economista Piero Sraffa ja va desmuntar als anys 60. I és que la productivitat d'un bé o servei, i per tant, del treball incorporat en la seva elaboració dins d'una empresa, depèn de la productivitat total del sistema econòmic, així, qualsevol anàlisi parcial que vinculi directament la productivitat del treball amb la seva retribució estarà ignorant aquesta qüestió crucial (estudiants i llicenciades en economia dels darrers 20 anys, absteniu-vos de buscar-ho als apunts de la carrera, molt probablement no ho trobareu). Això fa que sigui tècnicament impossible mesurar de forma individualitzada la productivitat d'una empresa, i encara menys, d'una treballadora. L'elaboració d'un producte incorpora l'activitat directa i indirecta de moltes empreses, especialment en un context de subcontractació i externalització. L'empresa central, que controla el mercat i aprofita el seu poder per captar els augments de productivitat, augmenta així els guanys i externalitza els riscos. Això conforma un ambient de relacions interindustrials en plena desigualtat que s'allunya molt de la competència perfecta que tant anuncia l'economia ortodoxa i la seva aplicació obre la porta a un increment de les desigualtats socials.

Per altra banda, lligar els salaris a la productivitat és totalment incoherent en termes d'eficiència, i contradictori amb l'assignació eficient del mercat de la teoria ortodoxa neoclàssica. Es dissenya un sistema que premia les empreses productivament menys eficients amb la possibilitat de pagar salaris més baixos.

Quelcom que no succeeix amb cap altre factor productiu o mercaderia. Seria impensable, per exemple, un sistema de retribució del capital en el que les empreses menys productives paguessin un tipus d'interès menor. Ja sabem, però, que els principis neoliberals són molt flexibles i selectius a l'hora de plantejar polítiques econòmiques. A més, no té gaire sentit plantejar una transformació cap a un model productiu d'alta tecnologia com s'està anunciant des del govern i alhora incentivar les empreses menys eficients.

Com no podria ser d'altra manera, l'argument legitimador d'aquesta estratègia és el foment de la competitivitat i de la creació d'ocupació. És a dir, pel bé de tots, hem de poder vendre més barat i millorar la situació competitiva exterior reduint els costos laborals. Segurament, la baixa competitivitat global de l'economia espanyola és causa del model productiu desenvolupat durant les darreres dècades, un tema molt més complex que el que planteja aquest argument, ja que hi ha sectors productius amb grans nivells de productivitat exterior. En qualsevol cas, es parteix de la idea (o més aviat creença) que la pèrdua de competitivitat obeeix a l'augment dels salaris, quan en realitat, segons l'OCDE, l'economia espanyola és l'única d'aquesta organització que ha experimentat un descens del salari mitjà. Els que defensen aquest argument haurien d'observar el retrocés que les rendes del treball han patit des de mitjans dels anys 70 sobre el total de la renda nacional. Així veurien que allò que realment ha augmentat han estat els excedents empresarials, que són els veritablement beneficiats de l'alça de preus, i per tant, amb una major responsabilitat sobre la baixa competitivitat de l'economia espanyola que no pas els salaris.

En resum, la proposta de lligar la productivitat als salaris s'enquadra en l'estratègia del capital per recuperar la taxa de guany a través de l'empitjorament de les condicions de vida de

la població. Un pas més en el violent i desesperat procés d'auto-refundació que el capitalisme està portant a terme.

12. Ara sí que no hi ha alternativa

IVAN GORDILLO | L'Accent - Desembre de 2011

Veient com s'ha desenvolupat la darrera de les enèsimes cimeres europees això de la crisi sembla predestinat a seguir igual. La línia argumental i explicativa de la crisi, on rau el pecat original de les errònies polítiques econòmiques, és la mateixa. Les mesures proposades són molt semblants a les aplicades fins ara. Elles s'emmarquen dins del paradigma monetarista, l'anomenat neoliberalisme en la seva vessant política. No s'abandona cap dels pilars bàsics d'aquest: obsessió pel control de la inflació, integrisme monetari, reducció d'impostos i liberalització del capital, desregulació del mercat laboral, reducció de salaris i control aferrissat del dèficit i el deute públic. Tot un paquet de polítiques econòmiques per conduir l'economia i la societat per una via molt restringida que s'ajusti a aquesta teoria. L'evidència empírica dels darrers anys demostra que les polítiques de retallades no han ajudat a sortir de la crisi sinó que l'han agreujat.

Els titulars semblen dir el contrari. Llegint-los, sembla que, d'una vegada per totes, les líders polítiques europees han trobat el camí per on portar l'economia cap al final de la crisi. "Una Europa nova està naixent" deia el president Sarkozy. "Més Europa" o "volem una convergència fiscal" han titulat algunes capçaleres. Però veiem que, darrera de la declaració de principis, les propostes pel nou tractat del proper març són més del mateix. Després d'una maratoniana reunió de deu hores, els punts bàsics acordats es centren en accentuar la disciplina fiscal. Es recull l'opció d'aplicar sancions als països que incompleixin les regles, excepte que dos terços dels estats s'oposin. Fins i tot, s'imposarà un major control pressupostari. El dèficit estructural permès serà del 0,5% del PIB, el BCE administrará un fons d'emergència de 500 mil milions d'euros, als que es sumarà un altre de 150 mil milions del FMI i s'ha relaxat, molt lleugerament, els límits de compra de deute pel BCE. Això últim, més aviat, per poder justificar el que ja s'està fent fins ara, que el BCE compra deute públic als bancs privats.

En qualsevol cas, no s'ha proposat cap pla que impulsi el creixement, la creació d'ocupació o la reactivació de l'economia. Més convergència fiscal? Ja ho veurem, potser sí, però igualant-se a la baixa. Per la banda de les despeses s'imposarà més disciplina fiscal. Traduït al llenguatge polític de casa nostra, això vol dir més austeritat. I traduït al llenguatge del carrer, això vol dir més retallades. Per la banda del ingressos també convergirem, reduint els impostos al capital per igualar-los als més baixos d'Europa, per ésser, diuen, més competitius. En matèria pressupostària es perd sobirania i ara l'aprovació de Berlín o Frankfurt serà un condicionant.

Diuen que el nou tractat donarà més confiança a les empreses financeres, rebatejades com a mercats, que són les que fan negoci prestant diners als Estats amb dèficits creixents. Això no hauria de ser la nostra preocupació. Està clar, però, que la seguretat i les

garanties donades a les finançadores no solucionen el problema de l'alt nivell d'endeutament públic i, sobretot i especialment greu, privat. Tampoc entenem com poden estar segures les empreses financeres prestant diners a economies cada vegada més deteriorades. O persegueixen beneficis a curt termini, o tenen poder per influir en la política i garantir el pagament del deute per via constitucional, com ha passat a l'Estat espanyol o com es farà al nou tractat europeu.

És ridícul que el BCE segueixi comprant bons de deute públic als bancs privats i no ho faci directament als Estats. El rigor monetarista s'imposa. Els més ortodoxos diran que el BCE només es pot preocupar del control de la inflació i no de finançar els estats amb dificultats o del creixement econòmic (com sí fan Gran Bretanya, els Estats Units o el Japó). Que el BCE presti diners als bancs privats al 1,25% per a que aquests comprin deute espanyol al 6%, que després venen al BCE traspasant-los així el risc d'impagament, és un negoci fantàstic, dirà el sentit comú.

Les propostes de la darrera cimera liderada pel tàndem Merkozy no arreglen, per tant, el problema de la crisi del deute. Tampoc visualitzen una sortida de la crisi, ni una tornada a la senda del creixement, pràcticament un somni del capital, sinó que s'assegura la recaiguda i l'estrangulació de les economies.

La sortida de la Gran Bretanya i la visible confrontació entre les representants europees no és cap sorpresa. La Gran Bretanya, amb un sector financer capitanejat per la City londinenca que representa el 30% de l'economia, és evident que no té cap predisposició a regular-lo i limitar el seu negoci. Margaret Thatcher, una de les ideòlogues del liberalisme econòmic de les darreres dècades, va portar a terme una agressiva política disciplinadora de la força del treball. La desindustrialització de l'economia britànica, el tancament de les mines, la privatització dels ferrocarrils, van ser els pilars de la política econòmica per sortir de la crisi dels anys

70. El gir cap al sector financer, com va passar en el conjunt de la globalització, ha fet que l'economia britànica estigui fortament finançaritzada, que depengui d'aquest sector, en hores baixes per la crisi capitalista.

Parafrasejant la famosa consigna que va popularitzar la senyora Thatcher i que va servir de lema per tota una generació de polítics liberals i socioliberals, economistes ortodoxos ensinistrats en el monetarisme i "opinòlegs" que anunciaven la fi de la història, ara sí que "There is no alternative". Després d'haver destruït la indústria, d'haver ensorrat un dels millors Estats del Benestar i d'haver venut les empreses públiques al capital privat, ara sí que no tenen gaires més alternatives que fer del seu primer ministre David Cameron el defensor de les financeres de la City.

La política econòmica segueix sent equivocada i nociva a les portes d'una major recaiguda en recessió. El problema del dèficit i del conseqüent deute públic, que no són ni el problema més gran, ni el més greu, no s'arreglarà ni amb l'austeritat fiscal de les retallades ni amb la reducció d'impostos al capital. Reduir encara més els ingressos públics farà créixer el forat del dèficit, i portarà a les miops governants a anunciar noves retallades. El problema més greu, que és l'elevat atur i l'augment de la pobresa, no s'arreglarà desballestant l'Estat del Benestar. I el problema més gran, que són la crisi estructural i els desequilibris financers, no s'arreglarà amb l'actual arquitectura europea pensada per afavorir el capital, i especialment el capital financer. **Disciplina, austeritat i retallades per a les classes populars. I beneficis, avantatges, garanties i seguretat pel capital financer privat. I encara volem més Europa, o fent justícia, més Unió Europea?**

Certament, la fugida endavant del capital tant pròpia del capitalisme sembla haver arribat a un atzucac. Segurament s'intenti aprofundir el deteriorament social per permetre al capital tornar a créixer. L'esgotament de les vies, però, ens porta a una

situació on no hi ha alternativa que no passi per un major control del capital i una transformació del model de producció. Per sortir de la crisi cal atacar el mal d'arrel, prohibir els moviments financers especulatius, no pagar el deute públic que és un negoci de les financeres i centrar la producció en l'assoliment de les necessitats socials per sobre del benefici privat. El marc de la UE pot ser l'àmbit polític, per què no? Però caldrà dissenyar una “nova Europa”, dels pobles, de la solidaritat, amb un model productiu que respecti la natura i que garanteixi el benestar de les seves habitants.

13. Capitalismo zombi ‘made in Spain’

ELENA IDOATE | La Hiedra – Octubre 2012

Nos encontramos en el ojo del huracán de la crisis, donde está golpeando con más fuerza, para desestabilizar los mercados financieros internacionales y sacudir las posibilidades de recomposición del capitalismo. Rajoy anuncia, entre aplausos en el Congreso, el recorte más bestia de la historia, mientras la policía reprime la marcha minera en Madrid con balas de goma. Las cuestiones bancarias y de la deuda son temas de primer orden, ya que el pago de las pensiones, los hospitales, las escuelas, el paro y las ayudas dependen de que en el corto plazo se resuelvan mecanismos de financiación. Pero el conflicto social y el cierre de los mercados financieros, con fuga de capitales incluida, tienen que ver con cuestiones que van más allá.

Capitalismo zombie

Considerar un éxito el crecimiento de la economía española durante la época de bonanza ha sido un error de gran responsabilidad. Los entusiastas del neoliberalismo habían admirado el proceso de liberalización e internacionalización, la reducción de la tasa de paro y el récord de las inversiones en infraestructuras. Pero el motor del crecimiento era otro, el sector inmobiliario, donde el capital encontraba beneficios muy rápidamente. A medida que los precios de los pisos y los terrenos subían aparentemente sin límite, las inversiones abandonaban cualquier otro sector productivo. Y cuando pinchó la burbuja inmobiliaria, el panorama desolador: la estructura productiva está casi desértica.

Los capitales que desatendían los sectores productivos porque no ofrecían un negocio bastante suculento escaparon –también hacia el mundo de las finanzas, globalizadas y desreguladas. El circuito corto del dinero que consigue más dinero, sin pasar por la producción. Por otro lado, una inmensa cantidad de dinero que las economías exportadoras de Europa obtenían por sus ventas a economías importadoras, como la española y la catalana, era reciclada en los mercados financieros de las mismas. Los bancos y cajas canalizaron estos préstamos hacia la burbuja inmobiliaria. La riqueza tomó forma de inmuebles, fondos de pensiones y de inversión, de bancos, sociedades financieras, títulos, derivados, etc.

De 1994 a 2007, el valor de las acciones y el patrimonio empresarial se incrementó un 469%, el patrimonio inmobiliario un 284% y los activos financieros un 210%. El salario medio sólo un 1,9%¹. El valor ficticio de esta riqueza se multiplicaba por la simple cotización al alza de los precios. Y luego ese dinero se prestaba a la economía real, comportando una succión parasitaria de una proporción muy importante de la renta creada en el ámbito

productivo, que tuvo lugar en el pasado pero, sobre todo, que debía darse en el futuro.

Salarios y plusvalías están comprometidos con un endeudamiento por un importe irreal y desproporcionado. La economía española debe 4 veces lo que produce durante un año. Pero la morosidad se dispara y los precios de los inmuebles no se pueden ni cuantificar porque el mercado inmobiliario se encuentra colapsado. El capital, pues, ha quedado atrapado en una forma de hacer riqueza que ya no funciona. Este desbarajuste es muy complejo de deshacer y las pérdidas de las cajas son una bomba de relojería, preparada para hacer estallar el sistema bancario. Los cálculos de las necesidades de capitalización de la banca española no están nada claros, pero ilustran la magnitud del problema: diferentes informes indican que carecen de entre 40.000 y 84.000 millones de euros.

Los servicios públicos, no precisamente generosos, se han sustentado con una fiscalidad muy favorable a las grandes riquezas y los beneficios del capital que se nutría de las rentas salariales, ahora en retroceso, y los desaparecidos rendimientos de la actividad inmobiliaria. Los ingresos de las administraciones no se corresponden al nivel de riqueza de la sociedad, porque se basaban en algo ficticio y porque excluyen, o gravan muy poco, a los sectores que concentran los recursos.

El déficit público español se dispara (en 2007, el superávit conjunto de todos los niveles de administración era del 1,9% del PIB, y en 2011 el déficit fue del 8,5%), no porque el nivel de gasto público esté por encima de nuestras posibilidades. El Estado ha socializado las pérdidas bancarias con unos avales, compra de activos y recapitalizaciones que al menos han supuesto el 10% del PIB. Se disparan las alarmas de la prima de riesgo porque no se puede hacer frente al inmenso agujero de la banca. No poder conseguir crédito si no es a precios estratosféricos expulsa

la economía y las administraciones de la financiación de los mercados y las empuja a la asistencia de la Troika.

La economía en caída libre

Si las finanzas son el árbol que no nos deja ver el bosque², sólo con un enfoque desde la economía productiva se puede llegar a un buen diagnóstico. La destrucción del capital productivo está reduciendo la producción, las rentas salariales y el consumo y, de esta manera, la solvencia de los bancos y el saldo fiscal público. La crisis financiera de la zona euro es la expresión de la crisis económica mundial. No sólo por el resultado de unos desequilibrios generados porque últimamente el modelo económico hizo una huida hacia delante muy arriesgada. Debemos entender la etapa actual en el marco de la larga trayectoria del desarrollo capitalista.

Para superar los límites que obstaculizan el crecimiento de la producción y los ámbitos de actuación, el capital encuentra distintas soluciones. Desde los 80, ha sido la internacionalización del capital a escala mundial. La globalización permitió la producción de mercancías incrementada por las transformaciones tecnológicas y los incrementos de la productividad del trabajo porque se conquistaron nuevos mercados, se impulsaron las reorganizaciones y racionalizaciones de la producción para reducir puestos de trabajo e imponer rebajas salariales, y se colocaron los capitales productivos ociosos en nuevos espacios. Aunque las ganancias crecieran coyunturalmente, eran del todo insuficientes para rentabilizar las enormes cantidades de capital que ponían en marcha³. La sobreproducción acosa la economía mundial y la crisis estalla en una secuencia bien conocida: el capitalismo extrema

su beligerancia contra las posibilidades de vivir con una cierta dignidad.

Gran parte de los problemas económicos que ahora atraviesa el capitalismo catalán y español tienen su origen en el choque que supuso para la estructura productiva, desarrollada bajo el franquismo, la exposición a la competencia internacional, muy intensificada por la globalización⁴. La globalización, de la mano de la integración económica y del euro, se llevó gran parte de la producción. Durante los 90 la economía española dependía de capital extranjero, que se deslocalizó a otros territorios como Europa del Este, Asia o África. Dejamos de ser la industria de mano de obra barata de Europa para pasar a ser la demanda importadora, mantenida a base de crédito, para sectores especializados de la industria y servicios de alta tecnología de países exportadores.

La crisis, intrínseca y recurrente, se expresa en la devaluación de la producción, en la purga y concentración de capitales y en la búsqueda de toda serie de ventajas para volver a encender la acumulación. Es una nivelación a la baja de la producción hasta equilibrar la rentabilidad de la inversión. Nos encontramos al principio de un largo camino de derrumbe. Mientras los economistas neoliberales nos intentan convencer de que no hay dinero, el problema es que hay demasiado volumen de capital atesorado y las ganancias no son suficientes.

El rescate de los poderosos

La gestión de la crisis en las finanzas, a golpe de deuda y recortes y concentración en el sector bancario, se ha hecho de tal manera que los riesgos de la banca no se solucionan: se aplazan para más adelante y se hacen más peligrosos. Bankia es un buen ejemplo. El gobierno español, bajo la excusa de evitar que se pierdan los ahorros de la población, se compromete a salvar la banca de todas

las pérdidas de la aventura financiera e inmobiliaria. Pero el valor que las entidades tienen anotado en sus balances es irreal y la insolvencia y los impagos quedaron en evidencia.

Retrasar la bancarrota significa sumar pérdidas. Cuando hay que hacer frente a las mismas, los responsables del desbarajuste financiero no tienen ningún miramiento a la hora de hacérselo pagar a las clases populares, destruyendo sus ahorros. Pero el intento de salvar los ahorros está suponiendo un destrozo económico y un empobrecimiento innecesario. Los 100.000 millones de euros se destinan directamente a la banca privada española pero repercuten en las exigencias de recortes draconianos. La asistencia externa conlleva seguir los dictados de la Troika, recogidos en el Memorandum de la condicionalidad del rescate de julio de 2012. Los últimos recortes de Rajoy dejan claro que no se trata del “rescate suave” del que había hablado. Con las medidas, se pretende reducir el déficit público en 65.000 millones de euros en dos años y medio. Es una magnitud muy elevada: el 14% del gasto público total del 2011 –el 19% sin tener en cuenta la Seguridad Social.

Los problemas más inmediatos de la financiación de las administraciones públicas se podrían resolver con operaciones financieras que no sean nocivas para la sociedad (financiación del BCE, emisión de eurobonos, etc.). Sería necesaria una reforma fiscal profunda y una reactivación de las rentas, pero no hay una solución a la vista para la actividad económica. Y la austeridad empeora los daños.

Los mecanismos financieros implementados por la Unión Europea no están diseñados para mejorar los desequilibrios de las economías periféricas, sino para forzar un flujo de recursos de las arcas públicas de la periferia europea hacia los bancos de Reino Unido, Alemania y Francia, principales acreedores externos de su deuda pública y privada. El informe de la Comisión Europea,

conjuntamente con el BCE, la Autoridad Bancaria Europea y el FMI, de evaluación independiente sobre las condiciones de elegibilidad del rescate solicitado por el Estado español, así lo recoge⁵. “La situación del sector bancario español conlleva riesgos potenciales para el resto de la UE y en particular para los países de la zona euro”, debido al impacto directo que tiene en los bancos de Reino Unido, Alemania y Francia, que tienen una “gran exposición a activos del sector bancario español”.

La OIT alerta de los peligros de la “trampa de la austeridad”. Con la priorización del retorno de la deuda y los recortes de gasto público, la actividad económica se ve aún más debilitada y el paro se convierte en estructural. Las medidas económicas, pues, ofrecen unos beneficios inmediatos a las finanzas, pero empeoran el problema básico, el de la economía real. “La acción de la burguesía está cada vez más movida exclusivamente por la voluntad de preservar la dominación de clase”⁶.

Nos podríamos plantear si otra política económica, como las políticas de gasto y la modulación del comportamiento de las empresas mediante la regulación, podría impedir una recesión tan drástica y reactivar los mecanismos de inversión. Pero la realidad es que no se puede percibir ninguna medida capaz de restablecer la tasa de ganancia. Para salir de las crisis, el capitalismo destruye las fuerzas económicas. Ni la demanda ni las infraestructuras ejercerán un impulso económico suficiente mientras no se hayan purgado los “excesos”, no de las familias, sino del sector inmobiliario en nuestro país y de la sobreproducción mundial. Según la OIT, “la cantidad de dinero sin invertir en las cuentas de las grandes empresas ha alcanzado niveles sin precedentes”⁷. En el contexto mundial, las tensiones competitivas son muy fuertes y los signos de sobreproducción bastante evidentes.

Más que en ningún otro lugar, en las economías periféricas de Europa, el desmantelamiento de la actividad económica, la expulsión de la fuerza de trabajo y el recorte de los servicios públicos son masivos y desproporcionados. La receta es la “devaluación interna”: reducir los salarios para hacer más atractiva la producción aquí y supuestamente acelerar las exportaciones.

En España los salarios son ya un 6% inferiores a los del 2010⁸. Desde esta perspectiva, el motor económico deberían ser empresas conectadas con cadenas de producción transnacional, que no contarán con la estructura productiva local, o bien lo harán de manera que las ganancias se acaben también exportando mientras empobrece la población. Es el neoliberalismo a ultranza, como el proyecto del EuroVegas, donde las condiciones laborales y cualquier otro tipo de regulación se modulan según los deseos de los empresarios.

Se nos dice que aplican las medidas de Alemania, pero en realidad son las de América Latina. Con un saldo comercial tan deficitario, nuestro encaje en el capitalismo mundial es complicado. Exportar no es una solución cuando nuestros sectores exportadores son escasos y desarrollar la estructura industrial para redirigirse a otros mercados es una tarea que no se puede hacer a corto plazo y menos con una política de reducción de salarios. De hecho, los costes salariales no son un factor que nos permita competir con las economías exportadoras, ya que en otros lugares la producción seguirá siendo mucho más barata, o bien la tecnología mucho más productiva. Además, los mercados están muy debilitados. Alemania está llevando a cabo una expansión salarial para desviar las exportaciones hacia la demanda interna, dado el colapso de la demanda.

Dentro del Euro, siguiendo los mandatos del libre mercado y de la austeridad, los problemas económicos de aquí no se corregirán. No se podrá desarrollar una estructura productiva

diferente, que incluya a la población, con la fuerza de trabajo y la demanda interna, como motor económico. La Unión Europea, con el conjunto de medidas de ayuda financiera y de unificación fiscal y bancaria, está generalizando, intensificando y perpetuando la austeridad a costa de perder la poca democracia que teníamos.

La naturaleza de las instituciones europeas es puramente capitalista, son un proyecto del capital, para construir entornos más favorables a la obtención de beneficios por el capital europeo. Pero fuera del euro o de la Unión Europea tampoco parece estar la solución a la crisis. Las instituciones sociales catalanas y españolas están siendo tanto o más favorables al capital que las europeas, y las relaciones comerciales y financieras seguirían siendo igual de complicadas.

La cuestión es buscar soluciones a la crisis fuera del capitalismo: romper con la austeridad y hacer unas medidas económicas que permitan mejorar el bienestar de la población y avanzar hacia una organización diferente de la actividad económica, donde el objetivo de la producción no sean los beneficios sino satisfacer las necesidades de la sociedad. El escenario para hacerlo, dentro o fuera del euro, aún está por construir.

Nosotras y nosotros tenemos la fuerza

Aquí y ahora, las clases populares tenemos muy poca capacidad de incidir en las decisiones que toman los de arriba. La intoxicación de la opinión pública general con discurso oficial, que repite el mantra de la austeridad, no ha llevado a un apoyo incondicional hacia las políticas neoliberales pero sí a una confusión paralizante: después del mal trago de los recortes y el paro nos espera la mejora de la situación económica y laboral.

Nadie nos dice que, si no lo evitamos, después de los recortes y las reformas laborales nos espera más de lo mismo, en una recesión que durará muchos años. Las políticas neoliberales no reducen el déficit público, ni crean puestos de trabajo ni reactivan la inversión. Pero sí hacen saltar por los aires las estructuras de protección social y laboral que hemos mantenido en pie.

Las reformas de las pensiones y de la legislación laboral han sido salvajes, y ahora las desplegarán con inmediatez y hasta las últimas consecuencias. Y añaden recortes por todas partes, con graves efectos en áreas especialmente sensibles: la prestación de desempleo, la atención a la salud de la población inmigrada, el copago de los medicamentos, etc. Sube el IVA, se rebajan las cotizaciones y se recorta a la función pública. El impacto sobre las condiciones de vida de la clase trabajadora es devastador y se suma al deterioro que hemos venido experimentando anteriormente.

Los recortes draconianos en educación, sanidad y prestaciones que impondrá la nueva situación de intervención harán que la pérdida de derechos sociales se sitúe en un nivel muy superior al que tenemos hasta ahora. Si no lo detenemos, estamos a las puertas del fin de la sanidad universal, de la educación pública y de la protección del paro. Y todo ello afectará muy duramente a la esperanza de vida, el nivel educativo y la pobreza. El rescate de los poderosos está comportando unas consecuencias sociales peores que el advenimiento de una catástrofe. Los recursos más básicos que necesitamos, la convivencia del día a día, están amenazados. Es probable que la respuesta social crezca.

Las posibilidades de que se impulse un cambio de estrategia dentro de las instituciones son reducidas. La mayoría absoluta de la derecha en los gobiernos catalán y español, que aplaude y sonríe a los recortes, la falta de una opción parlamentaria que desafíe los mandatos neoliberales, hacen que el terreno de la política institucional esté condenado a seguir decantándose por la defensa

de los intereses del capital. La reciente política represiva, de encarcelamiento y balas de goma, es una muestra de las respuestas del poder ante las protestas.

El sindicalismo institucional ha demostrado que tampoco es un instrumento válido para impulsar una ruptura con el neoliberalismo, porque CCOO y UGT llevan mucho tiempo abrazando la gestión antiobrera del capitalismo y la crisis. En febrero de 2011 formaron parte del Acuerdo Social y Económico, que retrasó la edad de jubilación y recortó las pensiones, y en enero de este mismo año, dos meses antes de la huelga general del 29 de marzo, firmaron con la patronal el II Acuerdo para el empleo y la negociación colectiva, que permite que los empresarios se salten las condiciones laborales pactadas en los convenios, entre otras cuestiones. Estos dos elementos han supuesto una enorme pérdida de los derechos más básicos de la clase trabajadora. Por omisión, la incapacidad del sindicalismo institucional para llevar a cabo respuestas contundentes se explica por su falta de combatividad, después de tres décadas dedicadas a la concertación de las políticas laborales neoliberales.

Más allá de todo esto, los movimientos sociales no se detienen y las grandes olas de movilizaciones (huelga general, 15-M, marchas mineras, etc.) cada vez son más frecuentes. El capitalismo en crisis ya está afectando a todos, atacando diferentes aspectos de la vida de las personas. Se desvanece la ilusión de conciliar los problemas sociales con el mantenimiento de una estructura social opresora.

Todas las protestas (laborales, en defensa de la sanidad y la educación, contra desahucios, estafas bancarias, por el territorio, etc.) se expresan como una auténtica lucha de clases. Con muchos esfuerzos y pocos resultados visibles, las luchas siguen adelante, y lo hacen dentro de un marco de movilizaciones por todas partes que van haciendo que los pueblos del mundo vayamos sumando

fuerza. Nos toca explorar nuestra capacidad de desafiar un sistema que se impone desde arriba, pero se sostiene desde abajo, porque nosotros trabajamos y pagamos las facturas.

Notas

1. “Barómetro social de España”, Colectivo IOÉ.
2. “Bankia: quan l’arbre no ens deixa veure el bosc”, Gordillo, I., [La Directa](#).
3. “Les llavors de la crisi”, Ferrer, F., Gordillo, I. i Gràcia, X., [Quaderns d’Illacrua](#), [La Directa](#).
4. “Boom and (deep) crisis in the Spanish economy: the role of the EU in its evolution”, Etxezarreta, M., Navarro, F., Ribera, R. i Soldevila, V.
5. “La UE reconoce que el rescate de la banca se forzó para evitar el contagio”, Cinco Días, 13/7/2012.
6. La lucha de clases en Europa y las raíces de la crisis económica mundial”, Chesnais, F., Revista Herramienta.
7. “El trabajo en el mundo 2012”, OIT.
8. “El sur de Europa registra ya una devaluación vía sueldos”, El País, 14/5/2012.

14. Les llavors de la crisi

FRANCISCO FERRER, IVAN GORDILLO I XABIER GRACIA
| Quaderns d'Illacrua (La Directa 254)

Anàlisi econòmic sobre la història de la crisi i les
desigualtats

Per què hem arribat on som? Qui són els responsables de la crisi que avui precaritza les nostres vides? D'on provenen les desigualtats? A continuació recorrerem, de la mà de tres economistes, la història recent del capitalisme, un camí complex però necessari de solcar si volem comprendre la magnitud de la crisi actual. Desvetllarem per què les crisis són intrínseques al capitalisme i com empitjoren les condicions de vida de la major part de la població.

Encara ressonen les paraules de les economistes que defensaven el 'caràcter racional' i 'la naturalesa autocorrectiva' dels mercats. Les crisis, però, són moments necessaris del sistema

de producció, distribució i intercanvi capitalista. Moments en què se solucionen de manera violenta les tensions estructurals de l'acumulació del capital. Com assenyala Marx molt temps enrere, les crisis són, en l'essència, el resultat del conflicte entre l'increment de la productivitat del treball per mitjà l'automatització i la seva escorça social capitalista. Però, què vol dir exactament això?

L'expressió de la crisi del capital es manifesta en la sobreproducció generalitzada. D'una banda es sobreprodueix capital-diner, de l'altra, també es sobreprodueix capacitat instal·lada ociosa, i alhora, es dona una sobreproducció mercantil (mitjans de producció i de consum). Finalment, es genera un excés de població de mà d'obra en relació amb les possibilitats de valorització del capital empleat que coexisteix amb la sobreexplotació de les treballadores actives.

El fil de la història

La crisi mundial que es va desencadenar el 2007 als Estats Units i s'ha anat estenent ràpidament a la resta de l'economia mundial fins als nostres dies té l'origen en el sistema financer, però les seves causes profundes s'han de buscar en els desequilibris i tensions acumulades en els patrons de creixement i valorització del capital en el seu conjunt. Això vol dir que s'han de buscar en la història recent del capitalisme.

Després de la Segona Guerra Mundial, en unes condicions d'excepcionalitat històrica, el compromís keynesià, doctrina que li donava un major pes a la intervenció del sector públic en l'economia, es va caracteritzar per altes taxes de creixement, un fort desenvolupament tecnològic i un increment dels salaris de capes àmplies de la població als anomenats països centrals: l'Amèrica del Nord, l'Europa occidental i el Japó. Els increments

sostinguts en la productivitat del treball van possibilitar espais per als compromisos de classe i la consolidació de blocs socials entorn als Estats del benestar mentre s'estenia la producció capitalista del consum salarial. L'Estat va aplicar polítiques pressupostàries i monetaristes keynesianes amb l'objecte d'amortir els cicles econòmics i assegurar la plena ocupació. El geògraf David Harvey anomena "liberalisme embridat" a aquesta organització politico-econòmica per destacar la manera en què els mercats estaven constrets per un entorn regulador de l'Estat, encarregat d'assenyalar les estratègies econòmiques i industrials. Aquest patró d'acumulació va durar fins als anys 70, moment de crisi, caracteritzada per la sobreproducció, la caiguda dels guanys i els desequilibris financers.

Però, com assenyala Marx en els seus manuscrits *Grundrisse* (1857-1858), cada element de tensió del capital marca una possible solució, cada barrera és un límit que cal franquejar. Retornantem al fil històric, la resposta política de les classes dominants a la crisi dels 70 es va concretar en l'ofensiva neoliberal i la contrarevolució conservadora dels anys 80, que va atacar les conquestes socials de les classes treballadores. A partir d'aquests anys, els greus problemes de sobreproducció van tenir com a conseqüència una caiguda substancial de les taxes d'inversió en les economies centrals per les dificultats de trobar negocis rentables degut a l'atonía econòmica general i a l'existència de nombroses empreses públiques que actuaven en branques centrals de la producció de mercaderies i serveis. Simultàniament, des dels anys 80, s'imposa el que David Harvey va anomenar "solucions espacials del capital", concretades en el procés d'internacionalització del capital a escala mundial, amb el suport de la revolució de les comunicacions i els transports. A partir d'aquell moment, els nous espais d'acció del capital internacional (que exigien alhora un sistema financer internacional) buscaven

“solucions” per a la producció incrementada de mercaderies, impulsada per les transformacions tecnològiques i els increments de la productivitat del treball, així com nous espais per exportar capitals productius ociosos –amb capacitat de producció superior a la que s’està utilitzant– o que, senzillament, buscaven una major taxa de guanys desorganitzant o deteriorant sectors productius i comercials de les economies interiors donat que marxaven a invertir i produir a altres indrets.

Aquestes tensions estructurals van impulsar nombrosos capitals cap als circuits d’especulació financera després del trencament de l’arquitectura financera de postguerra establert en els acords de Bretton Woods (1944). La competència pels beneficis va impulsar les reorganitzacions i racionalitzacions socio-tecnològiques que van contribuir, juntament amb la poca inversió, a incrementar l’atur pressionant els salaris a la baixa i impulsant de nou la taxa de guany sense el creixement de la inversió productiva. El problema era, doncs, que tot i que els guanys creïessin conjunturalment, eren del tot insuficients per rendibilitzar les enormes quantitats de capital que posaven en marxa, assetjades per la sobreproducció.

L’emergència del paradigma neoliberal, tal i com assenyala Harvey, s’ha d’entendre per tant com un projecte polític, econòmic i social per restablir les condicions d’acumulació del capital i restaurar el poder econòmic, i en particular, de les seves elits financeres.

Avui, ja sigui per l’efecte de les desigualtats en l’explotació o per una alta composició orgànica de capital, existeixen economies exportadores i economies importadores de producció, que ho acostumen a fer a crèdit. Com a conseqüència directa de tot això, s’obtenen dèficits i superàvits de les balances comercials amb desproporcions importants. Observem com existeix un flux de valor que va dels països productors cap als països consumidors,

i com els primers mai són compensats amb valor dels països receptors de mercaderies.

Com es “solucionen” aquestes desproporcions, aquestes injustícies? Amb la creació de fluxos internacionals de capital financer de magnituds mai observades. Per exemple: l'economia xinesa, fàbrica del món, envia tones de mercaderies als Estats Units. Produeix la seva roba, les seves joguines i els seus equips electrònics. Què rep a canvi? Milions de dòlars. La Xina els guarda en infranquejables càmeres cuirassades, i després decideix rendibilitzar-los per obtenir algun benefici. Els canvia per milions de bons sobirans, el famós deute públic, sobretot del tresor dels Estats Units, nous paperets semblants als dòlars però amb rendibilitat, amb un interès pels diners prestats. També es dirigeixen grans inversions a Wall Street o als derivats de crèdit que genera la indústria bancària dels Estats Units.

El cas d'Alemanya és diferent en la forma però no en el fons. El seu gran superàvit en l'exportació ha generat guanys importants dipositats pels empresaris als bancs, així com per als estalviadors particulars sobretot en forma de fons de pensions. Com que no es va generar intercanvi de valor entre iguals, aquests estalvis es van destinar a la inversió especulativa, una part d'ells va arribar als bancs i caixes de l'Estat espanyol i d'Irlanda i aquests ho van prestar al sector immobiliari i de la construcció per crear la bombolla més gran que han conegut aquests països en la seva història. Una altra part d'aquest estalvi derivat dels superàvits comercials va servir per alimentar els bons sobirans de deute públic, deutes que no es dedicaven precisament a la inversió. Posteriorment, la desproporció d'aquest àmbit financer respecte una economia real de dimensions menors, incapaç de crear la riquesa esperada, va generar un problema financer sense precedents del qual és impossible sortir-se'n sense que es produeixi una important quitança de deute.

Les tensions, per una banda, en el patró d'acumulació del capital i, per l'altra, en el creixement de les activitats especulatives, els actius i instruments financers de les quals s'allunyaven cada vegada més del valor treball de la producció global, es van manifestar en la crisi del 2007. Les conseqüències de la qual han estat terribles per als països exportadors, i després, per a les poblacions d'arreu. El valor de la "riquesa atresorada" per la Xina es va enfonsar automàticament el dia que la Reserva Federal dels Estats Units va començar a emetre, de cop i volta, 600.000 milions de bons del tresor, com els que guardaven els propietaris xinesos. A Alemanya no li va millor, els seus préstecs donats al sistema bancari grec, islandès, portuguès i espanyol, mai més és recuperaran encara que es facin complicades operacions de rescats ficticis. Les fallides economies reals o productives d'aquests països són incapaces de tornar centenars de milers de milions d'euros de capital fictici que simplement s'han esfumat, han estat destruïts pel capitalisme i la seva dinàmica d'acumulació fictícia de l'àmbit financer, just abans d'arribar al seu límit de creixement i que s'iniciés l'actual crisi.

Crisi i capitalisme, inseparables

Les crisis són quelcom intrínsec i necessari en el capitalisme. Per iniciar un nou cicle d'acumulació de capital "cal" purgar els capitals ineficients. Les crisis generen un empitjorament de les condicions de vida de la població, igual que en èpoques de bonança econòmica s'accentuen les desigualtats socials. L'actual crisi global és l'escenari on cal iniciar els debats i les transformacions necessàries que ens portin cap a una societat alternativa que reverteixi les dinàmiques i relacions socials del capitalisme. Això no és senzill i requerirà un procés històric que serà més aviat llarg,

però que indubtablement necessitarà la consciència i la lluita de les poblacions.

David Harvey, recuperant idees del vell Marx, i fent justícia al seu mètode de la crítica de l'economia política, presenta un esquema dialèctic del canvi social que comptaria amb les formes tecnològiques i organitzatives de producció; l'intercanvi i consum; les concepcions mentals del món; les relacions amb la natura; els processos de treball i de producció; les relacions socials entre les persones, laborals i de gènere, i l'enquadrament de la vida quotidiana que sosté la reproducció social i les institucions, legals i governamentals. En aquests elements, interrelacionats, és on caldrà incidir per empènyer ben fort el capitalisme i caminar cap a una societat més justa.

Les entranyes de les desigualtats

Les desigualtats són consubstancials a les societats capitalistes. N'hi ha de tota mena: de gènere, de poder, entre nacions, entre classes, als llocs de treball, en l'accés a la informació, en la salut, en l'educació, en l'aigua, en els recursos, etc. Però per tal d'estudiar-les des d'una perspectiva estructural i d'identificar els elements que fan de les crisis un fenomen sistèmic del capitalisme, cal que parem atenció en algunes d'aquestes desigualtats.

Desigualtats en l'explotació

El darrer període del capitalisme senil, també anomenat "globalització neoliberal", és una etapa caracteritzada per una gran mobilitat de capital, i no només pels nous productes financers, sinó també per la llibertat de localització de les empreses mentre la mobilitat del treball i les persones emigrants ha estat reduïda i altament controlada i perseguida. També es basa en

l'apalancament financer, és a dir, la ràtio entre el volum de deute assumit i el seu capital propi, que les empreses grans i petites feien servir com estratègia empresarial. Les empreses s'endeutaven fortament, molt per sobre del seu capital propi, per a fer inversions cada vegada més arriscades. Així mateix, la globalització també encarna la tendència a la desregulació dels mercats: els estats controlen cada vegada menys la regulació de l'economia i augmenta la competència dels mercats interiors. Per altra banda, el retrocés dels drets laborals i dels salaris, que són anteriors a la crisi, s'han produït mitjançant noves formes d'explotació: subcontractació, internacionalització, atomització de la producció, deslocalització i precarització constant. Per últim, l'auge fins a magnituds abans desconegudes de la logística, el transport de mercaderies i el desplaçament de persones són elements cabdals de la globalització neoliberal.

Com a conseqüència d'aquestes dinàmiques, creix la diferència en les taxes d'explotació de les diferents economies o països. Això explica que cada vegada més producció es faci als anomenats països perifèrics i que la mercaderia es traslladi als països "rics" consumidors. El capital busca salvar aquest diferencial d'explotació per obtenir la màxima extracció de plusvàlua. La gran expansió de capital a la Xina i als països emergents, per exemple, va ser seguida d'una política de preus sense competència, que va destrossar una part important dels sectors productius de les àrees imperials o economies centrals. Fruit d'això, aquests països emergents es van convertir en la fàbrica del món i la gran capacitat de les seves empreses per extraure plusvàlua va atraure la inversió productiva d'arreu del món.

Desigualtats en la composició orgànica del capital

La composició orgànica del capital ve determinada pel nivell de béns productius produïts per les treballadores en les etapes anteriors. Consisteix en maquinària, infraestructures, bens de producció, tecnologia, coneixement, qualsevol element d'inversió que fa que l'economia sigui més rentable i que amb menys quantitat de treball viu aconsegueixi nivells més elevats de producció. Un exemple d'això seria l'economia alemanya amb una gran quantitat de capital fix i una visió de creixement molt enfocada a les exportacions, especialment de béns de producció. Aquestes economies són altament eficients però necessiten l'existència de destinacions per a les seves exportacions creixents. Creixents i cada vegada també més eficients, carregant sobre les treballadores gran part dels efectes de la lluita per la competència. Les treballadores alemanyes van sofrir, doncs, les retallades salarials molt abans del començament de la crisi global.

Desigualtats en la propietat de la terra

En un capitalisme progressivament més productiu, amb escales de producció eficient a partir de nivells molt alts de volum de mercaderies, la importància dels recursos naturals i energètics esdevé estratègica. Les zones que tenen recursos naturals es troben en l'àmbit geogràfic dels països perifèrics, dominades moltes vegades per sistemes de propietat molt centralitzats i subjectes a oligarquies locals i internacionals. Els processos d'extracció de la riquesa natural són orientats a l'exportació creant unes plusvàlues desmesurades que en cap moment beneficiaran els seus productors o les seves poblacions mitjançant la distribució de les rendes de la terra. Aquest model permetrà grans nivells d'exportació de valor sense la contrapartida d'importació de valor per al consum o la

inversió de les poblacions en el territori d'on són originaris els recursos.

Desigualtats en la distribució de la renda

Amb l'auge del sistema de producció de la globalització neoliberal es va confirmar la teoria segons la qual quan el capitalisme creix, la desigualtat s'incrementa. La desigualtat en la distribució de la renda, mesurada per diversos índexs, ha empitjorat notablement tant entre les poblacions dels països centrals com entre aquests i els països perifèrics. Dins dels països centrals, també ha crescut el nombre de persones excloses de la producció, i per tant, del consum.

Les estratègies de deslocalització de la producció cap a altres zones geogràfiques han deixat sense llocs de treball a nuclis de població cada vegada més grans dins dels països imperials. La constant mecanització tecnològica del capitalisme, unida al no repartiment i reinversió dels excedents produïts, ha generat desocupació sistèmica i grans bosses de pobresa. La imperiosa necessitat del model de producció de mantenir "exèrcits de reserva" dins i fora de les fronteres imperials incrementa els nivells de consum per sota del volum de mercaderies produïdes per ser comprades.

En resum, podem afirmar que la creixent desigualtat, alhora motor i principal conseqüència del model de producció capitalista, serà un dels seus enterraments.

part 2

L'economia real, el món del treball

Articles dedicats al món del treball, aquest mercat tan peculiar
anomenat mercat laboral

15. **Desocupació- retallades, retallades- desocupació**

XABIER GRÀCIA | La Directa – 07/12/2011

Després de l'eufòria ve la realitat i, de “país de primera”, l'estat espanyol ha passat a “país de la perifèria”. El subdesenvolupament del capitalisme a l'estat espanyol s'ha caracteritzat històricament per la seva debilitat relativa enfront de les altres fraccions de les classes dominants, com les classes rendistes i financeres. Aquesta debilitat s'ha expressat en una necessitat permanent de capitals estrangers, una feble taxa d'acumulació interna i un elevat atur estructural. La crisi no ha fet més que accentuar les contradiccions pròpies del desenvolupament desigual del capitalisme a l'estat espanyol.

L'atur a l'estat espanyol ronda ja els cinc milions d'aturats i la taxa de desocupació s'ha disparat fins arribar al 21.5%, la més

alta des del 1996 i 12 punts per sobre de la zona euro. L'Enquesta de Població Activa situa la xifra d'aturats a finals de setembre en 4.978.300 persones i l'INEM, amb uns criteris més restrictius, els situa en 4.360.926. Des de que es va iniciar la crisi (a la tardor del 2007) s'ha multiplicat per dos el nombre d'aturats i l'atur de llarga durada en el tercer trimestre ha augmentat fins al 49.3%. Així, no és d'estranyar que després de 4 anys de crisi molts treballadors/es hagin esgotat els subsidis per desocupació i, a l'actualitat, tres de cada 10 aturats no reben cap prestació per desocupació. Des de l'inici de la crisi es troben en aquesta situació més de 1.9 milions de treballadores i treballadors. Hi ha 1.425.200 llars en les quals tots els seus membres estan aturats. Els afiliats a la Seguretat Social han tornat a minvar fins a les 17.360.313 persones, i què es pot dir sobre la taxa de desocupació dels menors de 25 anys que ja supera el 46%, condemnant a tota una generació de joves al treball precari, a la dependència de les seves xarxes familiars (que no deixen de ser un subsidi de les famílies treballadores a les empreses) i a retardar els seus plans d'emancipació vital. Però, a més, com a mostra de la inutilitat de les contrareformes laborals del govern d'en Zapatero, la taxa d'assalariats amb contractes temporals ha guanyat pes en els últims trimestres passant del 24,8% al 26,1% de la població activa del tercer trimestre.

La desocupació és una poderosa eina disciplinària. Vagi bé o malament el seu negoci, quin empresari renunciaria a la possibilitat de reduir els salaris dels seus treballadors? No és d'estranyar que en les últimes xifres publicades per l'Agència Tributària sis de cada deu assalariats percebin menys de 1.282,80 euros bruts al mes, la qual cosa, situa els seus ingressos per sota de la barrera del 'mileurisme' després de pagar impostos i cotitzacions socials. D'aquests, més de la meitat -5,6 milions- perceben fins i tot uns ingressos que es situen com a mitjana en 6.603 euros anuals, per sota del salari mínim .

Al 2004, quan es suposava que les coses ens anaven bé, el 53,6% dels assalariats cobrava menys de dues vegades el SMI. Dos anys després de l'inici de la crisi, l'any 2009, aquest percentatge ja representava el 57,5% dels assalariats, però l'any passat -últimes dades publicades- la proporció de 'mileuristes' havia pujat fins al 57,9%, la qual cosa significa un clar descens de la renda salarial dels treballadors. I com sempre, la discriminació salarial té rostre femení, el nombre de dones que cobren sous per sota dels mil euros mensuals és gairebé el doble que el d'homes. Amb tot aquest panorama i segons les dades del Eurobaròmetre publicats la setmana passada, el 33% dels ciutadans es declaren "poc o gens" confiats en mantenir el seu lloc de treball en els propers mesos.

La caiguda del consum associada a la reculada de les rendes salarials i la desocupació, afegit a les retallades i ajustos fiscals estatals, ja anticipen noves rebaixes en les previsions de creixement per a l'Estat espanyol, que no està en condicions d'iniciar un procés vigorós d'acumulació que pugui absorbir la destrucció d'ocupació creada per la crisi. Cada vegada hi ha més possibilitats que entrem en una segona recessió (en el cas de l'estat espanyol no hem sortit de la primera) i l'orientació de les polítiques públiques restrictives no farà més que accentuar la crisi de l'ocupació. L'enorme necessitat de l'afluència de capitals estrangers, en un context d'extremada volatilitat internacional, i l'endarreriment socio-tecnològic de la nostra estructura productiva, que s'articula en gran mesura sobre la petita empresa i la mà d'obra barata, apunten en aquesta línia. La crisi de l'ocupació ha vingut per quedar-se.

La mateixa Banca ja està anticipant aquesta possibilitat per a la UE. L'Institut Internacional de Finances (IIF) assegura que la situació a la zona euro ha empitjorat en l'últim mes i pronostica que entrarem en una "nova recessió", que contraurà l'economia europea l'1% del seu Producte Interior Brut (PIB) pel 2012. Així

que les possibilitats que tornem a instal·lar-nos en les xifres estructurals de desocupació de la dècada dels 90 són altament probables. No cal oblidar que el primer trimestre del 1994, va passar a la història amb la taxa de desocupació més alta registrada. L'atur, segons l'INE, va ser del 24,5% de la Població Activa en aquell primer trimestre, molt a prop del 24,9% aconseguit als EUA l'any 1933 que va ser el de major atur de la Gran Depressió.

La burgesia catalana és l'enveja de la Cort

Les previsions del Servei d'Estudis del BBVA Research, pronostiquen una taxa d'atur per a finals d'any a Catalunya del 18,3%. Aquesta dada multiplica per tres la taxa de desocupació aconseguida en el 2006 que era del 6,6% de la població activa catalana. Després que el creixement del PIB català en el 2009 i el 2010 fos d'un -4,2% i 0,1% respectivament, és possible que l'any finalitzi amb un creixement raquític del 0,8 %. Amb la nova ronda de retallades i ajustos del govern neoconservador de CiU, que ningú dubti, que les dades patiran noves revisions en la línia de l'espiral diabòlica de recessió-retallades-recessió.

A Catalunya tenim una de les burgesies més ràncies i liberals de tota Europa. Una "lumpenburgesia" que diria el vell Gunder Frank. Tota la seva mitologia del "seny", el saber fer, el seu suposat caràcter emprenedor cau pel terra quan veiem una realitat d'insubmissió fiscal, baixos salaris, precarietat laboral, deslocalitzacions i xarxes de clientelisme amb les institucions estatals. La burgesia catalana i els seus representants polítics són els qui més lluny han anat en el procés de privatització de la gestió dels serveis públics, creant tota una xarxa d'empreses de clientelisme que han passat de les incerteses del mercat a les incerteses de la política, com poden comprovar en aquests temps de retallades... Tenim la xarxa més extensa de centres educatius

concertats, mentre que en el curs 2011-2012 uns 20.000 estudiants del sistema públic rebran classe en 1.015 barracons i a 210 col·legis els alumnes faran classe a espais no previstos per aquesta tasca, com a l'aula de música o al gimnàs i que ningú s'estranyi que a Catalunya tinguem un fracàs escolar del 30%. És clar que aquest 30% es troba en una geografia social molt concreta. D'altra banda, què ha necessitat la inversió de la indústria sanitària perquè funcionés el seu negoci? Seria rendible la producció mercantil sanitària si hagués de coexistir amb un potent sistema públic sanitari d'àmplia cobertura?

Segons dades de Creu Roja de Catalunya, un de cada cinc catalans és pobre, és a dir, viu amb menys de 640€ al mes. Quatre de cada 10 famílies monoparentals i sis de cada deu famílies nombroses són pobres. Més de 336.797 aturats no cobren subsidi i d'aquests, 161.262 no tenen cap cobertura. Però a més s'espera que els 173.495 catalans que deixaran de cobrar l'atur en els propers mesos no podran acollir-se a la Renda Mínima d'Inserció després que la Generalitat decidís endurir-ne els requisits d'accés. Cada dia s'executen a Catalunya 21 desnonaments, una de cada 5 llars té uns ingressos anuals per sota dels 14.000 euros, 36.800 manquen d'habitatge o no tenen un allotjament adequat i més de 3.500 persones viuen directament al carrer. Maleït desallotjament de l'habitatge 18N a Hostafrancs! La nostra gent gran, la de més de 65 anys, és el col·lectiu amb una major taxa de risc de pobresa, un 25,1%. És un autèntic drama que en un any la taxa de pobresa infantil hagi passat de 18,5% al 23,3% dels nens catalans. Mare meva quin projecte de construcció nacional el d'aquests cavallers, serà sobre les cendres de les seves classes populars, com sempre... o sobre els llots radioactius del pantà de Flix?

Com escrivia recentment Vicenç Navarro, les classes populars catalanes patim un veritable espoli de classe. La despesa social pública per habitant a Catalunya és la més baixa de la UE-15 i això

malgrat que el PIB per càpita català és del 110% del PIB per càpita de la UE-15. Si estiguéssim en la mitjana europea, Catalunya es gastaria el 29% del seu PIB en despesa pública social pel seu nivell de riquesa i no el raquític 17%.

Però això no acaba aquí, malgrat el “No hi ha alternativa” es propaga constantment des de l'establishment dels grups mediàtics catalans per tal de justificar l'agressió sobre els nostres drets socials, s'omet sistemàticament l'enorme frau fiscal de les classes adinerades catalanes. La justificació de les retallades sobre la base del dèficit fiscal no té cap fonament econòmic objectiu i són clarament un arma ideològica per llançar una ofensiva d'ajust sobre les classes populars. David Fernández, en un excel·lent article d'aquest setmanari , quantificava el frau fiscal de l'empresariat català: 16.000 milions d'euros, 6 vegades l'import del primer round de les retallades del govern neoconvergent. Els 1.000 milions d'euros d'aquesta segona volta de rosca representen només el 6.25% del frau fiscal català. Que no ens vinguin amb romanços de por, ni s'amaguin a Madrid. Senzillament la crisi ha ofert a les classes dominants catalanes el marc idoni per a l'acceleració d'un programa polític que ja ve de lluny.

Com un caramel en la porta d'un col·legi

Les polítiques del govern neoconservador de CiU han trobat en la crisi i el dèficit fiscal la solució per implementar els seus programes més ofensius contra els drets socials i laborals. Es tracta de fer un pas més en la consolidació del nou Estat Repressiu Liberal. No cal oblidar que el sistema impositiu estatal i autonòmic ha reforçat la seva orientació neoliberal des de fa pràcticament més de 20 anys: disminuir els impostos a les rendes del capital i augmentar els de les classes populars. Són reformes fiscals regressives que carreguen sobre les rendes salarials el sosteniment

de les institucions i les polítiques públiques (socials i no socials). Però d'altra banda, no cal oblidar que l'estat ha creat un refinat entramat repressiu que només ha començat a mostrar la seva pota per sota de la porta. Això és l'hegemonia de les classes dominants, conciliació i cooptació d'una banda, però també violència i repressió contra els que resisteixen i lluiten.

Com ens recordava Josep Fontana fa uns dies, les classes dominants se senten fortes. No tenen por a una revolució que posi en el punt de mira la seva propietat privada dels mitjans de producció o l'explotació del treball assalariat. Com ja deia Taífa fa més d'un any en el seu informe 'el rescat dels poderosos', el seu programa de sortida de la crisi i la reorientació de la despesa pública ens està mostrant la veritable naturalesa del model d'Estat que ens proposen: Un estat social amb la banca i les empreses però liberal amb les classes populars. Per a les empreses subvencions i ajudes públiques, per a les classes assalariades i populars més mercat.

L'objectiu de les retallades té un clar contingut de classe: afavorir els espais d'acumulació del capital en la sanitat i l'educació; reduir la "càrrega" de les despeses públiques "improductives" per al capital; aprofundir en la mercantilització dels béns i serveis necessaris de les classes assalariades per augmentar la seva dependència dels mecanismes del mercat i fer-los més vulnerables i dependents de la seva relació salarial. A qui afavoreixen aquestes polítiques disciplinàries de la força de treball?

16. **Raons econòmiques per a la vaga general**

JORDI BERBIS | La Directa 27/03/2012

Un cop més, tenim al davant una convocatòria de vaga general. Una vaga general que, gràcies a la mobilització i l'organització de les classes populars i dels sindicats combatius, tindrà un component realment reivindicatiu.

En qualsevol convocatòria d'aquest tipus, no pas per casualitat, sorgeix el mateix interrogant de sempre: hi han motius per a una vaga general? Aquest és l'interrogant que resoldrem al llarg d'aquest article.

Les polítiques aplicades, el pla de xoc contra les classes populars

L'esclat de l'actual crisi econòmica va aparentment, significar o implicar el descrèdit del neoliberalisme i, per tant, de l'escola

econòmica que hi ha al darrere, la neoclàssica. Però la realitat s'ha mostrat tossuda i, ja sigui per inèrcia, ceguera o directament interessos de classe, les polítiques econòmiques no han canviat. Ans al contrari, hi ha hagut un aprofundiment del model anterior a la crisi. Quines han sigut aquestes polítiques?

Podem dividir les polítiques aplicades arran de la crisi en tres grans eixos: privatitzacions, la reforma laboral i retallades en despesa pública.

En relació a les retallades en despesa pública, s'han basat en dos grans eixos: menys serveis per a la població a través del tancament o supressió directa de serveis com ara hospitals i l'atac tant mediàtic com en termes de condicions de treball dels treballadors del sector públic.

En aquest sentit hem de tenir present que les condicions laborals dels treballadors del sector públic actuen com a límit superior de les condicions de la classe obrera en general. Per tant, al capitalisme li interessa atacar les seves condicions del treball per "marcar al territori" a la resta de treballadors, més enllà de que també serveixi per a reduir el dèficit públic.

Pel que fa a els menors serveis a la població de l'estat del benestar, hem de tenir present que en el cas de l'estat espanyol, l'estat del benestar realment existent mai ha arribat als nivells de protecció de la resta de països europeus, ja abans de la crisi actual i de les retallades aplicades. Prova d'això és que, per exemple, la despesa pública en educació o sanitat és inferior al que correspondria per nivells de renda.

Pel que fa a les privatitzacions, aquestes han sigut i són una de les mesures estrella per a "combatre el dèficit" per part dels respectius governs. Com a exemples de privatitzacions, els projectes de privatització dels aeroports o les loteries a nivell de govern espanyol en són un bon exemple, però també ho són les intencions del govern de la Comunitat de Madrid de privatitzar

el Canal de Isabel II o, en el cas català, de privatitzar la gestió de Aigües Ter-Llobregat, que subministra la major part de l'aigua de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Les polítiques de retallades de la despesa pública i les privatitzacions tenen un punt en comú: serveixen a l'objectiu del capital d'ampliar les esferes en les que generar plusvàlua, obtenir benefici, ja sigui a través de la prestació directa d'aquests com de la gestió a través de concessions de serveis públics ja existents.

Al mateix temps serveixen, en el més pur significat militar, per a conquerir els cors i les ments de la població, transformant-los en mercaderies fetes i pensades per a l'obtenció de guanys enlloc de drets de ciutadania. Al respecte, cal tenir present que el paper que han jugat en les societats capitalistes on estaven instaurats, ha sigut el de legitimar l'acció de l'estat, més enllà de les funcions redistributives que pugui haver arribat a tenir. Dóna la impressió que els capitalismes europeus creuen poder prescindir d'aquesta funció. El temps ens dirà si van o no errats.

Cal tenir present que aquest tipus de polítiques ja fa temps que s'exigeixen des de la UE als estats membres com a "reformes estructurals" necessàries per a impulsar "el creixement econòmic", es a dir, l'obtenció de plusvàlua. Per tant, la UE ha complert molt bé el paper que s'ha atorgat des del seu naixement com a tal: impulsora i mecanisme d'introducció del neoliberalisme a nivell europeu, amb el concurs del estat.

La reforma laboral o la redistribució de la renda pel capitalisme

La reforma laboral és l'últim episodi de les polítiques dissenyades "per a sortir de la crisi". A grans trets, la reforma laboral fa els següents canvis respecte a la situació prèvia, tal i com ens informava el company Vidal Aragonés:

- Es facilita l'acomiadament individual (objectiu per causes econòmiques i absències justificades) i col·lectiu (per causes econòmiques e sense necessitar autorització de la Autoritat Laboral).
- S'abarateix l'acomiadament en tots els contractes, reduint las indemnitzacions por acomiadament improcedent entre 12 dies por any i reduint el màxim de 42 a 24 mensualitats.
- Es crea un contracte no causal d'un any sense indemnització per acomiadament.
- Es potencia la desregulació de totes las condiciones laborals.
- Es prepara el desmantellament del sector públic, con ERE's i acomiadaments gràcies a noves condiciones legals.
- Es pauperitzen les condiciones laborals a través del conveni de empresa i la pèrdua de la ultraactivitat en dos anys des de la denuncia.

Sens cap mena de dubte, representa la retallada de drets laborals o contrareforma més gran des de la reforma laboral del 1994.

Al respecte, tal i com encertadament assenyala Laboro, és molt curiós comprovar que les exposicions de motius dels decrets amb els que s'aprovaven les successives reformes laboral des de la transició fan servir els mateixos termes i explicacions de l'atur.

Les explicacions al voltant de l'atur reflecteixen la visió neoliberal de l'atur: el treball és una mercaderia com qualsevol altre que es ven al mercat com qualsevol altre. Des de la visió neoliberal – o neoclàssica, pel cas és el mateix – l'atur es produeix quan no es dona l'equilibri que forçosament s'ha de donar al

mercant de treball. La seva explicació és que “factors estructurals” en distorsionen el funcionament. En una espècie de revelació sobre l’ideal del capitalisme actual, les causes casualment sempre es troben en la protecció dels treballadors o en un excessiu poder dels sindicats. A aquesta visió li podem contraposar la visió del keynesianisme – que no oblidem, tan sols pretenia salvar el capitalisme – en la que l’atur tenia la seva causa en un nivell de producció massa baix, o la visió marxista, en la que els nivells d’ocupació estan determinats pels nivells de producció que generin beneficis per a l’empresari individual, i el manteniment d’un cert volum d’atur ajuda a mantenir baixos els salaris dels ocupats.

Per poder jutjar el possible impacte d’aquesta reforma laboral – que ja n’ha tingut en forma d’acomiadaments a no poques empreses – hem de comprovar els efectes de les anteriors reformes laborals.

Si analitzem els nivells d’atur, comprovarem que la taxa d’atur actual iguala o fins i tot supera per a certs col·lectius la taxa d’atur del 1994, després de cinc reformes laborals. Per tant, el discurs d’un mercat laboral massa rígid (massa rígid per a fer qué?) com a causa de l’atur no es pot sostenir amb les dades a la mà. Tot això sense tenir en compte que la definició d’ocupat es canvia per a poder incloure cada vegada més persones. Si reelaboréssim la consideració d’aturat o ocupat actual amb la definició de l’any 1994, el resultat molt probablement seria una taxa d’atur fins i tot més alta que l’actual.

Per trobar un dels efectes reals i realment buscats pel capitalisme de les successives reformes laborals, tan sols hem de mirar com es distribueix la riquesa produïda en un any entre rendes empresarials (beneficis i ingressos dels autònoms) i salaris (salari brut més cotitzacions). Es a dir, l’escala de l’apropiació pel capitalisme. I les dades provinents de la comptabilitat nacional de l’economia espanyola és prou reveladora al respecte: la part

dels ingressos generats pels treballadors en l'economia que es converteixen en salaris ha disminuït un 2,9 % des de l'any 2000 al 2011. Es a dir, la part del pastís que s'enduen els treballadors és cada vegada menor. Això va passar en el mateix període en el que les rendes empresarials van augmentar un 4,3 %, i el total de treballadors de l'economia espanyola va passar de 17.909.000 a 23.081.200 persones. Es a dir, que una part cada vegada menor del pastís es reparteix entre cada vegada més persones.

Finalment, hem de tenir present que el percentatge de persones que, treballant a temps parcial, manifesten fer-ho per no haver pogut trobar una feina a jornada completa, va passar del 30,08 % el primer trimestre del 2005 al 32,05 % el primer trimestre del 2007, per passar al 55 % del quart trimestre del 2011. Es a dir, la famosa "flexibilitat laboral" en el sentit d'una jornada més curta es converteix en un carreró sense sortida per a cada vegada més gent. Això, sense entrar a analitzar les implicacions de gènere al voltant de la jornada a temps parcial.

És una crisi, però també es capitalisme

Com a conclusió, podem afirmar que la crisi està servint per al que ja sabem que serveix: eliminar l'excés de capital de l'economia a través de la destrucció directa i per l'adequació de la societat per a una nova espiral d'acumulació capitalista i creixement.

Per tot això, és més necessari que mai que no només els treballadors, sinó les classes populars en general, secundin aquesta vaga general. Fa força temps que ens diuen que no hi ha guerra de classes, la guerra econòmica, pel que hem vist, es va declarar ja fa anys.

17. **Extremadament agressiva**

ELENA IDOATE | La Directa 14/02/2012

Tornem a tenir entre nosaltres una enèsima contrareforma laboral, i aquesta vegada despietada, com les que es fa la dreta més dretana i en contextos de crisi i atur desbocat. Tan sols és un aperitiu d'altres receptes indigestes que estan a la cuina. La trajectòria de les normes laborals en les darreres tres dècades han anat esborrant el rastre de molts drets, però tan sols en dos anys s'ha donat un gran salt i s'han legislat demandes històriques de la patronal. Aquesta contrareforma que va aprovar el Consell de Ministres el 10 de febrer, precedida pel II Acord¹ que han pactat prèviament els sindicats CCOO i UGT amb la patronal, ens porta gairebé a una taula rasa.

1. II Acuerdo para el empleo y la negociación colectiva 2012, 2013 y 2014. Madrid, 25 de gener del 2012. L'autoria és col·lectiva de CEOE, CEPYME, CCOO i UGT, que signen, i bufets d'advocats d'empresa, experts del Fedea i el governador del Banc d'Espanya, entre d'altres, que no signen.

La norma de no tenir norma

La contrareforma remata els convenis col·lectius, que són els que estipulen la major part dels drets laborals per sobre dels mínims que estableix l'Estatut dels treballadors. Amb el II Acord i d'altres mostres d'amistat durant l'estiu passat, sindicats i patronal ja havien avançat gran part d'aquesta feina d'aniquilació. Els convenis d'empresa passen a ser els de referència, i en aquest àmbit la força sindical és molt menor i la bel·ligerància dels empresaris més dura, amb la qual cosa perdrem a ritme vertiginós les nostres condicions laborals. D'altra banda, la ultraactivitat tindrà una durada limitada. Sense aquesta, quan estiguem en l'impàs de negociació d'un nou conveni, ja no es mantindran les condicions establertes, i tornarem a la casella de sortida, però amb molta menys capacitat d'avançar en el trajecte que ja havíem recorregut.

Poc a poc, les relacions laborals aniran canviant fins a assemblar-se a aquelles que s'han estat desenvolupant als marges de la legislació: l'economia submergida i el treball autònom. El nou escenari és la "flexibilitat interna", que vindria a ser una mena de versió light del capitalisme de zona franca en que les relacions laborals no exigeixen compromisos per part dels empresaris. La present contrareforma supera l'anterior i dona via lliure a que les empreses s'acullin a les clàusules de despenjament per a no complir amb les revisions salarials pactades. Queda obsoleta la tradició de que els convenis estableixin garanties laborals, i a partir d'ara regularan el contrari: la inaplicació de les garanties i la modificació de les condicions. El nostre horari i les nostres funcions seran, com a principi general, canviant. De manera "ordinària", tothom tindrà bossa d'hores i automàticament una part de la jornada la distribuirà l'empresa com vulgui, però "extraordinàriament" es podrà arribar molt més enllà. S'encoratja

a contractar a temps parcial, com si el salari fos una opció secundària per a les persones. Això podria afectar més intensament a les dones, que tenim un major percentatge de temps parcial. La pregunta és òbvia: quin sentit tenen les condicions laborals quan no hi ha cap garantia per al seu compliment? I tot això, es farà de manera “negociada” amb els sindicats. CCOO i UGT s’han autoatribuït la funció de “reestructurar” les empreses i inaplicar² convenis. D’aquesta manera, estan en camí de convertir-se en autèntics sindicats de classe, però de la classe capitalista, i qui sap, potser aguditzaran la lluita de classes amb una afiliació massiva d’empresaris militants combatius.

L’escenari salarial dels convenis en els tres propers anys fa venir esgarrifances. Segons el II Acord, els salaris han estat un “element determinant” de la pèrdua de competitivitat, i exonera l’empresariat que, com a propietaris dels mitjans i organitzadors de la producció, són els únics responsables de la baixa productivitat. La crisi la paguen els salaris, que perdran capacitat adquisitiva. I a més a més, també seran “flexibles”. Hi ha una sèrie de supòsits que vinculen les revisions salarials a qüestions que queden absolutament fora de l’abast de la força laboral: IPCs europeus, indicadors econòmics, evolucions de les vendes, etc. Fórmules per a que els empresaris acabin pagant el que els sembli.

A banda del mèrit de convertir l’economia en una zona franca light, una altra proesa destacada d’aquesta contrareforma és recuperar els treballs forçats, i com a càstig per estar a l’atur i cobrar una prestació per la qual s’ha cotitzat, els aturats i aturades hauran de realitzar un treball social per la comunitat. Com s’ho faran totes aquelles aturades que ja fan un treball social, tenint cura de nadons i gent gran, entre d’altres? Segons les ments neoliberals, l’atur ha de deixar de ser el paradís desitjat per tot treballador i treballadora.

2. El verb “inaplicar” no està al diccionari, però sí al BOE.

L'excusa de tot plegat és que els drets laborals són massa rígids i no es deixen retallar, amb la qual cosa els pobres empresaris es veuen obligats a acomiadar-nos. Però el cert és que la flexibilitat no és o interna o externa, ni molt menys compartida, sinó que únicament és precarietat, en totes les seves vessants. Assegura beneficis continus per a les empreses que mai comportaran una major "seguretat" del treball. Amb una protecció laboral debilitada, els beneficis tan sols assegurin això, beneficis per a les seves butxaques. S'ha accedit a que els empresaris duguin a terme una estratègia empresarial de sous baixos i precarietat extrema i poc es preocuparan d'innovar o de fer inversions productives, i molt menys de repartir la seva part del pastís. Així doncs, la retallada de drets imposada per la "flexibilitat interna" no serà ni conjuntural ni temporal, sinó que serà permanent. Una altra trampa és que la flexibilitat sigui negociada, perquè l'empresa té sempre la paella pel mànec. Les modificacions d'horari i altres condicions mai es faran a favor nostre, ni deixaran que siguem nosaltres qui retallem (els directius, els beneficis, els deutes). Que ens canviïn les funcions i l'horari i no saber quants diners cobrarem fa que sigui molt més difícil organitzar la nostra vida diària. Moltes persones ja es troben en aquesta situació. La "conciliació" és un artífici, i haurem de fer malabarismes per a poder encarregar-nos de les coses quotidianes: la canalla, la llar, la nostra vida social, etc. Com que la nostra societat patriarcal atribueix el pes del treball de cures a les dones, serem nosaltres qui ho tinguem més complicat.

Escombrada històrica

Potser la fita històrica més rellevant de la present contrareforma és haver escombrat el contracte indefinit ordinari (amb indemnització per acomiadament improcedent de 45 dies per any treballat amb un màxim de 42 mensualitats) i imposar la seva

versió retallada (33 dies i 20 mensualitats). Ningú abans havia gosat. L'acomiadament improcedent i la no renovació de contractes temporals (la pràctica totalitat dels nous contractes són temporals) són les vies majoritàries d'acomiadament, però els ha sortit un dur competidor: l'acomiadament procedent, de 20 dies, que serà molt més fàcil de justificar que el que ja era. No sabem quina de les tres modalitats d'expulsió guanyarà la cursa, però és evident que acomiadar serà molt més econòmic. També facilita els acomiadaments col·lectius al sector públic, i hi ha d'altres invents per fer "atractius" al jovent i als i les aturades: un contracte temporal sense causa i amb un any de període de proves, deduccions, compatibilitzar el salari amb una part de la prestació d'atur, etc.

Se'ns diu que les indemnitzacions per fer-nos fora de la feina són tan cares que els empresaris tenen por de perdre-hi diners i no s'arrisquen a contractar. Si això fos així, com és que Catalunya i l'Estat espanyol tenen rècords mundials en destrucció d'ocupació durant la crisi? Doncs bé, en primer lloc perquè la nostra economia produïa poca cosa més que deutes i pujades de preus immobiliaris. I perquè els acomiadaments aquí són molt fàcils i econòmics, perquè tenim contractes temporals i de curta duració. En canvi, això no influeix en la creació de llocs de feina. És una fal·làcia que contractar sigui un risc per l'empresari, ja que precisament ens contracten per a que els fem guanyar diners! La generalització de la temporalitat en els contractes durant els anys 80 i 90 no va donar lloc a un increment de l'ocupació, sinó a una completa precarietat dels llocs de treball existents i dels que es van crear a mesura que es va reactivar l'activitat econòmica. L'experiència recent no és diferent. El contracte de foment de la contractació indefinida, com el que ara es generalitza, no ha creat nous llocs de feina. Els pocs contractes de 33 dies que s'han fet, han estat a costa de substituir contractes indefinits ordinaris. Més enganyifres:

volen reduir la dualitat del mercat laboral fent que la precarietat sigui la única opció possible. Mentrestant, el percentatge de la temporalitat dels contractes nous ha augmentat.

Recuperació sense ocupació

Ja fa temps que el model empresarial imperant és el que organitza el cost laboral de manera variable. Fa que es pugui comptar amb més plantilla o menys, més hores de feina o salaris o menys, en funció de l'oscil·lació dels mercats. El risc de l'empresari de guanyar més o guanyar menys es converteix en la seguretat de guanyar sempre més, perquè quan els seus beneficis podrien veure's reduïts perquè cauen les vendes o s'encareixen alguns costos, per exemple, podrà retallar costos laborals. Els seus compromisos amb els treballadors i les treballadores són escassos, i tenen moltes maneres per reduir el volum de plantilla, jornada laboral o salaris. Això els permet fer beneficis de manera ininterrompuda. Si els podem cobrir tot tipus d'horaris i fer tot tipus de feina, som exprimides per a treure'n el màxim suc i l'empresari s'estalvia contractar més personal. I ja ho tenim: recuperació dels beneficis sense recuperació dels llocs de treball destruïts. El preàmbul del II Acord ho confirma: "la recuperació dels marges econòmics ha de servir per a l'augment de les inversions en instal·lacions i la millora de la formació del personal i la gestió empresarial", però no per a la creació de nous llocs de feina! Ja ens han deixat clar que no es crearà ocupació a curt termini, perquè això depèn d'un context econòmic sectorial i territorial que ara és altament desfavorable. Però el que no ens diuen és que totes aquestes mesures dificultaran la creació de llocs de treball en el futur. Els empresaris, i concretament els catalans, han demostrat ser aquells qui menys interès tenen per l'ocupació. És hora que la feina la gestionem les persones directament

implicades, és a dir, els treballadors i treballadores. La recuperació sense ocupació és l'estratègia en marxa, però ens farà sortir de la crisi? Amb l'empobriment de la població, difícilment es reactivarà l'activitat econòmica, ja que es debilitarà encara més el consum intern, que en el cas de l'economia catalana és molt més important que l'extern. Mentre no es demostra que aquestes polítiques són un fracàs, se'ns aplicaran les mateixes receptes neoliberals amb dosis augmentades, i l'economia transitarà per moltes dificultats i incerteses, una intensa degradació social i una accentuació de la desigualtat.

18. Diuen que l'atur té solució, però tu què en penses?

JOSE IGLESIAS FERNÁNDEZ | La Directa 16/01/2013

Jose Iglesias Fernández refuta en aquesta peça l'article de Salvador Pueyo, de l'Assemblea Decreixement, publicat als Quaderns d'Illacrua de la Directa 297 sota el títol "L'atur té solució".

En un [article](#) publicat als Quaderns d'Illacrua de la Directa i signat per Salvador Pueyo s'afirmava taxativament que "l'atur té solució". Sense

dubtar de les bones intencions de l'autor, aquest proposa diferents mesures, com repartir el treball: "Augmentar el temps lliure de qui ja té feina, perquè qui no en té també pugui treballar". Amb molt poc marge d'error, podríem afirmar que qui proposa el repartiment

"La revolució de la consciència és inútil sense una revolució en la distribució del poder". Abbie Hoffman

del treball com a solució a l'atur “desconeix” que l'ocupació assalariada conté ja un primer repartiment del treball que es realitza durant la jornada laboral i que els treballadors, obligatòriament, han de cedir als empresaris que els contracten. De la relació de classe en el món del treball es desprèn que no pot haver ocupació digna si aquesta és la base de l'explotació del treball. És a dir, com afirmen Marx i Engels al [Manifest Comunista](#), “la condició d'existència del capital és el treball assalariat”. Llavors, si l'ocupació no és digne, tampoc el treball és digne, doncs l'explotació mai serà digna. Ja n'hi ha prou de reclamar ocupació digna, treball digne i explotació digna. Ja n'hi ha prou de proposar un “segon repartiment” del temps pagat entre els treballadors explotats amb els treballadors marginats, o expulsats del treball assalariat per part dels empresaris.

L'explotació pura i dura per part dels empresaris és l'únic objecte de l'ocupació assalariada, estigui repartida o no, i aquest fet, no l'expliquen els defensors del “repartiment” (1). Les propostes i la lluita han de ser contra el capital, contra la riquesa, i no, com permanentment ens bombardegen, de lluitar contra la pobresa. És a les relacions de desigualtat entre treballadors i empresaris, proletariat i burgesia, on resideix el poder de domini que exerceix el capitalisme.

Som milions els que patim el capitalisme com a organització social. L'atur és una peça (relació) indispensable, tant com el cor i el sistema sanguini ho són per a l'ésser humà. El recurs a l'atur és un mecanisme de poder que els capitalistes utilitzen freqüentment per contenir els salaris a nivell de manteniment i reproducció de la força de treball, la precarietat en els contractes que permetin l'ocupació a la carta, un mínim de salubritat en les condicions laborals, i controlar la capacitat de lluita potencial que pot tenir la classe obrera. Sense aquest instrument, els capitalistes haurien d'apel·lar a òrgans de repressió més dura, com són les forces de

seguretat o l'exèrcit en moments d'insurrecció popular. Per tant, l'atur és una arma de repressió psicològica. A més, cal recordar que el capitalisme es troba en un moment històric en què està transmutant les estructures sistèmiques que el conformen: concentració de la propietat privada i disseny de nous òrgans de poder, reconversió dels sistemes de producció i distribució, dels espais d'intervenció (reducció de l'àmbit públic a favor de l'àmbit privat), de la lògica d'acumulació i els mecanismes de repressió, etc. Ignorar aquestes transmutacions condueix fàcilment a pensar en solucions dins del capitalisme com les que estem avaluant críticament. El capitalisme no canvia les seves funcions estructurals, per molt que transmuti el seu model d'explotació i apropiació de la riquesa.

Em semblen inaudites les mesures que es suggereixen per eliminar (o simplement reduir) l'atur mitjançant proclames a favor del decreixement, el consum responsable, la reducció de la jornada i altres tantes propostes bastant esotèriques (2). Esotèriques en el sentit que no tenen en compte la frase d'obertura: la revolució de la consciència és inútil sense una revolució en la distribució del poder. És en base a aquests arguments el que em permeten concloure que són propostes que formen part d'un "fetixisme totèmic", que respecto però no comparteixo.

El decreixement, genera subconsum, i l'evolució d'ambdós elements dins del capitalisme l'únic que desencadenen és atur i totes les conseqüències que apareixen amb la pobresa. Des d'un altre angle, el de l'existència dels límits del creixement, molt utilitzat pels ecologistes i partidaris del decreixement, Elmar Altvater deixa ben clar, en aquesta [entrevista](#), com hem d'enfocar aquest argument: "no hi ha cap escapatòria del dilema dels límits del creixement, del dilema entre l'imperatiu capitalista d'acumular i els límits que ens fixa la naturalesa. A llarg termini és inevitable una reducció del creixement i, per tant, una economia de

decreixement. No obstant això, m'inclino per dubtar que alguna cosa així pugui succeir en el si del mode de producció capitalista, ja que de-créixer significa també des-acumular capital. I això no és clar en molts dels representants de la teoria del decreixement". Contra això, i com sosté Robert Kurz a aquest [article](#), hem de sostenir que la crisi, la crítica i la superació de l'estructura capitalista tenen prioritat, perquè la destrucció de la natura és una conseqüència, no la causa de la barrera interior d'aquest sistema.

(1) Sobre els autors i les diverses posicions del debat, veure José Iglesias Fernández. "Del reparto del trabajo al reparto de la renta". Mientras tanto, nº 61, Primavera 1995.

(2) José Iglesias Fernández. Sobre el decrecimiento y otras rendiciones. Interpretación crítica sobre el decrecimiento y el consumo responsable (2010), i La miseria del decrecimiento. De cómo salvar el planeta con el capitalismo dentro (2011). A Ediciones Libreando/ Zambra/ Baladre.

19. **L'engany optimista**

ELENA IDOATE | La Directa 16/07/2013

De tant en tant sentim parlar de les perspectives de millora de l'economia espanyola i catalana. La majoria de vegades és perquè es revisen les estimacions a la baixa. Com ha fet l'FMI fa uns dies, que ha retardat l'any en què, suposadament, l'economia es recuperarà. Però també és costum de fer pronòstics “optimistes”. El govern i el Banc d'Espanya preveuen que es tocarà fons el darrer trimestre d'aquest any. L'Observatori econòmic del BBVA diu que ja hem passat el pitjor. El que els titulars dels mitjans de comunicació no anuncien tan sovint, ni amb tant d'entusiasme, és l'àmplia diferència que presenten algunes tendències econòmiques en relació amb el context internacional.

Una economia despenjada

Almenys hi ha tres indicadors que mostren que, si bé moltes economies tenen un rumb incert, la nostra es troba completament a la deriva. S'està despenjant de les tendències de les economies

que diem que són el nostre entorn. Alhora, tampoc està experimentant les millores de la majoria de la perifèria capitalista. Potser caldria afegir una nova categoria entre les diferents classificacions que s'empren en la geografia econòmica del sistema capitalista: el grup de les economies ensorrades per la crisi.

Segons l'Organització Internacional del Treball (OIT), la majoria de les economies de menors ingressos i emergents han augmentat la taxa d'ocupació, i la meitat han assolit taxes superiors a les d'abans de la crisi. De les economies de major renda, únicament la meitat ha incrementat les taxes d'ocupació i tan sols algunes superen la situació prèvia a la crisi. Xipre, Grècia, Portugal i l'Estat espanyol destaquen perquè la taxa d'ocupació ha caigut més d'un 3% en els darrers dos anys.

Les economies emergents i de menor renda han incrementat, de mitjana, la proporció del PIB destinat a la inversió. No així les economies amb més ingressos. D'aquestes, l'economia espanyola és de les que més s'ha reduït. La inversió ha perdut 4,2 punts del PIB de mitjana a la Unió Europea. A l'Estat espanyol, la reducció ha estat de l'11,4%, nivell per sota de les economies de l'Est.

A la majoria d'economies emergents i de menor renda, l'índex de Gini, que mesura la desigualtat en la distribució de la renda entre individus, està millorant. La resta havien experimentat millores fins el 2010, i a partir d'aleshores creix la desigualtat i la polarització. L'OCDE diu que l'economia espanyola era, d'aquest grup d'economies, la que més havia incrementat la desigualtat entre el 2007 i el 2010. I l'OIT destaca la gran pèrdua del pes de la població de renda mitjana.

Quina recuperació econòmica?

La recuperació econòmica no s'està donant d'igual manera a tot arreu. Podem dir que aquí passa de llarg. Malgrat la dràstica

caiguda salarial i el creixement de la productivitat per haver reduït plantilles, les empreses no estan recuperant la seva rendibilitat. El mantra neoliberal està resultant fals: els “alts” salaris no són el problema.

Val la pena aturar-se a reflexionar què està implicant la recuperació econòmica a nivell mundial. L'OIT assenyala que els beneficis s'estan recuperant, però no estan creant llocs de feina. Les empreses no estan reinvertint els seus beneficis, sinó que els estan mantenint en diners en efectiu i els estan destinant a repartir dividendes als accionistes i a recomprar les seves pròpies accions. Les perspectives de vendes són tan dolentes que les empreses prefereixen no invertir per ampliar la seva capacitat de producció. La demanda agregada es troba a nivells molt baixos en relació amb els beneficis que és capaç d'obtenir el capital. Una contradicció que, en el curt termini, és difícil d'esquivar. La recuperació econòmica no està suposant, ni s'espera que suposi en el futur, una reactivació general de l'activitat econòmica i de les rendes. Des dels inicis de la globalització, els beneficis estan actuant no pas a favor de l'activitat econòmica, sinó com un element de recomposició de classe: reforçant el poder i la riquesa dels poderosos.

part 3

Sector públic en deconstrucció. Retallades i privatitzacions

Articles dedicats a l'ofensiva de deconstrucció del patrimoni públic que sofrim des de l'inici de la crisi. Retallades, mercantilització i privatitzacions.

20. **La cultura de pagament**

ELENA IDOATE | La Directa – 19/02/2013

L'expansió financera durant les darreres dècades ha estat possible gràcies a la desregulació dels mercats financers. Ha calgut desmuntar els sistemes de control públic, però poques vegades s'assenyala que, a més a més, ha estat imprescindible que el capital financer compti amb un suport dels poders polítics per salvaguardar els seus interessos. Els governs i institucions supervisores, alhora que aprofundien en la liberalització financera, han hagut de facilitar i proporcionar mecanismes de socialització de les pèrdues financeres.

Els rescats bancaris són una salvaguarda del capital financer. S'han anat repetint arreu del món. Durant els 80 i els 90, en les nombroses crisis de deute a Amèrica Llatina i Àfrica. A Mèxic al 94, al Sud Est Asiàtic el 97, a Rússia el 98 i a Argentina el 2000, els col·lapses financers van anar seguits de rescats dels bancs a expenses del poble. Comporten una socialització de pèrdues a gran escala i a més els gestors i els accionistes queden indemnes. En

tots els casos, com l'actual rescat del sistema bancari espanyol, principalment es preserven els interessos dels creditors, altres bancs que han prestat als que són rescatsats. Els accionistes no perden, els creditors no perden, i els i les contribuents paguen.

La resta de mecanismes de salvaguarda són un degoteig continu de bancarrotes personals, i de vegades col·lectives, que desencadenen situacions dramàtiques. Un exemple són les execucions hipotecàries. Els bancs poden, en cas d'impagament dels terminis de les hipoteques que han prestat, quedar-se amb la propietat de l'immoble i seguir cobrant de la família desnonada perquè el deute no queda saldat. A l'Estat espanyol, les famílies que perden el seu habitatge han de seguir pagant una part del deute amb el banc, perquè el valor dels immobles és ara inferior a l'import de les hipoteques. La legislació hipotecària espanyola blindava un negoci perfecte als bancs, que els deixava immunes a la baixada de preus dels habitatges. De fet, totes les persones que s'han hipotecat ara deuen als bancs molts més diners dels que val casa seva.

Hi ha molts altres instruments que centrifuguen les pèrdues cap a les classes populars. Les lleis de fallida, que regulen les situacions d'insolvència, determinen amb quina seguretat els prestadors recuperaren el crèdit si aquest esdevé morós. A l'Estat espanyol, aquesta llei no permet la liquidació dels deutes de les persones insolvents. D'altra banda hi ha una gran magnitud d'estalvis bloquejats en les participacions preferents. I els fons privats de pensions, que quan fan fallida s'esfumen els estalvis per a la jubilació d'amplis col·lectius de treballadors i treballadores.

Les persones que firmaven una hipoteca o dipositaven els seus estalvis en preferents o en un pla de pensions, ho feien confiant en els bancs, que se suposa que estaven capacitats per gestionar els riscos. I també estaven motivades per les desgravacions fiscals de les administracions i les recomanacions de molts economistes.

Tots ells els van empènyer a assumir uns riscos excessius, i això és una gran estafa. Les Plataformes d'Afectats per la Hipoteca porten temps lluitant contra els desnonaments, conseqüència devastadora d'una d'aquestes estafes. Les execucions hipotecàries suposen la pèrdua dels estalvis i fins i tot de l'habitatge. Als Estats Units, els desnonaments acaben amb dació en pagament, lliurant l'habitatge al banc però saldant del deute. Al contrari que els rescats, això no suposa cap cost a la ciutadania i ha permès una reducció del sobreendeutament. Però no ha evitat la ruïna de milions de persones. A l'Estat espanyol, les conseqüències són molt pitjors perquè les persones desnonades es queden amb un deute de per vida.

Prevenir aquestes situacions, que són habituals i cada cop més greus, és una necessitat social molt urgent. En contra del que diuen els representants de la banca, "experts" en salvaguardar els interessos financers, s'haurien de fer quitances del deute hipotecari de les persones que no poden seguir pagant. Fins i tot caldria una quitança de les hipoteques que sí es poden pagar però el seu deute és més elevat del preu real de l'immoble. És indispensable una reestructuració del deute per a rebaixar dràsticament el sobreendeutament dels sectors econòmics. I molt especialment el de les famílies, que tenen moltes menys opcions. Els bancs han d'assumir les pèrdues, i això lluny d'empitjorar l'economia, suposaria una millora perquè està ofegada pel deute. Hi ha moltes altres maneres, la ILP que es tramita al Congrés dels Diputats planteja la dació en pagament i el lloguer social.

Cal lluitar contra tots aquests mecanismes que centralitzen la riquesa en unes poques mans, transfereixen els recursos de les classes populars cal als rics i enfonsen les persones. La facilitat dels bancs per rebre recursos i desnonar persones és nociva per l'economia, i terriblement injusta. És resultat del poder enorme

que tenen, però que la PAH ens ha demostrat que sí que es pot desafiar.

21. Amnisties, evasions i costos. Tres facetes dels impostos

JORDI BERBIS | La Directa 18/12/2012

Els darrers dies hem vist publicades tres notícies sobre impostos i despesa pública que sobten perquè descaradament ens ofereixen tan sols una cara de la realitat. Una interpretació més acurada ens ha de servir per a qüestionar les mesures que se'ns plantegen, però també les lectures que es proposen de les dades.

Aquesta setmana hem pogut conèixer quin impacte ha tingut l'amnistia fiscal aprovada pel govern del PP. Finalment, la recaptació ha sigut de 1.200 milions d'euros, molt inferior als 2.500 previstos als pressupostos de l'any 2012. I aquesta desviació pressupostària segurament suposarà més retallades en el futur. Probablement el dèficit en el futur finalment serà major del previst

i hi hagi un incompliment dels objectius. Però això significa que ens collaran més a través de més retallades.

Com en qualsevol qüestió relacionada amb els impostos, cal tenir presents totes les facetes de l'amnistia fiscal. En el cas que ens ocupa, forçosament hem d'abordar quina recaptació s'hauria assolit si el diner negre afluït hagués tributat quan corresponia. Segons càlculs de Gestha, sindicat de tècnics del ministeri d'Hisenda, la xifra oscil·laria entre 5.300 i 8.700 milions d'euros. Per a què ens fem una idea del que representa, seria equivalent a entre una cinquena i una quarta part del primer tram del rescat bancari. Una altra comparació odiosa és que representa entre quatre i set vegades més que el que finalment s'ha recaptat. Tot això sense comptar que els actius declarats tributaran tan sols a un 10 %, molt menor que qualsevol impost aplicable. Resumint, el diner negre existent és prou important com per haver-nos estalviat part de les retallades. I estem parlant d'uns capitals localitzats, ja que Gestha ha advertit repetidament que el frau fiscal el realitzen sobretot les grans fortunes i les grans empreses. No és pas una sorpresa que l'Estat sigui relativament indulgent amb el capital, però ara ho és fins i tot amb aquells capitals que es neguen a pagar pel seu sosteniment.

Una altra notícia que mereix un comentari especial és la "preocupació" que ha sorgit en les institucions de la Unió Europea, especialment des de la Comissió Europea, respecte als impostos que paguen les empreses en territori europeu. Com a exemple, l'empresa Apple a Espanya, tot i vendre per un import de 76,35 milions d'euros a través de les seves botigues, ha pagat impostos per tan sols 364.138 euros. El mecanisme per a fer-ho és comprar a la filial irlandesa, que paga menys impostos sobre beneficis, bona part dels productes per a deixar un exigü marge de beneficis a la sucursal espanyola.

Aquesta pràctica respon de manera fidedigna l'esperit de la UE: un gran espai de joc per al capital. Aquesta situació, però, és tan sols una anècdota comparada amb el que passa cada any amb l'Impost sobre societats (IS). I en el cas d'Espanya el tipus efectiu de l'IS va ser el 2010 del 18,5 %. Suposant que les empreses paguessin el 30 % que correspon, s'obtidrien uns ingressos addicionals de 7.709,5 milions d'euros. Una quantitat gens despreciable que ens hauria de fer pensar què és el que hauríem de revisar.

La tercera és sobre el cost dels mal anomenats “ni-ni”. El comissari europeu d'ocupació, László Andor, va quantificar que el jovent que no estudia ni treballa a l'Estat espanyol “costa” 15.700 milions d'euros. Com en tantes altres coses, els titulars amb grans xifres poden portar a confusió. El mètode de càlcul que aparentment s'ha seguit implica que no estem parlant tan sols d'una despesa directa per part de l'estat, sinó que inclou el que teòricament es deixa d'ingressar.

Davant aquest problema, quina és la solució aportada? La mateixa que ja tenim ara mateix: l'origen de l'atur és la manca de “ocupabilitat” del treballadors, de la seva manca de formació, i de la rigidesa del mercat de treball. Calçat nou per a seguir un camí que coneixem prou bé.

22. **Les pensions no es toquen**

IVAN GORDILLO | La Directa 24/10/2013

És sorprenent la manca de debat i les poques mobilitzacions sorgides al voltant de la reforma de les pensions que el govern vol aprovar abans de cap d'any. La gravetat de la reforma és palesa en els pressupostos públics del 2014 presentats la darrera setmana. “Les pensions pujaran un 0,25%”, titulaven fal·laçment els mitjans de comunicació convencionals. Si la inflació és superior al 0,25%, i rarament no ho és, les pensions no pugen sinó que baixen. El cert és que les pensionistes cobraran cada vegada menys. El govern reduirà les pensions no només futures sinó també actuals, quelcom insòlit fins ara. Les conseqüències poden ser dramàtiques atès que les prestacions són ja molt limitades i milers de famílies amb tots els seus membres aturats sobreviuen gràcies a la pensió dels pares, mares, avis i àvies. Això, però, podria ser una oportunitat per mobilitzar un ampli sector de la població en la defensa d'un dret que fins ara creïem un pilar intocable de l'Estat de Benestar. El Seminari d'Economia Crítica Taifa ha publicat recentment un

breu informe (<http://laspensionesnosetocan.es/>) on desemmascara els arguments i denuncia les conseqüències d'aquesta reforma. Em limito a recollir els eixos del debat i els arguments que han de servir per conscienciar una població colpejada per la crisi i els programes d'ajustament.

Les pensions no tenen relació directa amb la crisi econòmica. Els poders polítics i econòmics plantejaven aquesta qüestió molt abans. El sistema de pensions públic és un dels objectius a enderrocar de l'agenda neoliberal des de fa dècades. L'estratègia de deteriorament de les pensions públiques comença per la reducció de les prestacions. L'argument central que utilitzen els "comitès de savis", sempre formats per representants de la banca i les asseguradores, és que el sistema de pensions és insostenible. Les causes que presenten són que l'esperança de vida augmenta progressivament alhora que hi ha cada vegada menys persones que cotitzen per la caiguda de la població activa. A partir d'aquesta idea estenen l'alarma social i pregonen que a llarg termini no hi haurà diners per pagar les pensions públiques.

L'actual reforma es centra en dos índex d'aparent caràcter tècnic. Per una banda, el Factor d'Equitat Intergeneracional (FEI), a través del qual tots els nous jubilats veuran com es redueix anualment l'import de la seva pensió en funció de l'augment de l'esperança de vida. Per altra banda, el Factor de Revalorització Anual (FRA) afectarà tots els jubilats, futurs i presents, a través de l'eliminació de la revalorització per l'IPC -índex de preus al consum que mesura la inflació. Aquest índex serà substituït per una complicada fórmula que acabarà provocant la reducció de la capacitat de compra de les pensionistes perquè les pensions difícilment augmentaran per sobre de la inflació.

Observem una vegada més com el llenguatge tecnocràtic i opac és una eina utilitzada pels governs per fer creure a la població que les reformes imposades són l'única i l'adequada alternativa.

Les trames d'aquests arguments són múltiples i se'n podria extreure una lectura política sobre el repartiment de l'excedent social produït pels treballadors i les treballadores. Però en un nivell més superficial del problema trobem flagrants fal·làcies.

No hi ha cap motiu econòmic que justifiqui que el pressupost de pensions ha d'estar constantment equilibrat o en superàvit. A cap altra partida del pressupost públic, se li exigeix que s'autofinanci atès que són els ingressos via impostos que cobreixen una sèrie de despeses i inversions. Per què les pensions han de pagar-se exclusivament amb les cotitzacions dels treballadors? Si entenem que els ancians són un col·lectiu del qual ens hem de fer càrrec el conjunt de la població, també les rendes del capital i altres impostos podrien aportar al fons de pensions. Per què no es considera un augment dels ingressos del sistema de pensions? Si cal solucionar l'actual situació de dèficit, present només dos anys ençà i mínuscul comparat amb el dèficit d'altres partides de l'administració, es podrien augmentar les cotitzacions dels treballadors actius i de les empreses, crear un impost a tal efecte o bé destinar-hi una part dels ingressos dels impostos ja existents.

El número de treballadors, certament minvant per la destrucció productiva causant de la crisi, és una dada secundària. El que importa és la riquesa produïda. Els augments de la productivitat gràcies als avenços tecnològics de les darreres dècades han permès a l'economia produir més mercaderies amb menys treballadors. Deixem ara de banda, tot i que cal no oblidar, el que això suposa en termes de generació d'un creixent exèrcit de reserva i de la intrínseca caiguda de la taxa de guanys del capital. Així doncs, aquests béns i serveis, o valors d'ús, que serveixen per cobrir les necessitats de les persones són cada vegada majors. No cal observar que per produir-ho han calgut menys treballadors sinó que es genera una riquesa creixent en proporció a una

població donada. D'aquesta manera, el problema es desplaçaria cap al moll de l'os del debat: la distribució de la riquesa.

L'altre element important, que explica perquè es recupera ara el debat de les pensions, és que en el context de crisi actual és més fàcil aprovar aquest tipus de mesures antipopulars. La reforma de les pensions públiques casa perfectament amb les polítiques d'ajust centrades en les retallades de la despesa pública, la privatització del patrimoni i serveis públics i la liberalització de l'economia. Per altra banda, la capacitat de reacció de la població, massivament aturada, endeutada i atemorida per l'incert avenir, és molt reduïda.

Un cop tinguem pensions tant reduïdes que ja no sigui possible sobreviure, el govern i els promotors de la reforma recomanaran la contractació de pensions privades, no només individuals sinó també col·lectives, d'empresa, quelcom que algunes institucions públiques ja han aplicat als seus funcionaris. Les pensions privades han augmentat fortament els últims anys però sembla que insuficientment pels interessos de les institucions financeres. L'insultant explicació que es troba en la majoria d'informes de la patronal i del sector financer és que les pensions públiques "són massa generoses" i, per això, els estalviadors no es fan pensions privades. La pensió mitjana, però, és de 858 euros: la mitjana de jubilació, de 982 euros i la mitjana de viudetat, de 618 euros. Tot i que aquests imports són modestos, les mitjanes no sempre expliquen la magnitud del problema. Segons la fundació FOESSA i Caritas, el 57% dels pensionistes perceben una quantitat inferior a 650 euros (llindar de la pobresa) i el 13% perceben menys de 350 euros (nivell de pobresa severa). La meitat de la població pensionista de l'Estat espanyol és pobra. Però pels experts financers les pensions són "massa generoses".

Les pensions privades gaudeixen d'importants desgravacions fiscals en la declaració de la renda. Si realment calen les retallades

i les reformes per reduir el dèficit, i si realment no hi ha diners per les pensions públiques, per què es desgraven les pensions privades? La resposta es troba en el model de fiscalitat que promou afavorir sistemàticament el capital i la població amb rendes més elevades sota la falsa teoria del degoteig.

El vertader objectiu de la reforma és la privatització de les pensions, quelcom que permetria al capital financer gestionar ingents quantitats d'estalvis a través dels fons de pensions privats per destinar als mercats financers globals. Aquesta és una palanca més de l'acumulació per desposseïció a través de la qual el capital vol ocupar l'espai d'un dret social que fins ara s'escapava de la seva lògica de valorització.

La conseqüència de la reforma de les pensions serà, ras i curt, l'augment de la pobresa i les desigualtats. A part de l'elevat risc que comporta dipositar els estalvis d'una vida en un fons privat. El sector financer, el realment existent, no les utopies de l'economia ortodoxa premiades amb premis Nobel, es caracteritza, com hem vist darrerament, per les crisis i les pràctiques fraudulentess. De debò volem confiar els nostres estalvis de jubilació a les mateixes institucions de les agències d'avaluació de risc, de la crisi de les hipoteques escombraria, de l'especulació amb deute públic, de la bombolla immobiliària i dels desnonaments? Ens hem begut l'enteniment?

Altres arguments com l'alt cost de gestió de les pensions privades, la baixa rendibilitat, etc. i un aprofundiment en les conseqüències de la reforma, els trobareu en l'informe presentat pel seminari d'economia crítica Taifa: Les propostes sobre les pensions i les trampes que plantegen.

En resum, si no hi ha recursos per mantenir el sistema de pensions públic no s'entén d'on poden sortir els recursos per les pensions privades. La crisi de les pensions públiques no és una veritat tècnica. És una construcció política i ideològica. Si

es considera el tema en tota la seva amplitud, aquesta crisi no existeix. Cal aturar aquesta reforma. L'única manera de defensar el dret a una pensió digna és la mateixa com es va aconseguir: la lluita i la mobilització social.

23. L'assalt a les pensions

JOSE IGLESIAS | La Directa - 19/11/2013

El Seminari d'Economia Crítica Taifa presentava, el setembre d'enguany, l'informe *Les pensions no es toquen* per advertir la població sobre un nou atac al sistema públic de pensions. La nova reforma, anomenada Llei del Factor de Sostenibilitat i l'Índex de Revalorització de les Pensions, té com objectiu prioritari reduir les despeses en tots els tipus de pensions establertes en el model públic de pensions. Tot i això, aquesta reforma no és la primera ni serà l'última, ja que l'objectiu final és la conversió d'un sistema públic de pensions a un sistema majoritàriament privat, en mans de bancs i asseguradores. Cal, doncs, insistir en la gravetat de la situació, perquè ens hi va el nostre futur, el nostre present.

Un assetjament continuat a les pensions

L'any 1985, es donava el tret de sortida al procés de privatització del sistema de pensions amb l'aprovació de la Llei de Pensions, que

augmentava el període de càlcul de la base reguladora de dos a vuit anys. La Llei va provocar la segona Vaga General del període constitucional. L'any 89 es va aprovar la Llei de Fons Privats de Pensions per legalitzar una alternativa al sistema públic i l'any 1995 es rematava la feina al Congrés dels Diputats on, amb l'acord dels sindicats CCOO i UGT, es van adoptar els Pactes de Toledo, que materialitzaven un atac directe a les pensions públiques que fomentava el benefici privat. Des que es van signar els Pactes de Toledo fins l'any 2007, els fons privats de pensions es van disparar de 12.822 milions d'euros a 85.843 milions d'euros. Des d'aleshores, s'han succeït diferents normes per facilitar i accelerar el procés de privatització. La Reforma del 2011 va introduir clares mesures per obstaculitzar l'accés al sistema públic de pensions i per aconseguir cobrar el 100% de la prestació. Es va ampliar l'edat de jubilació dels 65 als 67 anys, el període de cotització mínima es va ampliar de quinze a 25 anys, i el període de càlcul de la base reguladora s'amplia dels 35 als 37 anys. L'actual reforma vol reduir el poder adquisitiu dels pensionistes mitjançant el mal anomenat "Factor de Sostenibilitat", que resumidament proposa jubilar-se més tard i amb una prestació més baixa.<!--more-->

L'ofensiva global del capital contra els sistemes públics de pensions

Podem identificar dos trets fonamentals de l'ofensiva contra el sistema públic de pensions. En primer lloc, a nivell estructural, recordem que el capitalisme perviu i es transmuta d'acord amb unes característiques sistèmiques que el defineixen: creixement continu, beneficis privats com a motor fonamental i Neoliberalisme com a model d'acumulació actual. Per tant, en aquesta nova ofensiva del capitalisme, l'Estat esdevé un instrument essencial per a l'expansió i creació de nous mercats

privats en les àrees de l'àmbit públic com la sanitat, l'educació o les pensions públiques. Banc Mundial, FMI, OCDE i Unió Europea pressionen els estats perquè facin reformes per privatitzar allò públic. Especialment interessant és el cas de la Unió Europea. Creada com un espai de lliure circulació de mercaderies, serveis i capitals, i amb l'euro com a moneda única, la Unió Europea vol consolidar la zona mercantil amb un mercat borsari que pugui competir en volum de negoci amb Wall Street, la City londinenca, etc. Dotar aquest mercat requereix molts recursos financers, i la conversió dels sistemes públics de pensions en sistemes privats són una font de calers massa atractiva per als capitalistes com per deixar-los escapar.

En segon lloc, cal tenir present un altre motiu pel qual, pel capitalisme, el sistema públic de pensions no té futur. Si la base del model públic de pensions roman en la solidaritat entre treballadors assalariats i pensionistes, és a dir, es recolza en un mercat amb plena ocupació, el nou model neoliberal d'acumulació es recolza en un camí de creixement sense treball assalariat. Així ho demostra la pujada incessant de l'atur, molt per sobre de les dades de creixement econòmic en els darrers 30 anys. Si el treball ja no pot suportar el finançament de les contribucions a les pensions públiques, per al capitalisme ja no té sentit mantenir-les actives. D'aquí la insistència en les reformes que les vagin fent desaparèixer paulatinament. Per tant, darrera del debat de les pensions no hi ha un problema tècnic, sinó una lluita ideològica i política.

Mobilització i lluita de classes, per una societat més justa i igualitària

Sempre que parlem de pensions hem de tenir clar que el seu finançament és un tema de distribució de la riquesa social. En algunes societats les pensions es paguen amb impostos (que paga

tota la població) en lloc de fer-ho mitjançant les cotitzacions dels i les treballadores. Per tant, ens podem preguntar: per què el cost dels membres del govern, diputats i senadors, dels jutges i membres de la fiscalia, l'exèrcit, la policia, la Casa Reial, els alcaldes i regidors, o els ajuts a l'església i ONG, o la mateixa despesa social (educació, sanitat, etc...), han de sortir dels impostos, i les pensions no poden fer-ho? Encara més, quant ha costat salvar els bancs? Estem davant d'un problema de distribució social de la riquesa. S'ha volgut emmarcar com una qüestió d'insuficiència, quan en realitat el quid de la qüestió és la distribució de la renda. Es pretén que creguem que la sostenibilitat del sistema públic de pensions depèn de "quants són els que produeixen", quan la variable important és "quant es produeix".

Tot i això, hem de tenir clar que les persones que estem compromeses amb la recerca d'un procés de transformació del capitalisme hem d'anar més lluny i no només reclamar l'ajuda per a la gent gran, sinó també per a altres col·lectius socials en situació de vulnerabilitat; hem de defensar que aquests sistemes socials estiguin protegits des de l'esfera pública, a part de reclamar la desvinculació d'altres drets (com el de la Renda Bàsica de les iguals), del mercat de treball assalariat, per crear espais lliures, en els quals es puguin organitzar altres activitats independents de les lleis del mercat capitalista. Com diu Albert Corominas, a un article a la revista Sin Permiso del mes d'octubre, "afortunadament, no hi ha mal ni govern que tants anys duri. Excepte si no fem res per impedir-ho".

24. **Desposeernos de las pensiones, una prioridad**

ELENA IDOATE| Diagonal 15/01/13

El 1 de enero ha entrado en vigor la reforma de las pensiones acordada en el 2011 por la patronal, los sindicatos UGT y CC OO, y el Gobierno de Zapatero. Se alarga la edad de jubilación y se endurecen las exigencias para el acceso a la prestación contributiva y para calcular su importe. **La mayoría de la población trabajadora obtendrá menores prestaciones.**

El sistema de pensiones continúa en el punto de mira de los ataques neoliberales y la troika (BCE, Comisión Europea, FMI) insiste en recortarlo. Vincular las pensiones con la crisis es aparentemente un disparate. El sector privado está sobreendeudado y las administraciones públicas tienen que hacer frente a déficits fiscales. Pero **el sistema de pensiones sigue en pie: presenta**

un déficit muy pequeño y contaba con un fondo de reserva de 65.000 millones de euros.

Economistas y políticos, patronal y a menudo también los sindicatos mayoritarios, vienen recitando el mismo mantra desde mediados de los '90: las pensiones públicas están, supuestamente, en peligro. Según dicen, crece el número de personas mayores y no habrá suficientes jóvenes trabajando, con lo cual las cotizaciones no llegarán a cubrir las pensiones, el sistema entrará en déficit y será insostenible. Estos argumentos, que se nos presentan como hechos técnicos incontestables, en realidad son falaces, bien por ser sesgados, exagerados, o, en algunos casos, falsos.

Una falacia evidente es que un posible déficit de las pensiones no pueda ser financiado. La troika entregó, el pasado diciembre, 39.500 millones de euros al Estado español para rescatar a los bancos nacionalizados. Es casi el 40% del gasto en pensiones contributivas. ¿Tenemos que creernos que no hay dinero para pensiones? Por otra parte, que las pensiones lleguen a tener déficit, o superávit, obedece al hecho de que, contablemente, tienen una caja separada y se pagan con las cotizaciones salariales. No hay ninguna otra partida presupuestaria que esté vinculada a una determinada fuente de financiación. ¿Por qué preocupa el equilibrio presupuestario de las pensiones, y no el de la monarquía, el ejército o la policía?

Un mayor gasto en pensiones puede ser pagado con cotizaciones. Basta ver cómo, bajo los auspicios de la troika, suben las tasas de los servicios y el IVA para darse cuenta de que no desaprueban que se pague más, siempre que el coste recaiga sobre las clases populares. Aunque digan que las cotizaciones sociales no pueden incrementarse porque perjudicaría al trabajo, sí que pueden subir, sin que por ello se resienta el nivel de empleo, cuyo grave deterioro nada tiene que

ver con las cotizaciones. ¿Por qué, en cambio, sí se puede facilitar el despido y precarizar los contratos, cosas que sí destruyen empleo? Un modelo productivo que incluya a la población en los puestos de trabajo, en vez de expulsarla, y que estuviera orientado a mejorar los salarios, entre otras cuestiones no menos importantes, haría crecer los ingresos de la Seguridad Social. Sin embargo, la troika es absolutamente contraria a un modelo de desarrollo de estas características.

Posiciones ideológicas

Pero ¿por qué las pensiones se tienen que pagar sólo con las cotizaciones de los trabajadores? Toda la sociedad debería contribuir, especialmente aquellos sectores que acaparan la riqueza y que no están aportando. Es más, **¿por qué las pensiones son un derecho vinculado a la participación laboral?** El trabajo de los hogares, parte muy importante del trabajo total realizado por una sociedad, es soportado por mujeres que no cotizan y que no reciben directamente del sistema contributivo. Es deseable y necesario que las prestaciones sean universales, ya que cada vez trabaja menos gente, menos años y más irregularmente. Las pensiones pueden no estar en peligro por su financiación, pero sí porque gran parte de la población quede al margen. Pero este problema no preocupa a la troika.

Las reformas de las pensiones se apoyan en posiciones ideológicas favorables al mercado. Dan por hecho que el reparto de la riqueza es inalterable, que el bienestar de las personas mayores no importa. Y que la pensión debe dejar de ser un derecho, para que sea cada persona individualmente quien contrate su plan de pensiones privado. En una situación de paro desbocado resulta incomprensible que alargar la edad de jubilación se convierta en una prioridad. También lo es pretender vincular más

estrechamente el cálculo de las pensiones con las aportaciones, cuando se ha destruido el 15% de los puestos de trabajo durante la crisis y se está deteriorando la calidad de los empleos existentes. Y cuando muchas personas, en especial mujeres, no pueden acceder a una pensión contributiva, o lo hacen con el importe mínimo. Más insensato debería parecernos la demanda de reducir las cotizaciones sociales. **Estos son los mandatos de la troika. Y detrás hay razones de peso: menos pensiones públicas y más pensiones privadas.** Y si los fondos de pensiones quiebran, quizás acaben pidiendo un rescate.

25. **Mantenemos a los privados, pero no a los públicos**

MIREN ETXEZARRETA | Alternativas Económicas – març 2013

Las pensiones públicas vuelven a estar en el punto de mira. Los recientes rumores sobre si se volverían a congelar, cómo se actualizarían, o si se eliminaría la extraordinaria de Navidad... han servido para que importantes gurús de la economía y la política resuciten el temor de que no habrá dinero para las pensiones públicas, y la conveniencia o incluso la necesidad de que individualmente se completen con pensiones privadas.

El tema no es nuevo. Se inicia en los últimos ochenta y se generaliza en 1994 con un informe del Banco Mundial que planteaba el problema de la sostenibilidad financiera de las pensiones y la conveniencia de recurrir a pensiones privadas. Desde entonces se ha escrito mucho al respecto. Se han cruzado multitud de argumentos, unos insistiendo en la problemática de las pensiones, con otros mostrando que dichos argumentos son

perfectamente rebatibles y sólo se sostienen con una interpretación específica de la vida social y de la economía. El tema de la crisis de las pensiones depende mucho más de las premisas de las que se parte y la posición ideológica del observador que de sólidos cálculos económicos. El debate sirvió, además, para desvelar que la razón principal para plantear dicha crisis reside en que el desarrollo de las pensiones privadas es un magnífico negocio para el sector financiero. Y que estimula la contratación de las mismas el que los importes de las pensiones públicas de jubilación disminuyan.

Las posiciones conservadoras dominantes en la sociedad actual, sin embargo, han llevado a consolidar el problema de las pensiones y a generar una aceptación del mismo entre los profesionales, los dirigentes políticos y sociales e incluso entre gran parte de la opinión pública. Desde mediados los noventa (en España El Pacto de Toledo se establece en 1995) por medidas muy diversas se disminuyendo el importe de las pensiones públicas.

La crisis actual y el deterioro del empleo han facilitado que se replantee el problema. Si el paro continúa aumentando, como es muy probable, y si las pensiones se tienen que financiar con las cotizaciones de menos trabajadores, con empleos precarios, con menores salarios sobre los que se aplica la cotización, con una creciente economía sumergida, el dinero disponible para las pensiones disminuirá. Las afiliaciones a la Seguridad Social (SS) han disminuido en más de dos millones desde 2007, por lo que es evidente que las cotizaciones para las pensiones públicas disminuyen. Por primera vez se ha tenido que recurrir al Fondo de Garantía de Pensiones, constituido con los excedentes de los presupuestos de la SS. de años anteriores, para pagar las pensiones de los últimos meses de 2012, y , si los ancianos insisten en no querer morirse pronto, es posible que este se agote dentro de cierto tiempo.

Los argumentos pasados se refuerzan señalando, además, que el pago de pensiones públicas puede deteriorar el tan sacralizado déficit público; lo que sólo correspondería a los países que pagan las pensiones con recurso al presupuesto y no al nuestro, en que se pagan exclusivamente con las cotizaciones de los trabajadores. Apoyándose en las exigencias de la Unión Europea respecto al déficit y a las pensiones, se relanza la idea de la crisis de las pensiones para justificar ante la opinión pública su disminución.

Visto así, el problema crucial reside en que al financiarse las pensiones solo con las cotizaciones de los trabajadores, si éstas disminuyen pueden plantearse problemas financieros. Pero, se ignora el aspecto crucial de que si las cotizaciones no proporcionan los fondos necesarios, las pensiones se pueden financiar con cargo al erario público, como sucede en otros países de nuestro entorno.

Se argumenta que no hay dinero. Lo cual es solo una verdad muy parcial. Cuando se tiene interés en serio, se logra el dinero. Frente a la crisis bancaria y su enorme magnitud, se están proporcionando ayudas de importes que nunca se hubieran imaginado. Y a pesar de ciertos recortes, otros gastos públicos siguen siendo considerables: fuerzas armadas, la subvención a la iglesia, la corona, además de las limitaciones de nuestro sistema impositivo y el fraude fiscal... Como siempre, el tema reside en la distribución de la riqueza y depende de las prioridades de los que controlan el producto social. Y prefieren dedicar recursos a salvar a los propietarios de las instituciones financieras a las pensiones públicas. Condenan así a la pobreza a muchas personas que tras una larga vida de trabajo no disponen de más recursos que su modesta pensión.

Se recomienda que se completen las pensiones públicas con pensiones privadas. Reforzando así a las entidades financieras que

continúan con sus cínicas promesas de un mundo feliz con pensiones privadas. Como si en los últimos 10 años no hubiera sucedido nada en el mundo de las finanzas, y las inversiones que habrían de garantizar las pensiones privadas no se hubieran hundido en los avatares del capitalismo financiero.

Hay que preguntarse, además, quien las podrá suscribir en una situación de creciente penuria de las familias. El remedio es ilógico e incoherente: si hay que cotizar a los bancos y aseguradoras para las pensiones privadas, ¿no sería más eficiente que ese dinero fuese a reforzar las pensiones públicas? El dinero de las pensiones, públicas y privadas, sale del conjunto de la riqueza, del producto social del país, ¿por qué no hay dinero si el ahorro de los pensionistas es mediado por el erario público, y aparentemente no hay ningún problema si ese ahorro es gestionado por los entes financieros?

O la sociedad puede mantener a sus ancianos o no. ¿Por qué sí a unos y no a otros?, Esta disyuntiva muestra con claridad que la crisis de las pensiones surge de una arbitraria e injusta distribución de la riqueza social. ¿Qué es lo que justifica que quienes han podido ahorrar más, con jugosas desgravaciones fiscales, a través de los entes financieros dispongan de recursos en su vejez, mientras que quienes no han podido ahorrar tanto, han puesto su confianza en el erario público y no han disfrutado de desgravaciones fiscales, tendrán muchas posibilidades de caer en la pobreza?

Como afortunadamente los pensionistas constituyen una importante parte de los votantes y cualquier partido tendrá que pensárselo mucho antes de establecer una rebaja significativa de las pensiones, se está intentando convencer a la opinión pública de la inevitabilidad de su disminución y la conveniencia de suscribir pensiones privadas. Pero a éstas sólo llega una pequeña parte de la población y son muy arriesgadas, ineficientes, poco rentables

además de injustas. Sólo garantizan sustanciosos beneficios a las instituciones financieras. ¿No sería más eficiente y más justo optar por garantizar, mantener y mejorar las pensiones públicas?

26. El casament de la neboda i el banc d'aliments

BENJAMÍ BASTIDA | La Directa 13/01/2014

Les últimes setmanes de l'any van deixar uns contrastos insultants per a tota persona amb un mínim grau de sensibilitat social. En pocs dies, a Barcelona van coincidir el casament de la neboda del magnat indi de l'acer i la campanya de recollida de productes destinats al Banc d'Aliments. Una primera reacció podria formular-se així: El casament ha constituït una ostentació obscena. Quina és la riquesa i el poder de qui pot gastar seixanta milions d'euros en un casament i imposar totes les condicions? De quina ètica estem parlant? Al seu costat, la necessitat d'un Banc d'Aliments subratlla situacions insostenibles i l'èxit de la campanya és un signe de solidaritat i una forma de lluitar contra la pobresa.

Els mitjans de comunicació, en general, van oferir tota mena de detalls sobre el casament. En canvi, es van mostrar escassament crítics davant la utilització privada d'un edifici públic com és el Museu Nacional d'Art de Catalunya, davant la clausura de bona part d'un espai ciutadà i davant l'assistència a la cerimònia de les màximes autoritats del Govern català i de la ciutat de Barcelona. S'ha tractat de difondre la idea que la celebració d'aquesta cerimònia ha reportat a Barcelona grans beneficis en termes de "renom internacional" i, així mateix, en termes econòmics ja que no ens ha costat res perquè "tot ho han pagat ells". Tant el pròpiament privat (hotels, banquets, festival pirotècnic...), com de l'àmbit públic (el lloguer de la Sala Oval del Museu, les mesures de seguretat...). El que la cerimònia i concomitants han deixat a la ciutat s'estima en més de 60 o 70 milions d'euros i, a més, es diu que també han deixat encàrrecs a empreses del país, creació de llocs de treball, etc.

Cal desemmascarar les trampes del llenguatge convencional. Què vol dir que "han deixat a la ciutat"? Qui és o qui són "la ciutat"? Els que s'han beneficiat d'una o altra manera de l'ostentació han estat unes quantes empreses específiques, durant un període molt limitat de temps i amb molt poca repercussió en l'estructura industrial de la ciutat. No és d'esperar que aquests empresaris o, si més no, algun d'ells, ampliïn l'empresa i creïn llocs de treball permanents gràcies a haver contribuït a la realització del luxe. No es compleix la "teoria del vessament o del degoteig" segons la qual, quan la copa de cava dels potentats està prou plena, es vessa, degota cap a la ciutat, cap a la resta dels ciutadans. Per contra, el que es demostra és que no existeix el degoteig ni tan sols en una situació tan ostentosa com la cerimònia de referència. Les propines no són degoteig...

El comentari anterior condueix a una revisió de conceptes generals utilitzats sovint. Expressions com "el país", "la nostra

ciutat”, “Catalunya”, “Espanya”, “la societat civil”, defineixen una cosa que és, en part, veritat (un espai comú: tots i totes anem al Titànic), però emmascaren aspectes essencials de la realitat, sobretot quan es tracta de jutjar situacions o proposar estratègies de política econòmica. El que queda intencionadament ocult és que, en aquest espai comú, els interessos dels posseïdors del poder i la riquesa i els dels desposseïts estan estructuralment enfrontats. La fam dels que van al banc d'aliments (a la bodega del vaixell) és incompatible amb la despesa i el luxe desmesurat del casament (en els salons de primera classe).

Una revisió conceptual similar s'hauria de fer respecte a la campanya del Banc d'Aliments. Alguns mitjans la promouen ja que consideren que el Banc és una forma de lluitar contra la pobresa, quan la veritable lluita s'hauria de centrar en les causes que generen la pobresa. Això del Banc pot ser un pal·liatiu en situacions d'emergència però corre el risc d'ocultar la necessitat d'enfrontar-se al sistema que condueix a aquestes situacions.

27. El gran espoli

ELENA IDOATE | La Directa 07/01/2014

El neoliberalisme és fort perquè ens fan creure que les seves mesures comporten uns resultats que mai avalen els fets. Tal com deia el Jordi Berbis a *Discursos econòmics: la hipocresia habitual*, s'estan perpetuant mesures que són totalment contradictòries amb els objectius que diuen defensar. En el cas de les economies que han patit crisis del deute, no n'hi ha cap que se n'hagi sortit aplicant les polítiques d'austeritat. Tan sols han pogut reduir el dèficit i el deute i millorar les condicions econòmiques quan han abandonat l'austeritat i han aplicat altres mesures. El que tenen en comú tots els casos és que s'ha donat una transferència brutal d'actius públics cap a mans privades.

El documental grec "Catastroika" fa un repàs als grans processos de privatització a diferents llocs des dels 80. En tots, es repeteix el patró de l'experiència russa de venda d'actius estatals: la destrucció econòmica, el deteriorament i col·lapse dels serveis i la degradació de les condicions de vida de la població.

L'Estat espanyol, la Generalitat catalana –i altres governs de comunitats autònomes- i molts ajuntaments, estan aplicant Catastroika en diferents dosis, en aquells àmbits que encara no havien estat del tot privatitzats: sanitat, transports, infraestructures, pensions, aigua,... Tal i com va passar amb les exigències de Maastricht als estats que volien formar part de l'euro, l'obsessió per la reducció del dèficit públic esdevé un detonador de privatitzacions massives.

Ara, la Generalitat s'ha proposat, com a política d'ingrés, posar a la venda tot allò que es pugui. Malgrat que el govern insisteix que les privatitzacions són la política menys dolorosa i que eviten més retallades, els fets no avalen aquests objectius. En primer lloc, no són cap política d'ingrés. Els pressupostos públics tan sols comptabilitzen un ingrés puntual, però no són recursos estructurals. I, a la llarga, les privatitzacions tenen impactes negatius en les finances públiques. Els pressupostos deixen de comptar amb els recursos de l'explotació del servei que té associat el patrimoni privatitzat. En casos com els edificis públics, la Generalitat hauria de pagar un lloguer l'import del qual acaba superant els ingressos de la venda. Les inversions que va fer la Generalitat amb participació del capital privat (les anomenades col·laboracions público-privades), han generat sobre costos que ara estan asfixiant els comptes públics. I com s'està començant a intuir en algunes concessions, el sector públic pot acabar havent de rescatar un servei que col·lapsa. També hem de tenir en compte que la Generalitat està destinant enormes recursos a sanejar actius que després posarà a la venda.

Les privatitzacions recents d'ATLL i de Tabasa van ser un preludi del que inclouran els Pressupostos de la Generalitat pel 2014: una ganga a mida de les grans empreses i els fons d'inversió. Què es privatitza i en quines condicions no es detalla en els Pressupostos perquè són decisions que no prenen les institucions

publiques, sinó els lobbys del capital. I sovint és la banca qui ho orquestra, perquè és qui finança gran part de les operacions.

La privatització del patrimoni col·lectiu per a la seva rendibilització és inacceptable per a les classes populars. Els serveis públics, per la seva naturalesa, no generen beneficis, a no ser que es creï, amb diferents artificis, una rendibilitat per a les empreses, que és sempre a costa de la nostra butxaca: com a contribuents o com a usuàries.

És un saqueig, el rostre més comú del capitalisme madur, en què les oportunitats de negoci són cada cop més limitades per l'excés de capacitat productiva i l'empobriment dels salaris. Un saqueig a diferents nivells: el que posa en mans del poder una riquesa col·lectiva, de la qual la comunitat perd el control, i el que després l'entrega a mans privades.

28. **Com reduir la pobresa**

ELENA IDOATE | La Directa 07/04/2014

Càritas Europa ha presentat un estudi en què explica que l'Estat espanyol és el segon Estat de la Unió Europea amb major índex de pobresa infantil, superat per Romania i precedit per Bulgària. Però al ministre d'Hisenda, Cristóbal Montoro, no li agraden els informes de Càritas sobre la pobresa. S'ha queixat que no es corresponen amb la realitat, i que únicament són estadístiques. Mesurar una problemàtica amb tantes dimensions com és la pobresa és complicat. I parlar de pobresa sense entrar a explicar les raons de fons que la creen, com fan Càritas i altres entitats similars, és gairebé un engany ideològic i polític. Però les crítiques del ministre no anaven per aquí.

Montoro primer ha volgut desacreditar els indicadors que fa servir Càritas perquè mesuren més pobresa que la que, segons ell, realment hi ha. L'estudi empra el llindar de pobresa, que mesura si els ingressos de les persones permeten assolir els estàndards de vida d'aquella societat. Càritas comptabilitza com a pobres

aquelles persones que tenen uns ingressos inferiors a un 60% de la renda mitjana per habitant en l'Estat de referència. Aquests indicadors són diferents segons les economies. La renda a Bulgària és molt inferior a la de l'Estat espanyol, i el seu llindar de pobresa és la meitat. De fet, el llindar de pobresa espanyol seria un 21% superior a la renda mitjana a Bulgària. Moltes de les persones en risc de pobresa a l'Estat espanyol tenen una capacitat de compra superior a aquelles en una situació equivalent a Bulgària. Però això no vol dir que, com sosté Montoro, no siguin pobres. Ho són en el seu entorn. Sembla que el ministre ha trobat una manera ben efectiva d'eradicar la pobresa! Es tractaria de buscar un nivell de renda inferior al del nostre entorn per comparar-nos. Podem agafar la renda mitjana de les economies més empobrides del món, i així deixaríem de tenir tants nens pobres. Tot i això, no podríem amagar una altra trista realitat: som una de les economies on més s'ha incrementat la pobresa. A la Unió Europea, l'Estat espanyol ha estat el segon on la taxa de pobresa ha crescut més durant la crisi, després de Grècia. I Catalunya supera l'evolució mitjana d'aquest país. De les aproximadament 140 regions de la Unió de les quals hi ha estadístiques, Catalunya és la catorzena en creixement de la taxa de pobresa.

Una altra cosa que ha criticat Montoro és que es barregin conceptes. L'informe sobre la pobresa explica que el cost d'oferir uns mínims ingressos a les famílies de l'Estat espanyol equivaldria a l'import que el Govern de l'Estat espanyol calcula destinar al rescat d'una dotzena d'autopistes. No ens confonguem: els rescats són per a les autopistes, com ho són per a la banca i per a altres inversions fallides, però no per a les persones. El ministre ha defensat que els rescats són necessaris perquè hi hagi creixement econòmic, i que és aquest el que pot fer reduir la pobresa. Però, en la nostra economia, aquesta relació causal està totalment capgirada. Si ara els empresaris comencen a parlar de reactivació

econòmica, és precisament perquè han destruït llocs de feina i han devaluat els salaris de la manera més dràstica que mai hem conegut. A l'Estat espanyol, el 20% de la població més rica té 7,2 vegades més que el 20% més pobre, la desigualtat més elevada de la Unió Europea i l'únic lloc on s'ha disparat. Al sud d'Europa, el creixement econòmic se sustenta en una major dosi de saqueig dels salaris i dels béns col·lectius cap als beneficis del capital. Sense una transformació profunda del model econòmic i social, no es podrà fer front a la pobresa. Únicament trobaran maneres d'amagar-la de les estadístiques, de diluir-la en l'economia precària i informal i que siguin les xarxes familiars, especialment les dones, o bé Càritas, qui esmorteïxi els seus efectes.

29. La regressió creixent del sistema fiscal

FRANCISCO NAVARRO | La Directa 19/03/2014

El govern del regne d'Espanya prepara pel final d'aquesta legislatura una reforma fiscal que hem de contextualitzar en un procés iniciat fa dècades i caracteritzat per una profunda regressió, és a dir, per l'augment de la pressió tributària sobre les classes populars envers als més rics. És un fet flagrant que la pròpia dinàmica capitalista genera creixents desigualtats socials i que un sistema fiscal que funcioni amb un criteri de justícia social podria corregir parcialment aquest escenari. Per contra, el sistema de recaptació actual no només no obeeix a aquest criteri sinó que funciona de manera inversa i, per tant, genera per sí mateix pobresa i desigualtat. En aquest sentit, han sigut determinants tant les reformes realitzades en matèria fiscal com l'utilització del deute públic com a mecanisme per a socialitzar les pèrdues de la crisi.

En un sistema fiscal progressiu una major capacitat econòmica ha d'implicar un major esforç fiscal. En canvi, les principals polítiques que han determinat la tendència de l'actual sistema impositiu tenen una direcció totalment inversa. Un dels puntals d'aquesta tendència és l'augment de la importància dels impostos indirectes envers de la tributació directa. Els primers es concentren principalment en l'Impost sobre el Valor Afegit (IVA) i altres impostos que graven el consum de benzina, tabac, alcohol, etc. Els impostos directes es corresponen principalment amb l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF) i l'Impost de Societats (IS), que grava els beneficis de les empreses. No s'ha de ser un expert en economia per entendre que un augment de l'IVA suposa un major esforç quant menor és la renda de la persona que paga l'impost. I que, per tant, els continus i substancials augments d'aquests impostos han representat un major sacrifici fiscal per a les classes populars.

D'altra banda, les reformes sobre la recaptació directa s'han basat, per un costat, en la reducció des dels anys 80 dels trams més elevats de l'IRPF, que gravava les rentes més altes, i en subvencions per inversions en plans de pensions i serveis sanitaris privats que res tenen a veure amb un criteri de justícia fiscal d'un impost progressiu com aquest. És veritat que hi ha hagut d'altres aspectes de l'IRPF avantatjosos per les rentes més baixes, però en general aquest impost ha patit una regressió durant les tres últimes dècades. Més regressives han sigut les reformes aplicades sobre l'IS de les grans empreses, que a través de múltiples deduccions, desgravacions i altres tipus de mecanismes d'enginyeria fiscal, gaudeixen d'un tipus efectiu molt favorable al voltant del 10%. A tot això cal sumar que grans capitals tributen un 1% a través de les societats d'inversió SICAV i que, segons els mateixos inspectors d'hisenda, més del 70% del frau fiscal es concentra en les grans empreses i fortunes, la qual cosa es manifesta, per exemple, en què

33 de les 35 empreses espanyoles de l'IBEX tenen fons a paradisos fiscals. Sense oblidar-nos d'impostos fiscalment eliminats com el de Patrimoni que afectava principalment a les grans propietats. Cal advertir que totes aquestes reformes regressives també han suposat una reducció important en els ingressos de l'Estat causant un problema de subfinanciació pública.

Com a suport, el govern té sobre la taula la proposta de nou tecnòcrates triats per l'ocasió que pertanyen al món acadèmic més ortodox. Són propostes que segueixen la mateixa orientació d'augmentar la pressió fiscal sobre les classes populars i que generaran més desigualtats, a saber, augmentar l'IVA dels productes que són importants en la cistella de la compra com el transport públic o l'habitatge, reduir impostos directes com l'IS i l'IRPF sobre tots els nivells de renda o, inclús, que es consideri l'habitatge habitual com una propietat més a l'hora de fer la declaració de la renda. Veurem què acaba aplicant el govern però almenys ja té unes recomanacions a gust del client.

Per concloure, a tot aquest anàlisi cal incorporar el fet que els ingressos públics financen cada vegada més un deute il·legítim creixent degut en gran part al rescat bancari, a uns interessos elevadíssims causats per l'especulació del deute, que permet una estructura institucional al servei del capital financer, i una pressió fiscal substancialment menor a la mitjana de la Unió Europea degut al ridícul esforç fiscal que fan els més rics. Tot plegat té com a resultat un sistema fiscal greument regressiu i on el deute públic es converteix en un eficient mecanisme de transferència de renda de les classes treballadores als més rics.

part 4

Europa: la UE davant la crisi

Articles sobre la deriva de l'Euro i el projecte de la Unió Europea.

30. Austeritat, reforma o sortida de l'euro: quina és l'alternativa?

IVAN GORDILLO | La Directa 23/05/2014

Demà, 25 de maig, se celebren eleccions al Parlament Europeu, uns comicis que estaran marcats per les polítiques d'austeritat que han portat a l'actual situació d'estancament econòmic i de deteriorament de les condicions de vida de la població, amb uns nivells d'atur inèdits, atacs sistemàtics a les condicions laborals de la classe treballadora i una situació general d'empobriment (segons l'índex Arope, la pobresa i l'exclusió han arribat al 25% al conjunt de la Unió Europea). En aquest context de crisi, la moneda comuna ha esdevingut la palanca definitiva per institucionalitzar l'austeritat salarial com a única política econòmica possible i estendre-la a àmbits del salari socialitzat, com la protecció

social, els serveis públics o les pensions. L'euro fa que els estats no puguin disposar de política monetària pròpia, determinada exclusivament pel Banc Central Europeu (BCE). La competència entre països en matèria fiscal ha esdevingut, així, l'única eina utilitzada per dirigir la política industrial. Els guanyadors, una vegada més, han estat els grans grups empresarials, que han vist com es flexibilitzaven els mercats de treball nacionals i com es reduïen els salaris, a més de gaudir de privilegis fiscals. És possible una alternativa a aquesta situació en el marc de la Unió Econòmica i Monetària?

El diner conté un component ideològic molt important BUNDESBANK.DE

La crisi econòmica que va esclatar el 2007-2008, segurament la crisi global més important del capitalisme, ha obert una nova fase en la història de la UE i de la zona euro. Entre altres coses, la crisi ha demostrat el que ja van denunciar tantes veus crítiques del projecte econòmic europeu quan aquest s'estava erigint: la

impossibilitat de construir una unió econòmica i monetària sense un pressupost públic rellevant per al conjunt de l'economia integrada i amb una coordinació política més àmplia, sobretot pel que fa a l'àmbit fiscal (harmonització d'impostos) i de política monetària. En origen, la Unió Econòmica i Monetària (UEM) es va bastir a partir d'un disseny genèticament neoliberal, propici al foment de la competitivitat i l'expansió del capital europeu. Aquest disseny és el que està facilitant que la crisi actual es faci recaure sobre les classes treballadores i dificulta l'aplicació de polítiques keynesianes anticícliques (si no reforça directament l'eurocrisi).

Ens trobem enmig d'una nova fase en la història del procés d'integració europea, el futur del qual depèn de la gestió política i econòmica de la crisi i de quin règim d'acumulació i de pacte social en surti. Els escenaris que es presenten en la conjuntura actual es poden resumir, com proposa l'economista Costas Lapavistas al llibre *Crisis en la eurozona*, en tres alternatives: l'austeritat, la reforma institucional i la sortida de l'euro.

L'austeritat

La primera alternativa és la que s'està imposant: l'adopció de polítiques d'austeritat i d'ajust estructural. Les mesures es presenten com una sèrie de retallades pressupostàries que suposen la reducció de la despesa pública –sobretot– pel que fa a prestacions socials i salaris de la funció pública, alhora que s'apliquen pujades d'impostos indirectes i s'imposa la privatització de serveis públics i la venda del patrimoni. Això empresona les economies en el cercle viciós de l'austericidi, a través del qual, per reduir el dèficit, cal reduir les despeses, cosa que deteriora la demanda i provoca més paràlisi econòmica, que fa augmentar novament el dèficit i el deute públic.

És en aquest context que cal situar els anomenats rescats, és a dir, els préstecs concedits als països amb risc d'impagament del deute públic. A canvi de les suposades ajudes, la Comissió Europea, l'FMI i el BCE –l'anomenada troica– exigeixen l'acompliment d'una sèrie de mesures econòmiques considerades com la teràpia de xoc necessària per reduir el dèficit i poder retornar el deute. A part de reduccions pressupostàries, la troica prescriu un seguit de reformes estructurals que inclouen aspectes com la flexibilització del mercat de treball, privatitzacions o restriccions de prestacions socials. En el cas espanyol, això ha portat, per exemple, a l'aprovació de les contrareformes laboral i del sistema de pensions.

A la pràctica, però, els anomenats rescats no han estat altra cosa que el rescat de facto dels bancs internacionals amb una alta exposició inversora a la perifèria europea, sobretot bancs alemanys i francesos. A l'Estat espanyol, els bancs en fallida, amb Bankia com a paradigma, han rebut aquestes ajudes directament a càrrec de les contribuents, que són les qui acabaran assumint les pèrdues d'uns préstecs públics que no es retornaran.

El gran problema d'aquestes mesures és que empitjoren la situació socioeconòmica. Aquesta dinàmica, però, és funcional en el capitalisme, ja que, per sortir de la crisi, cal augmentar l'explotació de les treballadores i destruir els capitals menys competitius. El capital no es preocupa del benestar de la població, sinó de trobar les condicions de rendibilitat necessàries per iniciar un nou procés d'acumulació. L'augment de la productivitat i les millores competitives –juntament amb la creació de nous sectors d'inversió fruit de la liberalització i la privatització del sector públic– que es deriven de la reducció dels salaris garantiran una millora de la rendibilitat del capital, que es veurà incentivat a tornar a invertir massivament.

La reforma de la zona euro

La segona alternativa seria una reforma institucional profunda de la zona euro que pogués posar remei a una sèrie d'incompatibilitats, com les que ha assenyalat l'economista Yanis Varoufakis. En primer lloc, els desequilibris que genera el fet que els diferents estats integrants de la unió monetària tinguin una política monetària comuna i una política fiscal divergents. En segon lloc, el fet que la zona euro compti amb un banc central sense govern d'un Estat i una sèrie de governs sense banc central que els doni suport. En tercer lloc, que sota la mateixa moneda –l'euro– es puguin mantenir deutes sobirans perfectament separats. I, en quart lloc, l'absència d'un sistema de reciclatge d'excedents de les regions o els estats amb superàvit d'inversions cap a les que tenen dèficit en aquest camp.

L'actuació del BCE, proporcionant abundant liquiditat als bancs privats a tipus d'interès molt favorables i, alhora, no actuant com a prestador d'última instància dels estats membres, ha estat àmpliament criticada. La reforma estatutària del BCE perquè actuï com a finançador dels dèficits públics –arribant fins i tot a la creació d'eurobons: deute sobirà comunitari– seria un eix important de la reforma institucional. El Pacte d'Estabilitat i Creixement hauria de ser reformulat per adaptar els límits de dèficit i deute públic a la nova realitat econòmica, si realment es vol reactivar l'economia deixant enrere la política d'austeritat. El Banc Europeu d'Inversions (BEI) i el Fons Europeu d'Inversions (FEI) haurien d'adoptar com a objectiu primordial el reciclatge a escala europea dels superàvits cap a regions deficitàries amb condicions menys costoses per a l'administració pública i amb criteris de desenvolupament econòmic i creació d'ocupació. L'augment de la coordinació política –fins i tot hi ha veus que apunten a la creació d'un Estat central europeu que federés els

estats membres– i del pressupost per a la UE serien una part de l'eix polític de l'alternativa reformista, que també podria impulsar una política comunitària de salari mínim, de temps de treball i de reducció del diferencial de competitivitat i de les desigualtats.

Els inconvenients de la reforma

Un dels inconvenients més destacables de l'alternativa de reforma de la unió monetària és el paper de moneda internacional de l'euro. El diner representa molt més que un mitjà d'intercanvi, reserva i pagament: també conté un component ideològic molt important. Per aquest motiu, existeixen seriosos dubtes sobre la viabilitat de l'euro tal com està dissenyat actualment, en cas que s'abandonessin el rigor fiscal austericida i les (contra)reformes liberalitzadores. L'abandó de la disciplina fiscal seria inversemblant en cas que es volgués mantenir una moneda capaç de competir amb el dòlar. Una caiguda del valor de la moneda europea impossibilitaria operar internacionalment als grans bancs de la zona euro, fomentaria atacs especulatius al deute dels països amb més dèficit i els diferencials de dèficits fiscals es farien insuportables dins la zona euro. En aquest escenari, la solució d'un pressupost europeu més elevat i una política redistributiva més àmplia podria ser insuficient. Caldria disposar d'un Estat europeu unitari o federal amb una integració econòmica més gran –especialment pel que fa a l'endeutament públic– per recolzar la moneda comuna, però aquesta possibilitat sembla difícil d'imaginar a mitjà termini, si més no mentre els estats membres –o els hipotètics estats federats– puguin emetre deute públic propi, com fins ara.

D'altra banda, una reforma dràstica en l'esfera fiscal portaria a un fracàs de la unió monetària tal com la coneixem –d'inspiració monetarista-neoliberal i operant com a divisa internacional–, o

bé la col·locaria sota fortes pressions exteriors. Com argumenta Costas Lapavitsas, l'estratègia de construcció d'un eurobò podria conduir a l'(auto)destrucció de l'euro. Però una part dels problemes d'aquest hipotètic euro reformat també es donarien en l'altra gran alternativa: la sortida de l'euro. I és que les hipotètiques monedes menors que sorgirien en aquest escenari en països com Grècia o l'Estat espanyol serien una presa fàcil dels atacs especulatius, tenint en compte l'elevat nivell d'endeutament i de dèficit fiscal d'aquestes economies.

La sortida de l'euro

La tercera alternativa és la que defensa una sortida de l'euro com a mesura per combatre la crisi i iniciar un procés transformador. La devaluació de la moneda pròpia permetria la millora competitiva d'alguns estats gràcies a la reducció dels preus reals de les exportacions; si, gràcies a això, aquestes augmentessin, es reduiria el dèficit de la balança comercial. Però una moneda devaluada dificultaria encara més el retorn del deute exterior, és a dir, el deute contret tant per l'Estat com per les entitats financeres i les empreses amb entitats internacionals, ja que aquest deute seguiria nominat en euros, una divisa més cara d'aconseguir amb la nova moneda devaluada. Així doncs, una proposta de sortida de l'euro de caràcter progressista s'hauria d'acompanyar, inevitablement, d'una suspensió de pagaments i d'una reestructuració del deute.

La sortida de l'euro –i l'impagament o la reestructuració del deute públic– seria, segons l'opinió de les veus que advoquen per aquesta via (com la de Costas Lapavitsas), la porta d'entrada –sembla que quasi per inèrcia– a una sèrie de reformes de caràcter transformador que afavoririen el treball en detriment del capital. Així, gràcies a una organització democràtica de l'economia i la societat, s'afrontaria el problema del desenvolupament de cada

país en una economia globalitzada. Aquesta sortida progressista, però, no podria consistir en una autarquia nacional; seria necessari que els països perifèrics continuessin mantenint el comerç internacional. També necessitarien continuar obtenint transferències de tecnologia i capital estranger.

Aquesta via oferiria la possibilitat d'un desenvolupament diferent a les classes treballadores dels països del centre, ja que es convertirien en aliades naturals dels països perifèrics, en cas que apostessin per una transformació dràstica de l'economia. Aquesta solució podria modificar, doncs, l'equilibri actual de les forces socials a Europa, cosa que afavoriria una transformació institucional i social.

Inconvenients de la sortida de l'euro

Recuperar la sobirania monetària seria relativament útil, però també cal considerar la cara menys amable d'una hipotètica nova moneda, a més d'entendre ben bé què és el diner i la limitada capacitat de maniobra de la política monetària en un sistema de creació endògena del diner a través del crèdit del sistema bancari. El retorn a una moneda pròpia que no tingués les garanties d'una divisa internacionalment rellevant com l'euro situaria l'economia sota les amenaces d'atacs especulatius financers. Lluitar-hi en contra requeriria una forta intervenció en l'àmbit financer i una coordinació internacional que resulta complicada d'imaginar, atesa la correlació de forces actual. A més, l'amenaça de la devaluació sistemàtica de la pròpia moneda a què la sotmetrien els atacs especulatius podria generar episodis d'inflació perillosos.

D'altra banda, si la hipotètica sortida de l'euro fos dirigida per forces conservadores –que són les que actualment governen tots els estats membres–, els costos de la devaluació interna serien traslladats a la classe treballadora, de manera semblant al que

està provocant actualment l'austeritat dictada per la troica. A més, també cal tenir en compte les característiques dels models productius de la perifèria europea (tecnologies intermèdies, preeminència de sectors de serveis de poc valor afegit, salaris reals superiors als d'economies competidores de l'Àsia i de la resta de la perifèria mundial), que encara fan sorgir més dubtes sobre l'alternativa de la sortida de l'euro. La competitivitat del sector productiu exportador no solament depèn de la variable preu –influenciable, parcialment, a través de devaluacions de la moneda–, sinó que també es veu influenciada per múltiples factors que tenen més a veure amb l'estructura productiva del mateix país –que hauria de ser atractiva per a la demanda internacional– i el model de comerç internacional que es vulgui desenvolupar. L'economista Joaquín Arriola ha comparat l'efecte del tipus de canvi sobre les exportacions durant les darreres dècades per concloure que l'efecte de les devaluacions en les exportacions seria petit en el cas de l'economia espanyola.

Moltes vegades diem, encertadament, que hi ha molts països fora de l'euro i fora de la UE als quals no els va tan malament com als països del sud d'Europa. Però no podem creure –de manera naïf– que només és gràcies al fet de tenir una moneda pròpia. No és el remei a/de tots els mals. Altres països amb sobirania monetària i la possibilitat d'aplicar polítiques econòmiques pròpies també han patit crisis financeres molt dures anteriorment, com el Sud-est asiàtic o Rússia a finals dels anys noranta, per posar algun exemple.

Programa econòmic democratitzador

Ni la sortida de l'euro ni la seva continuïtat i reforma són garantia exclusiva, per si mateixes, d'una recuperació més ràpida ni d'una via alternativament transformadora. No es pot defensar amb

solidesa que alguna de les dues propostes ens portin, repetim, per si mateixes i en l'actual conjuntura, a superar els problemes de fons que han generat la unió monetària i el seu caràcter liberalitzador i preeminentment capitalista.

El programa econòmic democratitzador que serveixi per iniciar un procés transformador ha estat àmpliament debatut. Aquest procés hauria de començar pel repudi del deute, quelcom que obligaria a la nacionalització de la banca per fer front a la seva fallida i al control del flux de capitals per evitar fugues massives cap a la zona euro o dòlar. A més, aquestes mesures haurien d'anar acompanyades, inevitablement, d'una recuperació i un control dels sectors productius a través d'una política industrial que prioritzés el reequilibri de la balança exterior, les inversions en infraestructures públiques i la recuperació dels sectors estratègics amb criteris de sobirania econòmica. Respecte a la política fiscal, una reforma que redueixi els impostos indirectes per gravar progressivament la renda, el patrimoni i el capital seria un eix de vital importància per poder finançar la transició a curt termini i millorar les prestacions socials redistribuint la riquesa amb l'objectiu de reduir ràpidament les desigualtats. No es pot deixar d'apuntar, a l'últim, la necessitat d'implementar mecanismes de govern més transparents i democràtics que permetin el control des de la base.

Es fa estrany –i fins i tot sembla ingenu– creure que l'ordre de la relació es pugui invertir: que, primer, es pugui adoptar –des de dalt, tecnocràticament– una mesura suposadament transformadora com sortir de l'euro i que, després, la resta de transformacions vinguin rodades, pràcticament per inèrcia, i al mateix temps creïn aquest pol contrahegemònic. Igualment, és del tot dubtós, o almenys simplificador, que la transformació de la moneda o de les institucions comunitàries revolucioni les relacions de producció, distribució i consum. “És possible revolucionar les

relacions de producció existents i les relacions de distribució associades a elles mitjançant una transformació de l'instrument de circulació?”, es preguntava Marx. La qüestió no se situa en la necessitat de crear una nova moneda o un nou disseny institucional europeu. La qüestió fonamental és crear noves condicions productives i comercials, especialment davant d'una estructura productiva mancada de model, com és el cas de les economies perifèriques que van gaudir de moments de bonança econòmica a força de creació de capital fictici.

Tant la sortida de l'euro com la transformació de la UE i la direcció que emprenguin dependran de la correlació de forces i del poder polític real d'un moviment popular i massiu favorable a una alternativa transformadora.

31. La crisi grega: la fi de l'Europa social

IVAN GORDILLO | La Directa 01/03/2012

La Unió Europea, reunida amb caràcter d'urgència, aprovava, la passada matinada del 21 de febrer, el “rescat” de l'economia grega, sumant grans dosis de dramatisme a la nocturnitat habitual en aquestes reunions. I ja van prop de trenta fosques cimeres celebrades des que va esclatar la crisi. Els membres de l'Ecofin (que reuneix les responsables dels ministeris d'economia i finances de la UE) tancaven les negociacions sobre les condicions que imposaran a Grècia a canvi de l'entrega de 130.000 milions d'euros. Dos anys després del primer paquet d'ajudes han necessitat novament, per a no declarar-se en suspensió de pagaments, la intervenció de la troika (Unió Europea, Banc Central Europeu i Fons Monetari Internacional). Aquesta vegada el tipus d'interès dels préstecs serà lleugerament inferior al 5% del pla de 2010. L'acord inclou la participació de la banca privada (sobretot d'Alemanya i França) que reestructurarà el seu deute grec amb una quitança del 53%, operació que acabarà representant unes pèrdues del 75%. Tot

plegat, una maniobra jurídica per no declarar oficialment la fallida (default) que activaria el dret de cobrament de les assegurances (credit default swap, CDS) sobre l'impagament del deute sobirà grec, quelcom que evidenciaria la insolvència del conjunt del sistema financer internacional.

El primer que cal recordar, a les hemeroteques em remeto, és la falsedat en que han incorregut les institucions europees i les economistes ortodoxes. Es deia, el gener de 2010, que el “rescat” i les mesures d'ajustament eren imprescindibles per evitar la caiguda de Grècia i el col·lapse de la moneda única. Si dos anys després ha calgut una nova intervenció queda demostrat que aquell paquet de polítiques no ha servit per arreglar cap dels problemes de l'economia grega. Les que denunciàvem que les mesures adoptades només empitjorarien la situació i aplaçaria per més endavant el seu inevitable desenllaç teníem raó. De cap de les maneres les retallades pressupostàries podien ajudar l'economia grega a enfil·lar la senda necessària del creixement per tornar el deute contret i sortir de la crisi. Ans al contrari, s'està encara lluny de reduir el deute sobirà al 120% del PIB, objectiu que amb el nou pla es marca pel 2020.

Exigències i conseqüències del segon “rescat”

Les draconianes condicions acceptades pel Parlament grec es centren bàsicament en aprofundir les polítiques de retallades adoptades el 2010: una major reducció de la despesa pública, la reducció de les pensions de jubilació, la supressió de 150.000 llocs de treball públic fins el 2015 i una rebaixa dels salaris del 20% que en el cas del salari mínim se'n va al 22%. La recepta va amanida amb el compromís per escrit, i amb el beneplàcit dels dos grans partits grecs (conservadors i socialdemòcrates), que guanyi qui guanyi les properes eleccions el pla seguirà endavant. Cal afegir,

com a novetat, la capitulació grega en matèria fiscal, a l'acceptar com a prioritat suprema el pagament d'interessos i el retorn del "rescat" per davant de qualsevol altra partida pressupostària, ja sigui pagar salaris al professorat i el personal sanitari o les pensions de jubilació, etc. A tal efecte s'ha obert un compte (una escrow account), al que les autoritats gregues no tindran accés, custodiada per la representació permanent de la troika a Atenes. Aquest comissariat s'estableix per a supervisar que el pla s'executarà segons allò acordat.

Aquestes són les mesures més importants d'un autèntic pla d'empobriment de les classes treballadores gregues, de pèrdua de sobirania i d'atac a la democràcia, d'imposició, en definitiva, d'una dictadura total del capital. Qualsevol economista seriosa es negaria a anomenar-ho política d'austeritat o, molt menys encara, política anticrisi. L'últim punt a dalt esmentat més aviat recorda el paper de Kissinger i els chicago boys a Xile, tot i que de moment no han calgut els militars. Seguint amb l'experiència llatinoamericana, les similituds amb la gestió de la crisi mexicana de 1982 són notables, tal com indica l'economista Alejandro Nadal. Les conseqüències de la crisi mexicana, i la seva gestió neoliberal basada en la privatització i liberalització sistemàtica, la reducció salarial i el manteniment d'una baixa despesa pública, han provocat que després de tres dècades d'estancament l'Estat mexicà es trobi en total descomposició i les classes populars abandonades a la sort dels càrtels narcotraficants, el terrorisme d'Estat i la corrupció política. La història, però, mai es repeteix dues vegades. El que no sabem és si aquesta vegada serà pitjor. La destrucció de l'Europa social pot acabar mostrant la pitjor de les versions del capitalisme. Aquest capitalisme ferit, en mig d'una profunda crisi sistèmica, on el capital mossega més enrabiat que mai buscant noves fonts de benefici, ja ens ha ensenyat la pujada de l'extrema dreta a

molts països d'Europa, i la seva participació de facto al govern de transició tecnocràtic a Grècia.

Certament, la situació és dramàtica, però no tant per als poders polítics europeus i les elits financeres internacionals, com per a les classes populars gregues sobre les que es farà recaure, una vegada més, el cost de la crisi i la seva negligent gestió.

I tot això, no ho veuen les responsables polítiques i les economistes ortodoxes? En són conscients, evidentment. Només la irresponsabilitat o la ineptitud podrien fer no entendre àmpliament el problema. La divergència d'arrel entre plantejaments crítics del capitalisme i l'economia vulgar es troba en què entenen uns i altres per "sortida de la crisi". El restabliment de la taxa de guany del capital, encara que això sigui a costa d'una fractura social irreparable, és el principal objectiu per a la classe política i econòmica, i aquest és el missatge que propaguen els think tanks més influents.

Grècia i la Unió Europea

La crisi grega cal contextualitzar-la en el procés d'inserció de Grècia en l'economia mundial a través de l'espai europeu i l'euro. El capital grec ha fet front a la competència internacional amb una estratègia de salaris baixos. Les classes populars han mantingut el seu nivell de compra gràcies al crèdit que arribava mitjançant la banca internacional i les empreses s'han aprofitat de la solvència que els donava l'euro. L'estructura productiva grega, però, no es caracteritzava per la seva competitivitat a nivell internacional, i la pertinença a l'euro accentua les seves mancances en cas de crisi, per la impossibilitat d'aplicar una política monetària devaluadora. Al sobreendeutament en que incorria el sector privat, calia sumar l'endeutament públic que servia per finançar, en molts casos, projectes de dubtosa utilitat social i econòmica, esquitxats alhora

per la corrupció, amb l'exemple destacable dels Jocs Olímpics, que d'un pressupost inicial de 1.200 milions d'euros va arribar a gastar-se'n més de 20.000 milions. És important destacar també com la despesa improductiva de les forces armades era, a Grècia, la més alta en proporció del PIB de tot el continent europeu. El deute públic grec és un clar exemple de deute odiós, fruit d'una praxi negligent dels governants i de la l'herència que arrossega de la dictadura dels coronels. Tot plegat dibuixa una situació de dependència financera i de debilitat econòmica que explotaria en iniciar-se la crisi el 2007.

La pregunta no és si Grècia és viable dins o fora de la zona euro, ni els riscos de la crisi grega pel conjunt de la UE i de l'euro. La pregunta pertinent és si la UE és viable amb o sense Grècia. Aquesta crisi i la seva gestió a l'entorn de la UE han fet necessària la violació dels principis més bàsics de la democràcia parlamentària, com ara la sobirania, per tal d'imposar, als països anomenats perifèrics, la política econòmica decidida per Merkel, Sarkozy i el BCE. Aquestes imposicions es converteixen en fets a partir dels cops d'estat financers i tecnocràtics a Grècia i Itàlia, i el xantatge fet a Portugal i Irlanda per rebre finançament. A altres estats com l'espanyol, l'oligarquia nacional ha pogut imposar l'ajustament sense necessitat d'anunciar cap rescat ni altres exigències internacionals a part de les habituals relacionades amb els mercats financers internacionals.

La crisi ha demostrat, doncs, el caràcter antidemocràtic de la UE, un projecte socioeconòmic pensat i construït per afavorir el capital i la seva necessària expansió. El marc institucional de la UE, des del seu origen, és un espai per facilitar l'acumulació del capital a escala internacional. La famosa convergència on en teoria haurien arribat les diferents economies de la UE, que representava l'extensió de la vella Europa social, era la mentida que servia per engrescar les poblacions al voltant de la idea comunitària i

afeblir la seva combativitat. De fet, el projecte de UE no s'entendria si precisament no hi hagués, i no es mantingués, una perifèria, caracteritzada pels estats del sud d'Europa, Irlanda, i en els últims anys la incorporació de l'Europa de l'est, i un centre, amb l'Estat alemany, francès i anglès al capdavant.

Com indica l'economista Rolando Astarita, l'euro va ser la resposta als problemes que plantejava la globalització al capital europeu i la seva necessitat de competir des d'un àmbit unificat més ampli que el merament nacional. La unitat afavoria el capital dels països centrals, que necessitaven un àmbit sectorial i geogràfic d'acumulació, d'obtenció de mà d'obra barata, de destí de les mercaderies produïdes i de reciclatge dels seus excedents comercials i financers. És a dir, on poder produir a costos reduïts i a prop de casa, al mateix temps que obrien nous mercats pel capital financer que inundaria de crèdits aquelles economies més dependents per després vendre'ls les mercaderies que necessitaven. Però també els capitals de les economies més dèbils s'han beneficiat donat que guanyaven poder de negociació en els mercats internacionals, s'aprofitaven de la solvència que els donava una moneda forta com l'euro i explotaven durament la seva classe treballadora amb l'excusa de la competitivitat.

Aquest procés s'ha accelerat els darrers 15 anys per enfrontar un món globalitzant i globalitzat. Com diu l'economista Xabier Arrizabalo, la UE és la negació d'Europa. L'Europa pròpia dels estats de benestar d'inspiració keynesiana on es van assolir una sèrie de conquestes socials gràcies a les lluites del moviment obrer els dos primers terços del segle XX.

Sortir de l'euro com a sortida de la crisi

El programa d'empobriment que s'imposa avui a Grècia segueix la lògica econòmica que ha protagonitzat la construcció de la

UE. Grècia reduirà fortament els seus salaris i alliberarà parts importants del sector públic. Així els capitals d'arreu podran tornar a invertir en Grècia pels reduïts costos i les oportunitats de negoci. Està clar però, que caldrà vendre les mercaderies a altres contrades. No sembla que la demanda efectiva de l'economia grega doni per comprar i consumir gaire després de la redistribució de la renda que afavorirà els beneficis empresarials en detriment dels salaris. La globalització i el neoliberalisme es poden accentuar, i en el cas grec, aquest enduriment té un marcat color europeu.

Economistes com Costas Lapavitsas han plantejat la sortida de l'euro com la primera mesura que caldria adoptar per iniciar una veritable sortida de la crisi. Lapavitsas afegeix que el trencament amb l'euro hauria de ser també un trencament radical amb els interessos de classe de les oligarquies nacionals. La sortida de l'euro podria ser un catalitzador per encarar la nacionalització de la banca, la introducció de controls de capital, com s'ha fet a Islàndia, una redistribució de la riquesa i la presa del control de la política industrial. L'objectiu primordial es acabar amb l'atur i millorar les condicions laborals. Alhora caldria portar a terme una auditoria pública del deute per decidir què es pagaria i com, prioritzant el creixement i el manteniment dels serveis socials. El deute hauria de ser cancel·lat per permetre a Grècia iniciar el camí de la recuperació.

No crec que la reivindicació primordial de les classes populars hagi de ser la sortida de l'euro. No m'imagino encapçalar una manifestació amb el lema: "exigim la sortida de l'euro". L'eix vertebrador de les lluites socials ha de ser la defensa d'allò públic i l'exigència de fer recaure els efectes de la crisi sobre els seus responsables. El programa plantejat per Lapavitsas és del tot encertat i serviria per construir una autèntica sortida de la crisi enfilant-se cap a la transformació de l'economia en un model centrat en la cobertura de les necessitats més enllà del benefici

privat. Si tot això ha de ser fora de l'euro doncs així es farà. Ara però, toca construir el pol de resistències necessari per intentar aturar els plans d'ajustament a tot Europa, com ja estan fent a Grècia des de fa uns anys, i començar a construir una contra hegemonia que qüestioni les bases d'aquest sistema que se'n diu capitalisme.

32. **L'espiral dels plans d'ajustament a Europa**

ELENA IDOATE | La Directa 08/11/2011

La proposta de convocar un referèndum a Grècia sobre l'aplicació de l'acord de la cimera de l'Eurozona referent al deute hel·lè va suposar una sotragada a les institucions europees. I és que la ciutadania decideixi sobre l'aplicació de mesures que tindran conseqüències molt greus sobre les seves condicions de vida fa pànic als mercats financers, que castiguen la democràcia perquè, en majors dosis que les que estem acostumades, pot ser un obstacle a la voràgine neoliberal de la qual s'alimenten. Finalment la situació s'ha reconduït ràpidament i la proposta de referèndum ha estat retirada. Amb tot plegat, han deixat clar que aquest tipus de mesures es couen a les altes institucions i s'implanten amb poc debat i gens participació democràtica. I amb moltes presses. La reacció a la idea del referèndum dels socis europeus que posen els diners d'allò que anomenen fons de "rescat" va ser exercir una

gran pressió per a l'aplicació del pla sense matisos. La posició de força de Merkel i Sarkozy, vertaders artífexs de la darrera maniobra de rescat, és molt perversa, ja que presten els diners que han de salvaguardar els interessos dels seus bancs molt exposats al deute dels estats europeus més vulnerables. Compten amb una important capacitat de xantatge, ja que Grècia està molt necessitada de finançament per al funcionament del seu dia a dia. Amb el recolzament de l'FMI, han bloquejat els 8.000 milions d'euros del sisè tram, aprovat el passat 21 d'octubre, del pla d'assistència, cosa que vol dir que estan disposats a deixar que el sector públic es quedi sense diners per a fer front al pagament de nòmines i pensions si no s'aplica el pla de l'eurozona. Aquest és un acte sanguinari, que culmina una sèrie de mesures encaminades a escanyar l'economia grega, però alhora és potser un precedent d'hostilitats més greus per a qui no acati les ordres. Les amenaces d'aïllament absolut i d'una important represàlia econòmica i financera fan que, aparentment i a un curt termini, no acceptar els plans d'austeritat sigui un salt al buit. Barroso va voler tornar a vaticinar la suposada catàstrofe: "sense l'acord de Grècia amb la UE i el FMI, les condicions pels ciutadans grecs seran molt més doloroses, i sobretot per als més vulnerables." El que no volen advertir-nos és del desastre econòmic i social que resulta de continuar aplicant les mesures neoliberals que exigeix Europa. Cada cop és més clar que els termes en els que es pretén rescatar a Grècia i Portugal, i els requeriments que es fan a la resta d'economies perifèriques, són una estratègia encaminada al fracàs que no ofereix solucions a la crisi del deute sinó que l'empitjora.

Els plans d'ajustament, desastrosos per a la recuperació econòmica

L'any 2009, el quadre macroeconòmic grec era bastant dolent. El PIB es va contraure el 2,5% i la taxa d'atur se situava en el 10,2%. El dèficit públic era molt elevat (15,4%) i l'Administració havia acumulat un deute del 113% del PIB. El govern va començar a implementar plans d'austeritat que es van endurir amb el primer fons de rescat el maig del 2010. Els diners prestats per part de l'eurozona estan condicionats a l'adopció de dures mesures de tall neoliberal de retallades i degradació de drets laborals i socials. Grècia va establir un programa de privatitzacions gegantí, equivalent al 20% del seu PIB. La despesa pública va patir intenses retallades, centrades en pensions i salaris públics, es van reduir els ens municipals i es van pujar els impostos al consum. Es va reformar el sistema de pensions per a disminuir el nivell de prestacions i es va fer una reforma laboral que precaritza encara més les condicions de treball. Tot això ens resulta bastant familiar, malgrat que nosaltres no hem estat "rescatats". Aquestes mesures tenen l'objectiu immediat de reduir el dèficit i assegurar el pagament del deute. I de fer contents als mercats financers. La filosofia neoliberal diu que quan més es retalla, major confiança adquireixen les institucions i més es pot recuperar el creixement econòmic. Però l'activació de l'economia poc es basa en actes de fe, i les polítiques d'ajustament en són nefastes.

Les causes de la crisi econòmica, a Grècia, a casa nostra i a qualsevol altre país que l'està patint, tenen arrels molt profundes, però la seva gestió està endinsant les nostres economies en l'espiral recessiva que es va engegar a l'inici de la crisi. La caiguda del PIB, que en el nostre cas va tenir el seu origen en l'explosió de la bombolla immobiliària, desencadena un cercle viciós en el que les empreses, per a fer front a la caiguda dels beneficis, redueixen

plantilla i salaris. L'increment de l'atur comporta un deteriorament dels ingressos dels treballadors, que redueixen el seu consum. Llavors les empreses veuen com cauen els seus nivells de vendes i tornen reduir plantilles i sous, i el cercle torna a començar. Els ingressos de les administracions públiques no paren de caure, perquè els impostos més importants són els que graven les rendes salarials i el consum. Les retallades de la despesa pública, doncs, acaben empitjorant la reactivació de l'economia i la capacitat futura de reduir el dèficit i retornar el deute. L'aplicació de mesures d'ajustament fan més gran el deute, i els resultats són prou coneguts en les experiències del FMI a Amèrica Llatina i Àfrica. A finals dels 90 el Ramón Fernández Duran ens deia que el FMI era "el bomber piròman", una expressió que avui en dia podem atribuir a la Unió Europea. La davallada del PIB a Grècia el 2010 va ser pitjor que l'any anterior (-4,5%) i la taxa d'atur es va elevar fins al 14,1%. El dèficit va continuar alt perquè van caure els ingressos fiscals i l'endeutament va augmentar. La bola es fa cada cop més grossa fins que esdevé insuportable. Itàlia i Portugal estan reiteradament en el punt de mira, perquè les receptes neoliberals deterioren l'activitat econòmica i les seves finances públiques no milloren. Llavors, les prescripcions europees cada cop són més severes. El comissari europeu d'Afers econòmics està demanant que el govern italià faci reformes més ofensives.

A casa nostra, tenim una rèplica d'aquest desastre. El PIB, que havia recuperat taxes positives, en el tercer trimestre de l'any gairebé s'ha estancat, i s'abandona definitivament qualsevol esperança de recuperació. La principal raó és la reducció del consum públic, o dit d'una altra manera, les retallades. Sens dubte, el més dramàtic és l'impacte de tot plegat en el món laboral: l'atur ha repuntat i el setembre va assolir el ritme més alt en els darrers quinze anys i seguirà creixent els propers mesos. L'Organització Internacional del Treball ha assegurat que, aquí, la destrucció de

llocs de treball encara no ha tocat fons. També alerta de que l'escenari post crisi és de recuperació de l'economia però no dels llocs de treball destruïts, ja que el creixement serà molt dèbil i els beneficis de les empreses no s'utilitzaran per a generar ocupació. Sembla, doncs, que el pastís s'està fent petit però els empresaris tindran l'oportunitat de quedar-se amb porcions més grans. I aquest repartiment més desigual que deteriorarà l'ocupació, les condicions laborals i els salaris, i també minvarà els ingressos públics que depenen fortament d'aquestes variables. La crisi va per llarg si no canvien les estratègies.

Acords per canviar-ho tot i que no canviï res

L'FMI, l'OCDE i, amb major èmfasi, l'OIT, adverteixen, sorprenentment, que els plans d'austeritat deterioreen la capacitat de recuperació econòmica. Dins la Unió Europea, hi ha també veus discrepants. Però no paren d'exigir retallades i reformes profundes de debilitament dels drets socials i laborals. L'FMI en el recent informe de perspectives de l'economia mundial indica que els beneficis que obtenen les empreses no arriben a les famílies i el consum està molt feble. A aquests alçades, ja no es tracta de quan convé fer les mesures d'estímul i d'austeritat, ni de la seva intensitat. Es tracta de que es faci una aposta en ferm pel rescat del benestar de les poblacions.

El pacte de l'eurozona, que s'havia publicitat com a la solució final de la crisi del deute grec, és en bona part més del mateix. La recapitalització de la banca no conté exigències suficients com per a assegurar-ne la solvència. Si els detalls de la forma de càlcul són de gran importància, vol dir que no s'està atacant vertaderament a les pràctiques financeres que porten al sistema bancari al risc del col·lapse. No té molt sentit que es doti d'un bilió d'euros un fons que ha de funcionar de tallafocs, sense realment fer-se

efectiu. Però la qüestió clau és la condicionalitat que acompanya la quitança del 50% del deute grec. S'exigeix l'aplicació d'un altre pla d'ajustament i més reformes neoliberals. L'objectiu és controlar els efectes de la quitança i, malgrat els bancs s'hagin d'anotar pèrdues, fer pagar un preu molt alt a les classes populars gregues, europees.

És impossible que Grècia, i països en situacions similars, pagui tot el que deu. Tard o d'hora, serà inevitable un canvi de rumb d'aquestes polítiques. Les protestes de resistència a les polítiques d'ajustament és una variable que compta molt poc en els rígids esquemes d'aplicació del neoliberalisme, però caldrà que les classes populars forcem noves vies per a la solució de la crisi del deute. L'escenari actual és el de desgavell polític: dimissió del primer ministre grec Papandreu, s'especula amb la de Berlusconi, eleccions anticipades i moltes protestes als carrers. Parlar del futur de l'euro les conseqüències de la suspensió de pagaments d'un dels seus estats membres és ciència ficció, però aviat tindrem les primeres experiències. Una possible fallida de l'Estat grec tindria repercussions a la banca, especialment alemanya i francesa perquè posseeixen títols, es podria engegar una davallada en cadena. La interconnexió de les economies fruit de la desregulació de les finances ha demostrat ser devastadora, i la crisi del deute grec s'expandirà a altres indrets i pot afectar a diverses capes de la societat. Però aquest contagi no és absolutament incontrolable. Els mecanismes que decideixen que la crisi la paguem les classes populars no estan només en els mercats, fora del nostre control, sinó que també ho estan en les mesures que s'adopten. I les que s'han adoptat fins ara són molt injustes. El futur de l'euro i de la crisi del deute depèn de que es puguin adoptar noves orientacions. En el projecte de moneda única, aquests canvis són gairebé impracticables. L'euro és equivalent a plans d'austeritat, a dualitat d'un centre fort i una perifèria ofegada i sotmesa. El Banc Central Europeu no pot prestar als Estats el crèdit que necessiten, com fan

altres bancs centrals, però donen barra lliure a la banca privada. L'euro representa l'hipertròfia financera i a l'orientació de la política econòmica en benefici dels capitals financers. El conflicte entre la deuteocràcia i les poblacions a les quals es sotmet s'està traslladant a les instàncies europees.

33. La Unió Europea es treu la màscara amb el nou tractat per salvar l'euro

JORDI BERBIS | La Directa 19/12/2011

Aquesta setmana, arran del que s'ha anomenat crisi del deute, els governs alemany i francès han posat sobre la taula la potencial integració fiscal de bona part de la Unió Europea. És a dir, l'adopció de normes comunes en despesa pública i impostos. L'adopció de normes comunes pel que fa a impostos genera dubtes sobre quin ha de ser el model: estem parlant de baixar encara més els impostos a les empreses o tindrem un impost sobre la renda realment progressiu a tot arreu?

Essencialment, les mesures proposades al tractat van en dues direccions. D'una banda, s'augmenta el pressupost destinat a possibles rescats d'estats. De l'altra, es constitucionalitza l'equilibri pressupostari.

Els fons destinats a possibles rescats dels estats en realitat funcionen com els fons que utilitza el BCE per a comprar el deute públic dels estats atacats pels mercats: són fons que acaben servint per a garantir els beneficis del sector financer. Al mateix temps, serveixen com a palanca de força per a implantar les mesures d'austeritat.

A la constitucionalització de l'equilibri pressupostari se l'anomena regla d'or, en el sentit que es converteix en un principi de política econòmica que s'ha de seguir hi hagi el govern que hi hagi i sigui quina sigui la situació econòmica. Així es pretén demostrar credibilitat que en teoria ha de generar confiança i per tant inversió, fenomen extremadament difícil durant una crisi econòmica.

La mesura que tindrà més efectes serà, sens dubte, la constitucionalització del dèficit zero. Reflecteix una visió de la realitat esbiaixada, situant la despesa pública "excessiva" com a causant de la crisi enlloc de les crisis com a inherents al capitalisme. S'exigeixen així, la reducció del dèficit, el control estricte de la inflació, la reducció d'impostos, la privatització i la liberalització com a passos necessaris per sortir de la crisi. Un tipus de polítiques ja aplicats a d'altres parts del món com a l'Amèrica llatina als anys 80. Un tipus de polítiques que, allà on s'han aplicat, han aprofundit la crisi, al revés del que pregonen els seus defensors. No només això, sinó que, gràcies als fluxos comercials, els seus efectes es propaguen cap als països que teòricament no necessiten aquestes polítiques per haver-les aplicat anteriorment. Un exemple és Alemanya, que ha rebaixat la seva previsió de creixement en un 1,2 % arran dels efectes de l'austeritat.

La fixació pel dèficit en el si de la UE aplica la solució de centrar-se en els símptomes enlloc d'atacar l'arrel del problema. Seguir aquest esquema tan sols pot tenir dues causes – o una

combinació d'elles -: la ignorància sobre el funcionament de l'economia o la voluntat d'atacar encara més els drets de les poblacions dels estats tot dient que és l'únic remei per a la crisi. En qualsevol dels dos casos, el que s'acabi acordant no ens afectarà com a societat només quan es signi, sinó que marcarà l'actuació dels estats en el futur.

Fent un exercici d'imaginació, la voluntat de reduir el dèficit a zero (o al nivell més baix possible) també es podria dur a terme a través d'augmentos d'impostos i no a través de reduccions de la despesa. Ara bé, quan s'ha triat aquesta via, s'han apujat els impostos indirectes, que graven més la renda com menor és aquesta. També s'ha plantejat la creació d'una taxa per a les grans fortunes, però excepte en algun país, en general no s'ha fet cap pas en ferm per aplicar-la. En tots dos casos, es podria substituir per diverses mesures: augment dels trams superiors de l'impost sobre la renda, augment dels impostos que es paguen per la percepció de beneficis, revisió de certes desgravacions fiscals a l'impost sobre la renda o l'impost de societats. Cap d'aquestes mesures apareixen ni en els discursos polítics ni en els debats públics. Per tant, sigui a través de la reducció de la despesa o dels augmentos dels impostos, les mesures per reduir el dèficit ataquen de manera frontal les classes populars.

L'obsessió pel dèficit també expressa la subjecció tant dels caps de govern europeus com dels alts responsables europeus a les teories d'una escola econòmica concreta, que constitueixen la base en teoria econòmica del neoliberalisme. No constitueix pas una novetat o un canvi de direcció pel que fa al marc de la Unió Europea, ans al contrari, n'és una peça més. És la conseqüència més palpable de la marginació de les alternatives tant a nivell teòric com a nivell de política econòmica durant els últims 25 anys. També és la confirmació que la única intenció és seguir amb la política econòmica que ja s'estava aplicant abans de la crisi,

la neoliberal. El fil conductor del tipus de polítiques aplicades i propugnades el podem trobar ja al Tractat de Maastricht, en el que s'establia, entre d'altres, un límit del 60 % de deute públic com a condició per a poder entrar a l'euro.

Qüestions teòriques a banda, l'anomenada “regla d'or” resulta molt convenient per al capital en la mesura que les retallades de la despesa pública ja no dependran de la voluntat política dels governs, sinó que formaran part de les respectives legislacions. Tot i que existeixen alternatives, aquestes no es tenen presents ni en el discurs ni en el disseny de les polítiques públiques. La reforma exprés de la constitució espanyola n'és un bon exemple.

La posada en escena d'aquests canvis a nivell europeu ha tingut dos efectes col·laterals, que encara hem de saber quines conseqüències tindran a nivell de consciència i resposta social.

El primer és un cert trencament amb la visió de la Unió Europea (UE) com a agent de progrés social, que havia de permetre a les poblacions dels Estats més desafavorits assolir els nivells de benestar social dels membres més antics. La realitat però és que la Unió Europea des dels seus inicis ha estat una institució al servei del capital europeu. Per tant, el pacte fiscal no és cap novetat: aquest tipus de mesures forma part de l'ADN de la UE. No és cap novetat. Allò que realment hauria estat sorprenent fóra que s'haguessin pres mesures en una altra direcció.

Si analitzem l'estructura legal de la UE, observarem que ni el tractat de Maastricht ni la resta de tractats constitutius han establert criteris objectius d'unificació pel que a drets socials, salaris, condicions de treball o desigualtat. Són part d'algunes de les polítiques de la Unió Europea, però sense el mateix grau d'obligatorietat que els criteris purament macroeconòmics. En els casos en què s'han proposat polítiques des de la Unió Europea en aquests camps, l'enfocament ha sigut el de sempre: cal reduir drets per millorar la situació dels ciutadans. La última reforma

del sistema públic de pensions es va realitzar seguint les recomanacions de la Unió Europea, molt preocupada per la seva sostenibilitat. Un altre exemple el podem trobar en què, al mateix temps que la comissió europea recomana la creació de “minifeines” amb un salari per sota del mínim – gran contradicció – per a rebaixar l’atur, es mostra al mateix temps preocupada per l’índex de pobresa entre els treballadors, especialment entre els afectats per la temporalitat i la precarietat.

El segon és el paper al qual s’han vist reduïts els Estats (per no parlar de les seves poblacions!). Dit d’una altra manera, allò que podem anomenar com a qualitat democràtica del procés. Dels 27 Estats membres de la UE, 21 han acceptat directament la proposta de França i Alemanya, 3 han de consultar-ho (la utilització d’aquest verb no és casual) en els seus parlaments i només 1 s’ha plantat, el Regne Unit. Pel que fa a les seves poblacions, aquestes es veuen reduïdes al paper de comparses d’allò que decideixen -fonamentalment- els mercats amb l’ajuda dels tecnòcrates. El futur tractat ens confirma el que ja sabíem: que la UE és una institució que serveix netament els interessos del capital, essent aquest tractat l’últim acte d’una tragicomèdia que s’escriu cada dia.

Lamentablement no resulta una novetat. Durant la història de la Unió Europea hem viscut diversos episodis en els que quan es donava veu a la població per decidir sobre actuacions fonamentals de la UE, la seva resposta paralitzava els processos corresponents. Aquests van ser els casos dels referèndums celebrats a França i als Països Baixos sobre la constitució europea. Per tant, no ens hauria de sorprendre que al cap d’una setmana d’insinuar un possible referèndum a Grècia sobre els plans d’austeritat i les retallades de drets laborals i socials, el seu govern hagués canviat sense ni tan sols celebrar eleccions. La preocupació per la democràcia s’esvaeix

tan bon punt el seu exercici pot anar en contra de decisions ja preses o línies mestres de política econòmica.

Cal reconèixer, però, la capacitat del capitalisme per recuperar-se dels contratemps. Tot i que durant els inicis de la crisi econòmica s'albirava el fracàs del model econòmic del capitalisme global, les seves mesures s'han acabat implantant com a única sortida obligada. En aquest sentit, la crisi està servint per a que el capitalisme augmenti la seva taxa de plusvàlua i els seus beneficis a través de les anomenades reformes estructurals, tal i com ha passat en crisis anteriors.

Per tant, el tractat revela clarament els objectius i les prioritats de la UE. Amb aquest tractat queda definitivament liquidada – si és que en quedava alguna – qualsevol possibilitat de transformar la Unió Europea en una institució al servei de les poblacions europees. En aquest sentit, la proclama de “més Europa” per sortir de la crisi resulta, com a mínim, ingènua i implica que ens haguem de preguntar i que haguem de preguntar ¿quina Europa?.

34. Ni rescat, ni ajuda, és una invasió capitalista!

JOSÉ IGLESIAS FERNÁNDEZ | La Directa 03/07/2012

No estem davant ni d'un rescat ni d'una ajuda, sinó d'una invasió capitalista. Les condicions que imposa la Comissió Europea (CE) per a la rendició total i la submissió incondicional de l'Estat Espanyol al capitalisme planetari ja han estat explicades i només contenen **coaccions imperatives**. Fonts comunitàries **citades** pel diari *El País* deixen ben clar que “les ajudes que s'acaben de concedir (100.000 milions d'euros) estan estretament vinculades al compliment del pacte fiscal, digui el que digui el Govern. O Madrid compleix, o els diners podrien deixar d'arribar”. A més, el sistema compta amb fortes institucions que actuen pressionant els governs dels “països gitans” -tal com despectivament se'ls anomena als passadissos de les institucions oficials europees-: en les últimes setmanes ha guanyat presència el triumvirat fiscalitzador format pel Banc Central Europeu, el

Mecanisme Europeu d'Estabilitat i el Fons Monetari Internacional, per assegurar que aquestes *recomanacions* compleixin sense més retards, i d'acord amb els objectius que esmentem a sota. A l'assetjament que està exercint la troica, s'han sumat personatges com Hollande, Merkel, Monti o Obama. Però tampoc cal llegir molt entre línies per comprendre com el capitalisme surt beneficiat d'aquestes turbulències, encara que de vegades no les provoqui directament. Quin és el mecanisme?

El deute privat esdevé deute públic...

Primer, les empreses multinacionals exportadores han prestat a crèdit a les importadores espanyoles. Crèdit facilitat per la gran banca d'aquests països. Els agents econòmics que s'endeuten són els bancs, les empreses i les famílies. És un deute que contreu el sector privat però pel qual la CE n'obliga l'Estat a responsabilitzar-se, de manera que el deute privat es converteix en deute públic.

...el govern retalla despesa social...

Segon, una vegada la CE aconsegueix que l'Estat reconegui el deute exterior com a pròpi, actua en nom dels governs dels països prestadors imposant les condicions i pressionant amb terminis perquè es pagui aquesta. Les condicions consisteixen en pagar els interessos, que en el cas espanyol poden arribar al 7% (o més), afegint les quantitats prestades -per 100.000 milions de préstec l'Estat espanyol pagaria 7.000 milions l'any d'interessos i Alemanya només 1.000-. Els estats prestadors saben que l'aparell productiu espanyol és ineficient per respondre a aquests compromisos financers, tant al volum del préstec com al dels interessos, de manera que poden pressionar i forçar el govern espanyol a privatitzar aquells sectors objecte d'avarícia d'aquests

prestadors, com l'educació, la sanitat i les pensions públiques, així com a realitzar retallades en la despesa social d'altres serveis públics relacionats amb el benestar de la població.

...i desregularitza el mercat de treball

Tercer. Hi ha reformes ineludibles que exigeixen intransigentment les empreses de l'economia real en el mercat de treball. Necessiten imposar lliurement als treballadors les condicions laborals que solen aplicar en àrees anomenades de zona franca. Cap regulació d'entrada a la contractació de mà d'obra (temporalitat total, eliminació del salari mínim); cap regulació durant el temps de treball (jornada il·limitada, lliure flexibilitat / mobilitat, baixos salaris, sense antiguitat, sense aportacions a la Seguretat Social, sense representativitat sindical ni dret de vaga, condicions de treball i ambientals decidides per l'empresa, etc.), i sense cap regulació de sortida (acomiadament lliure i gratuït).

Per tant, darrere de totes aquestes reunions dels governs, centrades en el dèficit pressupostari i el deute públic, s'amaga una reforma a nivell planetari. És fàcil constatar el que diem de les declaracions de polítics i buròcrates afins en els dies posteriors:

Fins fa uns dies, Mariano Rajoy i Luís de Guindos es van resistir i rebutjaven rotundament l'*ajuda* que els oferia Brussel·les. No obstant això, el Govern espanyol no té altra sortida que seguir assumint el deute del sector privat, la qual cosa allibera els capitalistes d'aquest país a respondre d'aquesta al convertir-la en deute públic. Així mateix, consumat aquest aval pel Govern, aquest fort endeutament de l'Estat el sotmet de manera que no li queda ni la menor escletxa per negar-se a realitzar les reformes exigides per aquestes institucions, que són el veritable objectiu de la invasió capitalista. Per tant, és fàcil entendre que com més endeutat estigui el Govern més obligat està a realitzar les retallades en la despesa

social i les privatitzacions que li imposa la CE. Amb la suma concedida com a deute -100.000 milions d'euros per ara- la troica reconeix al Fons de Reestructuració Ordenada Bancària (FROB) aquesta quantitat, però els diners passen a pagar als creditors estrangers: cobren els bancs internacionals pels préstecs concedits a bancs d'aquest país (Santander, BBVA, la Caixa, etc.), i cobren les empreses multinacionals per la venda a crèdit de mercaderies i serveis a empreses importadores espanyoles. Encara que no ho diuen, l'*ajuda* o *rescat*, és per pagar a aquestes entitats estrangeres. Perquè, si com descarten els experts, "els 100.000 milions d'euros del pla de rescat de la banca espanyola [no aniran] a parar al crèdit a les empreses i famílies", a què es dedicaran llavors? Pensem que, amb aquesta ajuda coercitiva, la CE mata dos ocells d'un tret a favor del capitalisme planetari: sotmet el Govern espanyol a pagar les entitats estrangeres i a realitzar les privatitzacions i reformes exigides en el document: reforma fiscal, amb augment dels impostos indirectes; control dels pressupostos públics ([que no hi hagi dèficits](#)) -amb especial atenció a la despesa social-, la reforma financera (finalitzar el procés de privatització de les caixes d'estalvi), i la reforma laboral i privatització del sistema públic de pensions. És a dir, són tan escandalosament exigits com a moneda de canvi de l'*ajuda* financera per part de la CE que un polític de la dreta nacionalista ha hagut de dir: "és evident que aquest rescat té conseqüències. Per quin motiu haurien de deixar diners a les institucions espanyoles si no és a canvi d'alguna cosa?".

El sector productiu deixat de banda

Entre aquestes directrius i dirigents no apareix cap preocupació per dinamitzar el sector productiu. Mentre hi ha diners per al sistema financer amb prou feines queda un euro per al sistema productiu. Es salven bancs i caixes però no hospitals ni escoles. Es

congelen o redueixen els salaris i pensions, però ningú s'atreveix a limitar les desorbitades remuneracions anuals dels directius d'aquestes empreses. Els preus del gas, electricitat i altres mercaderies indispensables per al benestar diari estan pujant, de manera que el poder adquisitiu continua degradant-se.

No obstant això, la reforma laboral exigida ja és un fet. Acaba de ser aprovada amb els vots de PP, CiU, UPN i Fòrum Astúries; ve a ser “un pas més en la flexibilització del mercat de treball: estableix l'acomiadament més ràpid i barat (20 dies per any treballat), devalua la negociació col·lectiva en la mesura que dóna més poder a l'empresari per canviar les condicions de treball i salarials i regula l'acomiadament i els expedients de regulació d'ocupació (ERO) a les administracions públiques“. Totes aquestes mesures impliquen que l'atur no baixarà, sinó que anirà en augment, tot i que els costos laborals no paren de caure, i que la mà d'obra és cada vegada més barata per a les empreses. Aviat arribarem als 6,5 milions de persones treballadores en atur, de les quals tindrem, quan es recuperi l'economia, al voltant de 6 milions d'aturats crònics. Com amenaça, la cancellera alemanya Angela Merkel ha afirmat que “no hi haurà cap prestació sense contraprestació, sense els ajustos i reformes” que s'han acordat .

El gran negoci del capitalisme

En resum. El capitalisme no està en crisi, sinó que és el seu model d'acumulació el que pateix algunes turbulències. Alteracions que aprofita per fer neteja, afeblir el poder de resistència i eliminar els indicadors de benestar aconseguits per la lluita històrica de la classe treballadora. A la contradicció Capital-Treball, el capitalisme està (i segueix) en la seva esplendor, ara ja fins i tot proletaritzant i empobrint les seves classes mitjanes. Els aturats, en una gran majoria procedents de la classe mitjana, però també

bona part de les persones jubilades, incapacitades per a la protesta, amaguen les seves vergonyes emparant-se en la caritat que proveeixen ONG assistencials com Creu Roja, Càritas, els bancs d'aliments, campanyes televisives, etc. La classe mitjana, com matalàs ideològic del capitalisme, ni té una cultura de classe, i encara menys una cultura de la resistència contra el capitalisme. El que farà que, bona part dels seus components vagin assumint la misèria que el capitalisme maltusià els té reservada. Tampoc sembla que l'univers d'esquerrers, essencialment habitat per partits, sindicats, cooperatives i altres expressions afins es proposi alguna cosa més transformadora que la tornada al capitalisme humanitari i verd. [Caldrà esperar a veure per on es desenvolupen els esdeveniments](#). De moment la crisi és un gran negoci del capitalisme.

35. ¿Es el euro el problema?

MIREN ETXEZARRETA | Diagonal, 192

Puede ser el abandono del euro la solución? Es posible que sea una salida. Puede ser más o menos difícil y costoso, pero es posible, como lo muestran los diez países de la UE que no forman parte de la eurozona. Pero no puedo evitar preguntarme qué supondría. La ventaja mayor es que los Estados recuperarían la capacidad de devaluar, y, por lo tanto, podríamos vender más baratos en el exterior nuestros productos. El **mítico mensaje de “ser más competitivos”**. No es seguro que vender más barato suponga automáticamente vender más. Depende de la demanda de los otros países, y frente a ello poco podemos hacer desde el exterior. Puede no aumentar aunque baje el precio, porque sean otros los elementos relevantes para la competencia –calidad del producto, diseño, etc.–, y, además, depende de los precios de los competidores, que pueden ser tan bajos que una disminución de nuestros precios no altere la demanda.

Una devaluación supone encarecer nuestras importaciones, y a pesar de la crisis, son mayores que las exportaciones. Lo que hace que la subida de precios que la devaluación supondría pueda perjudicar nuestra balanza externa, dado que **nuestra demanda para los productos que importamos** –petróleo, materias primas, tecnología– es difícil de disminuir, pues los necesitamos para el funcionamiento básico de nuestra economía. Además, ¿cuánto tendrían que mejorar nuestras exportaciones para resolver nuestros problemas? Parece poco realista.

Quienes argumentan a favor de la salida del euro piensan que tener una moneda estatal permitiría una política económica autóctona y autónoma, sin las limitaciones férreas que nos imponen los programas de ajuste. Y aquí estoy mucho menos segura de que sea así. Vivimos en un mundo globalizado. **Un país económicamente débil, como éste, tiene muy poca autonomía.** Tanto frente a los mercados, a los que habría que recurrir para la financiación necesaria, como frente a las grandes empresas que dominan nuestra economía, y frente a los organismos internacionales, sobre todo FMI y OCDE que se han atribuido la capacidad de controlar las economías mundiales. ¿Qué diferencias supondría en el control al que estaríamos sometidos si nuestras condiciones de base, en el mejor de los casos, necesitan tiempo para cambiar? Aquí es donde creo que la salida del euro es una ilusión.

En el mundo de un capitalismo agresivo y global, ¿Qué capacidad tiene la economía del Estado español para una ruta autónoma? En 1959, con el Pacto de Estabilidad, España ya estuvo sometida al ajuste dictado por el FMI, y lo mismo en 1977 con el Pacto de la Moncloa, y en otras ocasiones. **Salir del euro tendría que suponer muchas otras medidas, entre ellas el repudio de la deuda externa,** puesto que si tuviéramos que pagarla en euros la situación sería totalmente inviable. Supondría asimismo otros

muchos cambios de alcance. Equivale a un tsunami económico y no veo que fuese a resolver nuestros problemas fundamentales. ¿El salir del euro facilitaría algunas medidas de política económica que permitirían una pequeña recuperación temporal de nuestra economía? Con o sin él, tenemos problemas graves: **una economía débil y depauperada, un sistema productivo totalmente desarbolado** con muy pocas excepciones positivas, la población exhausta con tanto paro, disminución de salarios, precariedad laboral, etc. Salir del euro no facilitará mucho la solución a estos problemas, aunque es posible que tengan razón quienes lo propugnan.

En cualquier caso, no me parece el tema clave, y mucho menos el debate crucial entre quien deseamos otra sociedad. Es más eficiente plantearse la necesidad de salir del capitalismo. No es tanto un problema de moneda sino de sistema.

36. **Sortir de l'euro: sí o no?**

IVAN GORDILLO | La Directa 19/06/2013

Els darrers mesos s'ha produït un interessant debat econòmic sobre la sortida o permanència de l'euro com a part d'un possible programa alternatiu de sortida de la crisi des de l'esquerra. En aquest article apuntarem alguna idea sobre perquè, tot i l'interès pel camp de l'economia crítica, es tracta d'un debat estèril des d'un punt de vista polític i social. Si ho analitzem situant el debat en l'actual conjuntura de crisi capitalista i destrucció de l'Estat de benestar arreu d'Europa, no podem deixar de creure que es tracta, si més no, d'un tema secundari pels interessos de les classes populars i la construcció d'una alternativa progressista capaç de frenar l'agressió contra la democràcia que està portant a terme el capital.

La majoria d'economistes crítics que actualment s'oposen a una hipotètica sortida de l'euro, al menys en l'actual conjuntura econòmica i correlació de forces, es van oposar en el seu moment a la integració en la moneda única i han criticat el projecte de la UE tal i com s'ha construït. Considero que aquesta és la posició adequada perquè els aspectes positius que ens donaria una moneda pròpia fora de l'euro són pràcticament irrellevants en front del efectes negatius que això comportaria, repeteixo, en l'actual conjuntura. Recuperar la sobirania en política monetària permetria realitzar devaluacions de la nova moneda per abaratir les exportacions augmentant ,així, la seva competitivitat. Aquest és un dels arguments defensats pels partidaris d'abandonar l'euro. Ara bé, la competitivitat d'una economia no només depèn dels preus de les exportacions sinó que hi ha múltiples factors que tenen més a veure amb l'estructura productiva del país i el model de comerç internacional que es vulgui desenvolupar. L'economista Joaquin Arriola ha comparat l'efecte del tipus de canvi sobre les exportacions les darreres dècades per concloure que la relació i l'efecte de les devaluacions en les exportacions és menor per l'economia de l'Estat espanyol.<!--more-->

El nivell d'integració econòmica al que s'ha arribat durant la fase de globalització neoliberal, on un dels grans protagonistes ha estat l'espai europeu i l'euro, fa que sigui impossible pensar en plantejaments que potser fa quinze anys haurien funcionat. Actualment, tornar a una moneda menor com seria la pesseta podria tenir conseqüències financeres greus per la vulnerabilitat d'aquesta a atacs especulatiu. Tot plegat caldria lligar-ho amb la qüestió del deute públic, actualment nominat en euros. Un deute que, necessàriament, hauria de declarar-se il·legítim i que ens hauríem de negar-nos a pagar en un moment de creixent fractura social on s'està prioritzant el pagament dels seus interessos a costa de retallades en drets i serveis públics. Si s'aconseguís una correlació de forces favorable, el repudi del deute hauria de ser un dels pilars sobre els quals construir aquest programa econòmic alternatiu.

El debat sobre el procés de sortida de l'euro i els seus efectes pot semblar atractiu a molts economistes crítics –i no tant crítics–, però és del tot secundari per les actuals lluites realment existents, en un moment on la prioritat és defensar els drets socials i la minsa democràcia. L'actual preocupació de les classes populars catalanes i d'arreu d'Europa és frenar el cop que estan suposant les retallades i les contrareformes que per via legislativa estan deteriorant les pensions, el dret laboral i les constitucions filles de la lluita dels moviments obrer i social del segle XX.

La polèmica sobre la sortida de l'euro recorda la discussió que Marx tingué amb els proudhonians de l'època, reflectida als seus esborranys preparatoris de *El capital*, els Elements fonamentals per a la crítica de l'economia política de 1857-1858, més coneguts com els Grundrisse. Darimon, deixeble de Proudhon, criticava l'actuació del Banc de França que donava prioritat als metalls com l'or o la plata en la circulació i l'intercanvi. Darimon reivindicava la fi del monopoli sobre el diner del banc central i el control

monetari com a mitjà per acabar amb la crisi que estava provocant una sortida important de reserves per cobrir el dèficit comercial del país. Marx responia quelcom aplicable avui fil per randa als defensors de la sortida de l'euro com solució a la crisi: “¿És possible revolucionar les relacions de producció existents i les relacions de distribució a elles corresponents mitjançant una transformació de l'instrument de circulació?”. Enrique Dussel, comentador dels Grundrisse, respon amb Marx que la qüestió no es situa –com pensen els proudhonians (o els partidaris de sortir de l'euro, fent un paral·lelisme)–, en la necessitat de crear un nou sistema bancari (o una nova moneda) que abolís els fons en metall (o l'euro). La qüestió fonamental és crear noves condicions productives i comercials, especialment en front d'una estructura productiva mancada de model. Amb tot, no voldríem negar la importància de les finances i el diner, però el que no podem perdre mai de vista és la connexió interna que existeix entre la producció, la distribució i la circulació.

Els plantejaments de sortida de l'euro pretenen adreçar els problemes derivats de la pertinença a l'espai euro. Però atacant els seus efectes deixem intactes els elements que en són causants. El capitalisme actua com una totalitat que s'expandeix cada vegada a més àmbits de la vida. Les privatitzacions, retallades, atur i caiguda salarial són els fenòmens que permeten aquesta expansió i que creiem prioritaris defensar. Si el projecte de democràcia radical que comenci per defensar aquests eixos té cabuda o no dins del sistema euro serà quelcom a plantejar-se molt més endavant.

37. Todo para los mercados

JOAN JUNYENT | Alternativas Economicas Abril 2014

Volvemos a ser llamados a las urnas para elegir un nuevo Parlamento Europeo. Unas semanas antes nos bombardearán con mensajes sobre la importancia de participar en la elección de nuestros representantes en la única institución comunitaria de

**Con la crisis, el
proyecto de construcción
europea ha supeditado los
intereses de los
ciudadanos a los de la
banca.**

elección directa por parte de los ciudadanos. Apelarán al sentimiento europeo, a la importancia de las decisiones que se toman en Europa, a la necesidad más que nunca de Europa para salir de la crisis. Quizá sea momento, pues, para reflexionar críticamente sobre el papel de la Unión Europea en los últimos años.

Desde el principio del estallido de la crisis, el Banco Central Europeo (BCE) ha brindado una política de barra libre para las entidades financieras otorgándoles todo tipo de facilidades sin contrapartidas (¡y a precio casi cero!), mientras que se ha escudado en sus estatutos y su independencia para no prestar directamente a los Estados. Esta doble vara de medir ha colocado a éstos en una situación de poder desigual ante las entidades financieras y supone que se vean obligados a pagar mayores intereses por la deuda pública.

**La doble vara de
medir del BCE ha sido
perjudicial**

**La tecnocracia se ha
impuesto a la democracia**

De hecho, no tan solo eso, sino que cuando las entidades financieras de los países periféricos necesitaron ser rescatadas, se decidió que los Estados debían rescatar primero a sus bancos y luego estos Estados debían responder por la “ayuda financiera” (léase, préstamo) recibida de la UE. En el caso español, el rescate de las entidades financieras supuso un aumento de la deuda pública en más de 40.000 millones de euros. Pocos días antes de que la Comisión Europea aprobara la “ayuda financiera” a España, el Gobierno español aprobó un paquete de 35 medidas para reducir el gasto en 65.000 millones, en las que se incluían, entre otras, el aumento del IVA al 21%, la reducción de la prestación por desempleo y la supresión de las pagas extras a los trabajadores públicos.

Pero la UE no solo puso los Estados en dificultades a merced de los mercados financieros, sino que ha tomado parte activa en el conflicto entre deudores y acreedores a favor de estos últimos. El Fondo Monetario Internacional (FMI), el BCE y la Comisión Europea, la famosa Troika, se han convertido en los principales

*BCE Activistas acampados frente a la sede del Banco Central, en Francfort.
FOTO: PATRICK POX*

agentes promotores para forzar que los Estados apliquen las denominadas medidas de austeridad, que no son otra cosa que un eufemismo para que reduzcan su gasto público por encima de cualquier otro objetivo y dediquen así recursos suficientes al pago de la deuda y sus intereses. Ante los Presupuestos de 2014, por ejemplo, la Comisión Europea advirtió al Gobierno español de que no hay espacio para relajarse y que, entre otras medidas, son necesarios mayores recortes (35.000 millones en tres años) y profundizar en la reforma laboral.

Estas mismas instituciones comunitarias decidieron también, por ejemplo, que en Chipre el rescate bancario se costeara en parte con los depósitos de los ciudadanos o que en el caso español los titulares de participaciones preferentes debían perder los ahorros aportados en ellas. Curiosamente, esta responsabilidad que se exige a los preferentistas aduciendo que debían conocer los riesgos

de los productos que contrataban no se exige a las entidades financieras europeas que financiaron, por ejemplo, a las cajas de ahorro españolas durante la burbuja inmobiliaria y que, por el mismo razonamiento, deberían asumir no poder recuperar la inversión.

En estos últimos años se ha puesto de manifiesto que en el proyecto de construcción europea se ha dado prioridad a los intereses de los mercados por encima de los de sus ciudadanos. En el Estado español pudimos verlo claramente cuando en el verano de 2011 se modificó el artículo 135 de la Constitución para incluir explícitamente el principio de estabilidad presupuestaria y para fijar que el pago de la deuda pública “gozará de prioridad absoluta” sobre cualquier otra obligación.

En Italia y en Grecia fueron un paso más allá y las instituciones comunitarias colocaron a un excomisario europeo (Mario Monti) y a un exvicepresidente del BCE (Lucas Papademos) al frente de los respectivos gobiernos en un claro triunfo de la tecnocracia frente a la democracia.

part 5

L'economia ortodoxa davant la crisi

Articles dedicats a la reflexió i la crítica de la teoria econòmica
hegemònica.

38. **Viatges d'anada i tornada del pensament econòmic crític**

MIREN ETXEZARRETA | Con-ciencia social, 16¹

1. Article publicat a la revista Con-ciencia social. Número 16 i traduït per Espai Fàbrica

Resulta difícil situar el pensament crític econòmic en l'actualitat. Fa ja molt temps que es va produir una gran apagada en el pensament crític en economia, creiem que vinculat a la

inflexió política i social que va tenir lloc des de fins dels seixanta, i va suposar el començament d'una nova era en l'àmbit econòmic i social, encara que recentment la crisi del 2007 ha reanimat una mica l'escenari. En aquest article revisarem breument l'evolució del pensament crític des dels setanta.

Des de la crisi dels setanta, el pensament econòmic ha experimentat canvis molt substancials:

En els països centrals, la crisi econòmica anomenada dels setanta² és sabut que va suposar en l'economia convencional el final del règim del keynesianisme i de l'intervencionisme públic en

2. L'esgotament del model d'acumulació, especialment als Estats Units, va començar a fer-se sentir en relació amb la guerra del Vietnam en la segona part de la dècada dels seixanta, va continuar amb les grans turbulències econòmiques de començament dels setanta –devaluació del dòlar en 1971- i es va manifestar plenament amb les dues pujades del preu del petroli en els setanta, però l'inici de la crisi va ser molt anterior a aquestes.

l'economia, a causa de diversos aspectes: d'una banda, en l'àmbit del pensament acadèmic, sota la idea que la intervenció pública no havia estat capaç de resoldre els problemes de la crisi, i, en les versions més extremes, que fins i tot era la causa dels problemes més intensos de la mateixa, s'argumentava per la necessitat d'un canvi de paradigma. Sota l'impuls del liberalisme extrem de Hayek i el monetarisme de Milton Friedman, Catedràtic de la Universitat de Chicago, que treballava en aquesta línia des dels últims cinquantes i dels 'nous macroeconomistes' com Thomas J. Sargent i Robert Lucas en els primers setanta (Hayek, Friedman i Lucas són premis 'Nobel'), es pressionà intensament per un canvi de paradigma, per descomptat de caire accentuadament conservador. Per altra banda, l'auge del conservadorisme en política i el debilitament dels partits socialdemòcrates i dels sindicats facilità aquest canvi. A més, en els països centrals del centre – Regne Unit i Estats Units –, a finals dels setanta van veure arribar al poder a la Sra. Thatcher i el Sr. Reagan, capdavaners del conservadorisme, que van atacar durament el moviment obrer, van adoptar el neoliberalisme i van impulsar i van afavorir fortament la seva expansió. Ambdós aspectes, influint i reforçant-se entre si, van suposar l'abandó del keynesianisme en les seues diverses vessants, la recuperació del paradigma neoclàssic de l'economia que tenia el seu origen a finals del segle XIX i principis del vint, llavors anomenat marginalista, que havia estat actualitzat i matematitzat amb les aportacions dels economistes Arrow i Debreu –també premis 'Nobel'– en els anys seixanta del segle XX, quan va adquirir la seva denominació de neoclàssic, mentre les polítiques econòmiques corresponents a aquest esquema de pensament passaven a constituir a partir dels anys setanta i vuitanta la denominació de polítiques neoliberals. El règim neoliberal va substituir totalment el règim keynesià.

Un 'règim de política' suposa alguna cosa més àmplia que les polítiques concretes, com la regulació o la desregulació del sector financer. Indica, més aviat, un enfocament sistemàtic cap a la formació de la política econòmica per un conjunt de govern o institucions de govern que tracta amb un conjunt definit de temes. Es converteix en el marc d'intervenció dominant en un període històric que dura diverses dècades. Aals 'règims de política' se'ls proporciona la coherència necessària per mitjà d'interpretacions polític-econòmiques de les causes dels problemes socio-econòmics que marquen una crisi en el capitalisme de cert tipus, com el capitalisme industrial o financer. Aquesta interpretació representa els interessos d'una certa fracció del capital, com les finances, i una certa fracció de classe, com els banquers d'inversions, els buròcrates d'alt nivell i els economistes famosos de l'elit 'de l'acadèmia'. Les interpretacions de les crisis són aspectes ideològics centrals en la lluita de classes. Les ideologies que proporcionen consistència, cohesió i credibilitat als 'règims de política' es construeixen pels experts que resideixen en els centres geogràfics del poder ideològic ('ciutats d'idees') amb el treball ideològic que es realitza en institucions d'elit, d'alt prestigi. Des de la Segona Guerra Mundial, el món capitalista ha experimentat dos 'règims de política' importants: la democràcia keynesiana, predominant de 1945 a 1973, constituint l'últim estadi del capitalisme industrial de corporacions; i la democràcia neoliberal, predominant des de 1980 fins al present, constituint l'estadi de formació del capitalisme financer; els anys 1973-80 representen un període transaccional entre règims. (R. Peet, *Monthly Review*, op.cit.)

Però les polítiques econòmiques monetaristes –similars a les neoliberals però no idèntiques– van ser assajades primer en els països perifèrics, especialment en les dictadures de Llatinoamèrica. Xile i Argentina en els setanta, però sense ignorar

la brasilera d'anys anteriors – afavorint molt l'expansió de l'Escola de Chicago (bastió monetarista) en el sud del continent americà. El que va facilitar que quan es va produir la crisi del deute en la perifèria, en els vuitanta, l'escena ja estava preparada per a acceptar els plantejaments acusadament neoliberals de les recomanacions del Fons Monetari Internacional i el Banc Mundial que van ser erigits en els agents directius de les polítiques econòmiques dels països endeutats pels poders fàctics.

La Unió Europea (UE), que curiosament sempre passa per un espai progressista en el món, no obstant això, a partir del final de l'experiment intervencionista de Miterrand en 1983³, sota l'impuls de l'ERT⁴, va adoptar amb entusiasme el neoliberalisme en tot el seu territori, com ho va provar l'adopció de l'Acta Única en 1986 que recull els principis essencials del mateix.

Ràpidament el pensament neoclàssic va assolir l'entusiasta cooperació de les més prestigioses universitats del món, el personal acadèmic del qual es va erigir ràpidament en la font principal de racionalització d'un pensament que afavoria els interessos econòmics dominants de l'època, que no dubtaven a finançar el desenvolupament del pensament neoclàssic. Tota l'estructura universitària i la dels instituts d'investigació es van bolcar a defensar les posicions que proveïen d'abundants fons i honors a les comunitats universitàries. A nivell personal, la dissidència es pagava cara en termes de prestigi i avanç professional, i fins i tot les universitats van adoptar amb entusiasme les idees que proporcionaven tan substanciosos fons. L'oposició individual i institucional als renovats dogmes eren escasses. La contractació d'acadèmics que no acceptessin les idees

3. Que va ser derrotat no només per la pròpia debilitat de les forces progressistes franceses, sinó també pels atacs del neoliberalisme mundial.

4. European Round Table Of Industrialists: associació dels grans industrials europeus que es va iniciar en 1983 i ràpidament va fer sentir la seva influència en les decisions de les autoritats de la Unió.

dominants era mínima i la seva capacitat i prestigi científic constantment posat en qüestió. Es va aconseguir ignorar que havia diferents interpretacions en l'Economia i la interpretació neoclàssica i les polítiques neoliberals es van imposar en exclusiva, constituint el pensament únic en la disciplina de l'Economia.

És a dir, durant la dècada dels vuitanta la filosofia de l'intervencionisme públic en l'economia i el pacte social entre les forces del treball i el capital de la postguerra havien estat ja àmpliament derrotats per l'ampli conservadorisme triomfant. Juntament amb l'economia keynesiana que estava en la seva base. El pensament no és aliè a la correlació de forces i el profund debilitament de les forces progressistes des dels setanta en tot el món està en el fons del debilitament del pensament progressista des d'aleshores.

El mateix va succeir en l'economia crítica, si bé amb cert retard. Aquí tenim un problema previ de definició: Què incloem dintre del pensament crític econòmic? No farem aquí una recopilació del pensament econòmic, però és necessari assenyalar que hi ha fortes discrepàncies sobre el que constituïx el que se suposa és l'objecte d'aquest article⁵. Pertanyen els institucionalistes de Veblen dels anys 30 del segle passat al pensament crític? La posició dels economistes britànics en el debat de Cambridge dels anys seixanta és crítica? On situem a Sraffa i els seus seguidors? Amb el nostre profund respecte per aquests corrents de pensament, en aquest article simplifiquem la qüestió i adoptem el criteri que considerarem pensament econòmic crític aquell que posa en qüestió el sistema capitalista en el seu conjunt, el qual es dedica a analitzar el mateix des d'una visió crítica i no accepta que aquest sistema sigui l'única, i molt menys encara, la

5. Més endavant veurem que en l'actualitat s'arriba a considerar fins i tot el keynesianisme com una escola crítica de pensament econòmic, assignació més aviat dubtosa en la nostra opinió.

millor forma ni d'explicació teòrica del sistema ni d'organització social possible.

Aquest tipus de crítica que s'inicia aviat en les albrors del capitalisme –els socialistes utòpics–, va experimentar el seu gran impuls amb l'últim dels economistes clàssics, amb Karl Marx, la ingent obra del qual se concentrà en l'anàlisi crítica del sistema capitalista, com és ben sabut. A partir d'aquest autor sorgeix una potentíssima corrent de pensament crític que és la qual encara avui, manté el pensament crític econòmic⁶ i que va experimentar un gran desenvolupament fins a la segona guerra mundial. Bastants dels conceptes clau en les explicacions actuals, fins i tot de l'economia convencional, van ser generades per autors marxistes. Per exemple, el concepte actualment fonamental de capital financer va ser elaborat per un teòric marxista austro-hongarès de començaments del segle XX, Rudolf Hilferding, el qual tractava de categoritzar la creixent concentració i centralització del capital en grans empreses, corporacions, càrtels, trusts i bancs. Per a aquest autor el capitalisme anterior s'havia convertit al final del segle XIX en capital financer monopolista. Ell percebia el capital financer avançant en una vigorosa expansió, constantment buscant noves esferes d'inversió i mercats. I el mateix ha succeït amb altres conceptes clau com el d'imperialisme, que està en la base del concepte actual globalització encara que els economistes convencionals no ho reconguin, i molts altres⁷.

No obstant això, el pensament crític econòmic marxista va patir un fort debilitament durant el període de l'estalinisme a la

6. No volem ignorar el ric pensament anarquista però ens sembla que com anàlisi econòmica és més ètic que econòmic, té menys potència i fins i tot que, a pesar de les seves discrepàncies polítiques, per a molts aspectes es fonamenta molt en plantejaments que tenen el seu origen en el marxisme.

7. R. NET. Contradictions of finance capitalism. Monthly Review. 2011, Volume 63, Issue 07 (December) <http://monthlyreview.org/2011/12/01/contradictions-of-finance-capitalism>

Unió Soviètica, quan va ser convertit en una espècie de catecisme soviètic, que va esterilitzar una gran part del seu potencial d'interpretació sobre les noves condicions de l'economia al món. Així mateix la guerra freda va crear moltes dificultats per al desenvolupament del pensament marxista en l'àrea occidental. Tant a Europa Occidental com, i sobretot, als Estats Units, es va associar el pensament marxista a la connivència amb la URSS, amb un perillós 'comunisme', fins i tot es considerava als marxistes traïdors al país i perillosos (MacCarthy en els anys 50) i eren penalitzats. Com potent crítica del sistema econòmic i social dominant, el marxisme mai ha gaudit de gaires facilitats per a la seva expansió. El capitalisme potent i triomfant no havia de a fomentar un pensament que el criticava en les seves arrels més profundes com a basat en l'explotació i la lluita de classes, i vaticinava per al mateix un final caòtic.

A pesar d'això, el pensament econòmic marxista des dels últims cinquanta va ser una font molt rica de pensament crític en els països occidentals. Encara que minoritari en relació amb el pensament convencional, han estat molts els autors que han desenvolupat àmpliament els plantejaments marxistes d'origen en moltes facetes de l'anàlisi econòmica. I va ser també molt important al món, en la mesura que els grups revolucionaris dels països perifèrics que aspiraven a la independència es van deure fortament a les seves anàlisis⁸. En els setentes el pensament econòmic marxista era ampli i potent i, en els vuitanta, van proliferar moltes anàlisis crítiques de base marxista a les posicions neoliberals dels acadèmics convencionals, del FMI i el Banc Mundial.

8. Totes les teories de l'imperialisme des dels clàssics del marxisme –Lenin, Bukharin, Kautsky- fins als autors dels anys setanta – S. Amin, Emmanuel i molts altres- presentaven una riquíssima anàlisi de l'expansió global del capitalisme molts anys abans que es posés de moda el plantejament d'una economia convencional de l'economia globalitzada.

Però el pensament marxista tampoc va ser immune al debilitament de les forces progressistes. Sobretot perquè, com sabem, en 1989 va caure la URSS i els països que la circumdaven. I encara que ja eren pocs els marxistes que no eren molt crítics de la Unió Soviètica, la seva desaparició no deixà de suposar un tremend terratrèmol per a molts marxistes que veien esfondrar-se una esperança que els havia sostingut durant molts anys. A molts d'ells els ha fet falta cert temps per a recuperar-se i, alguns autors afirmen que això ha suposat un fre al pensament marxista. No compartim del tot aquesta opinió, ja que el pensament marxista en l'àmbit occidental –EUA i Europa– era jafeia anys molt crític de la Unió Soviètica i els millors caps desenvolupaven el seu pensament independentment i fins i tot en posicions molt crítiques amb la URSS, però com que hi ha qui considera que si que va tenir un impacte en el pensament crític no ens atrevim a negar-ho de ple.

Al mateix temps, l'evolució de les forces econòmiques i de pensament en el món ha experimentat un intens aprofundiment en el conservadorisme. En la dècada dels noranta el concepte de globalització i l'expansió del neoliberalisme d'una banda, i el debilitament de les forces de crítica i oposició al sistema per l'altra (cooptació dels partits socialdemòcrates i sindicats i auge de les forces conservadores), a més de la imposició a les noves generacions per nous i sofisticats mitjans de valors enormement consumistes i individualistes, que els duen a ignorar qualsevol referència als valors col·lectius i a la història passada, ha suposat un salt qualitatiu a favor del conservadorisme en les idees de les persones i sobretot dels líders de les oposicions respectives al sistema. Amb la qual cosa el principi del segle XXI és testimoni d'una situació que el capitalisme és considerat actualment per la immensa majoria de l'opinió com la forma més adequada d'organització social, per molts l'única possible, que esdevindrà permanent en el futur (Fujiyama), que no és possible destruir-lo,

entre altres coses perquè no hi ha alternativa al mateix. Per això, qualsevol crítica global al sistema és considerada arcaïca, fora de lloc i la manifestació de nostàlgics d'altres èpoques. El pensament econòmic se n'ha anat tan a la dreta, que és curiós constatar que fins i tot el pensament keynesià, tan explícitament dirigit pel seu fundador J. M. Keynes a resoldre els problemes del sistema capitalista per a mantenir-lo, és ara considerat un pensament crític i progressista per molts autors. No hi ha dubte que pot ser una mica més favorable als interessos populars, però dista molt de ser un pensament crític.

Així mateix, en aquesta època, una gran part de la població que semblava compartir els valors progressistes ha anat mudant fortament cap al conservadorisme⁹ i, per tant, no s'ha utilitzat el pensament marxista que se seguia generant, minoritari però sempre present. El conservadorisme dominant ha assolit convèncer que el pensament marxista és caduc i antiquat i que no pot explicar els problemes del segle XXI, mentre potenciava una economia convencional que suposa una volta sense reserves als principis d'Adam Smith, escrits al final del segle XVIII. El paradigma neoclàssic, eix central de l'economia convencional, no deixava espai algun per a cap altra variant del propi pensament convencional i s'havia convertit en el pensament únic de la pomposament cridada ciència econòmica en tot el món¹⁰.

Després d'una etapa d'aparent esplendor en l'economia real del món, i de l'Estat espanyol, el 2007 va arribar la crisi. Que, amb

9. La immensa majoria dels socialdemòcrates, per exemple, que van rebutjar explícitament el marxisme i van potenciar l'avaluació segons la qual aquest estava ja obsolet.

10. És important tenir en compte que dintre de l'economia convencional existeixen diverses variants a més de la interpretació neoclàssica, entre elles el keynesianisme. Totes elles han anat sent eliminades del pensament econòmic universitari en l'àmbit d'influència del món occidental; no sabem que ha passat a Xina, però per la seva pràctica no sembla que el pensament crític amb el capitalisme gaudeixi de gran predicament.

excepcions, va agafar desprevinguts als pensadors convencionals i una mica menys als crítics. En el primer moment de la crisi alguns autors ortodoxos i fins i tot l'opinió pública (informada) va pensar que, com en la dels setanta, la crisi motivaria un canvi important en el paradigma de pensament econòmic. En aquella crisi, la presència de problemes que semblava el keynesianisme no podia resoldre, va facilitar la re-emergència del pensament neoliberal i ara s'establia un paral·lelisme: els gravíssims problemes que generava la nova crisi, nodrida en les polítiques neoliberals, mostraven que aquest paradigma tampoc resolvia els problemes, pel que s'esperava un canvi de paradigma.

Helas no ha funcionat així. Després d'un primer període de confusió i desconcert¹¹ sobretot entre els economistes acadèmics, els que prenen les decisions en el món real no s'han molestat a buscar un pensament que expliqués el que ha passat i plantegés la possible evolució futura. Hi ha hagut algunes desercions en l'acadèmia, sobretot entre aquells economistes que ja eren una mica més crítics – Krugman, Stiglitz als Estats Units, alguns més a França, on els regulacionistes sempre han mantingut un pensament més crític, Estefania, Tugores i Costas, potser, a l'estat espanyol- però res que suposi que es posa en qüestió veritablement el pensament econòmic neoclàssic. '*Business as usual*'¹² sembla ser l'eslogan que domina l'escena.

No estem al dia del detall de l'evolució del pensament convencional, doncs no mereix la pena dedicar-li gaires energies, però ens sembla poder afirmar que la teoria econòmica dominant, la neoclàssica, no s'ha vist alterada en els seus plantejaments

11. Recordi's la Cimera del G-20 a la tardor de 2008, en el qual el Sr. Sarkozy, llavors president de França, va dir que 'calia refundar el capitalisme'. Va haver-hi ingenus de bona voluntat que van interpretar que això significava refundar-lo per a millorar-lo, però el Sr. Sarkozy sabia bé el que deia, es tractava de refundar-lo amb un discurs renovat, però que no alterava gens el caràcter intrínsec del mateix.

12. 'Els negocis com sempre'

amb la crisi actual. Dos aspectes a comentar: d'una banda, un elevat nombre d'economistes, comentaristes i, sobretot, polítics, es conformen amb afirmar que els poders financers han actuat malament, amb un excés de cobdícia i incompetència, generant amb les seves operacions especulatives els problemes que ara patim. És simplement un problema d'errors de certs poderosos agents que caldria resoldre, però el sistema i les explicacions teòriques en les quals es basa és mereixedor de confiança¹³. Només cal redirigir -refundar? - les operacions financeres en la bona direcció i es recuperarà la senda del creixement. Per altra banda, la política econòmica enfront de la crisi que s'està portant a terme, té el seu suport totalment en el paradigma neoclàssic convencional. als Estats Units el pensament progressista en economia s'orienta cap a un keynesianisme renovat -Stiglitz i Krugman, de nou- mentre que algunes mesures de l'Administració recorren a la teoria monetària - augment de la liquiditat per a estimular la demanda i la inversió- però en les polítiques econòmiques pesen encara molt més els vells dogmes de l'economia d'oferta. Mentre que en la Unió Europea, i especialment en els que decideixen sobre la política econòmica en els seus països principals, campen sense límits les idees que l'austeritat econòmica, la desregulació, la privatització i la disminució del cost de la mà d'obra -que es dedueixen dels programes neoliberals- són les mesures adequades. Els programes d'austeritat són les quals més destaquen pels seus nefasts efectes, però no són menys importants les altres polítiques que vam esmentar que formen part integral del programa. És el programa econòmic que ja van posar en pràctica en la crisi del deute dels vuitanta en els països de la perifèria el FMI i el Banc Mundial, absolutament basades en el pensament neoliberal i aplicades cada vegada amb més duresa, els quals s'estan reproduint ara en la perifèria europea¹⁴ de la mà de la UE, el FMI

13. El propi President Bush ho va interpretar així al començament de la crisi

i el Banc Central Europeu (BCE), constituïts de nou en exigents directors de les mesures de política econòmica que han de prendre els governs.

Fa l'efecte que als que prenen les decisions de política econòmica – i per descomptat no són només els polítics sinó els que realment controlen l'economia mundial- no els preocupen gens les vaguetats del pensament econòmic. Ells saben el que volen i ho duen a la pràctica, mentre l'aparell acadèmic gasta les seves energies a donar voltes i més voltes als mateixos problemes, amb gran elegància formal però en la majoria de casos irrelevants per al coneixement, l'orientació de les polítiques, i, sobretot, el benestar de les poblacions. Ens fa l'efecte que cada vegada la distància entre l'economia convencional i les mesures reals de la política econòmica es converteix en un abisme difícil de sobrepassar. A això cal afegir que enfront de la insistència al principi de la crisi de la necessitat de regular estretament el capital financer, aquesta regulació no s'està portant a terme. Les mesures que s'estan establint són extremadament febles, s'instauren només aquelles que mereixen el consentiment de les institucions financeres i, a més, amb efectes només a mitjan i llarg termini. De manera que la dinàmica del capital financer se sembla prou bé a la de l'època anterior a la crisi. El que mostra amb claredat el poder de tal capital que és capaç de detenir els aspectes que perjudiquen a la seva recerca de beneficis a pesar del caos causat per les seves especulacions buscant beneficis.

Cal assenyalar, també, que a mesura que avança la crisi i es perceben les seves negatives conseqüències per a la població, proliferen multitud de treballs sobre temes com la pobresa, la desigualtat, l'atur, etc. La majoria d'ells basats en l'economia

14. Permeti-se'ns cridar l'atenció al fet que mai fins a ara els països del Mediterrani (i Irlanda) havien estat denominats com perifèria europea. Serà per la similitud de la seva situació i la de les polítiques aplicades amb les de la perifèria mundial en els vuitanta?

convencional, si bé amb caràcter progressista, recolzats en una espècie de keynesianisme de bona voluntat. Són menys, no obstant això, els que se suporten en un esquema de pensament crític. Són treballs, crítics de les conseqüències de la política econòmica actual, però sense posar realment en qüestió ni el sistema econòmic que els genera ni el pensament econòmic que l'explica. És que el sistema està funcionant malament i genera molta injustícia i sofriment, i s'ha d'intentar que funcioni millor, però en general no es planteja la naturalesa intrínseca del primer ni les dificultats reals que el sistema funcioni d'altra manera. Sembla que, a la majoria d'aquests autors, encara que el sistema capitalista no els agrada i estan en la seva contra, estan tan convençuts que és impossible la seva transformació, que dediquen la majoria dels seus esforços a humanitzar-lo i pal·liar les seves pitjors injustícies.

Què fa mentrestant el pensament crític? La crisi ha suposat una certa dinàmica:

Bastants economistes crítics van experimentar una certa satisfacció al veure que la crisi confirmava el pensament crític de inevitabilitat de les crisis, que ha estat sempre part integral del pensament marxista, així com aquells que havien escrit més recentment sobre la insostenibilitat de l'operativa del sistema financer. És a dir, la crisi ha confirmat el pensament marxista clàssic i el més recent.

Tant és així que una part significativa de l'opinió pública va tornar a fixar-se en els autors marxistes per veure si podien entendre què estava passant. Per exemple, ha estat notori l'augment de vendes d'El Capital, així com d'altres obres d'autors marxistes actuals que han tractat diversos temes sobre la crisi. Encara que sempre minoritari, hi ha hagut un augment significatiu del nombre de lectors que s'han aproximat al pensament crític que els semblava que els proporcionava millors instruments per a descobrir les arrels profundes del sistema.

S'han escrit bastants llibres sobre la crisi des d'un paradigma marxista, tant de caràcter més general com d'elements específics, sobretot respecte als aspectes financers. No obstant això, com que la tradició crítica ja és de plantejar sempre una visió crítica, no hi ha un canvi de paradigma, sinó que es produeix la continuïtat de les mateixes idees bàsiques i s'assisteix sobretot a l'aprofundiment i actualització dels temes tractats. Per exemple, entre molts altres aspectes potser mereixi la pena esmentar com s'ha ampliat el concepte d'explotació des del sistema productiu de Marx, l'anàlisi de l'explotació productiva de classe, a les diverses formes en les quals la població és explotada en l'actualitat. Mentre en el capitalisme industrial primordialment s'explota als treballadors productius a través del sistema salarial, el capitalisme financer afegix l'explotació dels consumidors individuals a través de l'endeutament. La idea és tenir tot comprat no amb diners en metàl·lic sinó amb targetes de crèdit, de manera que les compres proporcionen diversos anys d'interès a taxes més altes que el que els bancs paguen pels dipòsits (20% enfront del 2%). Els bancs comercials i una varietat d'altres agents prestadors reben la diferència. Els bancs d'inversió s'uneixen a l'especulació en aquest vast dipòsit de deutes a través de la titulització de crèdits, derivats i altres operacions especulatives, on es fan molts diners de forma ràpida i fàcil... La desigualtat genera endeutament a tots els nivells, des dels consumidors a les indústries i els estats, i en tots els aspectes de la vida. El que resulta en una forma intensificada d'una explotació coneguda ja fa molt, coneguda com 'servitud de deute'¹⁵. Una ampliació també del sistema productiu és el que mostra David Harvey amb el seu concepte d'acumulació 'per desposseïció' que té el seu origen en els treballs de Marx sobre

15. 'Servitud de deute: 'debt peonage' Pràctica de mantenir les persones en servitud o esclavitud parcial fins a pagar totalment un deute. R. Peet. Monthly Review. O. cit. <http://monthlyreview.org/2011/12/01/contradictions-of-finance-capitalism>

l'acumulació primitiva. I així un gran cúmul d'aspectes de gran interès.

Finalment cal esmentar que el que sí s'ha generat abundantment en l'àmbit del pensament crític són les obres sobre la recerca d'alternatives al sistema capitalista. Una de les preocupacions recurrents de les persones crítiques del sistema és la de buscar com podria ser un sistema alternatiu a l'actual. Són nombrosos els autors que han treballat el tema de com organitzar una societat que no sigui capitalista, si bé la majoria d'ells es concentren a elaborar dissenys sobre la societat del futur i són molts menys els que tracten d'enfocar el tema de la transició a la mateixa. Repetidament en les reunions d'anàlisis d'aquesta societat es planteja la pregunta de què 'fer' i tot i que es poden computar innumbrables models de com podria ser la societat alternativa no capitalista en el futur, no apareixen moltes idees respecte a les vies de transformació del sistema des d'aquí fins a l'ideal anhelat.

Cal reconèixer que actualment, en el món del pensament crític, no es plantegen moltes idees noves sobre procés de transició cap a altra societat. La convicció que els partits d'esquerra i els sindicats, en el marc de les democràcies parlamentàries constitueixen els agents essencials que podien conduir al canvi està totalment obsoleta. Ningú considera ara que a través d'aquests vells mecanismes del canvi aquest s'hagi de produir, i, en el millor dels casos només s'esperen d'ells algunes mesures que pal·liin els pitjors excessos del sistema. No sembla que hi hagi idees clares sobre quines poden ser les vies alternatives. I el món ha canviat i està canviant acceleradament de manera que és difícil interpretar-lo i trobar vies alternatives d'actuació. Per la qual cosa els que propugnen la transformació, després de realitzar anàlisis crítiques de major o menor interès, es troben en una espècie de buit propositiu sobre els passos a donar immediatament. La resistència

al sistema busca amb anhel què podria fer, però encara que creix cada dia, està enormement difusa i disgregada, i aquesta mateixa fragmentació li dificulta en gran mesura la tasca. No obstant això, es pot esperar que l'enorme multiplicitat de col·lectius que estan buscant noves línies d'actuació es consolidin en un futur no massa llunyà en noves i imaginatives formes de treball i lluita per una societat no capitalista. Una part del pensament crític hauria de dirigir-se a donar suport i reforçar la construcció d'aquests processos.

En relació amb aquest tema cal esmentar que amb freqüència es produïx una confusió entre la recerca d'una societat alternativa i la utilització de mesures de política econòmica alternatives a les que estan imposant els governs, amb la intenció i el desig de pal·liar les conseqüències negatives que estan produint les polítiques actuals i el d'avançar cap a un capitalisme més humà. Són innombrables els instruments alternatius que poden ser utilitzats amb objectius alternatius que existeixen en la societat actual: des de la reforma del sistema fiscal, a les cooperatives, des de la lluita pel manteniment dels drets socials al rebuig a la reforma laboral existent i la recerca de la millora de les condicions dels treballadors, etc. etc. etc. És una labor social important i l'avaluació de la qual no ens correspon aquí. Però que s'està fent tant des del vessant progressista del pensament i l'acció social com des d'àmbits del pensament crític. És, de nou, la crítica a la societat existent i l'intent de pal·liar els seus efectes negatius, però no suposa necessàriament un pensament crític de fons ni respecte al sistema ni als paradigmes que li serveixen de referència. No obstant això, la línia de separació entre ambdós aspectes és estreta i difícil de definir, i només la pràctica concreta permetrà una classificació més precisa, però hauríem d'intentar no barrejar conceptualment els dos aspectes ja que els instruments alternatius poden utilitzar-se per a modificar, amb major o menys intensitat, el

sistema capitalista, mentre que la recerca d'una societat alternativa des de plantejaments crítics implica una transformació radical de la societat actual, encara que per a la mateixa de vegades hagin d'utilitzar-se alguns dels mateixos instruments que per a modificar el capitalisme¹⁶.

En conjunt, el pensament crític en economia, en particular el marxista, sense abandonar mai la seva situació minoritària està travessant actualment un bon moment. La crisi està mostrant tan clarament tant la incapacitat del capitalisme per a dur a bon port els interessos econòmics dels pobles i les persones, com la incapacitat de les ideologies que el suporten –el pensament econòmic convencional no és més que una ideologia de suport de l'explotació capitalista- que parts cada vegada majors de la població es giren cap al pensament crític a la recerca de les necessàries respostes. D'aquí que els que considerem que és realment en aquest pensament on existeixen les possibilitats de trobar-les i d'impulsar l'actuació per la transformació radical de la societat tenim una gran responsabilitat, doncs realment hem de mostrar amb rigor i amplitud, que efectivament el pensament marxista pot proporcionar aquestes respostes així com l'orientació i l'impuls necessari per a embarcar-nos en el propi procés de transformació.

16. Al Seminari d'Economia Crítica TAIFA duem temps reflexionat sobre aquests temes. Esperem que al principi de 2013 puguem presentar un resum escrit del nostre pensament referent a això. Nota del editor: veure informe Taifa 09: reflexionando sobre las alternativas.

39. **Per què cal estudiar economia (política)?**

XABIER GRÀCIA | La Directa 28/12/2012

La crisi actual està posant sobre la taula l'enorme quantitat de supòsits ideològics subjacents de la "ciència" econòmica dominant. Així que per a qui no estigui familiaritzat amb el món de "l'economia" el primer que caldria explicar-li és que no hi ha una ciència econòmica unificada sinó que el que existeix són diferents escoles de pensament econòmic que tenen fonaments, objectius i sistemes conceptuals diferents i, en ocasions, durament enfrontats.

Hi ha una carta molt interessant de Ricardo, autor que posteriorment s'indigestaria per a la ciència econòmica dominant, escrita a l'octubre de 1820 a Malthus que assenyalava els diferents rumbos que, en l'un i l'altre, seguiria la ciència econòmica: "Vostè suposa que l'Economia Política és una recerca de la naturalesa i causes de la riquesa –i jo estimo que hauria de dir-se recerca de les lleis que determinen el repartiment dels productes de la

indústria entre les classes que concorren a la seva formació. No pot enunciar-se cap llei respecte a les quantitats, però sí amb bastant exactitud per a les porcions relatives. Cada dia em convenço més que la primera recerca és vana i il·lusòria i que la segona és el veritable objecte de la ciència.”

Des de 1879 el sistema teòric neoclàssic recolzat en les teories marginalistes va acabar sent el paradigma hegemònic dins del camp d'estudis econòmics, sobretot al món anglosaxó. No cal dir que aquesta hegemonia tenia uns fonaments socials i de classe i no eren l'expressió d'una “victòria científica” d'un paradigma sobre un altre. Una dels senyals d'identitat d'aquesta escola va ser la substitució del terme de *political economy* pel de *economics* per denominar el seu camp de coneixement. A. Marshall i S. Jevons, entre d'altres, consideraven més seriós i científic aquesta nova denominació que, a més, es va combinar amb un viratge metodològic que centrava l'anàlisi, no ja en l'origen, creixement i distribució de l'ingrés, sinó en l'assignació eficient dels recursos i en els processos de circulació. La ciència econòmica necessitava incorporar la “respectabilitat científica” de les ciències exactes per vestir els seus supòsits ideològics. No obstant això l'emperador viatjava nu. En el seu *The Theory of Political Economy* (1871) S. Jevons va assenyalar que l'economia pertanyia a la classe de les ciències que, a més de ser lògiques, són també matemàtiques i que per tant, l'economia havia de ser matemàtica perquè tractava de quantitats. Es tractava de redefinir la ciència econòmica de tal manera que es pogués expulsar de l'arsenal teòric conceptes com a “classe social”, “força de treball”, “capitalisme”, “explotació”, “excedent”, etc. No és casual que, aquest autor, afirmarà amb posterioritat en *The State in Relation to Labour* (1882) que “El suposat conflicte entre treball i capital és una il·lusió” i que “No hem de referir-nos a aquestes qüestions des d'un punt de vista de classe, [perquè] en economia, en tot cas, hem de considerar

a tots els homes com a germans”. A més, els possibles conflictes d’interessos entre els treballadors i els capitalistes es resoldrien a través del mecanisme de la competència que remuneraria al capital només al tipus d’interès fixat pel mercat, mentre que el treballador percebria el “valor del que ha produït”. Veritat que els sona aquesta cançó?

L’economista britànica J. Robinson, a qui el comitè d’empresaris suecs mai va atorgar el premi Nobel d’Economia, a més d’assenyalar als neoclàssics la impossibilitat de mesurament del seu propi concepte de capital (déu n’hi do) ens insistia constantment en la necessitat d’estudiar economia (política) per a no deixar-nos enganyar pels propis economistes. I quan dic que cal estudiar economia política segur que entenen que no estic parlant necessàriament d’estudis acadèmics. Aquí caldria fer una adaptació de la cèlebre frase de Mark Twain i “mai permetre que la universitat interfereixi en la nostra educació”. Sempre tenen la possibilitat d’assistir als diferents cursos que organitza el seminari Taifa i estudiar col·lectivament la crítica de l’economia ortodoxa, estudiar als postkeynesians d’esquerra, als neorricardians, a l’escola marxista, etc...

Per això, i per no confondre ciència amb ideologia és important identificar l’escola i els paradigmes ideològic-econòmics que hi ha darrere de tot economista, i de tota decisió en matèria de polítiques econòmiques. Que no ens enganyin amb camises de colors, pírncings o tatuatges i que no ens venguin els interessos de classes com a ciència econòmica, perquè òbviament no són el mateix.

40. Ciència econòmica o ideologia del poder

XABIER GRÀCIA | La Directa 15/03/2012

Encara podem recordar la borratxera d'optimisme que recorria els salons del poder, els mitjans massius de desinformació i les alcoves acadèmiques durant el canvi de mil·lenni. No ho recorden? La *globalització*, ens deien, portaria la integració de les cultures i societats, enfortiria el poder dels ciutadans enfront dels seus governs. La *liberalització del comerç* i l'*economia de lliure empresa* eren la recepta universal per a tots els mals i el nucli de tota recomanació en matèria de política econòmica.

La paraula globalització, amb la que ens volien vendre el procés d'internacionalització del capital i la competència a escala mundial, es sumava a una vella tradició de l'economia dominant de deformar ideològicament el llenguatge econòmic i polític. I és que malgrat els pesi a alguns, allò que és econòmic és molt polític i allò que és polític és molt econòmic. Convé recordar a Gramsci,

que insistia en que la separació per esferes de la realitat és una qüestió purament analítica en la mesura que les relacions socials són alhora econòmiques, polítiques, culturals.

Hegemonitzar el llenguatge de les classes populars no és un assumpte secundari. Com sostenia Vigotsky, el llenguatge a més d'estar implicat en l'organització de la pròpia activitat, participa en la formació de significats que són construïts socialment. El llenguatge no és la simple transmissió de senyals de l'home racional-econòmic i fred calculador d'utilitats de la ciència econòmica. Com a eina semiòtica privilegiada de la interacció social i l'activitat conscient, el llenguatge no es reproduïx en l'àmbit intrasubjectiu de forma neutral sinó que contribueix a modelar subjectivitats i a configurar les nostres concepcions del món. Així que la perversió i distorsió del llenguatge és una eina privilegiada per instal·lar-se en el *sentit comú* amb el que les persones interpreten la seva realitat. "Les idees dominants –escrivia Marx– no són una altra cosa que l'expressió ideal de les relacions materials dominants, les mateixes relacions dominants concebudes com a idees; per tant, les relacions que fan d'una determinada classe la classe dominant són també les que confereixen el paper dominant a les seves idees".

Una de les conseqüències més perniciosos de l'hegemonia burgesa és que ens presenta la mercantilització de la vida humana i l'explotació del treball com un *fenomen natural*. El domini de classe de la burgesia sobre el conjunt de la societat és possible, no només perquè és capaç d'imposar-se mitjançant l'ús directe de la força, sinó perquè és capaç de fer acceptar aquest domini com a legítim pels altres grups socials. Ho és per la seva capacitat de *produir* i organitzar el consens i la direcció política, intel·lectual de la societat. Ara bé, les classes dominants obtenen el seu poder sobre les altres classes, mitjançant la combinació del control dels mitjans de producció econòmics i dels elements coercitius de l'Estat. En

aquest sentit l'hegemonia no és tant *direcció ideològica-política* de la societat com combinació de *força* i *consens* per aconseguir el control social.

El poder de la classe burgesa no pot ser exercit, únicament i de forma permanent, sobre la base de la repressió pura i oberta. Necessita que les seves institucions de coerció posseeixin el monopoli de l'ús de la violència, i que la pretensió d'aquest monopoli sigui *acceptada* i *interioritzada* pel conjunt més ampli de la societat. Per això el poder s'articula, fonamentalment, en el seu control sobre les institucions que insereixen en l'individu tot un seguit de valors i d'estructures mentals concordes amb les necessitats de la *submissió ideològica* i l'acceptació consensuada de la cosmovisió de la classe dominant. La ideologia no és només una qüestió de discurs. Els discursos no es produeixen en el "buit social". És a l'engranatge social de les relacions econòmiques, familiars, ideològiques, culturals i morals on els individus adquireixen les idees, les normes i valors que conformaran la seva actitud en la seva relació i interacció amb el seu entorn social. En aquest sentit el consens és la capacitat d'aquest poder d'*instal·lar-se* en la producció espiritual de l'individu i de disseminar normes polítiques, culturals i socials a través dels nombrosos porus de l'entramat social. Harnecker en el seu vell manual subratllava que l'hegemonia burgesa i especialment la seva ideologia de classe no s'exerceix únicament sobre la consciència dels explotats per fer-los acceptar com a natural la seva condició d'explotats; s'exerceix també sobre els membres de la classe dominant per permetre'ls exercir com a natural la seva explotació i la seva dominació.

Per què li diuen competència quan volen dir explotació?

Cal ser competitiu, ens diuen, produir més béns i serveis en menys temps. Cal córrer tot el temps: del llit al treball, del treball al llit. Que no es perdi ni un segon de treball. Cal acabar amb l'absentisme, les baixes sanitàries, els temps improductius de les cures familiars, el dret a la ociositat. Treballa, treballa, treballa. Així fins que et moris. Sacrosanta productivitat. La nostra fugaç existència còsmica a la disposició de la valorització del capital: viure per treballar (per a un altre).

El BCE ens demana ara una “devaluació competitiva dels salaris”, (o sigui una baixada de salaris), amb l'objectiu de sortir de la senda del “creixement econòmic negatiu”, (o crisi del capital al meu poble). En primer lloc cal assenyalar que *creixement* no és igual a *desenvolupament*. De fet el capitalisme i el càncer comparteixen la mateixa filosofia: el creixement pel creixement. Així que la discussió sobre la utilitat social i l'impacte ecològic de la producció ja exigiria tot un debat. Després ens haurien d'explicar perquè ens serveix als assalariats ser competitiu, si resulta que com més produïm, més barats resultem els treballadors i més petita és la nostra participació en el pastís que, no ho oblidin, nosaltres produïm.

En el centre de l'ofensiva neoliberal de les últimes dècades han estat les condicions de vida de les classes assalariades i populars. Malgrat els augments significatius de la productivitat del treball les condicions de vida de la majoria de la població estan empitjorant.

En la premsa econòmica de les últimes setmanes va aparèixer una dada extremadament significativa que no ha merescut l'atenció deguda, és clar. El detall comptable del PIB del quart trimestre del 2011 indica que, per primera vegada des de la

Transició democràtica, les *rendes empresarials* han sigut superiors en el repartiment del valor afegit que genera l'economia en l'estat espanyol a les *rendes salarials*: un 46,2% enfront d'un 46%. A principis dels anys vuitanta, la remuneració conjunta de tots els assalariats equivalia al 53% del PIB espanyol, mentre que l'excedent brut d'explotació (rendes empresarials i dels professionals autònoms) es quedaven en el 41% i els impostos sobre la producció sumaven el 6% restant.

En els anys 80 nou milions d'assalariats retenien un 53% del valor afegit que generava l'economia de l'estat espanyol. Al 2007, després d'anys d'increment en la productivitat del treball, per conservar el 48% es necessitava lliurar la *jornada laboral social simultània* de 19 milions d'assalariats. Traduït grollerament que en ocasions és millor que el llenguatge econòmic: treballem molts més però ens emportem molt menys. Ah, i a més en pitjors condicions sociolaborals. No fa falta molta imaginació per saber qui s'està embutxacant els beneficis de l'increment de la productivitat del treball. I és que la imaginació de molts economistes està posada en veure com es diu el què no pot dir-se.

L'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) de les llars corresponent a l'any passat, indica que els ingressos mitjans anuals de les llars es van reduir un 4,4%; que el 36% de les llars afirma que no té capacitat per afrontar despeses imprevistes; que el 22% de la població està per sota del llindar de risc de pobresa; o que al voltant del 20% manifesta arribar amb dificultat o molta dificultat a fi de mes. I esperem a veure com evoluciona l'assumpte perquè la remuneració dels assalariats (1,1% en l'últim any) creix molt menys que les rendes empresarials (6,6%). Mentre la pèrdua d'ocupació colpeja amb força als assalariats, que amb prou feines sumen ja 15,7 milions de persones.

Això sí, la despesa militar a l'estat espanyol l'any 2011 va ser de 17.248 milions d'euros, un 1,62% del nostre PIB i un 4,76% dels

Pressupostos Generals de l'Estat. I si volen una altra bombolla de deute doncs bé, aquí va una altra: el deute que arrossega l'estat espanyol pels seus compromisos en despesa militar arriba als 36.000 milions d'euros. Recordin-se quan anunciïn les retallades, perdó: ajustos i *reformes*. Encara que tampoc estaria malament que ens recordéssim també dels 16 espanyols més rics que posseeixen un patrimoni conjunt de més de 55.000 milions d'euros segons la revista Forbes. El curiós és que segons l'Agència Tributària a l'estat espanyol només hi havia l'any passat 233 declarants amb un patrimoni superior als 30 milions d'euros i el seu patrimoni global era de 16.300 milions d'euros. Alguna cosa no quadra...

Competència entre capitals i competència entre treballadors

Però recalem, una vegada més en la seva competència, remei universal de tots els mals econòmics i polítics. A la competència, com va subratllar Marx, els capitals s'imposen recíprocament a si mateixos les *determinacions immanents* del capital. Això és, la tendència incessant a incrementar la taxa d'explotació del treball per millorar la seva rendibilitat més enllà de la bona o mala voluntat de l'empresari. Així, la tendència del capital per augmentar la jornada laboral (en extensió i intensitat), i incrementar la productivitat –és a dir, incrementar la taxa de plusvàlua- es manifesta a través dels esforços dels capitalistes individuals, en el context de la competència, per reduir els seus costos de producció. En conseqüència, la competència dels capitals individuals per expandir-se, per treure avantatges al mercat, per incrementar la productivitat del treball, és la manera de com el capital realitza les seves tendències internes a créixer i empoderar-se enfront dels treballadors.

Es realitzen els interessos del treball assalariat de forma similar que la competència de capitals? La resposta és un no rotund. La competència entre treballadors permet al capitalista forçar la reducció del preu de treball i erosionar les conquestes socials. Aquesta competència implica un increment de l'extensió i intensitat de la jornada laboral dels assalariats empleats, i pressiona en el mateix sentit que el capital elevant la taxa d'explotació. Així, i en contra del que succeeix amb el capital, els esforços dels assalariats com a *individus* per actuar pel seu propi interès van contra els interessos del treball assalariat *com un tot*. És per això que actuant guiats pels seus interessos individuals i competint entre ells mateixos, els treballadors no expressen les tendències internes del treball assalariat, sinó més aviat les del capital.

En conseqüència, quan els assalariats lluiten contra la competència van contra les lleis internes del capital i manifesten els interessos del treball assalariat com a requisit per a *l'apropiació dels fruits de la productivitat social del treball*. Només sota el paradigma de l'harmonia social, assumida per les direccions sindicals i l'esquerra reformista, és possible sostenir un *model de competència* per a l'acció política de les classes populars.

S. Jevons, un dels pares fundadors de la revolució marginalista, deia en la seva "The State in Relation to Labour" (1882) que "el suposat conflicte entre treball i capital és una il·lusió" i que "en economia, en tot cas, hem de considerar a tots els homes com a germans". Si clar, però "tu a dalt i jo a baix" com respondria musicalment el meu estimat Evaristo.

Fariem bé de seguir aquell vell consell que en el seu moment ens va donar Joan Robinson: "és necessari aprendre economia perquè no ens enganyin els economistes". La mateixa Joan Robinson que va fer burla de L. Robbins quan aquest definia la ciència econòmica com la disciplina que s'ocupa de *l'assignació de*

mitjans escassos entre usos alternatius. Això dit en un aula d'una universitat pot ser efectiu, però dit enmig de la crisi dels anys 30, en plena gran depressió, quan els mitjans per a qualsevol fi eren de tot menys escassos resultava si més no vergonyós. Què poden dir els economistes de la incapacitat del seu sistema econòmic per aprofitar la força productiva dels milions d'aturats? Això sí, els que mantenen el seu lloc de treball que treballin a tot drap...

41. Discursos econòmics: la hipocresia habitual

JORDI BERBIS | La Directa 09/12/2013

En els discursos econòmics, especialment en els casos de les institucions supranacionals, ens trobem amb declaracions i mesures argumentades com a necessàries per al benestar de la població. Tanmateix, els seus resultats a la pràctica són totalment contradictoris amb aquests objectius. A continuació, en veurem alguns exemples recents.

El primer exemple d'aquest fenomen el podem trobar en les polítiques de la UE sobre la regulació del treball, basades fonamentalment en l'adaptació dels treballadors a les necessitats de l'empresa i l'empleabilitat dels mateixos. És a dir, l'única política és que tots ens adaptem el màxim possible a les necessitats del capital. És en aquesta línia que hem de situar també les mesures de “reformes estructurals” aplicades a Espanya durant

l'actual crisi, imposades per la Troica (UE, FMI i BCE) i beneïdes pels successius governs espanyols. Tot i els efectes nefastos de les polítiques aplicades –amb Grècia com exemple paradigmàtic– a la premsa trobem declaracions de les institucions europees que, recurrentment, es lamenten dels alts nivells d'atur actuals. Això és especialment accentuat en el cas de l'atur juvenil.

El segon exemple, el podem trobar en les declaracions de la Comissió Europea que, de manera recurrent, llegim a la premsa econòmica sobre els pocs impostos que paguen les grans empreses tecnològiques sobre els seus beneficis. Resulta sorprenent que, per una banda, s'estableixi una legislació que permet l'enginyeria fiscal de les empreses independentment d'on es generin els seus beneficis però, per una altra banda, les institucions europees es lamentin dels pocs impostos que s'acaben pagant. A no ser clar que l'objectiu real sigui cobrir-se les espatlles davant de l'opinió pública.

L'últim exemple, el trobem en l'últim informe de l'OCDE sobre les pensions a Espanya, del qual en els últims dies hem pogut veure titulars com aquests: “La OCDE pide a España que “vigile” la pobreza de los nuevos pensionistas” o “La OCDE alerta del riesgo de que los salarios medios no tengan una jubilación suficiente”. Aparentment, estariem davant d'una preocupació genuïna per part d'aquesta institució sobre els ingressos dels pensionistes amb la reforma aprovada recentment. Si analitzem més a fons què ens està dient aquesta institució, però, el seu missatge indicat tot el contrari.

En el resum del seu últim informe sobre l'estat dels sistemes de pensions a tot el món, ens trobem que l'OCDE elogia la recent reforma del sistema de pensions així com l'aprovada l'any 2011. Aquestes reformes han seguit fil per randa les recomanacions de l'OCDE: dificultar l'accés a les pensions públiques i reduir-ne l'import per als futurs pensionistes. Davant de les seves

conseqüències, quina és la postura de l'OCDE? Literalment, ens diu que introdueix incertesa sobre les pensions futures i que aquest problema és especialment greu en els casos de treballadors amb baixos salaris. Per tant, segons l'OCDE, el que hem de procurar és “fer un seguiment de la pobresa entre els pensionistes”. Què més s’ha de fer al respecte? Segons el seu últim informe de l’any 2012, “tornar obligatòries les pensions privades seria una solució ideal per eliminar la bretxa de pensions i assegurar una suficiència de beneficis”. La traducció per a nosaltres és que l’atac als sistemes de pensions públiques seguirà en el futur i s’han de seguir potenciant els plans de pensions privats.

Com a conclusió, el que ens trobem és que davant dels efectes sobre les classes populars de les mesures que les institucions econòmiques imposen, totalment contradictoris amb els objectius que diuen defensar, s’opta per la seva perpetuació. La hipocresia segueix dominant els discursos econòmics oficials.

42. **Mites, fetitxes i màscares**

IVAN GORDILLO | La Directa 05/02/2013

L'aportació teòrica més important de Karl Marx, juntament amb la teoria del valor –o teoria de l'explotació– és la teoria del fetitxisme. El caràcter fetitxista fa referència a la dinàmica de les pròpies relacions socials d'encobrir o velar la seva dimensió social i històrica en el procés central de producció i intercanvi de mercaderies. Això fa referència al mode de producció sota un règim de propietat que separa les persones que posseeixen només la força de treball d'aquelles que posseeixen també mitjans de producció on les primeres entreguen, en la producció, més treball del que reben a canvi del salari. Aquest treball alienat es cosifica en les mercaderies fins al punt que no veiem relacions socials sinó coses, que se'ns apareixen mistificades en el mercat on sembla que es manifestin els atributs socials de l'intercanvi entre coses produïdes per negocis lliures de persones lliures en condicions justes. Els determinants socials s'oculten darrere de falses lleis econòmiques que se'ns apareixen com naturals. La

teoria del fetitxisme ens ensenya aquesta capacitat d'emascarar, també gràcies a la ideologia, que darrere les aparences es troben unes relacions socials de submissió i explotació.

Intentar analitzar els fenòmens econòmics sense una perspectiva de conjunt, ja no diem sense anar a l'arrel genètica de cadascuna de les relacions socials que els configuren, porta a molts analistes a simplificar en excés problemàtiques complexes. Això provoca que, més o menys intencionadament, s'enganyi la població. Precisament perquè no volen o no són capaços d'anar més enllà de les aparences.

La darrera setmana el tribunal de l'Associació Europea de Lliure Comerç (AELC) donava la raó a Islàndia en la seva decisió, avalada per dos referèndums favorables, de no cobrir els dipòsits del banc fallit Icesave. Holanda i el Regne Unit, països on resideixen 300.000 clients del banc, li reclamaven aquesta obligació. Tot i que Islàndia ja havia cobert fins a la data el 90% de la quantitat que el fons de garantia de dipòsits estipulava, la decisió pot obrir la porta a que els estats no estiguin obligats a cobrir els dipòsits dels bancs fallits.

Com era d'esperar, alguns analistes s'afanyaven a denunciar la mesura perquè creuen que això posa en risc els estalvis de milers de persones dels bancs amb dificultats. Defensen, amb molta miopia, que l'Estat es faci càrrec dels dipòsits (quelcom gens liberal, per cert). Sorpren aquest joc de malabars: resulta que el que amenaça els estalvis és la no cobertura per part dels Estats. En realitat, però, és en la pràctica bancària on es troba el problema: l'estructura de capital fictici sobre el que es construeix tot el sistema de crèdit, la relació de poder que suposen els interessos, el reduït percentatge de reserves exigít i la lamentable gestió del risc dels productes financers. Els analistes es queden en la superfície del problema, en l'anàlisi amb veritats parcials. Si es vol un sistema de crèdit i estalvi segur caldrà abolir moltes de les pràctiques

actuals, no només exigir als Estats –els contribuents– que avalin en última instància, quelcom que de fet ja fan.

Retallar i privatitzar és robar

Com explica el crític cultural Terry Eagleton, una ideologia obté legitimitat utilitzant el recurs d’“universalitzar-se” o “eternitzar-se”. Els valor i interessos que són específics a una certa època, lloc i classe dominant es projecten com valors i interessos de tota la humanitat. El *there is no alternative* de Margaret Thatcher - voler fer-nos creure que no hi ha drecera possible a les polítiques neoliberals imposades- exemplifica el que Eagleton explica. La pròpia teoria econòmica neoclàssica que tants acadèmics vesteixen d’“objectivitat científica” legitima el discurs polític convencional partint d’uns supòsits que pretenen naturalitzar el capitalisme. És a dir, pretenen buidar-lo del seu caràcter social i històric per negar així tota alternativa al sistema actual al qual, segons ells, s’hauria arribat per una senda de progrés científic i desenvolupament civilitzador. La veritable història, però, és que el naixement del capitalisme –igual que la seva continuïtat i expansió– està tacat de sang, foc i violència com la que va fer falta per saquejar el continent llatinoamericà de l’or i la plata sense els quals no hagués estat possible el dinamisme comercial europeu dels segles XVI i XVII. L’acumulació originària, que explica Marx en un dels cèlebres capítols d’*El capital*, no és més que el robatori sistemàtic de la propietat comunal, la desposseïció del mitjans de vida de les masses camperoles i l’aniquilació de la seva cultura. Sobre això s’aixeca el capitalisme.

Aquest apunt històric té més relació amb l’actual crisi del que sembla. Estem presenciant un procés de desposseïció social de magnituds sense precedents. El rescat bancari internacional ha posat en situació de fallida els Estats que estan executant paquets

de retallades socials i privatitzacions de béns públics que suposen el major traspàs de riquesa de pobres a rics de la història. I per molt que ho emmascarin d'inevitabilitat, o d'“Espanya ens roba”, això és un robatori a les classes populars.

Mentre acabo aquestes línies, la corrupció esquitxa el president del govern de l'Estat! Aquesta és un lubricant del sistema, només cal veure la llista d'empreses que han pagat diners per favors. La corrupció esdevé un element més en la lluita de classes. Els corruptes sempre són rics i ben posicionats i amb el sistema judicial que han construït es saben impunes.

43. Llibertat i Mercat

XABIER GRACIA | La Directa 18/03/2013

Ho reconec, quan escolto parlar als poderosos de llibertat i mercat se'm regiren les vísceres. I no em queda més remei que reconèixer que la contrarevolució neoliberal compta entre els seus èxits amb l'àmplia acceptació popular que una economia mercantil capitalista, fundada sobre la propietat privada, és una economia que garanteix els majors nivells de llibertat dels seus agents: llibertat de mercat, llibertat d'empresa, llibertat d'elecció del consumidor, llibertat contractual dels treballadors, etc. Així, el mercat, a més de ser la millor manera de promoure el benestar de l'ésser humà i optimitzar els recursos, és una de les institucions fonamentals mitjançant la qual es garanteixen les llibertats individuals de les persones. Les relacions d'intercanvi pressuposen relacions entre individus lliures propietaris i el mercat és concebut com un camp de la llibertat d'acció dels agents econòmics.

En la tradició liberal d'arrel anglosaxona, que s'assenta també sobre els postulats de la separació entre Societat Civil i Estat, divisió de poders i lliure competència, la llibertat és entesa com a espai de la no coacció. Per a Hobbes la llibertat és absència de coacció i obstacles exteriors, és a dir que es concep la llibertat

com a indeterminació de l'exterior. En paraules de Stuart Mill, "l'única llibertat que mereix aquest nom és la de realitzar el nostre propi bé a la nostra manera". A més, Adam Smith, amb la seva famosa metàfora de la mà invisible, trobava la justificació ètica i econòmica de la cerca del màxim benefici particular perquè així, i més enllà de la pròpia voluntat dels individus egoistes, s'aconseguia maximitzar la satisfacció col·lectiva.

Personalment no puc combregar amb aquesta concepció estreta de la llibertat liberal, centrada en un individu egoista, fred, calculador d'utilitats, replegat sobre si mateix i sense relació alguna amb el sistema de necessitats. No puc assumir el mercat com un camp de llibertat humana quan la propietat privada d'uns poc significa la no propietat per a molts. Què passa amb la major part de la població que no té més mercaderia que la seva pròpia capacitat de treball vinculada a la seva pròpia corporeïtat vivent?. Doncs que no tenen mercaderies ni diners amb les quals entrar a la catedral de la llibertat que és el mercat i això els "obliga" a vendre "lliurement" el seu temps de vida convertit en temps de treball per als propietaris dels mitjans de producció i dels mitjans de subsistència. No puc combregar amb aquesta identificació grollera del mercat capitalista com un àmbit de la llibertat perquè a més és una institució travessada per relacions de desigualtat, dominació i de poder que fa més rics i poderosos als que més tenen.

Si el mercat és llibertat ja els asseguro jo que cada mes als assalariats, després de pagar la hipoteca, les despeses del pis com aigua, gas i electricitat, el menjar, la roba o les despeses sanitàries i educatives ens queda molt poca "llibertat de mercat" a la butxaca. No m'estranya que els que més tenen se sentin tan lliures en aquesta economia de mercat, i és que a més de no participar en la producció, sempre apareixen com a grans compradors-consumidors (de béns de luxe, de capital, de força de treball, etc.) als mercats de la llibertat liberal on es vota amb diners. Qui pot

dubtar que per a ells el mercat sigui un espai de la no-coacció, de l'ús i gaudi dels productes del treball aliè on poden consumir allò que lliurement vulguin fins a rebentar en la indolència.

Marx, que està en les antípodes del pensament liberal, considera que el tret que defineix la llibertat és la possibilitat d'autorealització de l'home en l'exercici de les seves capacitats. En aquesta tradició, hereva de la filosofia clàssica alemanya, la llibertat es conceptualitza com a control o domini de l'home sobre les circumstàncies. Som més lliures quan tenim més coneixement i control col·lectiu sobre els nostres propis determinants i desenvolupem així la capacitat de tornar a obrar sobre ells. Una societat d'"homes lliures conscientment associats" (que no de propietaris de mercaderies i de diners) seria aquella on es pot regular racionalment i col·lectiva el metabolisme de l'home amb la naturalesa amb la mínima ocupació de forces i recursos. Aquí, la llibertat no s'entén com a espai de la no coacció o de la indeterminació sinó tot el contrari, com a espai per a la formació humana de les pròpies circumstàncies ja que es tracta en definitiva de "reemplaçar la dominació de les circumstàncies i de l'atzar sobre els individus per la dominació dels individus sobre les circumstàncies i l'atzar"

Però Marx afegeix una altra aresta al problema de la llibertat: la possibilitat de l'activitat vital lliure i creativa. Potser els pugui sorprendre als senyors liberals, cavallers de la llibertat, però treballar per a ells a les seves fàbriques i empreses és un autèntic infern per a la major part dels assalariats. És per això que una veritable economia social, a més d'estar planificada democràticament conforme al sistema de necessitats radicals, ser antipatriarcal, ecològicament sostenible, i superar les formes alienades de la divisió social del treball, si alguna cosa hauria de produir és "temps lliure" per a la societat. Això vol dir que els

beneficis dels increments de la productivitat del treball haurien de redundar, no en l'acumulació dels grups privilegiats, sinó en la "reducció del temps de treball" necessari per al conjunt de la població i alliberar així temps lliure per a la vida i el propi desenvolupament humà.

44. La revolució permanent també és patrimoni del capitalisme

JOSEP MANEL BUSQUETA | La Directa 31/01/2012

Els temps de crisi són temps convulsos pel capitalisme. En aquests períodes el funcionament normal de l'activitat capitalista s'interromp i amb ella queda aturada la dinàmica social essencial per a la bona salut del procés de reproducció capitalista.

La seqüència de l'impacte de la crisi en el funcionament de la societat és ben coneguda. Sense possibilitats d'assolir la rendibilitat adequada per a la inversió aquesta s'atura i, amb ella, els processos productius i per tant la possibilitat de que la majoria de la població, no propietària dels mitjans de producció, trobi un empresari disposat a comprar la seva força de treball a canvi d'un salari. Sense salari desapareixen els diners necessaris pel consum i per tant, les possibilitats de viure, amb una certa dignitat, en la

societat capitalista queden seriosament qüestionades per una bona part de la població.

Així doncs en els moments de crisi el capitalisme ha de reinventar-se. Ha d'engargar importants canvis en la forma com combina i empra els recursos socials. Ha de desenvolupar nous processos productius que mitjançant l'explotació laboral, el fons essencial en el capitalisme, li han de permetre aconseguir els guanys necessaris per a reproduir-se com a model social dominant.

Aquesta dinàmica revolucionària és la que fàcilment podem constatar si observem com el capitalisme ha sabut reorganitzar-se després de cadascuna de les grans crisis estructurals que ha patit. Així veiem com després de la gran crisi del 29, i després que, gràcies a la segona Guerra Mundial, es destruí una part important del valor existent, emergeix una nova forma d'organització social i econòmica que tindrà en el control i la regulació de les finances un dels seus elements centrals. Aquesta tasca serà desenvolupada des de l'Estat, institució central en la nova dinàmica del capitalisme, que s'encarregarà de prendre i desenvolupar, amb la seva intervenció activa, les decisions estratègiques de desenvolupament econòmic. La majoria de la població queda integrada en el sistema gràcies a la triada que conformen el treball assalariat, el consum de masses i el pacte social. Aquesta proposta social i econòmica que assegurarà tres dècades de gran prosperitat al capitalisme, sobretot europeu, necessitarà un important suport ideològic i alhora tècnic. Aquest elements intel·lectuals són els que aportarà la teoria econòmica keynesiana i la socialdemocràcia a nivell polític.

El cas espanyol, el “cambio sin ruptura” ; o sigui més del mateix.

Pel cas del capitalisme espanyol el procés pren connotacions força diferents. La gestió del capitalisme que proposa el franquisme

durant aquest període s'allunyarà de manera important del que succeeix en l'entorn europeu. El feixisme imposa un model social i econòmic sense organitzacions de classe i sense dret de vaga que té com a resultat un brutal empitjorament de les condicions de vida dels treballadors espanyols, sobretot durant els primers anys de postguerra. Cal tenir present per exemple, que els salaris reals en una ciutat industrial com Sabadell no retornaren als nivells del període republicà fins a finals de la dècada dels 50. Així doncs el model econòmic capitalista del franquisme serà un model que es sustentarà en salaris baixos, una alta utilització del factor treball i una molt baixa mecanització que tindrà com a conseqüència una productivitat industrial molt més baixa que en la majoria dels països europeus.

La mort del dictador i l'inici d'això que s'ha volgut anomenar democràcia coincideix amb un moment històric en que el capitalisme, a nivell global, ja ha esgotat el que donava de sí el règim d'acumulació de postguerra i es troba immers en una nova crisi. D'aquesta crisi en sortirà una nova forma de reorganització social i econòmica -la globalització- que tindrà en la transnacionalització productiva i en la expansió de la mercantilització, dos del seus gran pilars de funcionament. L'estratègia neoliberal, a nivell de política econòmica i social, emergirà com la forma hegemònica de gestió de la societat que permetrà l'expansió i la consolidació del capitalisme global.

En el cas de l'Estat espanyol, i en el marc de la reorganització del capitalisme global, veurem com des de l'inici de la suposada democràcia fins a l'actualitat, totes les opcions polítiques que arriben al govern es complementaran en el desenvolupament de la mateixa estratègia econòmica. Amb independència del seu origen ideològic, UCD, PSOE i PP esdevenen marques diferents d'un mateix producte. La conclusió que en podem extreure d'aquest fet és que en el cas espanyol, i sobretot pel que fa al model econòmic i

social, la democràcia no ha suposat formes diferents d'organització de la societat i l'economia en funció de l'opció política que ostentés el govern. Veiem com els interessos econòmics del capital, cada cop més internacionalitzat, són els que han marcat el destí i l'evolució de l'economia i la societat espanyoles.

Pel cas espanyol podem veure com són dos grans eixos els que determinen l'opció estratègica de desenvolupament. Per una banda la internacionalització, que tindrà en la integració en el projecte econòmic europeu el seu element estructurant i que suposarà la plena integració de l'Estat espanyol en la jerarquia econòmica internacional com una perifèria del centre. L'altre gran pilar estratègic serà l'aposta clara pel mercat en detriment d'allò públic, com a gran orientador i dinamitzador de l'economia. El resum més evident d'aquest opció és la que fa el ministre d'economia "socialista" Solchaga quan afirmà que la millor política industrial per a l'economia espanyola és la que no existeix. Aquesta opció té com a corol·lari la proposta de que la principal tasca des de la política econòmica es basa en articular les mesures necessàries per tal de que sigui la inversió privada, sobretot l'estrangera, la que dinamitzi l'activitat econòmica.

La bola de vidre: capitalisme quo vadis! No ens equivocarem de massa!!

Tot sembla indicar que la situació de crisi que actualment viu el capitalisme representa de nou, l'esgotament del règim d'acumulació que des de la dècada dels 70, li havia permès recuperar la taxa de guany. Amb l'esgotament del model també deixa de ser funcional, i sobretot creïble, la legitimació teòrica i social que l'havia sustentat. Avui ja ningú pot creure la cantarella de que la dinàmica eficient de l'economia es basa en la no intervenció de l'Estat, element central que bastia l'ideari neoliberal

dominant. Què en seria avui del capitalisme si no comptés amb el descomunal suport de totes i cadascuna de les institucions públiques i dels seus plans d'intervenció econòmica! Plans d'unes dimensions que deixen en xavalla el que va suposar el pla Marshall.

Resulta evident que de la recomposició econòmica i social que permeti recuperar els guanys al capitalisme, i que per tant permeti recuperar el dinamisme que ara no té, sobretot en els països centrals, en sortirà una nova forma de legitimació teòrica, política i social. A dia d'avui podem intuir que una de les grans damnificades d'aquest procés a nivell global en serà la democràcia.

Podem apreciar com en la direcció d'aportar una gestió "adequada" de la crisi s'imposa allà on resulta necessari, en aquest cas Grècia i Itàlia, governs "tècnics". Aquest governs no gaudeixen de cap legitimació pròpia de la democràcia tradicional i és la seva aura de "neutralitat" i "eficiència" la que els legitima com a opcions necessàries i acceptables pel conjunt de la societat. Lluny de la façana que proposen, la realitat és que aquests governs amaguen una clara opció per la gestió de la crisi, que té com a objectiu assegurar la concentració, de tot l'excedent que es produeix, en mans sobretot del capital financer i que va en detriment de totes les polítiques que asseguraven el conjunt de drets socials per a la majoria de la població.

Molt probablement pel conjunt de la societat europea on la idea de democràcia, (entesa com la capacitat de la ciutadania de participar en la presa de les decisions que l'afecta) representa un element diferenciador i estructural d'aquestes societats, la dinàmica cada cop més autoritària, cap on apunta la reestructuració del capitalisme, representarà un canvi substancial.

Pel cas de l'Estat espanyol, la democràcia no ha tingut mai la "qualitat ciutadana" que se li suposa en la majoria dels països europeus, tal i com ja s'ha assenyalat. En el cas espanyol, la

democràcia recent ha suposat una clara subordinació de les decisions de la ciutadania a l'estratègia de desenvolupament que el capital ha marcat des dels seus orígens. Recentment hem assistit a una nova posada en escena d'aquesta dinàmica. Hem vist com, amb la participació de tot l'entramat de poder institucional, però sense cap participació de la ciutadania, s'escometia una reforma constitucional que ens ve a dir que no pagar el deute és anticonstitucional. Reforma que de fet constitueix una peça més del programa de govern que, sota l'empara de l'única gestió possible de la crisi, ens té preparat el capital financer de la mà de les diferents institucions titella que el representen (Fons Monetari Internacional, Govern i Unió Europea).

Sense massa ressò mediàtic, el 26 de març es reuniren a la Moncloa l'antic president del govern José Luís Rodríguez Zapatero i els representants de les 41 empreses amb més pes en l'economia del país. Per fer-se una idea del poder que exerceixen aquestes empreses sobre el conjunt de la societat espanyola cal tenir present que la riquesa acumulada per 14 dels més rics de la reunió és igual a 4 vegades el PIB espanyol (Veure "L'Estratègia del Capital: Informe d'economia nº8 del Seminari Taifa). En aquesta trobada es parlà sobretot de quatre reformes: la del mercat de treball, la de les pensions, la del sistema financer i l'energètica. La trobada comptava amb un text: "Un moment clau d'oportunitat per a construir entre tots l'Espanya admirada del futur 2010". Aquest text, elaborat per la Fundación Everis amb la participació 50 alts executius de grans empreses i 50 "experts" multitemàtics (entre els que podem trobar noms com: Amando de Miguel, Xavier Sala i Martín o el de Pedro Schwartz), planteja les diferents línies estratègiques de desenvolupament social i econòmic futur. L'eix d'aquestes propostes gira al voltant de la necessitat de construir i potenciar el que anomenen la marca España que segons diuen "han de transcendir els cicles electorals".

Vivim en un regne que enterra sense cap mena de dubte i amb tot el reconeixement dels polítics “representatius” un franquista com Fraga, compromès amb tots els crims de la dictadura. Aquesta és la nostra democràcia. Vistes així les coses, el serrell que ens queda per veure és qui serà la titella política que passarà a la història com el responsable que haurà d’aplicar les mesures de política econòmica més dures de la història recent, conjuntament amb els nivells de repressió més elevats que haurà viscut la societat espanyola en els darrers trenta anys. Serà Mariano Rajoy? Jo en tinc els meus dubtes.

45. Els beneficis de la corrupció

BENJAMÍ BASTIDA | La Directa 04/06/2013

Les darreres setmanes han sortit a “flotació” diferents casos de corrupció econòmica. La primera impressió és que es tracta només de “la punta d’un iceberg”. Recordant Arquímedes, podem dir que surten a “flotació” perquè són prou voluminosos i perquè a “les profunditats” hi ha moltíssima més corrupció, que és la que provoca l’empenta cap amunt. Podem preguntar-nos si és positiu o negatiu, en el camí de la transformació social, el fet de “posar en evidència” els casos de corrupció. Es a dir, la denúncia de la corrupció pot considerar-se una eina transformadora? La resposta immediata és que aquesta denúncia i els processos judicials - si arriben a existir- són elements positius de transformació del sistema. No obstant això, si falta una anàlisi lúcida, pot desviar l’orientació d’una estratègia que pretén ser transformadora.

Considerar que el sistema d’“economia social de mercat” (mercat i suposada sensibilitat social) es veu sotmès a crisis

periòdiques o que la situació econòmica i social s'està deteriorant a causa de l'actuació d'agents corruptes i oportunistes, que aprofiten en benefici propi esquerdes legals, institucionals o administratives, implica assumir, en conseqüència, que si s'aconseguís denunciar les corrupcions existents, condemnar els corruptes i eliminar els buits legals que permeten la corrupció, el sistema econòmic no es deterioraria i assoliria el benestar per a tothom.

Però, on és la línia que separa la corrupció de la “no corrupció”? Qui la traça, aquesta línia? N'hi ha prou amb una estratègia de correcció de línies com, per exemple, potenciar una llei de transparència?

La corrupció no prové de desajustos ni distorsions de l'economia de mercat capitalista, sinó que és el resultat natural del seu funcionament. Fins i tot es pot pensar que la corrupció es troba a l'arrel, als fonaments de l'economia de mercat. Expressat en termes teòrics podem dir que, d'una banda, una part important (potser la totalitat) de l'acumulació primitiva, tant des de la perspectiva temporal com des de l'estructural, es realitza mitjançant la corrupció. D'altra banda, la corrupció compleix la funció de redistribució dels guanys entre els agents del capital ja que la distribució primera està lluny de ser acceptada indiscutiblement per tothom. És a dir, la corrupció posa de manifest la lluita intraclasse per apropiarse dels guanys derivats de l'explotació de la força de treball. Quan els representants del capital no arriben al consens (gairebé mai hi arriben) aquesta lluita deriva cap a acords parcials per establir formalment unes regles de joc (certa legislació mercantil, noves institucions). En aquest procés de la formalització de les regles de joc no està absenta la necessitat de legitimar el sistema davant la resistència de la majoria de la població, establint, per exemple, sistemes de fiscalitat o redistribució formal en benefici de sectors més amplis de població. En aquest context, és possible que alguns agents

del capital aprofitin debilitats i buits legals o administratius per apropiar-se de parts de guany. Són corruptes? Des del punt de vista dels qui han forjat aquelles institucions o regulacions, per ser qualificats com corruptes hauran de ser imputats i sotmesos a processos de resultat incert.

Resumint, els actuals casos de corrupció condueixen a dues conclusions:

La primera: el terme corrupció i la qualificació negativa dels seus continguts són conceptes molt relatius perquè depenen d'unes normes, lleis i institucions establertes en una societat dividida. Des d'aquesta perspectiva podríem parlar de corrupcions "legals" o "legalitzades". Un esforç per aproximar les línies vermelles de la corrupció a un nou sistema de valors seria transformador.

La segona: L'última causa del deteriorament econòmic i social no es troba precisament en els corruptes (que també hi contribueixen) sinó en un sistema que en si mateix genera incentius per a la corrupció i que s'alimenta d'ella.

Al capdavant, els regals, els diners i la resta d'actius financers o reals, utilitzats per corrompre, procedeixen de l'apropiació o desposseïció de l'excedent, és a dir, de l'explotació de la força de treball per part del Capital.

46. La pobresa: un mecanisme classista de poder i repressió

JOSÉ IGLESIAS FERNÁNDEZ | La Directa 10/01/2012

La pobresa ve de lluny: l'esclau era un pobre lligat als capricis i aberracions d'un amo, el servent era un pobre lligat a un territori que acatava les ordres d'un senyor feudal, el treballador és un pobre que depèn de si un capitalista vol emprar-lo (1). Les societats classistes utilitzen la pobresa com un mecanisme per exercir un poder repressor sobre les poblacions que controlen. Marx afirmava que, en el capitalisme, quant més gran sigui el creixement de les fortunes empresarials, major serà la depauperació de les poblacions (2). Ha de quedar clar que "el fonament del poder resideix en l'explotació. En la necessitat per part d'un grup social d'obtenir, mantenir i legitimar la seva expropiació del producte excedent creat per altres grups socials [i que] la teoria de l'explotació capitalista, així com els seus efectes socials [la pobresa], i la teoria de la lluita de classes formen dues parts

intrínsecament relacionades d'un tot" (3). La pobresa s'ha de mantenir entre les poblacions per desenvolupar-se submises i poder exercir aquesta capacitat d'explotació, aquest domini de classe.

Però, com es genera la pobresa? A les societats esclavistes: per conquesta i apropiació dels recursos naturals i la desposseïció de la llibertat humana; a les feudals: per consolidació de les invasions anteriors i la conservació de la propietat privada dels recursos que eren comunals (4) i, a les capitalistes, mitjançant el sistema d'explotació laboral. Adam Smith va veure el naixement del capitalisme com la recerca del benefici, però Marx va ampliar aquesta idea explicant com els canvis de societat són provocats pels mètodes de producció i les relacions socials que les originen. En el capitalisme, la pobresa neix de l'explotació, de la diferència entre la riquesa que produeix el treballador, però en ser apropiada pel capitalista, aquest lliura a l'obrer una part bastant menor en la forma de salari, de salaris de pobresa. És a dir, el treballador sempre percep una part menor de la que produeix, apropiant-se l'empresari de la diferència o plusvàlua. "Marx va explicar que la llei econòmica fonamental de la producció capitalista és la producció de plusvàlua. És a dir, la necessitat d'augmentar incessantment la quantitat de valor creat en cada cicle productiu [...] Aquesta llei econòmica es converteix en la llei social general que caracteritza la societat capitalista " (5).

Per tant, repetim, la pobresa és sistèmica i té l'origen en la relació capital-treball, atès que el treballador sempre percep menys riquesa de la que produeix, mentre que l'empresari sempre s'apropia d'una part de la riquesa que no ha produït. Es poden organitzar bancs d'aliments, menjadors socials, o crear organitzacions per atendre els pobres, que únicament ajudaran a suavitzar el rigor de la mateixa en aquests col·lectius, però la

pobresa només quedarà extirpada quan el capitalisme -i amb ell les societats classistes- quedi destruït.

Altres mecanismes d'opressió relacionats amb la pobresa

Els capitalistes disposen d'altres mecanismes per exercir el control sobre els empobrits: la corrupció, la fam i la por, la caritat i, en última mesura, la repressió policial, judicial i penal. En aquests mecanismes participen, no només els polítics i acadèmics, sinó fins i tot institucions com les Organització no Governamental (ONG) i les fundacions (la de Bill Gates o la de Botín), o personatges mediàtics com Oriol Bohigas, Geraldine Chaplin, José Corbacho, Pep Guardiola, Loquillo, Luz Casal, Luís Rojas Marcos, Fernando Trueba, etc. (7). Les patronals, com la Confederación Española de Organizaciones Empresariales (CEOE) i el Círculo Empresarial de Promoción, Innovación, Marketing y Ahorro (CEPIMA), també incideixen en l'empobriment de la població, eliminant les lleis laborals que protegeixen les obreres: acomiadaments sense remuneració, eliminació del Salari Mínim Interprofessional i de les quotes per a les pensions públiques, *minijobs* de 400 euros, sense seguretat social, sense horari ni subsidi d'atur, o vacances, etc. En aquest sentit, cal entendre perquè les institucions caritatives, actuant a l'ombra del sistema, contribueixen a desmuntar la protesta social, en voler convèncer-nos que la pobresa pot ser combatuda des de dins del capitalisme, quan és evident que no és possible eliminar-la si abans no destruïm el mecanisme d'explotació, ànima i sang del sistema. Per exemple, un director d'un banc d'aliments, malgrat la seva actitud de bonisme, tirava la culpa a la crisi econòmica per l'augment de la pobresa, sense esmentar com és estructural en el capitalisme. Un altre exemple, en la mesura que els governs tanquen l'accés a les rendes mínimes

d'inserció o les ajudes a la dependència, més famílies o persones estan abocades a anar a les organitzacions caritatives, com els menjadors socials, els bancs d'aliments, el voluntariat, etc. També és evident que aquestes institucions no consciencien a les persones en situació de risc de la necessitat de polititzar, d'enfrontar i assumir la destrucció del sistema com a causant sistèmic d'aquestes aberracions socials (8).

Cal, també, recordar com, "igual que ja havia fet Gramsci trenta anys abans, Foucault va alertar sobre el caràcter difús de les xarxes de relacions que afermen la dominació, i va insistir que el poder de la burgesia no es recolza tan sols, ni essencialment, en el control de les estructures públiques institucionalitzades de coerció i violència (a les quals s'identifica tradicionalment amb l'Estat), sinó en la seva capacitat de regular els processos de producció cultural " (9). Això ens porta a fer-nos diverses preguntes: els partits d'esquerra en els parlaments i en les diverses administracions, no s'han convertit en aparells del poder?. No són els que reben i executen les directrius dels poders empresarials i bancaris? I si és així, poden ser considerats subjectes socials per a la transformació?

Més amenaces d'empobriment des del poder

Incansable en la seva avarícia de patró d'explotadors, el president de la CEOE carrega contra les regulacions laborals que impedeixen als empresaris fer contractes d'una hora o un dia, hagin de contribuir per l'acomiadament o no puguin pagar per sota del salari mínim, així com acomiadar totes les funcionàries i privatitzar aquests serveis públics tan indispensables per a la vida comunitària. No obstant això, a l'esquerra parlamentària no s'hi sent cap veu que reclami confiscar tota la riquesa productiva

apropiada injustament per aquesta classe ociosa, i enviar a l'exili a la classe empresarial.

Així mateix, la consellera d'Ocupació i Afers Socials del govern basc, Gemma Zabaleta, va anunciar que verificarà si els perceptors d'ajudes socials tenen el seu empadronament en regla a través dels "models de cooperació tant amb la policia local com amb l'Ertzaintza". A aquesta il·lustre vividora de l'erari públic no se li acut proposar un control policial contra el frau fiscal empresarial o per alts directors de bancs i empreses, amb la corresponent fugida cap a paradisos fiscals. Una altra classe, la política, que cal enviar al desterrament.

Mentrestant, el duc de Palma aprofita la seva posició de consort real per beneficiar-se de recursos públics, i el fill de la duquessa d'Alba titlla de mandroses les andaluses perquè reben un subsidi agrari de pobresa quan la seva família rep milions d'euros anuals per ser simple i planerament propietaris de terres que els seus avantpassats es van apropiat per 'dret' de conquesta. Algú necessita aquesta classe parasitària?

Finalment, el president de govern Mariano Rajoy, en línia amb les propostes de la patronal en el document Transforma Espanya (9) prepara minuciosament quin serà el seu full de ruta de retallades-desastre destinades a incrementar encara més la pobresa. A part de les privatitzacions encobertes efectuades durant l'etapa del govern socialista en matèria de sanitat i educació, avancem aquelles manifestades amb molta cautela en el discurs d'investidura:

- En l'econòmic. Retallar el dèficit en 16.500 milions, especialment el dedicat a la despesa social. Les empreses no hauran de pagar l'IVA fins que ho hagin cobrat. Limita al 0,4% el dèficit públic de les diverses administracions. En l'àmbit fiscal no apareixen mesures per pujar l'impost als rics, o la limitació de salaris màxims dels directors. Reducció de l'impost de societats a

empreses amb ingressos menors de 5 milions d'euros. Menor taxa d'impostos als beneficis no distribuïts.

- Pel laboral. Congelació de l'ocupació pública, eliminar els dies de festa pont. Ajudes a l'empresari de 3.000 euros pel primer treballador empleat (ajuda a autònoms). Profunda reforma integral del mercat de treball: 'absentisme laboral',

- Pel social. Únicament aplicar l'increment de l'IPC a les pensions més baixes, la resta queden congelades. Si no reduir, almenys congelar totes les altres ajudes socials. Reformar el sistema públic de pensions (privatització encoberta).

En una paraula, el paper dels polítics és generar polítiques contra els pobres mentre que el de les associacions és ajudar-los a ben morir, com reclama el nou model capitalista d'índole maltusià.

El capitalisme, quin futur?

Immanuel Wallerstein no dubta a proclamar la defunció del capitalisme: diu que "la seva desintegració és irreversible, perquè està a la vista al final del seu declivi iniciat en la dècada dels '70 del segle passat i la lenta agonia durarà entre vint i quaranta anys més: el capitalisme modern ha arribat a la fi de la corda. No pot sobreviure com a sistema i per això passa per l'etapa final d'una crisi estructural de llarga durada. No és una crisi de curt termini, sinó un desplegament estructural de grans proporcions [...]. "El capitalisme modern ha arribat al final del seu camí. No és capaç de sobreviure com a sistema ", diu Wallerstein i afegeix: "Es tracta de la major crisi de la història. Estem en la transició a un sistema nou i la lluita política real que s'ha desfermat en el món amb el repudi de la gent, no plantegen el nou curs del capitalisme, sinó sobre el sistema que ha de reemplaçar " (10).

Cal prendre aquesta declaració amb força precaució, ja que sóc dels que pensa que sense un fort procés de transformació

des de baix, en què la població i els moviments socials siguin els subjectes principals, que s'han anat incorporant massivament i assumint-lo com a propi, el capitalisme pot caure, però quina societat posaríem en el seu lloc? A més, i no menys important, poc podem fer contra la pobresa i a favor de les pobres, si aquests no es mouen, no es mobilitzen, si d'una vegada no assumeixen una consciència anticapitalista. Com assenyala Rajoy, “és obvi que aquest programa no pot ser aliè, ni a les difícils circumstàncies que travessa el nostre país, ni als desitjos que acaben d'expressar els espanyols a les urnes” (11). Si la població empobrida segueix votant i participant en aquest model de democràcia representativa, poc hem de fer. Mentre aquests gestors del capital trobin legitimació a les urnes per servir a les seves senyories, la Banca i l'Empresa, poc podem fer des de la protesta al carrer. Així de lamentable. S'imposen noves formes de contestació contra el capitalisme.

Referències

1. Càritas, una multinacional especialitzada en l'almoïna, assegura que la majoria de les persones que busquen assistència social, provenen de l'atur. Anna Flotats. “Els ‘nous pobres’ són ja un 60% dels necessitats”. Públlic, 17 desembre del 2011.

2. Si no morissin 120 milions de persones anualment, els pobres augmentarien en 1.200 milions cada deu anys. La fam, les pandèmies i la guerra actuen d'obstacles destructius, tal com proposava el clergue T. Malthus. Veure José Iglesias Fernández. [Malthus odiava els pobres, Marx la pobresa.](#)

3. JL Acanda González. Poder i revolució: claus per assimilar a Foucault. Recerca: Revista de pensament i Anàlisi.

4. L'actual riquesa dels familiars de la Casa d'Alba procedeix del serveis prestats als reis castellans en els seus conflictes amb la

noblesa d'aquesta regió. Un dels seus antecessors, el famós III Duc d'Alba, va ser l'home de confiança de Carles I i Felip II, a Portugal, Nàpols i els Països Baixos, per més referències.

5. JL Acanda González. Treball esmentat.

6. El que no farà Càritas, i les altres organitzacions dedicades al assistencialisme, és conscienciar a aquestes persones en situació de pobresa o risc d'exclusió social en l'enfrontament de classe amb el capitalisme. Actuen de sedant-bomber del sistema.

7. Banc de Sabadell. [Plans personalitzats sobre el futur. "Conversaciones sobre el futuro"](#).

8. Caritas Europa va proposar i presentar durant el Congrés Europeu sobre Pobresa i Exclusió Social que se celebra a Madrid, set propostes polítiques de cara al 2020 entre les quals destaca la de "reduir en un 30 per cent el nombre de persones que viuen sota el llindar de la pobresa, el que suposa que hi hagi 25 milions menys de pobres".

9. JL Acanda González. Treball esmentat.

10. Com un ressò d'aquest document, Rajoy diu: "hem de resoldre com inserir amb avantatge en un escenari global, més poblat, més competitiu i més exigent". Veure Seminari Taifa: Quadern n ° 8, setembre del 2011.

11. I. Wallerstein. [La crisi terminal del capitalisme comença per Europa](#).

12. [Discurs d'investidura del president del PP Mariano Rajoy](#).

47. La Marató per la pobresa: un exemple per entendre la dinàmica present i futura del capitalisme

JOSEP MANEL BUSQUETA | La Directca 07/05/2012

TV3 celebrarà, el proper 27 de maig, un programa especial de recaptació de fons que es destinarà a la lluita contra la pobresa i que seguirà el mateix format de La Marató, que des de fa vint anys recull diners per destinar-los a investigació científica.

Segons informació publicada a La Vanguardia de 19 de març, el programa, batejat com “La Marató per la pobresa”, serà presentat pels periodistes Antoni Basses i Agnès Marqués, i tindrà com a objectiu mobilitzar a la ciutadania perquè realitzi

aportacions econòmiques que es destinaran a donar suport al treball que realitzen les entitats socials contra l'exclusió social i la pobresa.

Sota el lema “que ningú quedi en fora de joc” la iniciativa incidirà especialment en la pobresa infantil i en les noves emergències socials derivades de la crisi econòmica.

Penso que una iniciativa com aquesta ens ofereix una molt bona oportunitat per plantejar alguns aspectes de la dinàmica de funcionament del sistema capitalista així com dels seus mecanismes de legitimació i d'algunes de les seves possibles evolucions futures.

El funcionament estructural del capitalisme: més enllà del “capitalisme legal”

A l'article “Apunts sobre la economia furtiva del capitalisme”, inclòs al [vuitè informe del Seminari d'economia crítica Taifa “La estratègia del Capital”](#), se'ns explica com la dinàmica de funcionament del capitalisme va més enllà del que representa l'empara institucional i legal. Més enllà d'aquesta esfera legal del capitalisme que els autors anomenen “nucli dur” existeix un “nucli tou”, conformat per una sèrie d'activitats que se situen en el llindar de la legalitat, la il·legalitat i l'alegalitat, amb l'objectiu de fer més eficient el procés d'explotació i per tant major el benefici que se'n deriva. Així doncs, en un determinat moment, activitats considerades Il·legals, poden passar a ser legals segons resulti més apropiat per la lògica del benefici privat, i viceversa. Per exemple, l'activitat de les Empreses de Treball Temporal (ETT) era considerada il·legal fins que la reforma laboral del 1994 la va legalitzar. El conjunt d'activitats que conformarien aquest “nucli tou” el podríem dividir en tres: la zona fosca, la zona gris i la zona blanca.

En la zona fosca hi trobaríem activitats com el tràfic de drogues, el comerç d'armes o la prostitució. Activitats totes elles entre la legalitat i la il·legalitat segons els propis interessos dels inversors capitalistes. Un autora com Saskia Sassen ja fa anys que defensava la tesi que l'anomenada economia submergida o informal -o fins i tot la il·legal- no són una anomalia del sistema, sinó més aviat elements estructurals del mateix. Segons les dades que es presenten en l'informe del Seminari Taifa, el conjunt del producte criminal brut que conformarien el conjunt d'aquestes activitats se situaria el voltant del 15% del comerç mundial.

En la zona gris, d'aquest nucli tou, es situarien totes aquelles activitats destinades a facilitar l'evasió de capitals. Aquí hi trobaríem des dels paradisos fiscals, activitats financeres legals -malgrat alguns intents infructuosos de situar-les en la il·legalitat- fins a totes aquelles dinàmiques pròpiament legals que faciliten la retirada del capital de la seva contribució fiscal. Aquí hi tindríem tot el que representen les SICAV, les amnisties fiscals -com la de Rajoy- o les suposades reformes excepcionals en la normativa impositiva que històricament s'han realitzat per atreure el capital internacional. També les que caldrien, entre altres, per tal de captar inversions com ara l'Eurovegas.

Finalment dins del “nucli tou” hi trobem un “zona blanca” que inclouria l'activitat perfectament legal de fundacions, determinades Organitzacions No Gubernamentals (ONG), organitzacions sense ànim de lucre, etc. La funció d'aquestes seria legitimar, per activa o per passiva, l'activitat explotadora i agressiva de determinades empreses així com cobrir la funció de legitimació social reservada a les institucions públiques. Així doncs, determinades empreses transnacionals amb una activitat d'espoli i explotació permanent sobre el medi ambient i les persones, en destinar una certa quantitat de recursos a satisfer les exigències de la Responsabilitat Social Corporativa, poden

aparèixer davant l'opinió pública com a mereixedores fins i tot de rebre finançament de la Banca Ètica més naïf.

A l'actualitat, el capital, a través dels mecanismes d'extorsió social que representen el deute i les polítiques d'ajust, està aconseguint apropiar-se de tot l'excedent generat socialment. Així doncs, mentre patim una agressió brutal sobre tota la despesa de caire social, sorgeixen de la societat civil diferents iniciatives que, sense qüestionar en cap moment la perversitat assassina del model causant d'aquesta situació, estan disposades a cercar recursos entre la població per tal d'atendre als més desfavorits. Totes aquestes iniciatives com ara, "La Marató per la pobresa", Càritas o el mateix Banc dels Aliments, sense una denúncia explícita del model econòmic capitalista i de l'assenyalament conscient dels seus agents executors, financers, empresaris i polítics, esdevenen el poli bo de la tortura quotidiana que el funcionament del capitalisme representa per a milions de persones.

No resulta tolerable que, en societats suposadament avançades com la nostra, s'hagi de recórrer, de manera vergonyosa per a la dignitat humana, a un espectacle televisiu que apel·la a la "bona voluntat" de les persones, per tal de resoldre les necessitats socials d'aquelles que es veuen afectades pel funcionament del capitalisme tal i com és. La societat disposa de suficients recursos, així ho demostren el FROB (Fons de reestructuració ordenada de la Banca) o el FAAF (Fons d'adquisició d'actius financers), per tal de creure i caure en aquesta ignomínia. Com diu la dita, "de bones intencions, l'infern n'està empedrat".

La cosificació de la crisi. La crisi com a objecte

El mecanisme és ben senzill, es tracta de generar un objecte i a aquest, atribuir-li tota la responsabilitat dels mals i les penúries que patim. Quantes vegades hem sentit en els darrers temps

afirmacions com ara: “Creix el nombre de suïcidis a causa de la CRISI econòmica” o bé, “l’atur generat per la CRISI econòmica”. En definitiva la “CRISI” com a responsable de la brutal situació d’agressions i deteriorament social que patim. I ara veurem com la Marató s’acarnissarà amb la maleïda i terrible crisi que, segons el discurs dominant, és la causant de la pobresa tal i com s’afirma en la mateixa web de TV3: “Davant l’evolució de la crisi i com està afectant la nostra societat, TV3, Catalunya Radio i la fundació La Marató de TV3, tiren endavant una acció excepcional: La Marató per la pobresa”.

Aquesta forma de procedir, molt ben explicada per Marx en la teoria del fetitxisme de la mercaderia, ens demostra com una de les característiques de la dinàmica de funcionament del capitalisme és atribuir als objectes funcions i responsabilitats causades pel conjunt de les relacions socials que conformen la dinàmica del capitalisme. Així doncs, si aconseguim desfer-nos del fetitxe, veurem que la crisi no és res més que l’expressió del funcionament del capitalisme, no és un cos estrany, fantasmagòric i pervers, que com la Bruja Avería de la “Bola de Cristal” es passa el dia proclamant a dreta i esquerra allò de “Viva el mal , Viva el capital”, “Viva la injustícia Social”.

Atribuir a la crisi la responsabilitat de la situació social que vivim no es res més que un bonic truc d’escapoliment de tots aquells que defugen dir les coses pel seu nom i acceptar que el model de societat en que vivim és un model injust on cada cop una part major de la població és rebutjada dels mecanismes d’integració, sobretot el treball assalariat, que permeten aconseguir els recursos per satisfer les necessitats materials fonamentals. En un capitalisme ofegat per les seves contradiccions internes, que l’han portat a una situació de sobreproducció, cal entendre l’agressió social que estem patint com un clar intent d’aconseguir beneficis majors a partir d’apoderar-se de tot

l'excedent possible. Mentrestant, s'avança en la transició cap un capitalisme sense drets socials amb uns menors nivells de creixement i per tant, tenint en compte la capacitat productiva, amb molta menys població integrada en el seu funcionament. Així doncs la societat del futur passa per la reconfiguració d'un capitalisme més agressiu, explotador, sense drets socials i molt més excloent.

La democràcia flexible. Les noves formes de pseudoparticipació

George Soros, aquest filantrop dels mercats financers, ja afirmava al 1996 que els “mercats voten cada dia, obliguen als governs a adoptar mesures certament impopulars però imprescindibles. Són els mercats els que tenen sentit d'Estat”.

Avui, ni el més incrèdul dubta de l'acompliment, fil per randa, de la sentència del filantrop. En el nostre àmbit més proper hem vist com l'article 135 de la constitució espanyola es modificava, sense cap debat públic, per consagrar al més alt nivell legal, l'obligatorietat del control del dèficit. A dia d'avui el sector financer dominant, col·loca sense rubor els seus representants en les altes instàncies dels governs europeus. I veiem com cada dia les societats de tots els Estats europeus ballen al compàs de les agències de qualificació i del seu hit la “prima de risc”. Ja no hi ha dubte que les decisions rellevants per a la dinàmica del funcionament actual de la societat estan absolutament fora del control de la ciutadania. La democràcia ha mort! (si es que mai havia estat viva).

Davant d'una absència tant rellevant i sentida, pel que fa a la legitimació del funcionament del capitalisme, només queda apel·lar als succedanis per tal de mantenir viu l'esperit de la participació ciutadana. La democràcia queda reduïda a votar cada

cert període de temps per consagrar l'alternança en la gestió del mateix model, animar al nostre estimat equip de futbol en un afany esdeveniments d'identificació col·lectiva transclassista i sobretot ens queda participar en esdeveniments com el que ens proposa la Marató per la pobresa. Una proposta d'autorganització de la ciutadania animada per l'star system de l'espectacle televisiu amb un fi social no gens menyspreable i sobretot noble: ajudar-nos entre nosaltres. Això sí, sense criticar ni gosar denunciar un model de societat fracassada.

Espectacles com la Marató de la pobresa serveixen per aixoplugar-nos en la falsedat d'un discurs de solidaritat social que darrera el show televisiu legitima l'ascens d'un model de societat que s'aproxima perillosament al feixisme, i on per exemple es nega l'atenció sanitària a les persones sense papers. Aquesta és la realitat!

per molts anys més!

20 ANYS

taifa

seminari
d'economia
crítica

#Taifa20anys

